Registered No. M. 1856. 7th January 1927.

సంపు. ౪. అక్షయ సం. పుష్యము సం. ౧.

ఆంధ్రగ్రంథమాల

నెం. 7, తంబుశెట్టి వీథి, చెన్నపురి

ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు వాఙ్మయాభ్యుదయమును, [illegible] విజ్ఞానాభ్యుదయమును [illegible] లనువిషయము సర్వజన [illegible]యున్నది. ఆంధ్రాభ్యుదయమునకై యనేకులు గ్రంథమండలులు, గ్రంథాలయములు, [illegible] శ్రీయుత కే. వి. లక్ష్మణరావుగారు [illegible] విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమాల [illegible] గ్రంథమాల [illegible] మున్నవి. ఆంధ్రభాష నలంకరింపనున్న గ్రంథమాలలు [illegible] ప్రయత్న మారంభమైనది. ఈ గ్రంథమాలయందు విజ్ఞానాభ్యుదయమునకు [illegible] లకు సంబంధించిన గ్రంథములు [illegible] గ్రంథములుగను ప్రచురింపబడును. ఆంధ్రమహాజనులీ ప్రయత్నమును పోషింతురుగాక [illegible].

గ్రంథములు

1. శతకమంజరి (ప్రథమభాగము):—[illegible], సర్వేశ్వర, [illegible], [illegible] శ్రీకాళహస్తీశ్వరాది శతకములు పది యిందుగలవు. ఒక్కొక్క శతకమునకు పీఠికయు, [illegible]ములు గలవు. (ఈశతకములు విడిగను దొరకును.) ... ... రు ౧-౮-౦

2. బసవపురాణము (ద్విపద):—[illegible]రికి సోమనాథుడు. అనేక శైవభక్తుల [illegible] మహాలము. [illegible] శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వ్రాసిన విపులమగు పీఠిక గలదు. ... ... రు ౨-౮-౦

3. గాంధిమహాత్ముని శిష్యుడు [illegible] అధ్యక్షోపన్యాసము:— రు ౦-౪-౦

4. కమలాక్షి (చిన్న [illegible]):—[illegible] యం. ఏ., యల్. టి ... ... రు ౦-౮-౦

5. నీతినిధి:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు. [illegible] వివరింపబడినవి. [illegible] రచియింపబడినది [illegible] ము. ఇట్టి [illegible] నీతిగ్రంథ [illegible] గానరాదు. ... రు ౦-౪-౦

6. జీర్ణ విజయనగర చరిత్రము:—[illegible] గారు, [illegible] కృష్ణ [illegible]. సామ్రాజ్యలక్ష్మీవిహారభూమియై వెలసిన విద్యానగరము [illegible] ప్రాచీనచరిత్రము, ప్రకృతపు జీర్ణస్థితియు నిందు వర్ణింపబడినవి.

(పోషకుల [illegible])

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు,

వ్యవస్థాపకుడు

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపుటము ౯, భాగము ౧

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము - మద్రాసు

౧౯౩౨

భారతి - చతుర్థసంపుటము - భా. ౧.

వ్యాసముల అకారాదిసూచి.

భారతి - చతుర్థ సంపుటము - భా. ౧.

వ్యాసకర్తల అకారాదిసూచి.

స

విషయానుక్రమణిక

చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు:—ఐహికోద్యానము-జీవితకుసుమము, స్నానానంతరము, "చిట్టిని తొట్లలోనుంచి జోకొట్టివస్తాబాబూ!"

ఏకవర్ణచిత్రములు:—శ్రీమాంక్, యస్. శ్రీనివాసయ్యంగారు, కీ. శే. శ్రద్ధానంద స్వామిగారు, గాంధిమహాత్ముడు; సర్ పి. యస్. శివస్వామయ్యరుగారు, టి.ఆర్. ఫూకన్ గారు, పండిత మదనమోహన మాళవ్యాగారు; ౪౧ వ జాతీయ మహాసభామంటప చిత్రములు ౪; మహారాజా సర్ కిషన్ ప్రసాద బహద్దరుగారు, సి. వి. యస్. నరసింహరాజుగారు, డాక్టరు పార్వతీబాయిగారు, డాక్టరు ముత్తులక్ష్మమ్మగారు; రామస్వామి దేవాలయము-తంజావూరు, ఆంధ్రబాలిక; *ఉడిపి చిత్రములు ౫; *మైసూరుచిత్రములు ౧౫; గరుడవిగ్రహము, తిరువాంకూరుమహారాజాగారు; కృష్ణానది-భరద్వాజాశ్రమము ౨ చిత్రములు; ఇతరచిత్రములును.

వ్యాసరచయితలకు విజ్ఞప్తి

శ్రీ రవీంద్రనాథటాగూరుగారి గద్య పద్య వ్యాసములను తెలిగించి భారతియందు ప్రకటనార్థము పంపగోరువారు శ్రీ టాగూరుగారియొద్దనుండి తామా వ్యాసములను తెలిగించి ప్రకటించుటకు అనుమతిని పొంది ఆ యనుమతిపత్రమును వ్యాసముతోకూడ పంపవలెను. లేకున్న నా వ్యాసములను భారతియందు ప్రకటింపజాలము. సంపాదకుడు, భారతి.

---

* ఉడిపిచిత్రములు ౫, మైసూరుచిత్రములు ౧౫ భారతియందు ప్రకటించుటకొసగిన శ్రీ హెచ్. ఆర్. హొబ్బరు గారికి వందనములు.

—సంపాదకుడు, భారతి.

ఐహికోద్యానము–జీవితకుసుమము

చెన్నపట్టణము జనవరి ౧౯౨౭

సంపుటము ౪ అక్షయ సంవత్సరము పుష్యమాసము సంఖ్య ౧

స్వవిషయము

కాలమహాస్రవంతియం దొకయేఁడు గతించినది. భారతమ్మకు మూఁడేండ్లు నిండినవి; నాల్గవయేఁడు వచ్చినది. పుట్టినదినము బిడ్డలకు వేడుకదినము. గుణరూపములున్నను లేకపోయినను ఎవరిబిడ్డ వారికి ముద్దు. పుట్టిన దినమునందు యథాశక్తిని వేడుకలుచేసి బిడ్డల నాశీర్వదించుట లోకాచారము. లోకాచారము ననుసరించి వేడుకలను జేయుటకు గాని, ఆశీర్వదించుటకు గాని నిర్వాహకులు పూనుకొనుట స్వోత్కర్షగ నుండును. ఈ శుభకార్యాచరణ మాంధ్రలోకాధీనము. భారతి శుభస్థితికి నిర్వాహకులు నిమిత్తమాత్రులు.

ఆంధ్రలోక మీమూఁడేండ్లనుండియును భారతి కాయురారోగ్యైశ్వర్యంబుల నొసంగి పోషించినది. భారతి బాలారిష్టములు లేక, వివిధాంగముల వికాసము గలిగి, సుజనరంజకమై వర్ధిలుచున్నది. విద్వాంసులవ్యాసములు, కవుల కావ్యాలంకారరచనలు, గాయకుల గానములు, చిత్రకారుల చిత్తరువులు, శాస్త్రజ్ఞుల విమర్శనలు, చరిత్రకారుల పరిశోధనలు, తత్త్వజ్ఞుల సిద్ధాంతములు, కథకుల కాదంబరులు, ప్రజలయాదరణానురాగములు భారతికి సౌందర్యకాంతివిలాసంబుల నొసంగి పోషించినవి. భారతి కాంధ్రలోక మవ్యాజానురాగమును

జూపుచున్నను పూర్ణమైన వికాసమును బొందుట కవకాశములు చాలకున్నవి. ప్రజాహృదయమునందు విజ్ఞానోపలబ్ధికి తీవ్రమైన యనుతాపము ప్రబలుచున్నను ఏతత్ఫలప్రాప్తికి గల సాధనములు పరిమితములు.

ఆంధ్రులు 2,20,00,000(రెండుకోట్ల యిరువదిలక్షలు)ఉన్నను తదనురూపమైన బలవికాసములును,పత్రికలకుపోషణమునుగలుగకున్నవి పోషించుటకవసరమైనచందాదారులసంఖ్యఅతి స్వల్పముగ నున్నది. చిత్రకారులు,కళాభిజ్ఞులు, కవులు సాహిత్యాభ్యుదయమునకు పాటుపడుచున్నను సాహిత్యనిర్మాణమునందు ప్రత్యభిజ్ఞానము దుర్లభముగ నున్నది. సాహిత్యబృందావనమునందు ప్రజలకును, విద్యావంతులకును అన్యోన్యాశ్రయము గలుగకున్నది. విదేశీయవిజ్ఞానాశ్రయము స్వదేశీయ విజ్ఞానవ్యాపకమునకు ప్రతిబంధక మైనది. విద్యావంతులమార్గము వేరు: ప్రజలమార్గము వేరు. ప్రజల నిత్యజీవనాధారములేని విద్యావంతుల సాహిత్యరచనలు కళాకాంతులులేక సాహిత్యవికాసమునకును, ప్రజా సౌభాగ్యమునకును ననుకూలము గాకున్నవి. ఆంగ్ల సాహిత్యాభిమానము సహజసాహిత్య వికాసమునకు ప్రతికూలమైనది. ఆంధ్రోద్యమము, సహాయనిరాకరణోద్యమము సహజమైన సాహిత్యరచనల కుత్తేజము నొసంగి నవయుగోదయమునకు దోడ్పడినవి. నవయుగారంభమునందు ప్రాచీననవీనసాహిత్యములకును, నాంగ్లాంధ్ర సాహిత్యములకును సంఘర్షణము సహజముగ గలుగుచున్నది. ఈసంధి సమయమునందు మహానుభావులైన సాహిత్యనిర్మాతలు ప్రజాశయములను సఫలము చేయుటకు సమర్థులు. భారతీప్రచారమును సార్థకముచేయుటకు పత్రికానిర్వాహకుల కాంధ్రసాహిత్యనిర్మాతలు తోడ్పడుటకు వేడుచున్నాము.

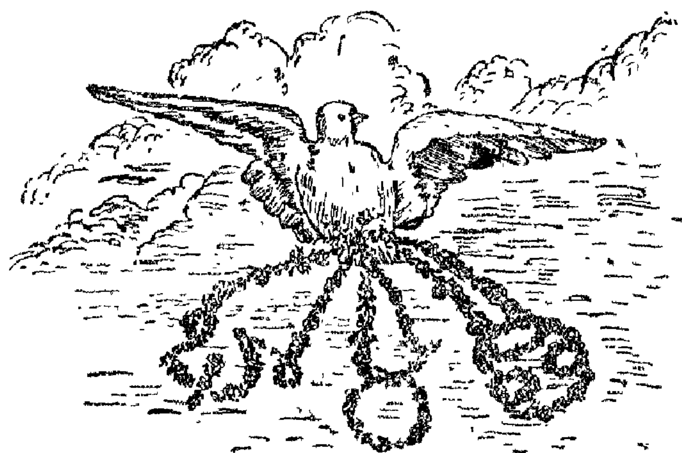
వర్తమానయుగము సంధియుగము; నిర్మాణయుగము. ప్రజాహృదయమునందు ప్రాతవాసనలుపోయి నవీనాశయము లుదయించుచున్నవి. ప్రాచీననవీనాదర్శములు కన్నిరంగములందును సంఘర్షణము ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. రాజ్యాంగరంగమునందు స్వరాజ్యపతాక మెగురుచున్నది; సంఘజీవనము నందు సమభావము విలసిల్లుచున్నది; కావ్యరంగమునందు కోమలకావ్యగీతములు ప్రతిధ్వనించుచున్నవి; కళా రంగమునందు చిత్ర రచనలు రంజిలుచున్నవి; రచనారంగమునందు తెలుగు రచనలు వెలయుచున్నవి; నాట్యరంగమునందు నూతనాదర్శములు ప్రదర్శితము లగుచున్నవి. ఈమహాసంధిసమయమునందు, ప్రాచీననవీనాదర్శసంరంభమునందు నిర్మాణవిధానము దురారాధముగ నున్నది.

రావుబహద్దరు వీరేశలింగము పంతులుగారు చింతామణిని, పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు అముద్రితగ్రంథచింతామణిని ప్రచురించినపు డీసంరంభము లేక ప్రచురణము సుకరముగనుండెను. సంస్కృతాంధ్రములం దపారమైన పాండిత్యమును గడించిన పండితవర్గమును, ఆంగ్లవిద్యావంతుల వర్గమును ఆకాలమునందు సాహిత్యనిర్మాతలుగ నుండిరి.

ఇపుడాస్థితియంతయును మారినది. ఆంధ్రసారస్వతమునందు సంస్కృతాంగ్ల సాహిత్యముల ప్రతిభ తగ్గుచున్నది. ఆంధ్రసాహిత్యమునకు ప్రతిభ హెచ్చుచున్నది. ఈ సహజావస్థ స్వతంత్రరచనలకు గారణంబైనది. ఆంధ్రసాహిత్యరచనలం దుద్భవించిన భావగీతములు, గ్రామ్యభాషాప్రయోగములు, నాటకములు, నవలలు, కాదంబరులు, పాటలు, పద్యములు నవయుగోదయమును విశదము చేయుచున్నవి. ప్రాచీననవీనరచనలకు గల భేదము భారతి రచనలయందు గోచరం బగుచున్నది. సాహిత్యరచనలయందు గనుపడెడి స్వాతంత్ర్యము చిత్రకళారచనలయందును గనుపడుచున్నది. ఆంధ్రచిత్రరచనలు సౌందర్యభావవిలసితములై ఆంధ్రహృదయమును విశదము చేయుచున్నవి. సర్వతోముఖమైన సాహిత్య వికాసమునందు జాతీయమహోదయము ప్రతిఫలించుచున్నది.

ప్రజలనిర్మాణ సామర్థ్యము సాహిత్య కావ్యకళానిర్మాణములందు గోచరంబగుచున్నది. ఆంగ్లవిద్యావిధానము నిర్మాణమున కుచితరీతిని వినియోగపడకున్నది. ఆంగ్లవిద్యాసంభవులందు ప్రసిద్ధులైన సాహిత్యనిర్మాత లపరూపముగ నుండిరి. ఆంధ్రసాహిత్యమునకు గలిగిన యుత్తేజము సాహిత్యనిర్మాణములకు దోడ్పడుచున్నది. గతసంవత్సరపు భారతి సంచికలను బరిశీలించునపుడు సాహిత్యరచనలందు గలుగుచున్న పరివర్తనము పరిస్ఫుటమగుచున్నది. భారతి ఆంధ్రసాహిత్యాభ్యుదయమునకు గతించిన మూడేండ్లయందును యథాశక్తిని పాటుపడి ఆంధ్రలోకాదరణమును బడయుచున్నది. పత్రికానిర్వహణమునందు నిర్వాహకులు జాగరూకులై ప్రవర్తించినను లోపములు గలుగుట సహజము. భగవదనుగ్రహము, సాహిత్యవిశారదుల సహాయము మున్ముందు లోపములను సవరించుటకు వినియోగపడునని నమ్ముచున్నాము. ఇంతవరకును భారతి నాదరించి పోషించిన వ్యాసకర్తలకును, చిత్రకారులకును, కళాభిజ్ఞులకును కృతజ్ఞతాంజలులను సమర్పించుచు మున్ముందును యథాప్రకారము సాయపడుటకు వేడుచున్నాము.

—సంపాదకుడు.

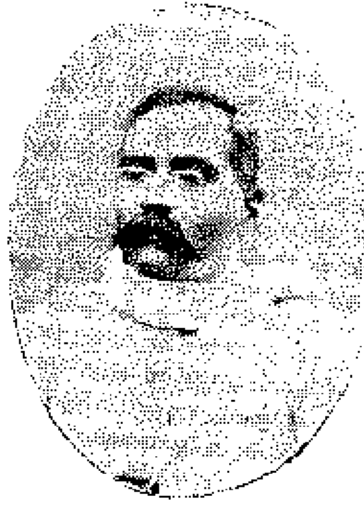
ఆశీర్వాదము

నడకుదిటి వీరరాజకవి గారు

మూఁడుశక్తులుగల్గు ముని కాశినాథుని
మూఁడవ యల్లారుముద్దుబిడ్డ,
ముల్లోకముల నేలు ముగురు తల్లులలోన
మొదటి పేరందిన ముద్దుచెల్లి,
ముక్కోటి దేవతామూర్తులు దనివోంద
మూఁడేండ్లు గడపిన ముద్దుపాప,
* మూఁడువర్ణంబుల మొనయురూపములకు
మొదటికారణమైన ముద్దుపట్టి
కులుకునడలయందు చెలువంపు నుడులందు
ఆటలందు ముద్దుపాటలందు
మధురమూర్తి యైన మాచిన్ని భారతి
నిలయుఁగాక! యేండ్లు వేయిదాఁక.

---

* 1. అకార, ఉకార, మకారములు; 2. పరమ, సగు స్థిరములు; 3. త్రివర్ణచిత్రములు.

కవిద్వయము

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు

సీ. తీర్చునో మీవిభూతిత్రిపుండ్రములమీఁదఁ
నోఁచునే కమ్మకస్తూరిరేఖ
కట్టునో మీమేని కనకాంబరముమీఁద
జాఱునే పులితోలు చీరచెఱఁగు
పూనునో శేషభుజగహారముమీఁదఁ
బోలునే చిగురాకు పూలపేరు
కదలునో మీయున్న ఖగవాహనముమీఁద
మెఱయునే వృషరాజవరపతాక
శైవవైష్ణవమతభేదసరణి వీడి
యద్వయానందరసరసాయనము మీర
లొక్కఁడొన్నే సేవించుచున్నవారె!
రాజశేఖరకవిరాజరాజులార!

సీ. పరిపాకపరిమళప్రసవమంజరులతోఁ
దులకించె మీజాతివిలసనంబు
వరవైభవార్థసౌవర్ణసంపదలతోఁ
గళదేఱె మీపదగౌరవంబు
మధురస్వభావసన్మణిమయద్యుతులతో
నతికెక్కె మీయలంకృతిగుణంబు
సరసప్రసన్నబంధురచంద్రకళలతోఁ
గడలొత్తె మీరీతికౌశలంబు
శైవవైష్ణవగాథాప్రశాంతభావ
పావనోజ్జ్వలదివ్యప్రబంధలీలఁ
బ్రకృతికంఠానఁ బాడిన ప్రభువులార!
రాజశేఖరకవిరాజరాజులార!

సీ. మెలుపారు నభినవోత్పలముల నొకకొన్ని
చెలువొందు వనమంజరులను గూర్చి

రుచిమించు వికచాంబురుహముల నొకకొన్ని
కమనీయమగు చంపకములఁ జేర్చి
సౌరభించు సురలతాకుసుమముల నొకకొన్ని
కొమరొందు మధుమాధవములఁ దీర్చి
సరసంపు వ్యాగురు కేసరముల నొకకొన్ని
రమణీయమగు నాగరము లమర్చి
సద్యోవికాసవిలాసులై సరసవృత్తి
మాలికల భారతీదేవి వేసికొన్న
కృతులు రసమంజరీసమన్వితులు వీరు
రాజశేఖరకవిరాజరాజులార!

సీ. సహమామోక్తగతికంగాభిషంగక
డంబీకృతాగ్రశబ్దాంబరములు
వృత్తులనూత్నపృగంఫీరప్రచారక
స్వీకృతభారసరిద్వర్గములు
కళాసంతతరంగప్రసన్నతాపర్యభిం
నీకృతభావకుపాకరములు
అతిసేలపావనోద్ధతి సముత్కారకదం
బీకృతాజస్రరశ్మికరములు
నిరవధికశంకరీకృతశ్రీకరములు
సమహితశ్రీకరీకృతశంకరములు
తావకీనప్రబంధరత్నాకరములు
రాజశేఖరకవిరాజరాజులార!

సీ. రజతకుత్కీలగర్భంబులో వైకుంఠ
దివ్యధామము తెల్పఁ దెలియునారు
తిరుమల దేవమందిరములో జంగమ
మల్లికార్జున సేవ సలుపువారు
ధన్యకుమారసంభవలీలలో విష్ణు
చిత్రసూక్తము ప్రపంచించునారు
శ్రీకృష్ణదేవవిశిష్టతేజంబులో
లోకేశ్వరుని మూర్తిఁ జూపువారు
హరిహరనామములు సమానమైనవారు
కవిత కిద్దరి నద్దరిఁ గన్నవారు
కాక, వీరికి స్తోత్రములఁ గాంచఁగలరె
రాజశేఖరకవిరాజరాజులార!

భారత వీరుడు

[illegible] గారు

ఘనతరపుత్రి [illegible] నగర ముఖ్యకో
శానములతోడ [illegible] సర్వకులను
[illegible] సంపదగ [illegible];
కర్ణ, [illegible]!

గీ. సమరధర్మంబు విడి ఘన జయము గాంచె;
నతని చే జన్మ రాధేయుఁ [illegible] -
పుట్టినంత [illegible] గెలుపు [illegible] నీవు
నట్టిగావయ్య గెలుపు సిరియదియె కర్ణ!

గీ. ధర్మమార్గ తలంచి నీవు [illegible]
సోదరుల [illegible]
[illegible] స్వామిభక్తి [illegible]
సుగుణసంపద [illegible] కర్ణ!

శా. వీరాగ్రేసర, నీవు పాండవబలాద్రి [illegible]
[illegible] మహించి [illegible] లోకంబునన్
[illegible] నెవ్వండు [illegible]
[illegible], రాజన్యులు [illegible] కర్ణ [illegible].

ఉ. [illegible] పాంచాలికి భర్త లేవ్వరని [illegible]
[illegible] కర్ణ [illegible] మనసు [illegible]
[illegible] భర్త [illegible] కరన్ [illegible]
[illegible] యశంబు [illegible] చరిత్ర [illegible]!

ఉ. [illegible] కరసన్నుతంబు [illegible] గంగ [illegible]
[illegible] లోభసన్మతయై కుంతి "నా
యన, కర్ణా, సుతశేఖరా" యనఁగ నాహా! మాఱుమాటాడ [illegible]
[illegible] నిష్కాంతపదా [illegible] యొప్పెం [illegible].

గీ. పార్థనామము [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] కర్ణ, నీ స్వామిభక్తి.

ఉ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] సూర్యనందనా!

శా. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] భానుజా!

మ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] కర్ణా! కుంతీ [illegible] ర్ణా!

ఉ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] కర్ణ! కూలితో.

ఉ. "[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] సూర్యనందనా!

కం. కర్ణుని తల భారతమున
దుర్జయవాక్యముగఁ [illegible] జను లోకశ్లా
ఘ్యార్ణవ! నీ చరితము న
పూర్ణముగ [illegible] కర్ణా!

మీకు మేలైన సువాసనగల అత్తరులు కావలెనా?

అటులైన అత్తరులకు రాజని పిలువబడు ఆటోదిల్‌బహార్‌ను వుపయోగించుడు

కొన్ని బిందువులను మీ చేరుమాలుపై చిలికినతోడనే యింపగు, పుష్పసంబంధమగు సువాసన నీచుట్టుపట్లవ్యాపించును.

ఇంతటిరమ్యమైన, మనోహరమైనవాసనను నీవు బజారులోకొను యితర అత్తరులలో పొందజాలవు.

'ఆటోదిల్ బహార్' అను పేరును యిపుడు జ్ఞాపకమునకు తెచ్చికొనుడు. దానిని ఒకమారుపయోగించుడు. దాని మనోహరమైన, శాశ్వతమైన సువాసనమతన్మయత్వమును చెందుదువు.

½ ఔన్సు	బుడ్డి	వెల	రు.	2–0–0
¼ ,,	,,	,,	రు.	1–4–0
1 డ్రాము	,,	,,	రు.	0–12–0
మాదిరిసీసా		,,	రు.	0–2–0
సువాసనగలకార్డులు			రు.	0–1–0

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము

కొనునపుడు దయచేసి 'ఆటోదిల్ బహారు' అను పేరును జాగ్రత్తగా పరిశీలించి కొనుడు. అన్నిచోట్లను అమ్మబడును.

సోల్ ఏజంట్లు:—

ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెని,
285, జుమ్మామసీదు బజారు, బొంబాయి.

నొప్పులుగాని, తీపులుగాని, ఏవైనసుసరియే తొలగింపవచ్చును

మీరు ఏల నొప్పులవలన బాధపడవలెను. ఆ నొప్పులు తలయందైననుసరే, దేహమున యితరచోట్లనైననుసరియే, నడుమునొప్పి, వాయువునొప్పులు, పడిశెము, గొంతురాపిడి, కాళ్లనొప్పులు, కీళ్లనొప్పులు, నాడినొప్పులు, బెణుకునొప్పులు, మొదలగు నొప్పులైనను సరియే, తప్పక త్వరలో

'ఆడమేన్స్ సైప్రెస్ సాల్వ'

అనుదానిచే మాన్పవచ్చును. ఇది వుపశాంతికర మగు అంజనము కాదు. ఇది చాలా మేలైన తైలము. ఇది చాలా విలువగల ఓషధులచే తయారుచేయబడినది. దీనిచే నొప్పులుమొదలంటపోయి తత్క్షణమే నిన్ను ఆనొప్పియొక్క బాధనుండి తొలిగించును. వేలకువేలు దీనివల్ల లాభపడిరి.

వెల బుడ్డి 1 కి రు. 1–0–0. వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

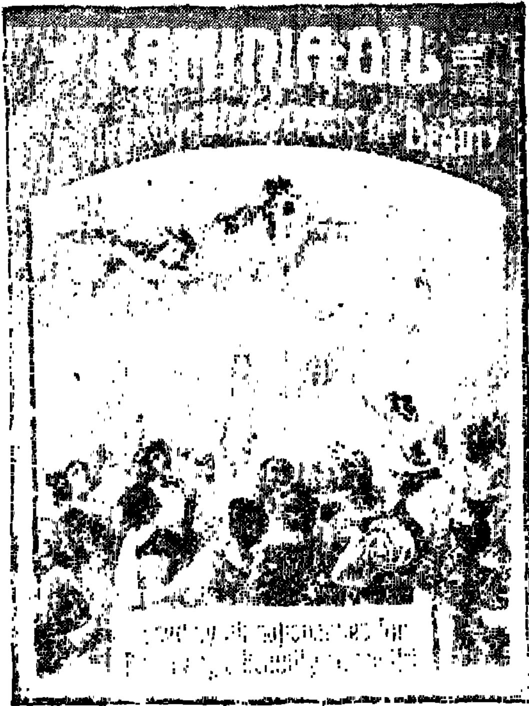
ఈ అత్యద్భుతమగు బాధనివారిణి ఫలమును కనుగొనుటకు యీ క్రింద పేర్కొనిన అంగడినుండి 2 అణాలకు శ్యాంపిలుడబ్బీ తెప్పించుకొనవచ్చును.

మెస్సర్స్:—ఎ. బి. పెరెక్, 259, చైనాబజారు, మద్రాసు.

సోల్ ఏజంట్లు:—ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగు అండు కెమికల్ కంపెని,
285, జుమ్మామసీదుబజారు, బొంబాయి.

ఏల మీరు కామినియాతైలమునుమాత్రమే వాడవలెను?

(రిజిష్టరు చేయుబడినది)

ఎందుకనగా:

కామినియాతైలము వెంట్రుకలకు చాలలాభకరమైనది.

కామినియాతైలము వెంట్రుకలు ఊడిపోవుటను ఆపును.

కామినియాతైలము వెంట్రుకలు పొడవుగాను, దళముగాను కాంతిగాను పెరుగుటకు తోడ్పడును.

కామినియాతైలము సువాసనతైలము మాత్రమే కాదు. అయితే వెంట్రుకలు పెరుగుటకు కావలసిన ఓషధులు ఇందులో గలవు.

కామినియాతైలము పుర్రెకు చల్లదనమును గలిగించి మెదడకు విశ్రాంతి నిచ్చును.

చదువుడు, ఆలోచింపుడు, ఆర్డరును పంపుడు.

కలకత్తాలోనున్న ఫార్వర్డుపత్రిక తెలిపినది:—"ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీవారిచే పంపబడిన అత్తరులు, వాసనతైలములు విభజింపబడి, పరీక్షచేయబడుటవలన అందులో హానికరమైన వస్తువులు లేదని రుజువుపరచబడినది. కామినీయా వాసనతైలమునందు మనోహరమైన అత్తరు చేర్చబడినది. మెదడుకు చలువను గలిగించును."

సి. యు. ఆర్. కార్వెల్లో, ఎస్. ఏ. సర్జను, పెరా ద్వీపమునుండి వ్రాసినది:—"కామినియాతైలము మిక్కిలి మంచిదనియు, తృప్తికరమైనదని నిస్సందేహముగా కనుగొంటిని. ప్రత్యేకముగా చుండ్రుకు, పుర్రెకు త్వరలో గుణమును గలిగించును. ప్రస్తుతము వాడుచున్న నా రోగులకందరికిని దీనిని శిఫార్సుచేసితిని."

బుడ్డి 1 కి ధర రూ. 1—0—0	వి. పి. ఖర్చులు రూ. 0—6—0
బుడ్లు 3 కి ధర రూ. 2—10—0	,, ,, ,, 0—12—0

హెచ్చరిక:—ప్రతిపట్టణమునందును, గ్రామమునందును యున్న సుప్రసిద్ధమైన దుకాణములందు కామినియాతైలము విక్రయించబడుచున్నది. మీరు అడుగునట్టి దుకాణమునందు దొరకనిచో అతనిపేరును మాకు తెలుపుచూ, ఆర్డరును మాకు నేరుగా పంపుడు. కొందరు వర్తకులు ఎక్కువలాభమునకై ఆశపడి పేరులేని, వర్తకుగుణములు గలవి, తక్కువరకములని "శ్రేష్ఠమైనదని" తెలుపుదురు. గనుక అట్టి తంత్రములను నమ్మి మోస పోకుడు. ఎల్లప్పుడును కామినియాతైలమునే పట్టుపట్టి తెప్పించి వాడుడు. ఇతరమైనవాటిని తెప్పించవద్దు.

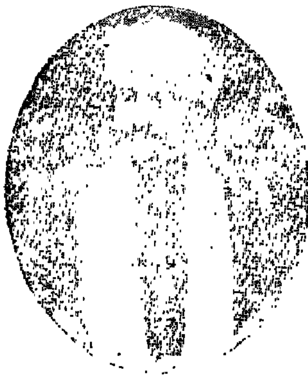
ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

28కా॥ జుమ్మామసీదు, బొంబాయి.

దగ్గుబల్లి దుగ్గన కవి - నాసికేతోపాఖ్యానము

వేటూరి అచ్యుతరావు గారు, యమ్. ఏ, యల్. టి.

నారాయణకవియొక్క పంచతంత్రమును గృతినొందిన బసవ భూపాలుని యాస్థానమునందలి దైన మఱియొక గ్రంథమును మనకు లభించినది. దగ్గుబల్లి దుగ్గన యను కవివరేణ్యుడు రచించిన 'నాసికేతోపాఖ్యాన' మను గ్రంథమును బసవ భూపాలుని మంత్రి యగు చెందలూరి గంగయమంత్రి యంకిత మొందెను. ఆ గ్రంథ మాంధ్రదేశ మంతటను రూపుమాసి పేరునకైనను

వ్యాసకర్త

లేనిస్థితి నుండగా నొక ప్రతి మాత్ర మాంధ్రులమహాదృష్టముచేత ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథాగారమున లభించినది. దానినిబట్టి కృష్ణాజిల్లాలోని ముత్యాల సంస్థానపువారీగ్రంథమును ముద్రించిరి. కావున నాంధ్రలోకమునకు వారొనర్చిన యుపకారము పేర్కొనదగినది. ఈ యుత్కృష్టగ్రంథముయొక్క విలువ యనిర్వచనీయము, అప్రతిమానము. ప్రాచీనాంధ్ర గ్రంథములలో దీనికి సాటి మఱియొకదానిని పేర్కొనుట కవకాశము లేదు. ఆంగ్లేయభాషలో 'పారడైజులాస్టు'(Paradise Lost), ఇటాలియన్ భాషలో "డివైనా కొమీడియా" (Divina Comedia) మున్నగు గ్రంథములు నిరుపమానములయినయెడల నాయాభాషల కెట్టియపారగష్టము వాటిల్లునో యట్టినష్టమే యీగ్రంథ ముత్సన్నమైన యెడల మనభాషకును గలిగియుండునని యాంధ్రు లందఱును నమ్మవలసినదే. ఈగ్రంథ మద్వితీయము; మహత్తరము; సర్వధా యుత్కృష్టము. పశ్చిమఖండవాఙ్మయముల పరిచయము నొంది వానియందలి యుద్గ్రంథముల జదివిన మన యాంగ్లేయవిద్యాధికులగు యువతీయువకులు ఈ గ్రంథమును జదివిన నాంధ్రభాషలో గూడ కేవలము శృంగార రసభూయిష్ఠములేకాక సర్వోత్కృష్టగ్రంథములున్నవనియును, స్త్రీపురుషు లెల్లవానిని నిరాక్షేపముగ జదువవచ్చుననియును దెలిసికొనగలుగుదురు. ఈయద్భుతగ్రంథమును అద్భుతతర మగు రీతిని రచియించిన కవిశిఖామణి యగు దగ్గుబల్లిదుగ్గనకవినిగుఱించి యించుక విచారింతము:

కవి వంశము

పదునొకండవశతాబ్దమున నన్నయ భట్టారకుని వలెను, పదుమూడవశతాబ్దమున తిక్కనసోమయాజి వలెను, పదునేడవశతాబ్దమున నాంధ్రవాఙ్మయ సింహాసన మెక్కి కవిలోకమునకు బెక్కురీతుల మార్గదర్శియై కవిసార్వభౌముడను బిరుదు గాంచిన శ్రీనాథమహాకవి "మారిమిసేయుమఱది" యని తన్నుగురించి దుగ్గకవియే చెప్పుకొనెను.

"సీ. సంస్కృతప్రాకృతశౌరసేనీముఖ్య
భాషాపరిజ్ఞాన పాటవంబు
బన్నగపతి సార్వభౌమ భాషితమహా
భాష్యవిద్యాసమభ్యాస బలము
నక్షపాదకణాద పక్షిలోదీరిత
న్యాయకళా కౌశలాతిశయము
శ్రుతిపురాణాగమస్మృతి సాంఖ్యసిద్ధాంత
కబళనవ్యుత్పత్తి గౌరవంబు
పూర్వకవి ముఖ్యవిరచితాపూర్వకావ్య
భావరససుధాచర్వణ ప్రౌఢతయును
గందళింపంగ గాశికాఖండ నైష
ధ ప్రముఖ వివిధప్రబంధము లొనర్చి

సీ. కవిసార్వభౌముఁడై కర్ణాటవిభుచేతఁ
గనకరత్నాభిషేకములు గనిన
†శ్రీనాథసుకవి గూరిమి సేయు మఱఁదివి
దుగ్గయకవిరాజు దగ్గుఁబల్లి

దుగ్గకవియింటిపేరు దగ్గుబల్లివారు. దగ్గుబల్లిఅను గ్రామము బహుశః గుడివాడతాలూకాలోనున్న *దగ్గుమిల్లియై యుండునేమోయని యూహించుచున్నాను. ప్రభాకరశాస్త్రిగారీగ్రామమే యైయుండునని తలంచిరి. ఇంకను విచారణీయము. దగ్గుమిల్లియే యైనయెడల శ్రీనాథుని తాతగారియూరగు 'కలపటము' దుగ్గకవిగ్రామమగు 'దగ్గుమల్లి' ఈరెండు ననతిదూరములోనుండి యిద్దరి కుటుంబములయొక్క పరస్పరబాంధవ్యములకు జాలననుకూలముగా నుండియున్నవి. పైగా వారితో సమకాలికులైన, అనంతామాత్యుడు, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుడు, మున్నగువారు సామీప్యములో నుండుటచే, కవిత్వవిషయములలో వీరందరకును మిథస్సంఘర్షణము గూడ గలిగియుండవచ్చును.

దుగ్గకవితండ్రి తిప్పన; తల్లియిట్టమ; అన్నలు పోతన్నయు, ఎఱ్ఱనయు; గోత్రము శాండిల్యగోత్రము. బహుశః ఇతడునియోగిబ్రాహ్మణుడు; శైవారాధనతత్పరుడు. సామాన్యముగ మతవిషయకగ్రంథములజదువుట, వేదశాస్త్రవిస్మృనుష్ఠానమును, యిట్టియాధ్యాత్మికవిద్యయీయన కెక్కువ. గ్రంథముబట్టియు, కృతిపతివాక్యములబట్టియు చూచిన నిర్మలాంతఃకరణుడనియు, విశుద్ధజీవియనియు దోచుచున్నది. కృతిపతియగు చెందలూరి గంగన్నమంత్రి, కవి నుద్దేశించి పలికిన వాక్యములు

---

† ఎ. శ్రీనాథుని జన్మస్థానము కృష్ణాజిల్లాలోనున్న సముద్రతీరమందలి కాళీపట్టణము గావచ్చునని బ్ర. శ్రీ. వే. ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వ్రాసినారు. అట్లయినచో శ్రీనాథుడు చెప్పిన "వారిధితటీకాల్పట్టణము" యీ కాళీపట్టణము గావచ్చును. కాళీపట్టణమనుశబ్దమును కాల్పట్టణముగా స్త్రీవాచకములో 'ఈ' కారమును లోపము చేసి శ్రీనాథమహాకవి ఛందోనియమముకొఱకు ప్రయోగించునాయను విషయమును పండితలోకము నిర్ణయింపవలయును. అట్లు ప్రయోగింపబడనేరదని నాదృఢమైననమ్మకము. కీ. శే. కో. వెం. లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసినట్లు కృష్ణాజిల్లాలో కాళీపట్టణమునకుసామీప్యముననున్న 'కలపటము' అను గ్రామము గావచ్చునని నేనుగూడ నభిప్రాయపడుచున్నాను. ఈగ్రామము సముద్రమునకు గొంతదూరములో నున్నది గాన యిప్పుడు 'వారిధితటీ' గ్రామమని చెప్పుటకు వీలులేదు. పూర్వము సముద్రశాఖకు దగ్గరగానుండెనేమో? కాళీపట్టణము ప్రాచీనపట్టణమని చెప్పుటకు పాటిదిబ్బలు వగయిరాచిహ్నములేవియు నచ్చోట గానరావు. కలపటములో పాటిదిబ్బలున్నవి. ప్రాచీనగ్రామమనుటకు సూచనలుగలవు. శాసనాద్యాధారములుగూడ నున్నవియట. ఈవిషయము లిట్లుండ పరిశోధకులు మఱియొకవిషయము గనుగొనవలయును. గుంటూరుజిల్లా, నెల్లూరుజిల్లాలయందలి సముద్రప్రాంతములందు 'కాలూరు', 'కాల్పురము' అనుపేరుగల గ్రామమేదైన గలదేమో విచారింపవలయును. 'కాలూరు' కాల్పట్టణము సులభము గానగును. అట్లే తక్కిన పేరులును.

(బి) శ్రీనాథునియింటిపేరునుగుఱించి విచారణ జరుగుచున్నది. 'పాకనాటింటివాఁడవు, బొంథపుఁడవు' అని బెండపూఁడి అన్నయ్యమంత్రి చెప్పినట్లు శ్రీనాథుడు వ్రాసికొనెను. పాకనాటింటివాడవు అనువాక్యము పాకనాటిదేశస్థుడని యర్థమిచ్చునని బ్ర. శ్రీ. వే. ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వ్రాసినారు. 'ఇంటివాడవు' అని చెప్పుటలో గృహనామము చెప్పబడెనని నేనూహించుచున్నాను. పాకనాటివారను బ్రాహ్మణకుల మున్నదియు, లేనిదియు, యింకను పరిశోధనీయము. బహుశః ఉండవచ్చునని నా యభిప్రాయము. గంజాంజిల్లా, పర్లాకిమిడి పట్టణములో పాకనాటివారను స్థితిమంతులు, కులీనులు నగు చతుర్థకులజు లున్నారు. అట్లే బ్రాహ్మణులుగూడ నెచ్చోటనో యుండవచ్చును. ఇది విచారణీయము.

* గుంటూరిజిల్లా తెనాలితాలూకాలో గోవాడగ్రామమునకు సివారుగానున్న దగ్గుమల్లి యొకటియున్నది దగ్గుబల్లియనుగ్రామము యీదగ్గుమల్లియైనను గావచ్చును. ఈవిషయమంతయు సమ్యగ్విచారణీయము.

"ఉ. శ్రుతులవిహారదేశములు
సుస్థిరవాక్యపదప్రమాణశా
స్త్రతతులయిక్క లాగమపు
రాణచయమ్ముల కేళిసద్మముల్
స్మృతులనివాసముల్ కవిస
మోహిత సత్కవితాగుణప్రసా
దితములు దగ్గుబల్లికవి
తిప్పయ దుగ్గని గద్యపద్యముల్.

క. హితమతివి సకలవిద్యా
చతురుండవు చాటుపద్యజాలంబుల నా
కతులితకీర్తులఁ గల్గిం
చితి దుగ్గనకవివరేణ్య! శివకారుణ్యా!"

గంగయమంత్రి యాస్థానములో నుండుటచే నీ గ్రంథ మంకితము సేయకపూర్వమే యతనిమీఁద ననేక చాటుపద్యములు చెప్పి దుగ్గకవి మెప్పువడసియుండెను. గంగయమంత్రి పినతండ్రికొడుకగు దేవయమంత్రికంకితముగా కాంచీపురనాథుడగు నేకామ్రనాథుని దివ్యకథను ప్రబంధరూపముగా విస్తరించి రచించెను. వీని నన్నిటిని దిలకించినచో నీకవివరుడు గంగయమంత్రి వంశజుల కాశ్రితు డనియు, వారి వలన ధనధాన్యాది సత్కారములను బొందుచు గౌరవజీవనము చేయుచుండె ననియు నూహింపవచ్చును.

కృతిపతివంశము

గంగయమంత్రి యింటిపేరు* చెందలూరివారు. వీరు ఆర్వేల నియోగులు. కాశ్యపసగోత్రులు. చాల కాలమునుంచి లౌకికవ్యవహారములో నారితేరినవారు. కవి వీరికి నాశ్రితుడగుటచే దన ముఖ్యగ్రంథములను రెంటిని నీకుటుంబమువారికి నంకితము చేయుటయు, అనేక చాటుపద్యముల గంగయమంత్రిమీద జెప్పి యతనిని బహువిశ్రుతకీర్తిపంతునిగ జేయుటయు దటస్థించెను. ఈగంగయమంత్రి మాధవవర్మ వంశజుడైన బసవరాజునొద్ద నమాత్యపదవియం దుండెను.

"సీ. చతురంగబలముల జయవాడ దుర్గాంబ
వరమునఁ బడసి దుర్వారలీల
జగతీస్థలంబెల్ల సాధించి జయశాస
నములు దిగ్దంతిదంతముల నలిపి
పేదబాలునకుఁగాఁ బ్రియసుతమోహంబు
వట్టక బెజవాడ పాడినిలిపి
కలయంగఁ బురమున గాంచనవర్షంబుఁ
గురియించి దేవతాకోటి పొగడ
వసుధ నెగడిన మాధవవర్మవంశ
వర్ధనుండగు తమ్మభూవరునిబసవ
పార్థివున కార్యుఁడై కృపాపాత్రుఁడగుచు
ఘనత మెరసె ననంతయగంగవిభుఁడు."

గంగనమంత్రి వంశజులు శివభక్తులు. అతని యొక్క శైవారాధన తత్పరత యిట్లు వర్ణింపబడినది:

"మ. శివచింతామయ మంతరంగము, శివ
శ్రీపాదపద్మార్చనా
ప్రవణంబుల్ కరపంకజంబులు, శివా
పాదిప్రసిద్ధాగమ
శ్రవణోదీర్ణము కర్ణయుగ్మము, శివ
ప్రాసాద పంచాక్షరీ
వ్యవహారజ్ఞ రసజ్ఞ యిమ్మహి ననం
తామాత్యు గంగయ్యకున్."

ఈమహానీయుడు సంగీత మభ్యసించి సరససాహిత్యకళాసంగతమతియై యుండెను. కావుననే కవిత్వము దభినివేశము గలుగుటయు, చాటుపద్యముల జెప్పించుకొనుటయు, గొప్పప్రబంధముల నంకితమొందుటయు, ఇట్టిసారస్వతాభిలాష చూపించి యాచంద్రార్కస్థాయియగు కీర్తిని గడించెను. †

కవికృతులు

కాంచీపురమాహాత్మ్యము

దుగ్గకవి ప్రథమమున కాంచీపురమాహాత్మ్యమను ప్రబంధమును వ్రాసి చెందలూరి దేవయమంత్రికి కృతి

* 'చెందలూరు' అను గ్రామము గుంటూరుజిల్లా ఒంగోలుతాలూకాలో నున్నది.

† నందిసింగయ ఘంటమల్లయలను జంటకవులు తమ ప్రబోధచంద్రోదయమను ప్రబంధము నీయమాత్యశేఖరునకే కృతియిచ్చిరి.

యిచ్చినట్లు పైన నుడివితిని. ఆగ్రంథ మిప్పటికిని నుపలబ్ధము గాలేదు. కావున నందలికథావిషయముగాని, కవిత్వవిషయముగాని మనకు దెలియదు. కృతికర్తయు, కృతిభర్తయు సమానముగ శైవమతావలంబకు లగుటచే శివకంచియం దధిదేవతయగు ఏకామ్రనాథుని దివ్యకథను విస్తరించి రచించియుండునని యూహింపదగినది.

† ఈ కాంచీమాహాత్మ్యకథ స్కాందపురాణమందలి సనత్కుమారసంహితాంతర్గతమైన కాళికాఖండమున తీర్థస్థలప్రశంసలో జెప్పబడినది. కాంచీపురము, లేక, సత్యవ్రతక్షేత్రమం దున్న క్షేత్రపాలకులందఱికథలున్నూ, అనగా కచ్ఛపేశ్వరుడు, సిద్ధేశ్వరుడు, త్రిపురేశ్వరుడు, వల్మీక మాహేశ్వరుడు, మున్నగు నుపదేవతలకథలున్నూ—ఆదివ్యక్షేత్రమునకు ప్రధానముగానున్న యేకామ్రనాథుని చరిత్రమున్నూ—ఇత్యాది మాహాత్మ్యము లెన్నియో అభివర్ణింపబడియుండవచ్చును.

చతుర్వేదముల యేకమయమూర్తి కాంచననగరమందలి కంపానదీరమున నొకమామిడిచెట్టు(ఏకామ్రము) రూపమున జనించెను. ఆచెట్టుమొదట సర్ధేందుమౌళి యంబికాసహితుడై స్థిరనివాస మేర్పఱచుకొనెను. కావున నప్పరమేశ్వరునకు నేకామ్రనాథసంజ్ఞయు, అంబికకు కామాక్షిసంజ్ఞయు గలిగెను. §

2. నాసికేతోపాఖ్యానము

దుగ్గకవి రచించిన రెండవగ్రంథము నాసికేతోపాఖ్యానము. ఈగ్రంథముయొక్కపేరునుగూర్చి తొలుదొల్త భిన్నాభిప్రాయము లున్నవి. కొంతమంది నాచికేతూపాఖ్యానమనియు, కొందఱు నాచికేతోపాఖ్యానమనియు, మఱికొందఱు నాసికేతోపాఖ్యానమనియు, నిట్లు వివిధనామము లిచ్చియున్నారు. ఈనామనిర్ణయములగూర్చి తారానాథతర్కవాచస్పతిగారు తమ వాచస్పత్యమం దిట్లుచెప్పియున్నారు.

"నాచికేత—పుం. నచికేతశబ్దార్థే, (౧) అనలే (౨) ఋషిభేదే, (౩) తదుపాఖ్యానేచ; త్రికాండే నాచికేతురితిపాఠః లిపికరప్రమాదకృతః; నాచికేత ఇత్యేవ పాఠః శ్రుత్యాదిసంవాదీ. నాచికేతోపాఖ్యానంచ—భారతే: అను 21 అధ్యా. ఆదౌ దృశ్యమ్"

వాచస్పత్యమ్.

వాచస్పత్యకారుడు నాచికేతశబ్దముగాని, నాచికేతుశబ్దముతప్పనియు లేఖకప్రమాదజనితమనియు జెప్పియున్నాడు. ఈపేరు కఠోపనిషత్తునందును, భారతమందును గాన్పించుచున్నది. కఠోపనిషత్తునందును, భారతమందును 'నాచికేతః' యనియే యున్నది. మన ప్రస్తుతగ్రంథమందు నాసికేతయని యున్నది.

(నాసికేత + ఉపాఖ్యానము = నాసికేతోపాఖ్యానము.)

ఇందు చకారమున్నస్థలములో సకారమున్నది. మిక్కిలి పుల్లికార్జునకవి రచించిన నాచికేతూపాఖ్యానమను తెలుగుప్రబంధమున, 'నాచికేతుః' అనిపేరియ్యబడినది.

ప్రొఫెసర్ క్లేయన్ అనుజర్మన్‌పండితుడు 'నాసికేతరి చరితే' యని వ్రాసినారు. అందుకూడ నాసికేత యనియేయున్నది. పునహాలోనున్న భండారకరు లిఖితపుస్తకభాండాగారమున రెండు సంస్కృతలిఖితగ్రంథములలో 'నాసికేతః' అను శబ్దమేయున్నది.

కాబట్టి వీనిన్నటిని పరిశీలించిచూడగా మనప్రస్తుతగ్రంథమందున్నటులే 'నాసికేతః' శబ్దమే సమంజసమని నాకు దోచుచున్నది. ఏలయన కథానాయకుడగు నాసికేతుడు నాసిక (ముక్కు) ద్వారా తల్లిగర్భములో ప్రవేశించెను; కావున నాసికద్వారా పుట్టినవాడు అను నర్థమిచ్చెడు 'నాసికేతః' శబ్దమే సరియైనదని నిర్ణయింపవచ్చును [నాసిక + ఇతః = ముక్కు(ద్వారా) + ప్రవేశించిన (వాడు.)]

కథావిషయము

దుగ్గకవి గ్రంథమందలికథ యిట్లున్నది—బ్రహ్మమానసపుత్రుడగు నుద్దాలకుడనుమహర్షి నిత్యబ్రహ్మచర్యవ్రతమునుబూని నిష్కాముడై యుగ్రతపమును జేయు

† కాంచీమాహాత్మ్యమను నైదాశ్వాసములప్రబంధము నిటీవల కొప్పరాజుసుబ్బరాయకవి రచించి ముక్త్యాలపురాధీశ్వరుడగు వాసిరెడ్డి ముక్తేశ్వరప్రసాదనాయనికి గృతి నిచ్చెను.

§ కాంచీపురమున విష్ణుకంచియను నొకభాగమున్నది. అందు హస్తిగిరిమీద వరదరాజస్వామి వారి యాలయ మున్నది. ఇదివైష్ణవ క్షేత్రము.

చుండెను. ఇట్లుండ పిప్పిలాదుడనుమహర్షి యతనియొద్దకు వచ్చి గార్హస్థ్యమును స్వీకరింపుమని యనేకవిధముల జెప్పెను. కాని యాతడు వినలేదు. తండ్రియగు చతురాననుడు పుత్రునికడ కేతెంచి 'యోపుత్రకా! నీవు గృహస్థాశ్రమము స్వీకరింపు'మని యెన్నియో విధముల నుపదేశించెను. కాని యాతనిప్రయత్నము నిష్ఫలమయ్యె. అంత పరమేష్ఠి యాగ్రహచిత్తుడై 'నీకుబుట్టిన కొడుకు తనతల్లిని నీకు వివాహముసేయు' నని యాశ్చర్యకరమగు మాట చెప్పి తటాలున నంతర్హితు డయ్యెను. ఉద్దాలకుండును దండ్రిమాటల వమ్ముచేసెడు తలంపున ద్విగుణీకృతమైన పూనికతో ఘోరతరమైన తప మాచరించుచుండెను. ఇట్లుండ నొక్కనా డాజితేంద్రియుడు తన కృష్ణాజినముపై సుఖముగ నిద్రించుచుండ కలలో నొక యతిలోకసుందరి యగు కన్యక యుపగూహనముసేయ స్ఖలితరేతస్కు డయ్యెను. అంత మేల్కాంచి దిగులొంది యాధాతువును కుశేశయపుటమున నించి నళినీతంతువుల జుట్టి జాహ్నవిలో విడిచెను.

భగవత్ప్రేరితముగ నాసమయమునందే రఘుమహారాజు తనయయగు చంద్రవతి చెలికత్తెలతో జలకమాడుటకు జాహ్నవికేగి మజ్జన మాచరించుచు వీచీడోలికల నూగుచు వచ్చుచున్న యాపద్మముకుళము నందికొని బాల్యచాపల్యముచే నాఘ్రాణించి నదియందు విడిచెను. తరువాత చెలికత్తెలతో నాపె యంతఃపురమునకు బోయెను. కతిపయదివసములు గడచినపిదప నామెయందు గర్భచిహ్నములు పొడసూపెను. ఆ కన్యకాలలామ యావైపరీత్యమునకు వెఱగొంది తోడిచేడియలతో జెప్ప వారు భీతచేతస్కులై రఘుమహీజానికి నివేదించిరి. అంత నాపృథ్వీశుడు క్రోధోద్విగ్నమనస్కుడై తనతనయ నరణ్యమున విడువుడని యాజ్ఞాపించెను. చంద్రవతి నట్టడవిపాలై దైవవశమున తృణబిందు డను తాపసోత్తముని కంటబడ నమ్మహానుభావు డామె నూరార్చి తనపర్ణకుటీరమునకుం గొంపోయెను. అచ్చట నాకన్యక కొంతకాలమునకు దివ్యతేజోమూర్తియగు పుత్రుని గనియెను. ముని తనదివ్యదృష్టిచే నామెయుదంతము సాంతముగ గనిపెట్టి తత్తనయునకు నాసికేతుడను పేరిడెను. ఆబాలుడు శుక్లపక్షచంద్రునికైవడి దినప్రవర్ధమానుండగుచుండ నొకనాడు చంద్రవతి తండ్రిలేని తనయుడు స్తన్యమునుగ గోపించి "ఓరీ, నిర్భాగ్యుడా నీవు పుట్టి నాకన్నవారికి నన్ను వేరుసేసితివి. నీవుకూడ నట్లే యగుదువుగాక" యని పుత్రుని నొకపేటికయందు బదిలముగ బెట్టి సూర్యచంద్రులకును, బంచభూతములకును, సమస్తదేవతాగణములకును గేల్మోగిచ్చి నేను నిక్కముగ పతివ్రత నగుదునేని యీయర్భకుడు తనతండ్రిపాలికి బోగలవాడని దీవించి మందాకినియందు విడిచెను. ఆపేటిక మలయమారుత సంచలితోర్మిహస్తములసహాయమున మందమందముగ బోవుచు నుద్దాలకుడు స్నానము సేయుచుండ నతనిముంగల నిలిచెను. ఆమునిపుంగవు డాపేటికను జూచి యాశ్చర్యము నొంది పట్టికొని చూడ నందొక బాలకుడు గాన్పించెను. ఆబాలునియం దాత్మతేజఃస్ఫూర్తి వీక్షించి, విస్మయమునొంది తనయాశ్రమమునకు దీసికొనిపోయి తనతనయునివలె బెంచుచుండెను. కొంతకాలమునకు చంద్రవతి కొడుకైనను లేని యేకాకినీజీవితమునకు రోయుచు నాయరణ్యమున వానికై వెదకికొనుచు నొకానొక స్థలమున బుత్రుని గాంచి యాలింగనమొనర్చి "నాయనా! యిక్కడ నెవ్వరియొద్దనున్నా"వని యడుగ నాపిన్నపాపడు తనయుదంతము సవిస్తరముగా జెప్పెను. అంత నామె యాఋష్యాశ్రమమునకు జేరి తపోధనుని కొఱకు నిరీక్షించియుండ నాతాపసవర్యు డప్పుడే వచ్చి నాసికేతునితల్లి నిజూచి "అమ్మా! నీవెవ్వతెవు. ఈశిశువును జాహ్నవియందు విడుచుటకు గారణమెయ్యది" యని ప్రశ్నింప నామె తనకథ నామూలాగ్రముగ విన్నవించెను. అంత నామునిశ్రేష్ఠు డచ్చెరువొంది పరమేష్ఠిచేష్టలకు మెచ్చికొని రఘుమహారాజుకడకు బోయి యావద్వృత్తాంతమును జెప్పి, చంద్రవతిని తనకు బెండ్లిసేయుమని కోరగా, నామహీవల్లభుడు కృతాంజలియై పావనియగు తనతనయను విధాతృసమక్షమున మహావైభవముతో వివాహమొనర్చెను.

దంపతులిరువురును బుత్రసహితముగా నాశ్రమమునకు బోయిరి. అచ్చట సుఖముగ నివసించుచు నుద్దాలకుడు నిత్యము నగ్నిహోత్రాదికర్మముల గాలముగడుపుచుండెను. నాసికేతుడు బాలుడయ్యు జ్ఞానమార్గమున

దృష్టినిల్పి నిత్యము జ్ఞానయోగసమాధియందు నిరూఢు డగుచు తండ్రికి సమిత్కుశేధ్మముల దెచ్చుచు యజ్ఞసపర్యలు చేయుచుండెను. ఒకనాడు యోగసమాధినిష్ఠుడై తండ్రికొఱకు సమిత్కుశములం దేమఱచియుండ నగ్నిహోత్రకాలాత్యయమునకు గోపించి తండ్రి కొడుకును బిల్చి "పుత్రకా సమిధల దెచ్చినావుకావు. హోమకాల మతీతమైనది." యనిపలికెను. నాసికేతుడు సవినయముగ దండ్రితో "నాయనా, యజ్ఞాదికర్మల కంటె జ్ఞానసిద్ధి యెంతయో మేలైన"దని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. అంత నుభయులకు ఘోరమైన వివాదము సంఘటిల్లెను. తండ్రి గెలువలేక "శేషం కోపేన పూరయేత్" అనున్యాయము ప్రకారము సహింకరించి కుమారుని యమనగరము జూడబొమ్మని శపించెను. నాసికేతుడు తత్క్షణమే చాపకట్టుగ పడి ప్రాణముల విడిచెను. ఉద్దాలకు డుపశమించి తననిష్ఠురకర్మమునకు లజ్జించి శోకింపసాగెను. నాసికేతుడు యమాలయమునకు బోయి యచ్చట యమునానతి గైకొని నరకప్రదేశమంతయు గలయజూచి శమనుని దీవనలొంది, వీడ్కోలు వడసి మగిడి తనతల్లిదండ్రులకడకు వచ్చెను. తరువాత తన ప్రయాణవృత్తాంతమును, కృతాంతునిపురదర్శనవిశేషములను విన గుతూహలులైన తండ్రికిని, యితరమునిబృందమునకును సావధానముగ జెప్పెను.

నాసికేతునికథ కఠోపనిషత్తునందును, భారతమునందును గాన్పించుచున్నది. అయినను దుగ్గకవి గ్రంథమందలికథకును భారతోపనిషత్తులయందలి కథలకును జాల వ్యత్యాసము గాన్పించుచున్నది.

కఠోపనిషత్తునందలి కథ:

వాజశ్రవసుడను మునికి నాచికేతుడను కుమారుడుండెను. ఆపిల్లవాని తల్లి పేరుగాని, యతనిజననప్రకారముగాని జెప్పబడియుండలేదు. వాజశ్రవసుడు విశ్వజితమనెడు యజ్ఞమును జేయుటకు సమకట్టి తన సర్వస్వమును బ్రాహ్మణులకు ధారవోసి యిచ్చివేయుచుండగా కుమారుడు బాల్యచాపలమున దండ్రితో "నాయనా! నన్నెవరి కిచ్చెద"వని రెండుమూడుసార్లడిగెను. వాజశ్రవసుడు విసిగికొనుచు "నిన్ను యమునికిచ్చెద"నని కుమారుని నొవ్వబలికెను. మునిమాట యమోఘముగాన బాలుడు తత్క్షణమే మృతినొంది కట్టెవలె క్రిందబ్రాలెను. తండ్రి మేఱలేనిశోకమునమునిగెను. నాచికేతుడు యమపురికేగి యము డింటలేకపోవుటచే నతిథిసత్కారములు జరుగక మూడురోజులు నుపోష్యపవాసము చేసెను. అనంతరము యముడు వచ్చి నాచికేతుని సగౌరవముగ సత్కరించి త్రిరాత్రోపవాసమునకు విచారించి మూడువరముల గోరుమని యానతిచ్చెను. నాచికేతుడు సంతోషించి యామూడువరముల నీక్రింది విధముగ గోరెను.

(1) తండ్రి తనయెడల నెన్నడును గోపము బూనకుండుటయు; (2) యముడు తన కనూన మగు నొకయజ్ఞవిధానము నేర్పుటయు; (3) మనుష్యుడు మరణించినతర్వాత గొందరు జీవుడుండుననియు, గొందఱు లేదనియు జెప్పుదురు కనుక సత్యమేదియో తెల్పుటయు అను మూడువరముల గోరెను. యముడు వరముల నిచ్చి జ్ఞానోపదేశముచేసి యాతనిని భూలోకమునకు బంపెను.

భారతమునందలి కథ:

భారతమున నీకథ వేరొకవిధముగ గాన్పించుచున్నది. ఔద్దాలకుడను మహర్షికి నాచికేతుడను కుమారు డుండెను. ఒకనాడు తండ్రి సమిత్కుశముల దెచ్చి గంగయొద్దనబెట్టి మఱచి యింటికివచ్చెను. అగ్నిహోత్రసమయ మాసన్నమగుటచే గొడుకునుం బిలిచి శీఘ్రముగ నాకు శేధ్మముల దెమ్మని పంపెను. నాచికేతుడు వెళ్లి చూడగా సమిధలు, పుష్పములు మున్నగునవన్నియు ప్రవాహమున గొట్టుకొనిపోయియుండుటచే దిరిగి వచ్చి లేవని తండ్రితో జెప్పెను. క్షుత్పిపాసాకులితుడగు ముని కోపతీవ్రమున గొడుకును, యముని జూడబొమ్మని శపించెను. బాలుడు తత్క్షణమే కుఠారక్షతమైన వృక్షమువలె భూమి కొఱగి విగతజీవు డయ్యెను. ఆ కళేబరమును తన యొడిలో నిడుకొని మునిపుంగవు డేడ్చుచు నశ్రుధారలచే దడిపెను. కొంతసేపటికి నా కళేబరము దిగ్గునలేచి కూర్చొనె తండ్రి పుత్రు నూరడించి యేమిజరిగెనని యడుగ నాచికేతుడు తాను యమపురికి బోతిననియు, యమునిసత్కారములబడసి పురమంతయుగలయ

జూచితిననియు, కాలుడు తనకు గోదానఫలము సంపూర్ణముగ దెలియజెప్పెననియు నిత్యాదివిషయముల నివేదించెను.

కావున నీరెండుగ్రంథములందలి కథలును దుగ్గకవి కథకు సరిపోలేదు.

*మిక్కిలిమల్లికార్జునుడనుకవి రచించిన నాచికేతూపాఖ్యానమందలి కథ దుగ్గకవిగ్రంథమందలి కథకు బహుస్వల్పభేదములు దప్ప చాలవఱకు సరిపోవుచున్నది. కాని దుగ్గకవిగ్రంథమును మల్లికార్జునుడు వ్రాసినట్లు కానిపించదు. వీరిద్దరేదోయొక మూలగ్రంథమునుండి యీకథను సంపాదించియుందురు. దుగ్గనగ్రంథమందు నాసికేతుడనియు, మల్లికార్జునునిగ్రంథమందు నాచికేతుడనియు నున్నట్లిదివఱకే వ్రాసితిని. ఇంతియేకాక దుగ్గకవిగ్రంథమున చంద్రవతియనియు మల్లికార్జునుని గ్రంథమందు చంద్రమతియనియు పేరు గాన్పించుచున్నది. నాసికేతునికి చెల్లెలు గలిగినట్లుగాని, అతడు యోగసమాధియం దుండి సమిత్కుశేధ్మముల దెచ్చుటకు తండ్రినియోగమును వినకుండుటగాని— మల్లికార్జునుడు వ్రాసియుండలేదు. ఇట్లు కొన్నిస్వల్పభేదము లుభయగ్రంథముల గాన్పించుచున్నవి.

ఈగ్రంథములు రెండు నేదో సంస్కృతమాతృక నాధారముచేసికొని రచియింపబడినవి. ఆమాతృక యేది?

దీనినిగురించి కడుదీర్ఘవిచారణ చేసి యనేకస్థలములకు వ్రాసి విఫలమనోరథుడనై తుట్టతుదకు మ. రా. రా. శ్రీ, మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారిసాహాయ్యమున పునహాలోనున్న భండారుకారుపుస్తక భాండాగారమునుండి రెండువ్రాతప్రతులను దెప్పించి వానిలోనున్న కథ మన దుగ్గకవియొక్కయు మల్లికార్జునునియొక్కయు గ్రంథములందలి కథలకు సరిపోవుట చూచితిని; కనుక నీయుభయకవులు తమగ్రంథములకథలను దీనినుండియే స్వీకరించిరని స్పష్టపడినది. §

మూలకథ

బ్రహ్మమానసపుత్రుడగు నుద్దాలకుడను ఋషి తపముసేయుచుండెను. ఆయన యొద్దకు పిప్పలాదు డను ఋషి యొకనాడు వెళ్లి యాతని వివాహముచేసికొనుమని యుపదేశించెను. ఉద్దాలకు డందుల కంగీకరింపక తండ్రియగు బ్రహ్మకడకు సలహానడుగుటకు వెళ్లెను. చతురాననుడు సహితము వివాహము చేసికొమ్మనియే హితము చెప్పుచు "నీకుబుట్టినకొడుకు తనతల్లిని నీకు వివాహము సేయు"నని నుడివెను. ఉద్దాలకుడు సంతసించి పరిగ్రహణోత్సుకుడై అనుకూల కన్యకాన్వేషియై తలపోయుచు కొండొకరేయి నిద్రలో దన్నొక కన్యక యాలింగనము చేసినట్లు కలగని పతితరేతస్కుడయ్యెను. ఆచరమధాతువును పద్మపుటమందుబెట్టి దర్భలజుట్టి జాహ్నవిలో విడచెను.

ఆసమయమునందు రఘుమహారాజుకుమార్తెయగు చంద్రావతి యనుకన్య (చంద్రప్రభయను నామాంతరము గూడ గలదు.) చెలికత్తెలతో వినోదించుచు మదనావస్థనొందుచు జలక్రీడార్థము పరివారముతోను తూర్యవాద్యములతోను భాగీరథికివెళ్లి స్నానము సేయుచుండ నదియందు గొట్టుకొనివచ్చుచున్న తామరపూవత్యద్భుతముగ తనయొద్దనిలిచియుండ జూచి దాని నందికొనుడని చెలికత్తెలతో జెప్పెను. వా రట్లు దానిని తీసియిచ్చిరి. ఆమె దర్భలను సడలించి పువ్వును వాసన చూసెను. కాలక్రమమున నామెగర్భము దాల్చెను. గర్భదోహదచిహ్నములు తల్లియగు మనస్విని చూచి దిగులొందెను. ఈమనస్విని పూర్వజన్మమున దేవతా కన్యకయైయుండి శాపకారణమున మర్త్యలోకమున నిట్లు జనించిరి. మనస్వినీదేవి తనభర్తయగు రఘుమహారాజ

---

* మల్లికార్జునకవి గోదావరిజిల్లా, రామచంద్రపురముతాలూకా పెద్దాపురగ్రామస్థుడు. ఈయన తననాసికేతూపాఖ్యానమును పీఠికాపురసంస్థానములో గొంతకాలము దివానుపనిచేసిన వాడ్రేవు చలమయ్యపంతులగారి జ్యేష్ఠకుమారు డగు వెంకటరావుగారికి నంకితముచేసెను. ఈ కవి 19–వ శతాబ్దాంతమువరకును జీవించినట్లు దెలియవచ్చుచున్నది. ఈయన వేగినాటివైదికబ్రాహ్మణుడు.

§ ఈ మాతృకకథ యేపురాణమునుండి యెత్తివ్రాయబడినదో నా కిప్పటికిని ద్యోతకము గాలేద తజ్జ్ఞులు నాకు దెలియపఱచినచో కృతజ్ఞుడనై యావిషయము నిందు బొందుపరచెదను.

నకు గుమా_స్త్రియొక్క గర్భధారణ విషయమును నివే దించెను. రాజు శోకించియు, గోపించియు నామెను కానలకు బంపించెను. ఆమెయార్తనాద మొకఋషి*విని యామెను జూచి తిలోత్తమయో, లేక మన్మథుడు లేని రతియో యని సంబోధించి యామె సర్వాంగసౌందర్యం బును వర్ణించి—అనగా కుచములు, నితంబము నాభి ఇత్యాదులను వర్ణించి- ఆమెయుదంతమును దెలిసికొని తన యాశ్రమమునకు గొంపోయెను. అచ్చట నామె కొకమగశిశువు ముక్కుద్వారా జన్మించెను. కావున నాశిశువునకు నాసికేతు డను పేరిడెను.

"నాసికాంతస్సముద్భూతః సర్వలక్షణసంయుతః;
నాసికేతు రితిఖ్యాతః మునిభిః కృతమంగళః."

ఆయాశ్రమమున నాసికేతుడు పెరుగుచుండెను. ఒక నాడు బాలుడు స్తన్యముకొఱకు నేడ్వ తల్లి కుపితయై "ఓరీపాపుడా, నీమూలముననాతల్లిదండ్రుల కెడమైతిని; నీవును అట్లే యగుదువుగాక!" అని యాసాపని దర్భ గడ్డిలో జుట్టి గంగలో విడిచెను ఆగడ్డిచుట్ట ప్రవాహ మున గొట్టుకొనుచు నదిలో స్నానముచేయుచున్న ఉద్దాలకుని సమీపించెను. అందున్న బాలుని రోదనము విని యుద్దాలకు డాచుట్టవిప్పి చూడగా బాలుడొకడు గాన్పించెను. తరువాత తన తపోమహిమచే నాబాలుడు తనకుమారుడే యని కనుగొని తనయాశ్రమమున బెంచు చుండెను.

అక్కడ చంద్రావతి కుమారుని గోల్పోయి చింతించి యతనికై వెదకుచు నరణ్యములలో దిరుగులా డుచు నొకమున్యాశ్రమమందు వానిజూచెను. అంత నాసికేతుడు తన్నెవరు పెంచుచున్నదియు తల్లితో జెప్పెను. అప్పుడామె ఉద్దాలకునియాశ్రమము వాకిలి నలికి రంగవల్లులు పెట్టి నదీస్నానము చేయబోయెను. ఆసమయమున ఉద్దాలకుడు నదినుండి స్నానముచేసి వచ్చి శృంగారింపబడిన యాశ్రమమును జూచి సంతసించి యెవ రిట్లు కైసేసిరని బాలుని నడుగ దనతల్లియే యట్లుచేసెనని పిల్లవాడు మారుపలికెను. వెంటనే ఉద్దా లకు డామెను బిలిచికొని రమ్మని పిల్లవానిని బంపెను.

వాడు పోయి చెప్పగా నామె "నేను రాజకుమార్తెను; యౌవనవతిని; సుందరిని; ఎట్లు పరపురుషునియొద్దకుబో గల"నని ప్రత్యుత్తరమిచ్చి పంపివేసెను. ఉద్దాలకు డావ చనమువిని ఆమెయెవరో, ఎట్లు పిల్లవానిని గనెనో తెలిసి కొనిరమ్మని నాసికేతుని మఱలబంపెను. ఆమె తనచరి త్రము నాసికేతునితో జెప్ప నాతడు తండ్రికి సర్వము నివేదించెను. అంత నుద్దాలకుడు రఘుమహారాజునొద్దకు వెళ్లి చంద్రావతి యుదంతమును తనచరిత్రమును జెప్పి ఆపుత్రికను తనకు పెండ్లిచేయుమని కోరెను. రఘుమహారా జందుల కియ్యకొని కూతుని మనుమని రావించి మహ ర్షికి గూతు నిచ్చి వివాహము నేసెను.

నాసికేతుడును తల్లిదండ్రులును, తమ యాశ్రమ మునకు మఱలివచ్చిరి. ఒకనా డుద్దాలకుడు కొడుకును సమీపమునయున్న సరోవరమునకు బంపెను. (ఎందుకో అకో యిది గ్రంథమందు లేదు). ఆసరోవరమునొద్ద నాసి కేతుడు శివు నారాధించుచు యోగసమాధి యందు లీనుడై యొకటిన్నరసంవత్సర ముండెను. తరువాత పుష్ప ములు, సమిధలు పట్టికొని యింటికిరాగా తండ్రి "యింత కాల మెచ్చటనుంటివి. నాయజ్ఞవిధులు నీయాలస్యకార ణమున జెడిపోయిన"వని కోపించెను. అందుకు నాసికే తుడు "సంసారబంధకమైన కర్మకంటె యోగ మెంతో యెక్కు"డని చెప్పెను. ఆపైన ఇద్దరకును తీవ్రమైన వివాదము జరిగెను. నాసికేతుడు వెనుదీయ లేదు. తండ్రి కోపించి కొడుకును యమాలయమునకు బొమ్మని శపించె ను. వెంటనే నాసికేతుడు క్రిందబడెను. తండ్రియేడ్వసా గెను. నాసికేతునిసత్త్వము తండ్రియేడుపును వినియాతని నూరార్చి తన వాక్సత్యమును నిల్పుకొనుమనియు, సత్య మువిూదనే సమస్తలోకములు నిలిచి యున్నవనియు, తాను యముని దర్శించి శీఘ్రమే తిరిగివచ్చెద ననియు జెప్పిపోయెను.

నాసికేతుడు యమునిజూచి తావచ్చినకారణము జెప్పి కృతాంతుని యాజ్ఞవడసి పుణ్యపాపలోకముల బూర్తిగ విలోకించి యమునిచే జ్ఞానోపదేశము బొంది మరణమున కతీతుడగునట్లు వరముచేకొని తండ్రి కడకు

* ఈమునిపే రిచ్చట లేదు. ఈఋషిన తపోమహిమచే నామెగర్భకారణమును గనుగొన లేదు.

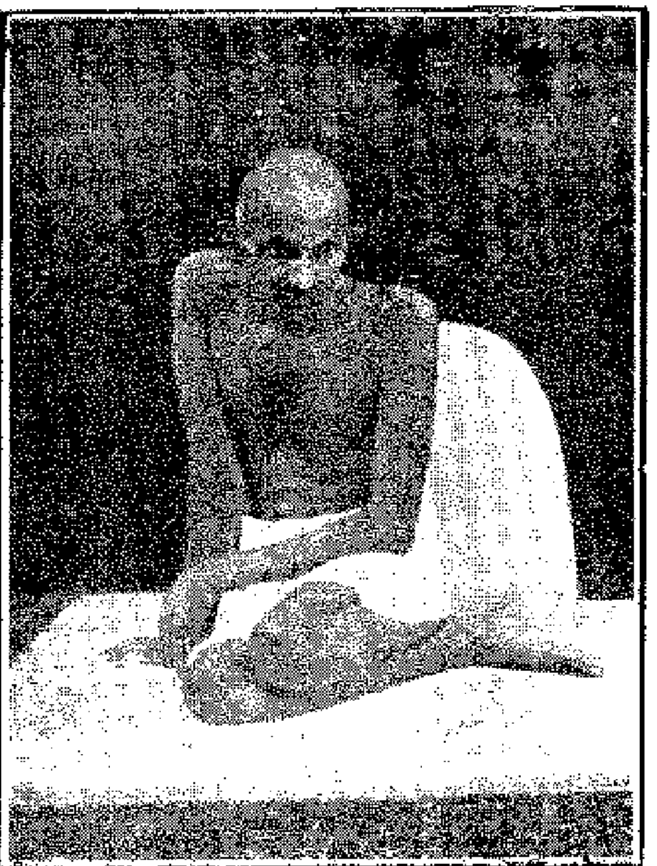

యస్. శ్రీనివాసయ్యంగారు

౪౧ వ జాతీయమహాసభాధ్యక్షులు-గౌహతి

కీ. శే. శ్రద్ధానందస్వామి

గాంధిమహాత్ముడు.

గౌహాతియందు ఖద్దరు ప్రదర్శనమును తెరచుట

వచ్చెను. ఉద్దాలకు డాశ్చర్యపడి "వత్సా యేమిచేసితి" వని ప్రశ్నింప యమపురీవర్ణనము తండ్రికిని అచ్చటి ముని బృందమునకును జెప్పెను.

ఈమూలకథను, దుగ్గన మల్లికార్జునుల గ్రంథము లందలి కథలను సరిజూచి సామ్యభేదములను నిర్ణయించినయెడల దుగ్గకవి కంటె మల్లికార్జునకవిగారు మూలకథ యథోక్తముగా వాడికొనెనని తోచుచున్నది. ఇంతియెకాక మల్లికార్జున కవిమూలములోనున్న అనౌచిత్య శీలాది లోపముల నట్లే యుంచి, యుక్తమగు భాగముల గూడ గొంతవఱకు జెడగొట్టి కథాక్రమమును రసహీనముగ జేసెను. దుగ్గకవి యట్లుచేయక మూలకథలోనున్న అనౌచిత్యములను విడనాడి కథాంశములనెల్ల గొంతవఱకు స్వతంత్రకల్పనలతో మెరుగుపెట్టి కథాప్రణాళికను సగ్వుణముల నిర్మలరసస్ఫురితముగను, అనూనపుణ్యశీలప్రతిష్ఠాపకముగను, శాశ్వతజగద్వంద్యముగను రచించి యాంధ్ర సారస్వతమునందు చిరకీర్తిగడించెను.

కథాసంవిధానము

ఈ అద్భుతమగు గ్రంథము నద్భుతతరముగ గవి రచించెనని ముందే చెప్పియుంటిమి. నాసికేతునికథ ప్రాయికముగా సామాన్యప్రబంధములోని కథలమాదిరిగ నున్నదికాదు. సామాన్యముగ నాంధ్రప్రబంధములలో దేవతాపురుషుడో, లేక రాజకుమారుడో నాయకుడుగా నుండుటయు, దేవతాకన్యయో, లేక రాజకన్యయో నాయికగానుండుటయు, వారియిద్దరియందు నుదయించిన పరస్పరానురాగము పరిణయమగువఱకు శృంగారాదిరసములతో నిచ్చనచ్చినట్లు వర్ణించుచు నొకరిద్దరుబిడ్డలు పుట్టినపిమ్మట నాకుటుంబము నైహికాముష్మికసౌఖ్యస్థితిలో నుంచి కవి విడిచిపెట్టును. నాసికేతుని కథ యట్లుకాదు. ఇందు నాయకు డొకతాపసోత్తముడు; నాయిక యొకరాచకుమారిత. ఈతాపసోత్తమునకు వివాహమున నెంతమాత్రము నిష్టములేదు. నాయికయగు రాజకన్యకకు కామవికారమన నెద్దియో తెలియదు. ఉభయులు వారివారిస్వకీయనియమాచరణములలోనుండి యొండొరులు గని విని యెరుగకయే పరిణయఫలమనదగు పుత్త్రిభాగ్యము బొందగలిగిరి. ఇది కడు నద్భుతమగు విషయము. పుత్త్రుడు జనించినతరువాతనైన గొంతకాలమువఱకు భార్య యెవరో భర్తకుగాని, భర్త యెవరో భార్యకుగాని తెలియదు. కథానాయకుడైన తాపసోత్తముడు యథాక్రమముగా నిష్ఠాగరిష్ఠుడై తపోనియమములలో బడియుండెను. నాయికయగు రాచకన్నియ యక్షన్యాత్వము తొలగిపోయినను కామవికారము బొందు టెరుగదు. ఇట్లుండ పిల్లవాడగు నాసికేతుడు పెరుగుచుండెను. పిల్లవానితల్లి తనభర్తకొఱకు వెదకుటకంటె తనపిల్లవానితండ్రికొఱకు వెదకుచుండెను. తపోనియమనిమగ్నుడగు బ్రాహ్మణుడును, నిర్వికారయువతీలలామయగు రాచకన్నియయు శృంగార వ్యవస్థలు బొందు టెట్లు?

వారిజీవితమంతయు నాధ్యాత్మికమగు చిత్తశాంతియందే యుండి భగవంతునికి నివేదింపబడియుండ పూవిల్తుని చెయిదములకు తావు కలుగు టెట్లు? పరమేశ్వరుడు హిమవత్కూటమున మహావిలయ దీక్షా పరికల్పితుడై తపమాచరించుచుండ పరమేశ్వరియగు హిమగిరిరాజకన్య నిర్వికల్ప సమాధినిరూఢి నిమీలితలోచనయై జగదీశ్వరునికొఱకు తదేకధ్యాన మొనరించుచుండ మానసముల ప్రమచ్చిలు మనోభవునకు స్థానమున్నదా? కన్నపుదొంగవలెవచ్చి కసిమిసియొనర్చినపూవిలుకాడు నిక్కముగ తుంటరియకదా!

శాంతరసవాతావరణము, భగవజ్జ్ఞాన వినోదపరిస్ఫూర్తి, నిర్వికల్పనిగూఢ యోగముద్ర, యిట్టివియేయీ కథయందలి ముఖ్యలక్షణములు. ఈ లక్షణములు చెడకుండ నాయికానాయికులకు వివాహము జరుగవలెను. సంసారక్రమము జరుగవలెను. పుత్రపుత్రికాది సంతానము గలుగవలెను. ప్రాపంచికవ్యవహారక్రమము జరుగవలెను. కథయందలి యాధ్యాత్మిక మాధుర్యము చెడకుండ కథారసపోషణము జరుగవలెను. ఇట్టి యనన్యసామాన్యసంవిధానక్రమమును గవి యెట్లు నిర్వర్తింపగలిగెనో మనము విచారింపవలసి యున్నది.

కథాప్రారంభమున బ్రహ్మమానసపుత్త్రుడగునుద్దాలక మహామునియు, నాతనియాశ్రమమును వర్ణింపబడినవి. నిత్యబ్రహ్మచర్యవ్రతమునన్నున్న ఉద్దాలకునికడకు పిప్పలాదుడను మహాముని వచ్చి యాసంయమివరుని దారపరి

గ్రహణ మొనరింపుమని యుపదేశించెను. పదంపడి తండ్రియగు కమలగర్భుడు పుత్త్రునికడకు నేతెంచి గార్హస్థ్యమును స్వీకరింపుమని యానతిచ్చెను. ఉద్దాలకు డెవరు చెప్పినను వినక మొండిపట్టుపట్టి బ్రహ్మచర్యవ్రతమునే నిర్వహింప సమకట్టి వైదికాచారవిధి విధానములో నిత్యానురక్తుడై యుండెను. ఈభాగమెంతయు శుచియైనకల్పనలతో నతిమనోహరముగ వర్ణింపబడినది. ఎచ్చటనైన నాధ్యాత్మిక జీవితప్రవాహమే కాని పంచేంద్రియవ్యాపార మిసుమంతయు గానరాదు. ప్రపంచమంతయు శాంతమగు వైరాగ్యమార్గమున గోచరింపుచున్నది చిత్తముల సంభవించెడు కామినీజనసంపర్కముగాని, క్రీడాజలవిహారములుగాని కానరావు. ప్రకృతికన్య జటావల్కలముల బూని, సదా ధ్యానపరవశయై యోగినీవృత్తి నాశ్రయించియున్నది. షట్పదములఝుంకారములు, కోకిలారవములు, పుష్పాపచయములు, వనవిహారములు, ఇత్యాది శృంగారరసవిలాసములు లేక వనలక్ష్మి తాపసవ్రతము సలుపుచున్నది. ఇదిన్యాయమే. అరణ్యములలో కాలముగడుపుచుపవనపర్ణాంబుభక్షులైయున్న తపోధనులు వేరుమార్గముల బ్రవర్తించు టెట్లు? ఈవిషయమంతయు నే సామాన్యకవియైన నీవిధముగ జిత్రించును కాని మఱియొకవిధముగ జిత్రించుటకు వలనుపడదు. దుగ్గకవివర్యుని శిల్పచాతుర్యవిశేషమిం దెక్కువగా ద్యోతకము గానేరదు.

నాయకునివిషయము వివరించితిని. ఇంక నాయికావిషయముచూడవలెను. నాయికావిషయములో దుగ్గకవియొక్క కవితాప్రాగల్భ్యము, సంవిధానవైపుణ్యము, ఔచిత్యపరిజ్ఞత, ఇత్యాదిమహాకవిలక్షణము లత్యుత్తమముగా గాన్పించుచున్నవి. ఈప్రసంగభాగమునంతయు దుగ్గకవిగ్రంథమందును, సామాన్యకవియైన మల్లికార్జునిగ్రంథమందును తారతమ్యముగ బరిశీలించినచో దుగ్గకవియొక్క కవితాప్రతిభ యెంత యుత్కృష్టమైనదో మనకు స్పష్టముగ తెలియగలదు.

కథానాయికయగు చంద్రవతి భరతవర్షమునంతయు నఖండసామ్రాజ్యధౌరంధర్యముగ, బరిపాలించిన రఘుమహారాజు కుమార్తె. రాజాంతఃపురములోనుండి, దాసీజనపరివృతయై, ఇచ్ఛామాత్రమున సమస్తభోగభాగ్యపరితృప్తయై నిరంతరకేళీవినోదాసక్తయై యుండదగిన రాజకన్యక నిమ్మహాకవి యెంత విపరీతచరితగా జిత్రించెనో జూడుడు:

సీ. అనుదివసంబును నతిభక్తిఁ దల్లిదం
 డ్రులకు నన్నలకు శుశ్రూష సేయు
నతివృద్ధులైన బ్రాహ్మణపురంధ్రులతోడ
 ధర్మకథాగోష్ఠిఁ దగిలియుండు
సంచితంబును భాగ్యసౌభాగ్యదములనఁ
 బొలిచిన వ్రతములు సలుపుచుండు
పెద్దలు తనకుఁ జెప్పిన బుద్ధిదప్పక
 విమలసదాచారవిధు లొనర్చు
తాలిమియు, జిత్తశుద్ధియు, ధర్మమతియు,
దయయు, దాక్షిణ్యమును, సావధానతయును,
వినయమును, బంధుహితమును, నెరవుఁదగవుఁ
గలిగి చంద్రవతీకన్యకాలలామ.

క. అన్నయును దల్లిదండ్రులు
మన్ననఁ దను గారవింప మహనీయములై
యెన్నిక కెక్కినగుణముల
నన్నియ గలిగించె చంద్రవతి కలమునకున్.

క. ఆచంద్రవతివివేకము
నాచారము గౌరవంబు నడవడియును నా
లోచింప నెందుఁ గానము
భూచక్రములోన రాజపుత్త్రికల యెడన్.

ఈమెసౌందర్యము నాపాదమస్తకము వర్ణించుట లేదు. ఈమెయుద్యానవనవిహారములను, జలక్రీడలను, చెలికత్తెలతోడి సరససల్లాపములను, వీనినైన మనసార వర్ణించుటలేదు. అష్టైశ్వర్యములతో తులతూగుచున్న యీరాజకన్యను సామాన్యసంసారుల బిడ్డవలె తల్లిదండ్రులకు సదా సేవచేయుచుండుననియు వృద్ధబ్రాహ్మణపురంధ్రులతో ధర్మకథాగోష్ఠి సల్పుచుండుననియు అనవరతము వ్రతములు సేయుచుండుననియు, తాలిమియు, చిత్తశుద్ధియు, ధర్మమతియు, దయయు, దాక్షిణ్యమును వినయమును ఇత్యాద్యాధ్యాత్మిక సుగుణసంపత్తి గలిగియున్నదనియు నభివర్ణించినాడు. ఇది దుగ్గకవిమార్గము.

శ్రీరాముఁడు సీత నడవి కంపుట ధర్మమా?

మోచర్ల రామకృష్ణయ్యగారు, బి. ఏ.

స్థిరచిత్తమూని, సర్వముఁ బరిశీలనచేసి, ధర్మవర్తనపరులై
ధరణిం బరిపాలించుట, ధరాధినాథులకు విధివిధానమ్ముగదా!

చ. త్వరపడి యెవ్వఁడో యొకఁడు వాక్కునవచ్చిన యట్టులెట్టులో
పొరవడి పల్కుమాటలను బూర్ణముగా సువిమర్శసేయకే
బిరబిరఁ దానువిన్నయది వేదమటంచుఁ దలంచి కార్యముల్
జరుపుట పాడియే, సుజన సమ్మతమే, యది రాజనీతియే?

ఉ. "నిక్కమితండు దుష్టుఁడితనిన్ దగినట్లుగ దండనంబునన్
స్రుక్కఁగఁజేయుఁడీ!" యని విరోధులు దోషవిహీనుఁడైన వే
ఱొక్కని దెచ్చి రాజసభ నుంచినచో గతియేమి వానికిన్
జక్కఁగ సత్య మారసి విచారముసేయని రాజుమున్గలన్.

తే. ఘోరపాతకులను నూఱుగురినినైన-శిక్షసేయక విడిపింపఁ జెల్లుఁగాని,
నిరపరాధిని నొకని దండించుటెంతొ-దుండగంబని నుడువదే దండనీతి.

చ. అటులగుటన్ రఘూద్వహునియట్టిధరారమణుండు పంచ నే
మిటికి నరణ్యసీమకు నమేయగుణోజ్జ్వలయైన జానకిన్?
గటకట! యెట్టిచేఁత? వినఁగల్గెనె యిట్టిది యెన్నఁడేని? సం
కటపడఁజేయఁజెల్లునె యకల్మషవర్తనలన్, బవిత్రలన్?

ఉ. "వైరిగృహంబునన్ సలిపె వాసము కొండొకకాల, మందుచే
నేరికినైన సందియములే కలుగున్ గద యెట్టి సద్గుణా
చారను గూర్చియైన" నని సల్పెనొకో రఘురాముఁ డీపనిన్?
దూఱుఁ దొలంచి పావకుఁడు తొల్లి యథార్థముఁ జాటియుండఁడే!

ఉ. ఒక్కనిదృష్టి యున్నయటు లుండదుగా మఱియన్యదృష్టి యే
ప్రక్కను జూచినన్ వివిధభంగులు దాల్చిన దాటచే జగం
బెక్కరణిన్ వహించు సమవృత్తిని? గానఁ బ్రజానురంజనం
బొక్కట సేయ నెంచుట ప్రయోజన మెన్నఁడు గాదు ఱేనికిన్.

శా. న్యాయాన్యాయముల న్వివేకమను నున్మానంబులోఁ దూఁచి, య
న్యాయంబుల్ దిగఁ ద్రోచి, ధర్మగుణ విన్యాసంబులన్ భూమికిన్
శ్రేయంబుల్ పొసఁగించుటే నృపులకున్ సిద్ధాంతమై యొప్పదే!
వేయేలా! ప్రజ లందఱన్ దనుప, నే పృథ్వీశుఁ డాఢ్యుండగున్ ?

తే. ప్రజలయనురంజనమె రాము వాంఛయగుట - వనమునకు ధారుణీపుత్రి ననిపె నతఁడు!
పట్టభద్రుఁడు గాక తా నెట్టు లరిగెఁ - గానకును బ్రజల్ గన్నీరుగార్చుచుండ?

ఉ. "నాసతిఁ బూతవృత్తిగ జనమ్ము లెఱింగిన యప్పుడే యశ
శ్శ్రీ సమకూరు నాకు, బళిరే!" యని భార్యను గానలన్ వృథా
యాసముపాలు సేయుట నయంబని యెంచెడి వారిఁ జెందదో
దోసము; రామరామ! యెటు దోఁచును రాజుల కిట్టిభావముల్!

శా. సీతాదేవి పతివ్రతాత్వము జగజ్జేగీయమానంబుగా
ఖ్యాతిన్ జెందుటకో, సమస్తజను లాకర్ణించి, పూర్ణంబుగాఁ
జేతోమోదముఁ జెందుకోర్కెనో కదా, శ్రీరాముఁ డంపెన్ సతిన్
భీతిన్ గొల్పు మహాటవీస్థలికి; లేవే వేఱు సంకల్పముల్?

తే. 'నాతి యెంతటి హేయంపుఁ బాతకంబు - సలిపినను, జాలుఁదాల్చిన చెలువమైనఁ
గరుణశిక్ష కనర్హయౌ కనెడునబల' ననెడి ధర్మసూత్రంబైన నరయవలదె!

చ. కులగుణహీనుఁడైన రజకుం డెవఁడో దూరితంబు లాడెఁబో!
తెలిసి యకారణంబుగఁ బతివ్రతయైన కులాంగనామణిన్
సిలుగులఁ గూర్చు కానలకుఁ జేర్పఁ దలంచెనుబో! యదేల? మౌ
నులను, దపోవనంబులఁ గనుంగొనఁ బొమ్మను నట్టివ్యాజమున్.

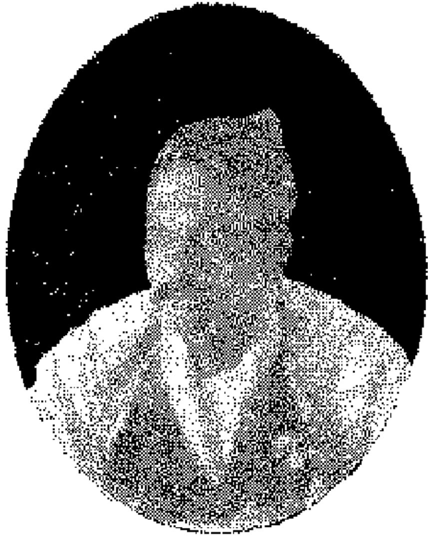
సీ. వాస్తవం బరయుట దుస్తరకర్మమై వస్తుసందేహముల్ విస్తరిలిన,
నార్యులెల్లను దమయంతఃకరణవృత్తి ముఖ్యమైన ప్రమాణముగ గ్రహించి,
యనుమానములనివృత్తిని బొంది, సంతృప్తి గాంతురంచు వచించెఁ గాళిదాసుఁ
గాన సజ్జను లెన్నఁడైనను బరజన సంశయభావముల్ సరకుఁగొనరు.
కలియుగపు వాఁడెయగుఁ గాక కాళిదాసు, సత్య మేయుగమునవైన సత్యమెకద!
శాస్త్రచోదిత మైనట్టి సత్యబద్ధ నియమమే మన కాచరణీయముకద!

మ. తనయంతఃకరణంబు తెల్పదొకో, సీతన్ సాధ్విగాఁ! నేటికీ
యనుమానంబులు దేవిపై? ఇతరు లే యన్యాయముల్ ప్రేలినన్
జనునే జానకి నంపఁ గానలకు నిష్కారుణ్య చిత్తంబునన్
జనులౌ సాక్షులు, లేక మానసము, చర్చల్ సేయుఁడీ పాఠకుల్!

కవికొండల వేంకటరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

మానవుని జీవితచర్యలు రెండువిధములుగఁ దోఁచు. కొన్ని పరిమితములు; కొన్ని అపరిమితములు. పరిమితములగున వాతఁడు కల్పించుకొన్నవి. అపరిమితములగున వాతఁడు కల్పించుకొనకయే యతనికి లభించునవి. ధనార్జనము కల్పించుకొనునది. పాఠశాలలయందుఁ, గళాశాలలయందుఁ జేరి పఠించుటలు మనుజుఁడు స్వబుద్ధిని కలిపించుకొనునది. దేశసేవ, భగవదారాధన యట్టివి. వీనియన్నింటియొక్క సర్వసామాన్యలక్షణమిది. ఆయాకార్యముల నొనర్చునతని మానసమున నొక సువ్యక్తమగు నాశయము, నదియొక్క యావలి యొడ్డులాగునఁ బొడఁగట్టు.

వ్యాసకర్త

ఈమితిచేఁ బరిబంధితములగు కార్యముల నడుమనడుమ మన మొకచెట్టువైపున కూఱక చూచుచుందుము. వినోదవంతంబగు నాకసపు వంపునే తెప్పల వ్రాల్చుచుందుము. ఒక కొండ పొదవునంటి దృగంచలముల నెత్తుచు నెదో యఖండప్రవాహ మట్లూఁత లూఁగుచున్నాము. అది మన కాఁకలి దీర్చునదికాదు; దప్పి కార్చునదికాదు; ధనము కూర్చునదికాదు. చూపులోనే, యూహలోనే మనల నదియపారపుటవ్యక్తసందర్శనంబునం బొదవికొని యొకవిధ మగు ననాదిస్వరూపమును, ననంతలక్షణమ్మును బగటుచుండు. అది, తనంతన, మనలోఁ దట్టుచు మనకు విరామప్రశాంతము లొడఁగూర్చు. దానికి మనపై నుండునంతటి యభిలాష మనకుఁగూడ దానిపై నుండునా? అది మనలో నిలిచియుండు. లేనిచో నయ్యది తాత్కాలికమగుచు మఱునిముసమున నగోచరమ్మగు. మన మెప్పటి చొప్పునఁబరిమిత కార్యనిమగ్నుల మగుదుము. ఈ పరిమితకార్యములం గలిసిమెలసి మన కలవడునట్టి మితిలేని యవ్యాహానందదర్శనమే కళ. దాని వాతావరణమే కళాప్రపంచము. ఈ కళపొంతు మన కడకంటిచూడ్కి సారించుట లాభార్జనాదులందుఁ దృష్ణ గొనుటంతటి నిసర్గమో యంతటినిసర్గమును—మనము దానిం బోనాడక పోషించుకొనువార మగుదుమేని ఆకళ మనముందు నిరంతరము సాక్షాత్కరించి యుండునదియ. ఎంతవఱకు మనము స్వార్థమును విడిచి యవ్యాజముగ

లభించు నాకళ నాశ్రయింతుమో అంతవఱకు మనజీవితము లనంతశోభను, నవ్యక్తానందము నను నోలాడు.

ఈకళ యననేమి? అది ఎట్లు వెల్లడి పఱుపఁబడుచున్నది ? దానికింగల యెక్కువపాటు తక్కువపాటు లెట్టివి? దాని నెట్లాశ్రయింపుటయని యోజన నొనర్పఁబూనినచో నెంత కాలమైనఁజాలదు; వ్రాయ నెన్ని పుటలైనఁబట్టు. ఏమన: చూచుట మొదలిడుదుమా, అది పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంత మొక్క తెఱంగున కాలరేఖల, నవకాశరేఖల, ఊహారేఖల, చేష్టారేఖల, నొయ్యార మొలికించుచుండు. లయకారుఁడు నటరాజుగఁ దాండవంబాడు. బాలకృష్ణుఁడు తన చిన్నిబొజ్జనీరేడుజగమ్ములందాల్చి యావులింత నమ్మ కచ్చెఱుపాటుఁగొల్పు. ఎందువిన్న మృదుమధుర మంజులాలాపమే; ఎందుఁ గన్న సుందరవదనారవిందమే. పాములవాఁడు నాగస్వరమూఁదు. కోడెత్రాచు పడగెత్తియాడు. తెల్లతామర వికసించు, నల్లతుమ్మెద పరిభ్రమించు. గొల్లపిల్ల పాలగంపనెత్తిపై మోచికొనుచు మట్టెలరవళిఁ జేలగట్టునే నడయాడు. గోపాలుఁడు మందస్మితమ్మున నట్టె పసగొట్టనుంకించు. కళాప్రదర్శనమున కుదాహరణము లిగొన సమకట్టుదుమా, దానికి మొదలెందు, తుదయెందు? అనాది—అనంతము. కళ నీవెఱుంగుసఁ ప్రదర్శనదృక్పథమున వీక్షింప దొరకొన్న యది దొరకనే దొరకదు. ఏమన;

జీవరాసు లసంఖ్యములు; జడమనూహ్యము. ప్రతిపదార్థమును కళ ప్రదర్శించుచునే యుండు. ఆప్రదర్శనము నొనరించునంతనే ఆపదార్థ మాకళను జూఱఁగొనుచున్నదని మన మనుకొనరాదు. దానికిఁ దన సౌందర్యాతిశయము, సౌరభవ్యాప్తి తెలియకుండనే గులాబిపువ్వు వికసించుచున్నది. (తెలిసియున్నను వ్యక్తపఱుప జాలకున్నదో) ఒకానొక లేగదూడ నిక్కిన చెవులతోఁ బాలము సడుమ నిలఁబడియుండియు నట్లు తాను నిలఁబడుటలోఁ దాను గళను బ్రదర్శించుచుంట నెఱుంగక పోవచ్చు. (ఎఱింగియున్న మేలే. ఆత్మశక్తి యొకమెట్టు పైకెక్కిన యదియే.) అంతవఱకేల! మన చుట్టునుంగల పెక్కుమంది రయితులు, పామరాంగనలు, అవ్యక్తపు శిశువులు తాము ప్రదర్శించునట్టి కళను వారెఱుంగనే యెఱుంగరు. ఏమన: మనము వారిని మెచ్చి ప్రశ్నింతుమేని వెఱ్ఱితనమును, జేలతనమును వెలిపుత్తురు. కావున కళను బ్రదర్శించునంతఁ దత్ప్రదర్శకు లయ్యది గ్రహించుచున్నారని మనము తలంపఁజనదు. ఆగ్రహించు శక్తి వేఱు. తద్జ్ఞత్వ మొకకొందఱికే కల్గియుండు. ఆ యున్నవారిని మన మీవ్యాసమునఁ గళాభిజ్ఞు లందము. ఈ యభిజ్ఞు లేమి చేయుచున్నారు? కళాప్రదర్శనమున నాత్మదృష్టిని లీనమొనరించుకొనుచు నద్దానిని దమ సుముఖమ్ముల వ్యక్తీకరించుచున్నారు. లలితారుణ ప్రభాకోమల కరోష్ణబింబోదయ సముదితంబగు నుదయగిరి వీక్షించుచుఁ దమదృష్టి నద్దాని సుపమాద్యలంకారములం గుర్తించి మొగముల మొలకనవ్వులెత్త "ఎంత కోమల, మెంత సుందర, మెంత శుభోదయం," బని యుత్కంఠ నుపాసించుచున్నారు. ఆయుపాసన

యెంతవఱకుండునో యంతవఱకు వారు తదితరము నెల్లను మఱచి యానందతన్మయు లగుచున్నారు.

అట్లు చేయుటలోఁ గొందఱు తజ్జ్ఞులు తమకుఁ గల్గిన యాత్మైకవ్యక్తిత్వము నేమఱి యూకళచే నుపనీతులగుచున్నారు. కొందఱు నేమఱువక దానిని దమ కనువగు తెఱంగున నడిపించుకొనుచున్నారు. కళోపనీతుఁడగు నాతఁడు తాఁగనునట్టి కళను విశ్వకళయందు లీన మొనరించుకొనుచు విశ్వహృదయము నాకర్షించుకొనుచున్నాఁడు. కళోపాసనవలన నాతఁడు మోహము, రాగము, తృష్ణ పోయి విముమరఁ గాంచుచున్నాఁడు. కళను కళకొఱకయియే కైవారము సేయుచున్నాఁడు. కేవలాభిజ్ఞుఁడు కళ నానిమేషమునకుఁ దనయొక్క హృచ్ఛాంతికై, చిత్తశుద్ధికై, పరికల్పన మొనరించుకొనుచు మఱునటినిమేషమున దానిని విసనాడుచున్నాఁడు. అతని కాత్మదృష్టియే కాని విశ్వదృష్టి యుండదు. కళయందలి వివిధభంగులు, పెక్కురంగులు, చిన్నెలువన్నెలుఁ హొయలు లయలు, సమస్తము నాతఁడు కొల్లగొనఁ గల్గువాఁడుగాని, వానివలనఁ దనహృదయపరసము లెట్లుబుకునవియో తెల్లమొనరించుకొనఁగలఁడుగాని, సర్వసాధారణమగు పరమాత్మ నెట్లు తిగుచుకొనినదియో తెలియఁడు. అట్లు తెలిసికొనుట కెంతయో యోపిక, నిగ్రహము, కాలము, త్యాగము కావలె. అవి అతని కుండవు. సరసుఁడే—కాని ఏతత్సరసత్వము తక్కుంగల జీవితచర్యలతోపాటు స్వార్థపుఁ బ్రకృతిగనే యాతనియందుఁ బరిణమించియుండు. అతఁడు కళను గుఱించి పలికినా, విమర్శించినా, కీర్తికొఱకో, ధనముకొఱకో, పలుకుబడికొఱకో—

కళోపనీతుఁడగు మహానుభావుఁ డట్టింపుగాఁడు. ఋశ్యశృంగుని భంగి నాతఁడు:

"నన్నును గౌఁగిలించుకొని
నావదనంబునకుం నిజాస్య మా
సన్నము చేసి యొక్క మృదు
శబ్దము సేసె మనోహరంబుగా
నెన్నఁడు నట్టిశబ్దము ము
నీశ్వర! ముం విని యే నెఱుంగ న
య్యన్నవ బ్రహ్మచారిముఖ
మంబురుహంబు సమంబు చూడఁగన్.

అని నిర్లిప్తత వెల్లడించు.

తాదృశంపుటుపనీతులే యుత్తమ కవులు, ఉత్తమ చిత్రకారులు, ఉత్తమ శిల్పులు, ఉత్తమ గాయకులు, ఉత్తమ విమర్శకులును. వీరి సుకృతులఁ గళాప్రపంచము సువ్యక్తమగుచు నిత్యముఁ బోషింపఁబడుచున్నది.

వీరలు కళయందుఁ దన్మయులయి తారే కళాంశంబులుగఁ బొడఁగట్టుచు,—లోకమూహింపలోకయబ్బురపాటు చెంద,—నిర్వికారత, నిరహంకారత, నిరాడంబరతలతో నింగినొప్పు కడ చుక్కభంగి నివ్వటిల్లువారలు. వారి చేసేతలఁ గళాప్రపంచము క్రొంగ్రొత్తగ మాఱుచుఁ బరిపూర్ణవికసనము నంది యందగించుచున్నది. వారి ననుకరించుట కొక్కటే తెన్ను. ఆత్మకుఁ దిన్నందన మున్నఁ గళాస్నాతకుఁడు వరింపఁబడుచున్నాఁడు.—

బాల! యీలీల దుఃఖింపఁ బనియదేల ?

చల్లా లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు

చెలువు మీఱెడు మోమునఁ జిఱుచెమటలు-గ్రాలఁ, గన్నుల నశ్రులు రాల, మేను
వివశతనుఁబొంద, నధరపల్లవము నదర-బాల ! యీలీల దుఃఖింపఁ బని యదేల ?

ఉ. తోడియనుంగుబాలికలతో విహరింపఁగలేక యిచ్చటన్
బోడిమిఁ దక్కి చేలవయి 'బోరన' నేడ్వఁబనేమి? తల్లి ! ని
న్నాడిరె ? కారుకూఁత లెవరైన వచింపఁగదమ్మ, మోమటుల్
వాడఁగ నేడువన్ దగునె ? లేటివిధంబున వెఱ్ఱితల్లిరో !

సీ. తొలుదొల్తఁ బుప్పొడోలల నుంచి పీచు నన్నయకునై యింతగా నడలెదొక్కొ !
నినుఁగూడి మోదసంజనితమానసుఁడైన తిక్కనకొఱకుఁ జింతించెదొక్కొ !
భావకవిత్వసంపద నిచ్చి లాలించు నెఱ్ఱనకొఱకు దుఃఖించెదొక్కొ !
నిరుపమాలంకారగరిమ నెలమినింగూర్చు శ్రీనాథునకుఁ జింతఁజెందెదొక్కొ !
ప్రేమసన్మార్గమున నడిపించినట్టి-భాస్కరునకీవు దుఃఖాప్తిఁ బరగెదొక్కొ !
యమృతమయవాక్య సమితిని న్నాదరించు-సోమకవిచంద్రునకు నింత సోలెదొక్కొ !

సీ. సలలితబాలరసాలపల్లవఖాదియగు పికంబొల్ల దాహార మరయఁ
బరికింపఁ గలకల స్వనమెల్ల విడనాడి విలపింపఁదొడఁగె నీవెఱ్ఱిచిలుక
గమనలాలిత్య మాకలహంస విడనాడి జడత వహించె నాశ్చర్యమొంద
నిలచినచోటనే నిలచి చూచుచునుండెఁ జకితమై లేడి గ్రాసంబు మాని
కమ్మబూఁదేనియలఁద్రావి "ఝుం"మ్మటంచుఁ-బాటఁబాడెడి నీ యెలదేఁటి పాటఁ
బాడుటను మానె; నీ విట్లు పరగుచుంట-వీడు మింకనైన దుఃఖంబు వెఱ్ఱితల్లి !

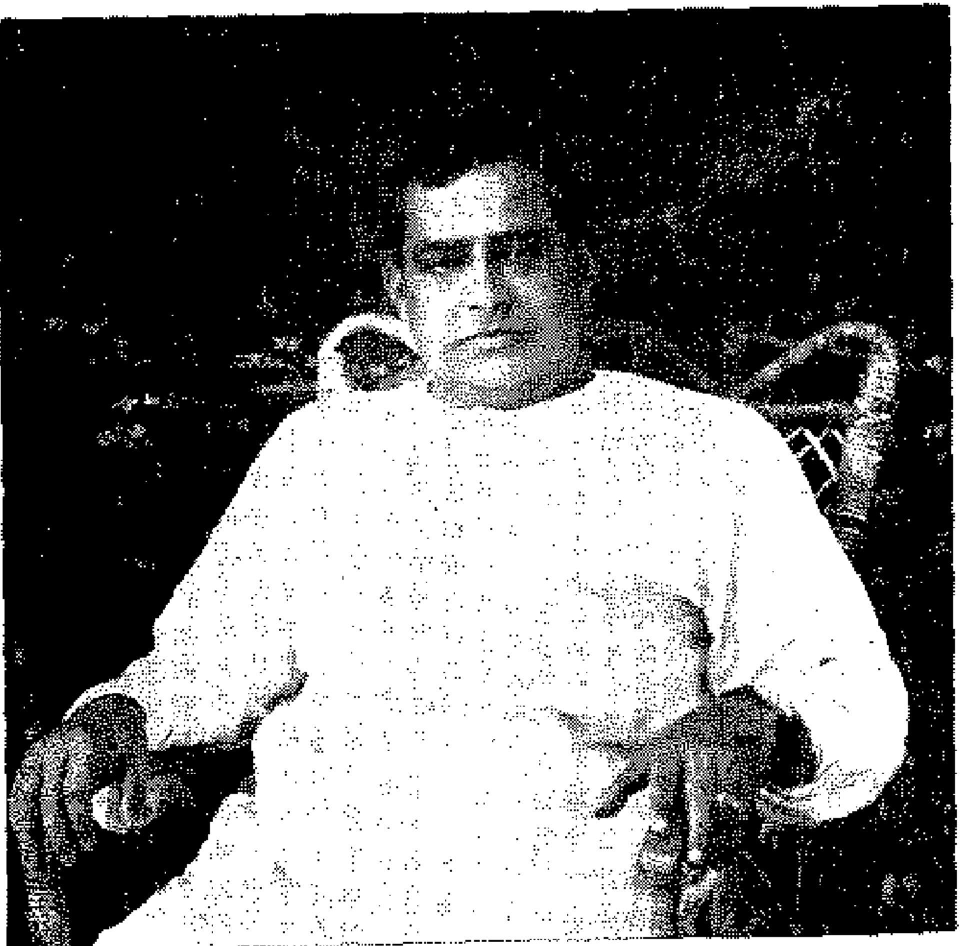
చ. సరసశిరీషపుష్ప సదృశంబగుమే నిటు వాడనేల ? నీ
తరువులు రాల్చెఁ బూవుల నుదారత నశ్రుల నించుభంగి, నో
తరుణి ! వరింత్రు సత్కవులు, దథ్యము నావచనంబు; దుఃఖముల్
దొరగి సుఖింపుమమ్మ, యిటు దుఃఖమునొందకుమమ్మ, నిచ్చలున్.

ఉ. ఏడువకమ్మ, నిన్ను వరియింపఁగలారు ధరాతలంబునన్
వేడుకమీఱ నుందు రిఁక, వేమరుఁ జెప్పఁగనేల? నందు నీ
కీడగువానిఁ జేరి సుఖియించెదవమ్మ, సతంబు దైవమున్
దోడగునమ్మరో, కవివధూమణి యంచు వచింత్రు సజ్జనుల్

కం. అని యీరీతినిఁ గవితా వనితను నోదార్చె సుకవి స్వప్నంబునఁ దాఁ
గని "నిన్ సుకవులు గైకొన"రని; యీ భావంబులోక మతియున్ సదయున్.

సర్ పి. యస్. శివస్వామి అయ్యరుగారు
అలహాబాదులో సమావేశమయిన
మితవాది మహాసభాధ్యక్షులు

టి. ఆర్. ఫూకనుగారు
౪౧ వ జాతీయమహాసభాహ్వానసంఘాధ్యక్షులు—గౌహతి

పండిత మదన మోహన మాలవ్యాగారు
హిందూమహాసభాధ్యక్షులు—గౌహతి

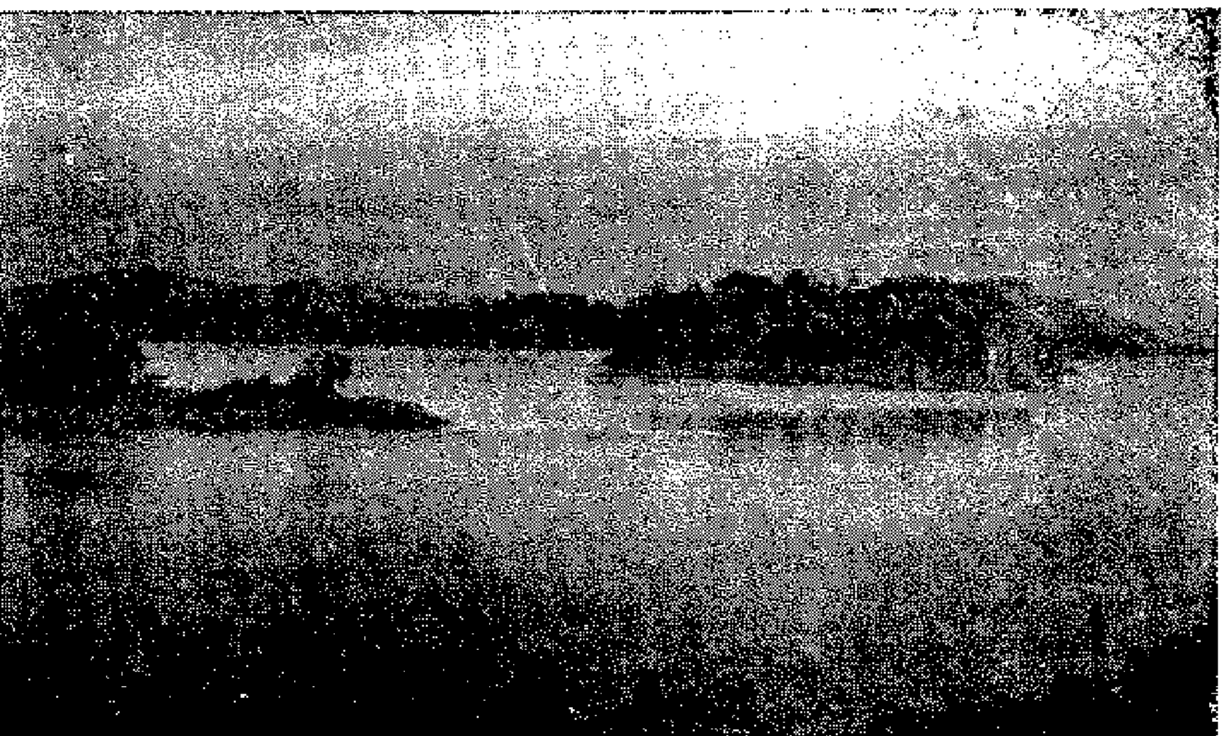
౪౧వ జాతీయమహాసభ - గౌహతి

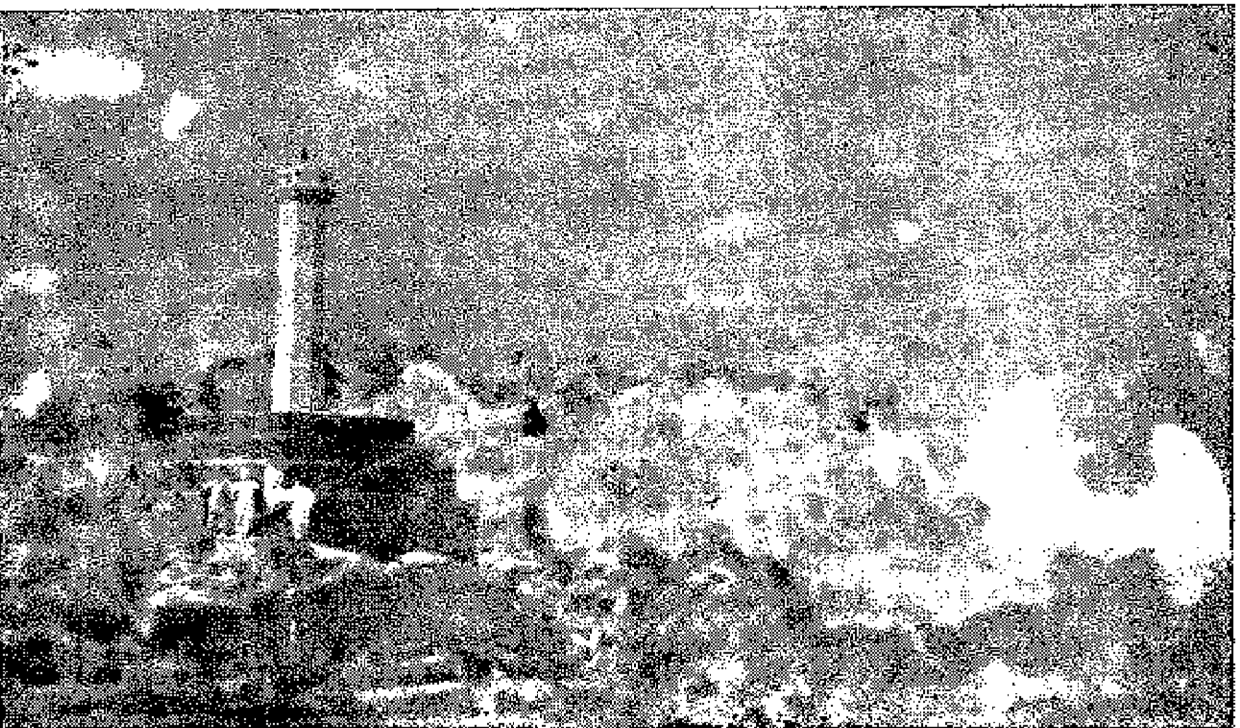
నార్త్‌బ్రూకు ద్వారము

నార్త్‌బ్రూకు ద్వారము-మరియొకదృశ్యము
కుడివైపున శుక్రేశ్వర దేవాలయమున్నది.

ఉమానందద్వీపము లేక నెమలిదీవి.

ఊర్వశిపర్వతము - ఈకొండపైన దీపస్తంభ మున్నది.

కావ్యాలంకారచూడామణి-విన్నకోట పెద్దన

విద్వాన్ పూసి రామమూర్తి శాస్త్రి గారు

ఆంధ్రాలంకార గ్రంథములలో నెల్లఁ బ్రాచీన మనఁదగు నీ కావ్యాలంకారచూడామణిని విన్నకోట పెద్దనకవివరుఁడు రచించి శ్రీచాళుక్యవిశ్వేశ్వరరాజునకుఁ గృతియొసంగెను. "ఈచాళుక్య విశ్వభూపతి మనుమఁడగు నృసింహభూపతి క్రీ.శ. 1403 వ సంవత్సరప్రాంతమునఁ బంచతీర్థమునందలి ధర్మలింగేశ్వరస్వామికి నాలయమును గట్టించిన ట్లొకశిలాశాసన మగపడుచున్నది. తాతకును, మనుమునికిని నేఁబదియేఁడు లంతరముండునని యంగీకరించినచో క్రీ.శ. 1350 సంవత్సరప్రాంతమునఁ గృతిపతియగు చాళుక్య విశ్వభూపతి యుండుట సంభవించును. కావున నీగ్రంథము క్రీ. శ. 14 వ శతాబ్ది మధ్యకాలమున రచింపఁబడియుండును." అని కీ. శే. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు గ్రంథకాలమును, గ్రంథకర్త కాలమును దేటపఱచియున్నారు.

మఱియు నీగ్రంథమునందలి చతుర్థపంచమోల్లాసములలోఁ జేర్పఁబడిన గుణాలంకారభాగములుదప్ప దక్కినభాగములన్నియు సామాన్యముగఁ బ్రతాపరుద్రీయము ననుసరించియే యాంధ్రీకరింపఁబడినవి గాన నీ గ్రంథము కాకతీయద్వితీయప్రతాపరుద్ర దేవాంకితమై క్రీ. శ. 1320 ప్రాంతమునఁ బుట్టిన ప్రతాపరుద్రీయమునకుఁ దరువాత రచింపఁబడియుండునని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

సామాన్యముగ గ్రంథమంతయుఁ బ్రతాపరుద్రీయమునే యనుసరించుచుండుటంజేసి ప్రతాపరుద్రీయానుసరణము సోదాహరణముగఁ జూపుట యనావశ్యకము. ఐనను మచ్చునకై కొన్నియుదాహరణములఁ జూపెదను:

మూలము: గూఢపదానాం పరాఽన్యోన్యమైత్రీ శయ్యేతి కథ్యతే.

ఆంధ్రీకరణము: మృదుతరమై యొండొంటికిఁ
బసమిత్రతగలిగి నొడువు పలుకులలోనన్
బొదలెడునర్థం బెచ్చట
నదలించి శయించు శయ్య యనఁగా నదివో.

మూ: అర్థగంభీరిమా పాకః స ద్వేధా హృదయంగమః;
ద్రాక్షాపాకో నారికేలపాకశ్చ ప్రస్ఫుటాంతరౌ.

ఆం: పాక మనంగా నర్థని
రాకులగంభీరయుక్తి యదియిరుదెఱఁగై
లోకమునఁ బేర్చు ద్రాక్షా
పాకంబును నారికేలపాక మనంగాన్.

మీఁద నిరూపింపఁబడినయుదాహరణములలో యతిప్రాసముల నిమిత్తము, పద్యపాదపూరణార్థము ప్రతాపరుద్రీయలక్షణములో లేని మాటలు క్రొత్తగాఁ జేర్పఁబడినవి. ఇఁక మక్కికి మక్కిగా నాంధ్రీకరించినస్థలములను గొన్నింటిని జూపెదను.

మూ: శ్రుతికటురూప దోషనిరాకరణాయ సౌకుమార్యం మతమ్.

ఆం: శ్రుతిపరుషతమాన్పుటకై
మతికర్తవ్యంబు సౌకుమార్యము చెప్పన్.

మూ: గ్రామ్యదోష నిరాకరణాయ కాంతిః స్వీకృతా.

ఆం: చతురతఁ గాంతి ఘటించుట
వితతగ్రామ్యార్థహరణ విశ్రుతిఁ జేయున్.

మూ: అస్పష్టార్థ నిరాకరణాయార్థ వ్యక్తిః కృతా.

ఆం: కృతులను పుష్టార్థ ప్రవి
హతికై యొనుపంగవలయు నర్థవ్యక్తిన్.

మూ: న్యూనాధికపదనిరాకరణాయ సమ్మితత్వం మతమ్.

ఆం: వితత న్యూనాధికపద
యుతిహతికై సమ్మితంబు నొప్పుం గవులన్.

మూ: అనుచితార్థ నిరాకరణార్థముదాత్తతా స్వీకృతా.

ఆం: అనుచితార్థ నిరాకరణాప్తికొఱకు
నగు నుదాత్తతఁ గావ్యంబులందుఁ జొనుప.

మూ: విసంధి నిరాకరణాయ ఔర్జిత్యం మతమ్.

ఆం: యుక్తపాదవిసంధి విచ్యుతియొనర్చు
పనికి నూర్జస్వికర్జంబు పద్యములను.

మూ: పతత్ప్రకర్ష నిరాకరణాయ రీతి రిష్టా;
క్లిష్టపరిహారాయ ప్రసాదో మతః.

ఆం: తుదిఁబతత్ప్రకర్ష దోషాపహతికినై
యుక్తరీతిఁ గావ్య మొగి నొనర్ప
నప్రతీతిక పరిహారంబు కొఱకు
సుప్రసాదగుణముఁ జొనుపవలయు.

మూ: అశ్లీలపరిహారార్థ ముక్తి స్స్వీకృతా
చ్యుత సంస్కారపరిహారార్థం సౌశబ్ద్యమిష్టమ్;
ప్రక్రమభంగ నిరాకరణాయ సమతా మతా.

ఆం: చ్యుత సంస్కృతిమానుటకై
యతిమధుర సుశబ్దవృత్తిము నొనరింపన్
ప్రతత ప్రకృమభంగా
హతికై సంక్రమత కూర్పవగు నండ్రు బుధుల్.

ప్రేయోఽలంకారము దా
శ్రేయంబుగఁ బరుష దోష శిథిలత కొఱకై
చేయఁదగు నూర్జితంత్రము
హేయాశ్లీలంబు దొలఁగ నెగుచుటకొఱకై.

ఇట్లె యచ్చటచ్చటఁ బ్రతాపరుద్రీయము ననుసరించి యుక్తికియుక్తిగా లక్ష్యములును ఆంధ్రీకరింపఁబడినవి.

మూ: వ్యర్థా ప్రాప్త బాహూనా
మహీశా మీదృశాం దృశామ్;
కథం సహామహే ధిగ్ధి
క్క్రశినం హంత జీవితమ్.

ఆం: జగతి నెనిమిదింటి నగములలో నగమగు
భుజము లాహవములఁ బోల్చునగునె
భూపతులకు నన నపుష్టార్థమర్థార్థ
పదము లర్థపుష్టి పదముగామి.

మూ: బాష్పాంబుక్లిన్న నేత్రాణి
ముఖాన్యంగ మృగీదృశామ్;
హిమదూషితపత్రాణి
కుముదానీవ నిర్మదామ్.

ఆం: బాష్పకణాకీర్ణమైయొప్పు బఁటితోము
హిమము నిండిన తొగపువ్వు మాడ్కి నవిన
నప్రసిద్ధోపమార్థమై యుడరు నండ్రు
కుముదముఖముల కుపమాప్తి గూడకునికి.

మూ: కాన్నాను గణనా యస్య కాకతీయస్య భూపతేః;
యశః ప్రతాపయోర్యస్మిన్ సూర్యాచంద్రమసావపి.
హేమచామముఖాః కాంతాః కాననే మాలవేశితుః;
గ్రీష్మే నద్య ఇవామ్లానపద్మోత్పలవిసావిలాః.

ఆం: శ్రీవిష్ణువర్ధనాఖ్య
క్ష్మావరుకీర్తిప్రతాపమహిమలతో రా
జీవేంజీవరమిత్రులు
కావింతురు చెలిమియనఁగఁ గ్రమభంగ మగున్.

వికలముఖులైన యరివధూటికలు క్లాంత
నళినకైరవలగు గ్రీష్మ నదులభంగి
నైరి నా నధికోపమ యయ్యె నరయ
నందుఁ గౌరవ ముపమకు నధికమగుట.

ఇట్టి వనేకములు గలవు; కాని విస్తరభీతిచే నుదాహరింపనైతి.

ఇందుఁ జతుర్థపంచమోల్లాసములలోఁ జేర్పఁబడిన గుణరీత్యలంకార సందర్భములు దండికావ్యాదర్శము ననుసరించి రచింపఁబడినవనుటకుఁ బ్రతాపరుద్రీయమునందువలెఁగాక యిందుఁ దండ్యాచార్య ననుసరించి గుణదశకము నంగీకరించుటయు, దండ్యుక్తాలంకార లక్షణములతో నిందలి యలంకారలక్షణములు సరిపడి

యుండుటయు, దండివలెనే తత్తదలంకారముల క్రిందనే తత్తద్దోషముల నిరూపించుటయు, నిర్హేతుకముగ నలంకారములవరుసయు సరిపడియుండుటయుఁ గారణములు గాఁజాలును.

కావునఁ బైని నిరూపించిన కారణసమూహముచే గుణాలంకారసందర్భములు దండికావ్యాదర్శము ననుసరించి రచింపఁబడినవని చెప్పకతీరదు. 'రీతి రాత్మా కావ్యస్య', 'రీతిశ్చ గుణవిశిష్ట పదరచనా' అను వామన సూత్రము ననుసరించి పెద్దన,

గీ. అఖిలకావ్యంబులకు రీతులాత్మ యండ్రు;
ప్రాణదశకంబు వానికిఁ బ్రాణమరయ;
ధర నలంకారమతని భేదముల నవియు
పెక్కు; లొకకొన్ని తగఁ గానిపింతుఁ దెలియ.

అని రీతిలక్షణమును గల్పించెను. దండియు దశగుణవిశిష్ట పదరచనయే రీతియని యంగీకరించెను గాని యట్టిరీతిని గావ్యాత్మగా నంగీకరింపక కావ్యశరీరముగా నంగీకరించియున్నాఁడు.

మూ. శరీరం తావదిష్టార్థవ్యవచ్ఛిన్నా పదావలీ ... ...

కావున రీతిలక్షణము వామనసూత్రము ననుసరించి కల్పింపఁబడినదని చెప్పవలసివచ్చినది. కాని 'రీతి రాత్మా కావ్యస్య, రీతిశ్చ గుణవిశిష్ట పదరచనా' అను వామనసూత్రములోని 'ఆత్మన్' శబ్దమునకు మనసు గాక శరీరమర్థమని యొప్పినచో వామనుఁడును 'తైశ్శరీరంచ కావ్యానామలంకారాశ్చ దర్శితాః, శరీరంతావదిష్టార్థ వ్యవచ్ఛిన్నా పదావలీ' అనుదండి మార్గము ననుసరించియే రీతిలక్షణమును నిరూపించెనని చెప్పుట కవకాశముగలదు. మొత్తముమీఁద ఇష్టార్థవ్యవచ్ఛిన్న పదావళియే వామనుని రీతి యగుచున్నది. కావునఁ బెద్దనయు దండి ననుసరించియే రీతిలక్షణమును నిరూపించెనని చెప్పుట కవకాశముగలదు.

మఱియుఁ, గావ్యాదర్శ ప్రతాపరుద్రీయముల జేనట్టియు, సాహిత్యదర్పణాదులం దగుపడునట్టియు లాటికారీతి, ధీరాధీరాదినాయికాభేదములు, నృసింహ సంకరము మున్నగు నూతనవిషయము లిందుఁ జేర్పఁబడినవి. ఇఁక గుణరీత్యలంకారసందర్భములకు దండికావ్యాదర్శము మూలమను నంశము నుదాహరణమాత్రముగఁ జూపెదను.

దండికావ్యాదర్శమునఁ దత్తదలంకారముల క్రిందనే తత్తద్దోషములను, దత్తద్దోషములకు గుణత్వమును బ్రతిపాదించియున్నాఁడు.

మూ. నలింగవచనే భిన్నే నచ న్యూనాధికోపమే,
ఉపమాదూషణాయాలం యత్రోద్వేగోన ధీమతామ్.
స్త్రీవగచ్ఛతి షండోయం, వక్త్యేషా స్త్రీ పుమానివ,
ప్రాణా ఇవ ప్రియోఽయం మే విద్యాధనమివార్జితా.
భవానివ మహీపాల! దేవరాజో విరాజతే,
అలమంశుమతః కక్షా మారోఢుం తేజసా నృప!
అస్త్యేవ కశ్చిదుద్వేగః ప్రయోగో వాగ్విదాం యథా,
హంసీవ ధవల శ్చంద్ర స్సరాంసీ వామలం నభః;
భర్తృభక్తో భటస్స్యేవ ఖద్యోతో భాతి భానువత్.

ఇట్లే కావ్యాలంకారచూడామణికర్తయు మున్న పమాదోషములకు గుణత్వమును నిరూపించి యనంతర ముపమాదోషములను, దండిప్రకరణమును గ్రమముగా నాంధ్రీకరించి నిరూపించెను.

క. లింగంబుల వచనంబుల
భంగులు హీనాధికతల పాటియు వీడ్పా
టుంగదిరిన నుపమకు నిం
పుంగలుగం జేయునండ్రు బుధులు విలోక్తిన్.

గీ. అరుగుచున్నాఁడు పేడివాఁ డతివవోలెఁ
బలుకుచున్నది పురుషుని పగిది నింతి
ప్రాణములు నాకు నీతఁ డుపార్జితార్థ
మిన్ని విద్యలు ననినను నెసఁగు నుపమ.

క. దేవా, నీచందంబున
దేవేంద్రుండొప్పు నచటు దినకరుగతి ను
ర్వీవరుఁడు తేజమున సం
భావితుఁడన్న నుపమ చెల్లు బ్రాసప్రియమై.

గీ. హంసివోలెఁ జంద్రుఁ డేపదాతుఁడు, నభంబు
కొలఁకులట్లు నిడము, శుక్రునివోలె
నించు బంటుపతికి నినుఁబోలె ఖద్యోత,
మనెడు నుపమ లపహాసనకరములు. [గమ్

శ్లో. ప్రసిద్ధహేతువ్యావృత్త్యా యత్కించిత్కారణాంతర
యత్ర స్వాభావికత్వం వా విభావ్యం సా విభావనా.

అను కావ్యాదర్శములోని విభావనాలక్షణ మీక్రింది విధమున నాంధ్రీకరింపఁబడినది.

గీ. సహజవిఖ్యాత హేతువు జాఱవిడిచి
కారణాంతర కల్పన కథనమొండెఁ
గామవిహిత స్వభావసంగతియ యొండె
నమరఁ బల్కు విభావనయండ్రు బుధులు.

పెద్దన గుణరీత్యలంకారసందర్భమంతయు సరిగా దండి ననుసరించియే యాంధ్రీకరించియుండుటచే దిఙ్మాత్రముగా నుదాహరించి విరమించితిని. కావ్యాదర్శమునందువలెనే యిందును నలంకారములు యథాక్రమముగ నిరూపింపబడినవి. కాని కావ్యాదర్శమున నలంకారములుగాఁ బరిగణింపఁ బడని యుదారవక్రోక్తులును, భావికమును, నిందలంకారములుగాఁ జేర్పఁబడినవి. మఱియుఁ గావ్యాదర్శమున నలంకారముగాఁ బరిగణింపబడిన సంకరమిం దలంకారముగాఁ బరిగణింపఁబడలేదు. కావుననే దండిచెప్పిన ముప్పదినాల్గలంకారము లిందు ముప్పదియాఱయ్యెను. ఈ యిసుమంత భేదముదక్క వేఱొకభేద మీసందర్భమునఁ గానరాదు.

ఇందలి గుణరీత్యలంకారసందర్భములు కావ్యాదర్శమునుండియు, దోషాదిసందర్భములు ప్రతాపరుద్రీయమునుండియు సంగ్రహింపఁబడినవగుటచే నీ శాస్త్రమునఁ గొన్ని యంశములు పునరుక్తములును, గొన్ని పూర్వాపర సందర్భ విరుద్ధములును నగుచున్నవి. దండికావ్యశోభాకర ధర్మము లన్నియు నలంకారములేయనితలంచి యాయలంకారములను గుణరీత్యలంకారరూపముగా నిరూపించి విరమించెను. మఱియు పాకము వృత్తి, శయ్య,రసము, ధ్వని, వ్యంగ్యము మున్నగువానిని జెప్పనేలేదు. వీనికిఁ గావ్యశోభాకరణమే ప్రయోజనమగుటం జేసియు, వీనికంతగాఁ బరస్పరము భేదము లేమిం జేసియు నాతఁ డుపేక్షించెను. ఈయంశము "కావ్యశోభాకరాన్ధర్మానలంకారాన్ ప్రచక్షతే; తేచాద్యాపి వికల్ప్యంతే కస్తాన్ కార్త్స్న్యేనవక్ష్యతి. కాశ్చిన్మార్గవిభాగార్థము క్తాః ప్రాగప్యలంక్రియాః; సాధారణ మలంకారజాత మద్య ప్రదర్శ్యతే". అనుదండిగ్రంథమువలన స్పష్టమగుచున్నది. కావున దండి యిన్నియవాంతర భేదములఁ బరిగణింప లేదనియు నలంకారగోషములను రెండే భేదములఁ బరిగణించెననియు దండిగ్రంథమును సువ్యక్తముగాఁ జూచినవారలకు విశదము కాకమానదు. మఱియు విద్యానాథాదులవలె దండికావ్యము నొకకాంతగాఁ దలంచి దానికిఁ లోకసామగ్రిని సమకూర్పలేదు.

విద్యానాథుఁ డట్లుగాక వృత్తి, శయ్య, పాకము, రీతి, గుణము, అలంకారము, రసము మున్నగు ననేక భేదముల నిరూపించి వానికిఁ బరస్పరము భేదమును జెప్ప యత్నించి తనగ్రంథమున ననేక పునరుక్తములు చొచ్చుట కవకాశమునుగల్గించెను. మఱియు గుణాలంకార కథనముచే గతార్థమగు దోషప్రకరణమును, దోషప్రకరణముచే గతార్థమగు గుణాలంకారప్రకరణమును నిరూపించి గ్రంథమును గలుషపఱచియున్నాఁడు. క్షయసంవత్సర జ్యేష్ఠాషాఢ సాహితీపరిషత్పత్త్రికలో మదాంధ్రగురులగు బ్ర. శ్రీ. వఠ్ఠల చినసీతారామస్వామి శాస్త్రిగారిచేవ్రాయఁబడిన కావ్యగుణములు అనువ్యాసమున దీనివిస్తరము చూడనగును.

మొత్తముమీఁదఁ బ్రతాపరుద్రీయములోనుండి యినటికిఁదిగిన పునరుక్తులు గొన్నియు విభిన్నములగు దండివిద్యానాథమతములు జోడించినందున సంభవించిన పునరుక్తిపూర్వాపర సందర్భవిరోధములు గొన్నియు నీ గ్రంథమున సమావేశమైన వని తత్తత్సందర్భ పరిశీలనమువలన సువ్యక్తమగుచున్నది.

దండిమతము ననుసరించి యుపమాలంకారసందర్భమున "లింగంబులవచనంబుల" అను మున్నగుపద్యములనే నుపమాదోషములను జేర్చియున్నాఁడు. తిరుగ వానినే విద్యానాథమతముననుసరించి రచియింపఁబడిన దోషప్రకరణమునందును నిరూపించియున్నాఁడు. కావ్యదోషప్రకరణమున నిరూపింపఁబడిన భిన్నలింగ, భిన్నవచన, న్యూనోపమాధికోపమాద్యుపమాదోషములు పునరుక్తము లగుచున్నవి

మఱియు గుణములు దోషములం దొలంగించుటకే యంగీకరింపఁబడినట్లు ప్రతాపరుద్రీయమునను, నద్దాని ననుసరించిన చూడామణియందును జెప్పఁబడినది. కాన నేయేదోషములఁ దొలఁగింప నేయేగుణము లంగీకరింపఁబడినవో ఆయాగుణములు కావ్యములో నుండ నాయాదోషములు కావ్యములోఁ జొచ్చుట కవకా

శము లేదుగదా. కావున గుణములను జెప్పిన దోషములఁ జెప్ప నవసరము లేదనియు, దోషములఁ జెప్పిన గుణములఁ జెప్ప నక్కఱ లేదనియు విశదమగుచుండుటంచేసి దోషప్రకరణములోని గుణములచే నపాకృతములగు దోషములు పునరుక్తము లనఁజనును (చూ. ప్ర. రు. గుణప్రకరణము.)

మఱియు దండి ననుసరించి యర్థసంధర్భ ద్యోతకములగు గుణదశకము నంగీకరించినపుడు దండి చెప్పిన దశవిధదోషములుదక్క నితర దోషములు కావ్యములోఁ జొచ్చుట కవకాశమే లేదు. కావుననే దండి గుణాలంకారకథనముచే నగతార్థము లగు దోషములఁ బదింటిని మాత్రమే పేర్కొని విరమించెను.

పెద్దనార్యుఁ డిన్ననో దండిమతము ననుసరించి తత్తదలంకారసందర్భములందే తత్తద్దోషములఁ బేర్కొనియుఁ దిరుగ ముందువెనుకలరయక వానినే విద్యానాథనిరూపితదోషప్రకరణాంధ్రీకరణసందర్భమున సైతము నిరూపించెను. కాన నుపరినిరూపితదోషములు పునరుక్తములైనవని గ్రహించునది.

పెద్దనద్వితీయోల్లాసమునఁ బ్రతాపరుద్రీయము ననుసరించి రసముల నలంకార్యములనుగా నిరూపించియున్నాఁడు. అలంకారప్రకరణమున దండిననుసరించి యారసములనే యలంకారములుగాఁ బేర్కొని యున్నాఁడు. దండి రసవదలంకారములక్రిందరసములనన్నింటి నుదాహరించుటఁబట్టి మూఁడు గుణాలంకారములవలె రసములును గావ్యశోభాకరధర్మములే యని తలంచి యంగిభూతరసములును, నంగభూతరసములును నలంకారముల క్రిందనే పరిగణించెనని చెప్పవచ్చును.

శ్లో. రసభావతదాభాసభావశాన్త్యాదిరక్రమః;
భిన్నో రసాద్యలంకారాదలంకార్యతయా మతః.

అను మున్నగు సందర్భములనుబట్టి విద్యానాథుని మతమున నంగభూతరసము లలంకారములనియు, నంగిభూతరసములు రసములనియు సువ్యక్తమగుచున్నది. కావుననే యాతఁడు రసము కావ్యశ్రీకిఁ బ్రాణమువంటి దనియు గుణాలంకారాదులు శౌర్యహారాదులవంటివనియు నంగీకరించియున్నాఁడు. కావున నీతనిమతము ననుసరించి రస మలంకార్యమ యగును.

రసమలంకారముగా నంగీకరించిన నయ్యదలంకార్యము గాఁజాలదుగదా! కటకకుండలాదులు కావ్యశ్రీకి జీవితప్రాయములు గానేరవుగదా! కావున రసముల నలంకారములను నంగీకరించిన దండిమతమున నియ్యవి యలంకార్యములు గాఁజాలవనుట నిర్వివాదాంశము. అట్లే రస మలంకార్యమయ్యెనా యయ్యది యలంకారమెన్నఁడును గాఁజాలదు. జీవితమెన్నఁడును శోభాదాయకాలంకారము గానేరదుగదా! కావున రసమును జీవితముగా (అలంకార్యముగా) నంగీకరించిన విద్యానాథమతమున నయ్య దెన్నఁడును నలంకారము గానోపదు. ఇట్టిస్థితిలోఁ బెద్దన రసముల నలంకార్యములుగ ద్వితీయోల్లాసమునఁ బేర్కొని తిరుగ వాని నలంకారప్రకరణమున నలంకారములుగ నిరూపించుట పూర్వాపరసందర్భవిరుద్ధముగ నున్నది. ధర్మము ధర్మియు నొక్కే వస్తువు కాఁజాలనట్లు రస మలంకార్యమును, నలంకారమును గాఁజాలదు. కానఁ బెద్దన ముందువెనుకలరయక కేవల సూత్రమాత్రాపేక్షతో దండిగ్రంథము నందలి గుణాలంకారప్రకరణము నాంధ్రీకరించెననియు, దండి విద్యానాథుల మతములు భిన్నములని తలంపకయే గ్రంథమార్గము నవలంబించినపుడా గ్రంథమార్గమునే యనుసరించుచు నవిమర్శముగ నాంధ్రీకరించెననియు, నక్కారణమున నిట్టి పూర్వాపరసందర్భవిరుద్ధవిషయము లిందుఁ గల్గెననియుఁ జెప్పవచ్చును.

అలంకారప్రకరణమున లవాలంకార ప్రస్తావమున లవలక్షణములో వినుతినిందలను లవాలంకారస్వరూపములుగఁ బేర్కొనియుఁ దిరుగ వినుతినిందార్థప్రతిపాదకములగు లవ సజాతీయములగు వ్యాజోక్తినిగూఢ నిరూపించుటచే నిందలి వ్యాజోక్తి పునరుక్తమగుచున్నది. వినుతినిందలు మతాంతరాంగీకృతములైనట్లు "లేశమేకేచిదుః" అనుకారికలోని 'ఏకే' అనుశబ్దముచే దండిసూచించుటచే దండి వ్యాజోక్తి పునరుక్తము గానేరదు. అట్లు గాక భావమునఁ దోఁచు వస్తుగోపనమును, వినుతినిందలును, లవాలంకార స్వరూపములుగానే నిరూపించుటం జేసి యిందలి వ్యాజోక్తి పునరుక్త మనఁదగియున్నది. వినుతినిందలను, వస్తుగోపనమును లవాలంకార స్వరూపములుగ నంగీకరించినవారి మతమున వ్యాజోక్తి యుండ

దనియు, వస్తుగోపనముమాత్రమే లవాలంకార స్వరూపముగ నంగీకరించి వినుతి నిందలు మతాంతరములుగా నంగీకరించిన వారిమతమున వ్యాజోక్తి యుండనగునని యు నభిప్రాయము.

ఇందలి లక్షణములు సంస్కృతలక్షణముల వలె స్పష్టార్థము నీయఁజాలకున్నవి. మఱియు నొక్కొకచో విపరీతార్థమునుగూడ నొసంగ క్షమములై యున్నవి. యతిప్రాసపద్య పాదపూరణార్థము ప్రయుక్తములైన వ్యర్థపదములు రావలసినయర్థమును రాకుండఁజేయుచున్నది. మఱియు లక్షణములు స్వకపోలకల్పితము లౌటచేతను, విశ్వేశ్వరరాజాంకితము లగుటచేతను స్పష్టార్థము నీయఁజాలకున్నవి. విమర్శకుఁడు వస్తుగుణమును మాత్రమే విమర్శింపక యందలి దోషములను గూడ నిరూపింపవలెననియుఁ దన్మూలమున నుపయోగము గలదనియు విమర్శకు లందురు, కాననే నిందలి దోషలేశములఁజూపితినిగాని దోషారోపణబుద్ధితోఁ గాదని సహృదయులు గ్రహింతురుగాక!

మఱియు విభిన్నమార్గ గ్రంథద్వయాను సరణముచే నీగ్రంథమున నీదోషలేశములు కల్గెనని తెలియఁజేయ నింతమట్టు వ్రాసితిని. ఆంధ్రమున కలంకార గ్రంథము లేనికొఱంతను దీర్చిన పెద్దనాదులయెడల నాంధ్రపండితు లెల్లరుఁ గృతజ్ఞులై యుండవలసియున్నది. కాని సాహిత్యదర్పణాదులవంటి చక్కని లక్షణగ్రంథ మొకటి యాంధ్రమున నుదయించువఱకు నాంధ్రమున నలంకార గ్రంథము లేదనియే చెప్పవచ్చును. కాన సమర్థులగు సహృదయు లట్టిమహోపకార మొనర్చి యాంధ్రమాత నలంకరింతురుగాక!

విషమసమస్య

శ్రీమాన్ గూపాటి కొండమాచార్యులు గారు

ఉండుటో, ఉండకుండుటో ఉర్వియందు,
సౌఖ్య మొద్దాన నదియె విచార్య మిప్పుడు;
ఉండి ప్రాణవ్యథాసముద్దండకష్ట
సంచయంబుల భారంబు సైఁచు టెట్లు?

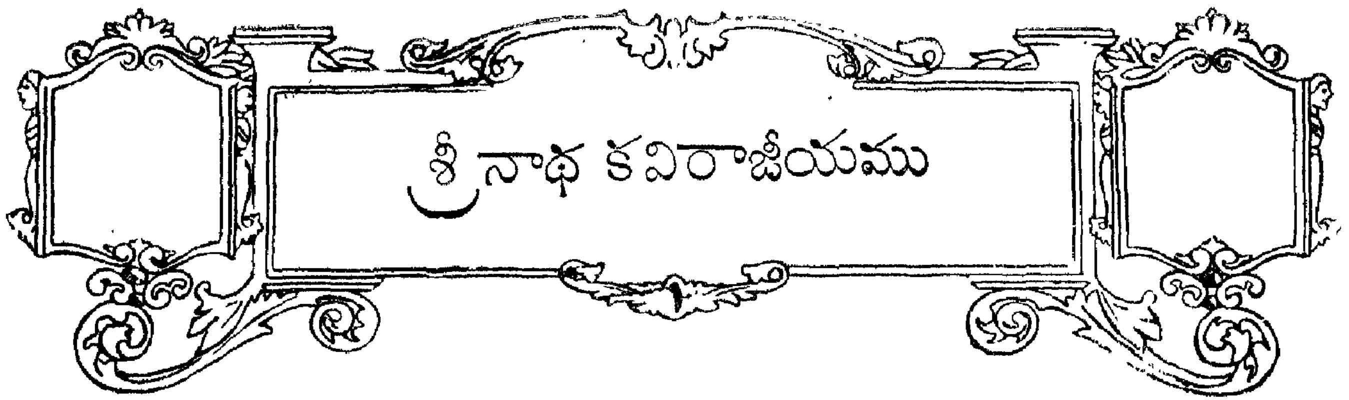
ఉండకయె సర్వవిభుని ప్రచండసృష్టి
చిత్రములనెల్లఁ గనుల వీక్షించు టెట్లు!
భువిఁ జరాచరతతులందు భోగసరణి
గగనమందలి గ్రహముల కళల తీరు
సర్వ విధ సృష్టివైచిత్ర్య సంతతులను
ఉండకయె యెట్లు కాంచఁగా నూహ సేతు?

అహరహంబును గష్టసాధ్యంబు లైన
పనులఁ జేయుచు నెట్లొ జీవనముఁ జేసి
బ్రతుకుదమటన్న భవరోగబాధ లెల్ల
ఉండి తప్పించుకొన నెట్టు లూహ సేతు!

* * *

కాంచితిని జన్మ మిచటిసౌఖ్యములఁ గంటి
అసువులను వీడ నెంచిన నవల నేమి
కష్టబహుళంబు లున్నవో కని వచించి
నట్టివాఁ డెవ్వఁడుండె నీ యవని యందు!

కవిరాజ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి గారు

నాంది

శ్రీవత్సాంకితుఁడుం గుమారకుఁడు ల
క్ష్మీవల్లభుం డేకసం
ధావిద్యాగ్రహణైకదక్షుఁడు సుధీ
త్వప్రాంచితుం డీశ్వరీ
సేవాసక్తుఁడు మాసుదర్శనుఁడు సు
శ్రీవైభవోపేతుఁ డై
భావంబం దలరారి నావెతలు వా
పం జూచి కాపాడుతన్.

స్థలము–ఒక మందిరము

[కమలనాభుఁడు, మారయ, భీమాంబ, ప్రవేశము]

మారయ

(కమలనాభుని పాదంబులకు మ్రొక్కి)

ఉ. మీరు మహానుభావులరు
మీకు మహీతలమందు విద్యలం
జే రరుదెంచినట్టులు ల
భించెఁ దపోవిభవప్రభావ మే
వారును మిమ్ముఁ బోల రని
ప్రస్తుతిఁ, కెక్కినవార లక్కటా!
మీ రిటువంటివార లయి
మీకుల మారయ కుంట మేరయే.

తండ్రీ! నాకుఁ బ్రథమకళత్రవియోగము గలిగినప్పుడు నేను బునర్దారసంగ్రహంబు సేయక ఇహసుఖంబు లెల్లం బరిత్యజించి భగవద్ధ్యానైకపరాయణుండనై పరంబుఁగోరి యున్న నన్నుం బిలిచి నాతో "జరత్కారుం డనుముని దారసంగ్రహంబు సేయమింజేసి వానిపితృదేవతల కధోగతి సిద్ధించె ననియు, అది యెఱింగి జరత్కారుండు వివాహము సేసికొని పితృదేవతల నుద్ధరించె ననియు" నొక కథం జెప్పి "వత్సా! నీ విట్లు విరక్తుండ వై పునర్దారగ్రహణంబు సేయకుండుట ధర్మంబు గాదు. సంతానతంతువుం ద్రెంచివేయుట మహాపాతకంబు. "అపుత్రస్య గతి ర్నాస్తి" అను వచనంబున నీకును బరమ్ము పూజ్యమ్ము. కావున వివాహంబు గావించుకొని కులాంకుర విచ్ఛేదంబు గాకుండఁ జేయుము" అని యెన్నో చెప్పి యొప్పించి యిప్పుడంతిం దెచ్చి నాకుఁ బెండ్లిచేసితివి గదా! ఛీ నీమెఁ బెండ్లి చేసికొనినఫలంబు నాకు నడికిఁ గాలం బైనను గానం బడ కున్నయది. నిస్సారం బైనసంసారసాగరంబున నీఁదులాడుచుఁ దాపత్రయం బనుభవించుట మాత్రమే. ఫలం బగుచున్నయది. వినుము:

సీ. అవనిఁ బితృపితామహాదులతో సపు
త్రకుఁడు త్రైరుణ్యంబుఁ దఱిగి పరఁగు

ధనధాన్యపశుదారభూసమాన్యహర్మ్యాదు
లకట! యపుత్రకునకును వితయ
కనుఁగొన ధర్మార్థకామమోక్షాదులు
పుత్రరత్నముః సూవె పూరుషునకు
నిలఁ బురుషాపత్య మేడేడుతరముల
వారికిఁ దారకబ్రహ్మ మరయఁ
గాశి నైనను, బుత్రునికడన నైన
మడియ మోక్షము కరతలామలక మనరె
వేయు నేటికిఁ గొడుకుల వెలయఁ గనక
నేఁగుపాపులజన్మంబు విగతఫలము.

మఱియును:

శా. కాల్సేయాడుచు నెంతదాఁక సిరులం
గావించు నందాఁక నా
స ల్లాగించుచుఁ గూడి మెత్తు రతనిన్
సైదోడులు న్నెయ్యు రి
ల్లా లున్టా ల్సరివారు నెల్లబలఁగం
బాయింతయుం దప్పి ము
క్కాల్సేరం జనునప్పు డెవ్వరును గ్రే
గంటం గనం బో రయో!

కుమారుండు నాఁబడువాఁడు తనకు సహజం బయినభక్తి లేకున్నను నలుగురు నాలుగు మాట లాడుదు రనుభయంబుచేత నైనను దల్లిదండ్రుల కిహపరసాధకుం డగుచున్నవాఁడు. అట్టిఫలం బపేక్షించి నే నీమానినిం గూడి నానావిధ వ్రతంబు లాచరించియు, మంత్ర యంత్రతంత్రౌషధముల సేవించియు, సుబ్రహ్మణ్యాది దేవతారాధనంబు గావించియు, మహానదీ సాగర సంగమంబు లెల్లనాడియు, నిట్టుపాసంబు లుండియు, ఊళ్ళఁ బల్లెలంగల గుళ్లచుట్టుం జుట్టియు, దేవతాసన్నిధులం బ్రాణాచారంబులు పడియు, వల్మీకంబులకుం ధనువు తెత్తియు, పిప్పల వృక్షంబులం బ్రతిష్ఠించి ప్రదక్షిణించియు, ఇంకను జేయంగల పనులన్నియుం జేయుచు నీశ్వరారాధనంబు గావించితిని. ధనవ్యయంబును దేహాయాసంబునే కాని లాభ మేమియును లేక పోయినది. పుత్రసందర్శన భాగ్యంబు మృగ్యం బైనది. సర్వసమర్థులైన మీరుండియు మాకు లేనట్లయినది. ఇంక నిట్లుపేక్షింపక మాయెడఁ గరుణించి వంశోద్ధారకుం డగు నొక్క బాలకుండు పొడమున ట్లుపాయంబు బోధింపఁ బ్రార్థించుచున్నవాఁడ.

(అని పాదంబులపై సాఁగిలపడుచున్నాఁడు.)

భీమాంబ

(మామగారి పాదములపైఁ బడికంటనీరు వెట్టుకొనుచు)

సీ. మెఱుఁగునా మేనెల్ల మెఱమెఱ మెఱయంగ
వేవిళ్ళఁ బడునింపు వెంప నైతి
సీమంతవతు లెన్న సీమంతమున మేటి
గాజులు గొనుమేలు గాంచ నైతి
దరి లేనిపెరిమ లోఁదగుల బంధులు వట్టు
సూడిద లంద నేఁ జూడ నైతి
నోఁదివి పుణ్యాంగన లోదార్చుచుండ బి
డ్డఁ గనునొప్పులఁ బడఁ దగుల నైతిఁ
తే. దనయుఁ డని మంత్రసాని నా వినఁగ నైతిఁ
బోనఁగఁ గాయము గాయ మే మెసవ నైతి
బసపుచీఱల నడికట్టఁ బట్ట నైతిఁ
ఫెలయ బాలెంతపేప మే వేయ నైతి.

ఆర్యా! జగదేకపూజ్యులైన మీకుఁ గోడల నైననే నిట్లు పుత్రవతులయిన సతులలో.

మహారాజా సర్ కిషన్ ప్రసాద బహద్దరు గారు
హైదరాబాదు ప్రభుత్వకార్యనిర్వాహకసంఘాధ్యక్షులు

సి. వి. యస్. నరసింహారాజుగారు
మదరాసు శాసనసభాధ్యక్షులు

డాక్టరు పార్వతీబాయి
పంజాబు శాసనసభాసభ్యురాలు

డాక్టరు ముత్తులక్ష్మమ్మగారు
(యమ్. బి. సి. యమ్., యమ్. ఎల్. సి.)
మదరాసు శాసనసభాసభ్యురాలు

సపుత్రవతినై యుండుట పోలునే? మహాత్మా! మాపాల ననుగ్రహింపుము.

(అని పాదంబులపై వ్రాలుచున్నది.)

కమలనాభుఁడు

(ఇరువుర నిరుచేతుల లేవనెత్తియూఱడించుచు) వత్సలారా! మీ రిట్లుప్రాకృతులట్లుచింతించుట పాడిగాదు. పురాకృత కర్మపరిపాకంబునంజేసి శుభాశుభంబులు సకలప్రాణులకును సంప్రాప్తంబు లగుచుండు. దీనికి వగచినం బ్రయోజనంబు లేదు. నేను మీ జన్మపత్రికలంబట్టి చెప్ప చుంటిని. మీకు సంతానప్రాప్తి కలదు. మనవంశంబున సంతాన తంతు విచ్ఛేదం బెప్పటికిం గాఁబోదు. మీరు చింతింపకుఁడు. బహువిధవ్రతమ్ము లాచరించితి మని చెప్పితిరి. కాని మన యిలువేల్పు నారాధించినవారు కారు.కడచినదాని కేమిటి కింక నైన నియమవ్రతంబున నారాయణు నారాధించితి రేని మీకుఁ బరమోత్తమసంతానంబు కాక పోదు.అట్లుచేయుఁడు;ఇష్టార్థంబులం బొందుఁడు.

మారయ

తండ్రీ! మన యిలువేల్పు నారాధించుటకెట్టి నియమవ్రతంబు కావలయునో, దాని విధానంబెట్టిదియో వినిపింపఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడ.

కమలనాభుఁడు

నియమవ్రతంబు దప్పకుండ మంత్రోపాసనంబు గావించుచు నీశ్వరు నారాధించునది. దాన నతండు సంతసించి మీయభీష్టంబు నెఱవేర్చుం గాక.

మారయ

ఏమంత్రం బుపాసింపవలయునో దాని నుపదేశింప నర్థించుచున్నవాఁడ.

కమలనాభుఁడు

(శిరముపై కరంబులు పెట్టి చెవిలోమంత్రోపదేశంబుచేసి)కుమారా!మీరిపుడ సంకల్పము చేసి వ్రతప్రారంభముం జేయుఁడు; నేఁడు నీకుక్షేమతారయు, నీసహధర్మిణికి సంపత్తారయును.

మారయ

పితృపాదులు గూడ మాతో నీ వ్రతంబు పరిసమాప్తియగువఱకు నుండి మామనోరథం బీడేర్పవలయు నని మనవిచేయుచున్నాను.

కమలనాభుఁడు

సరే! అట్లే చేసెదను.

(అని బ్రహ్మాసన మధిష్ఠించి మంత్రములు చదువును)

మారయ

(మంత్రధ్యానంబుచేసి కొంతవడికి సభార్యుఁడై చేతులు జోడించుకొని)

మోహన – చతురశ్రగతి

శ్లో. భజ మన ఈశం కరుణావేశం
భవభయపాశవినాశం
నిజజనరక్షా చరణే దీక్షా
కరణ మణో రణుమాత్రమ్
వ్రజకులదక్షం వనజాతాక్షం
వనధిశయాన మనూనం
కుజనకులాంభోనిధి మంథానం
మధుమథనం బుధబోధమ్.

ధన్యాసిరాగము-రూపకము

శ్లో. పరమేశ్వర, గిరిజేశ్వర జగదీశ్వరనుత, భో
కరుణాకర, గురుణానుత, రమణాకరశరణా;
నిరుపాధికజనపోషక, వరవేషకనిరతం
పరిపాలయసుగుణాలయవరుణాలయవసతే.

(అని ప్రార్థించుచుఁ గంటికిం దూఁగు రా గోడ కొరగు చున్నారు).

[తెరలో శబ్దము]

శ్రీమహావిష్ణువు

(గరుడవాహనారూఢుఁడై చతుర్భుజముల గదాశంఖ చక్రాదులు ధరించి ప్రత్యక్షంబై) వత్సలారా! మీపైఁ గల వాత్సల్యంబునం జేసి దర్శన మిచ్చితిని. వరం బర్థింపుఁడు.

ఇద్దఱు

(స్వప్నమునం గాంచి వినమ్రము లై చేతులు జోడించుకొని)

శా. ఓకారుణ్యపయోబ్ధి! యోవరద! యో
యోగీంద్రహృద్ధ్యాన! యో
లోకైకస్తుత! యోరమారమణ! యో
లోకత్రయాధీశ్వరా!
యోకంసాంతక! యోసురేంద్రవరదా!
యోదైవచూడామణీ!
యోకృష్ణా! మధుసూదనా! యదుపతీ!
యోవాసుదేవా! హరీ!

విష్ణువు

భక్తులారా! తొంటిపుట్టువున మీరు నాకుఁ బరమభక్తులరై నన్నుఁ బుత్రునిఁ గాఁ బడయ నర్థించితిరి. నేను మీకుఁ బుత్త్రుండనై పుట్టితిఁ గాని మీ నియమాంతరాయ కారణంబున నంతలోన మిమ్ముం బెడఁబాసితిని. ఇప్పటి మీహృదయార్థంబు మీరు చెప్పకయ నే నెఱింగితిని. మీకు సంతాన ప్రాప్తి యగు. మీయగ్రనందనుండు మదంశ సంభూతుండై నాపేరం బేరుపొంది సకల విద్యావిశారదుండై బహుగ్రంథంబు లొనరించి దిగంత విశ్రాంత కీర్తిం గాంచి జగద్విఖ్యాతుండు గాఁ గలండు. మీకులం బాకల్పంబుగ ననల్ప వైభవంబున వన్నె కెక్కుచుండుఁగాక!

(అంతర్ధానమగును.)

ఇద్దఱు

(జాగ్రదవస్థ నభినయించి కమలనాభునివంకం జూచి) తండ్రీ! మాకు స్వప్నంబున శ్రీనాథుండు దర్శనం బిచ్చి సంతానంబు గలుగ వరం బిచ్చినాఁడు.

కమలనాభుఁడు

బిడ్డలారా! మీ మనోరథసిద్ధి యైనది. మీ జపంబు ఫలించినది; లెండు పోవుదము.

ముగ్గురు

అలసవృత్తము-వసంత-మిశ్రగతి

మునిజనులఁ బ్రోచుమునిముఖ్య! పరమాఖ్యా!
చెనఁటులకుఁ గాని సురసింహా! నరసింహా!
మొనసి జగమేల నగుప్రోడ! బలుజోడా!
కనికరముతోడ మముఁ గావఁ దగుదేవా.

[మ్రొక్కి నిష్క్రమించుచున్నారు.]

స్థలము-రచ్చచావడి

[కొందఱు ప్రజలు పరివేష్టించియుండ మారయప్రధాని ప్రవేశించి యగ్రాసన మధిష్ఠించుచున్నాఁడు.]

(ప్రజలు లేచివినమ్రులై విశ్రమించుచున్నారు.)

మారయ

ప్రజలారా! కొండవీటియన వేమారెడ్డి ప్రభుండు నన్నీకాల్పట్టణంబునకు దేశముఖుగా నోసరించి ఇదిగో ఫరవానా వ్రాయించి పంపించి యున్నవాఁడు. మీ రెల్లరు రాజభక్తి భరితాంతరంగులై ప్రవర్తింపుఁడు. గ్రామణీ! నీవు జాగరూకుండవై దస్తు శిస్తులనెల్ల వసూలు చేయింపుము. కుల్కర్ణీ! నీ వెల్లరయితులకును దాఖిలులు వ్రాసి పంపుము. నాయకా! నీవు వీటినవుకరులెల్లరును రేఁబవళ్లు తమతమ పనులందు భక్తిశ్రద్ధలు గలిగి ప్రవర్తించుచుండునట్లు చేయుము.

నాయకుఁడు

దేసముఖ్ మహారాజ్! మీకీ సలాము సేస్తాఁ; నవుకర్లూ నాకీ మాటాయినరు. యెట్టీవోసాల్ యిండ్లకీపోయీ మీరు ఖిల్లాల్కాడా వుండావాలా రండీ పిల్సాఁ. మాకీ రాం సెప్పినారు. మునిసీబయ్యా యింట్లో పనీ వుందీ సెప్పిపోయినార్ సర్కార్!

మునసబు

నే నెప్పుడూ నవుకర్లచేత నాసొంతపనులు చేయించుకోను. ఇది వెట్టివాసాలు పన్నిన పన్నాగం. మున్నోసారి సర్కారుపనిమీద నేను పిలిపిస్తే కుల్కర్ణీయింట్లో పని చేస్తున్నామని బొంకారు.

మారయ

మహాస్నాల్‌దార్! నీవు పోయి పోయినట్లుగా వెట్టివాసాలం దీసికొనిరమ్ము; పొమ్ము.

నాయకుఁడు

సిత్తం సిత్తం సర్కార్!

(నిష్క్రమించును.)

రయితులు

ఆయెట్టివోసాలోళ్లు మమ్మల్ని బతకనిచ్చుటం లేదు జియ్యా! మేము చేనుచేని కీకట్టలిస్తున్నాగానీ "మిమ్మ ల్నేయేఁ సేయిత్తామో సూపుం"దని బయ్యం పెట్టి మాచే లన్నీ కట్టుకు మోతోండారు. మమ్మల్ని సంపుతుండారు సాయీఁ!

నాయకుఁడు

(వెట్టివాసాలతోఁ బ్రవేశించి) మహారాజ్! యెట్టి యెంకా. వోసాయీరా హాజర్ సర్కార్!

మారయ

ఏమిరా! వెట్టివాఁడ! వాసావాఁడ! మీరు మీనవుకరీ చక్కఁగాఁ జేయుట లే దని వినుచున్నాము. కళ్లములకాపునకుఁ బోవుట లేదనియు, గ్రామణియింటఁ బనులు చేయుచుంటిమనియుఁ జెప్పినట్లు నాయకుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. నిజమా?

వెట్టివెంకఁడు

ఏలోవొరూ! మేం మునిసీబుగారింటో పన్లు శేటం లేదు. సర్కారుపన్లే సేత్తుండామండి. ఈచాయేబయ్య మామీద నేరం సెప్పినోడండి.

వాసావీరఁడు

ఈచాయేబు నాత్రో యేల్నోరిమాట యినో ద్దని సెప్పి నాడండి. అంచేత నా నిట్లు శేశా దొరా!

మారయ

మునసబూ! నీ వేమి చెప్పెదవు?

గ్రామ

వీళ్లు దొంగహాలంకోరు లండి. ఈబద్మాషులకి దెబ్బలు తగిలితేనేకాని బుద్ధి రాదండి.

కుల్కర్ణి

మునసబుగారు చెప్పినట్లు చేయుటయే కాక వీండ్రనపుకరీ యీనాము లూడలాగి వీండ్ర స్థానమున మఱియొకళ్లను నిలుపుట యుత్తమ మని నాయభిప్రాయము.

మారయ

నాయకుఁడా! నీ వీమాలమాదిగల శిక్షించి పుచ్చుము.

నాయకుఁడు

సిత్తం, సిత్తం సర్కార్ హుకుం.

(చెప్పినట్లు చేయుచున్నాఁడు.)

మారయ

గ్రామణీ! నీవు తగిన పనివాండ్రవలసఁ బనులు పుచ్చుకొనుచు గ్రామపరిపాలనము చక్కఁగాఁ జేయుచుండుము. మనపురములో జారులు, చోరులు, దురాచారులు, వర్ణ సంకరులు, భ్రష్టులు లోనగుదుష్టులు లేకుండునట్లును, దయాసత్యశౌచములు ప్రబలునట్లును గావించి మీరెల్లరు జాగరూకతతో మెలంగుఁడు. మీ కిదె రాజాజ్ఞ.

[అందఱు, లేచి నిష్క్రమింతురు.]

స్థలము — రాజవీథి

[డోలు సనాయిమేళముతో, పసపు, కుంకుమ, పండ్లు, వస్త్రములు, లోనగు పదార్థములుగల కావళ్లతో ఒక పురుషుఁడును ఇద్దఱుస్త్రీలును, పాడుచుఁ బ్రవేశింతురు.]

స్త్రీలు

ద్విపద్యము

వినరయ్య జనులార! విశదంబుగాను
మనమారయామాత్యమణికిఁ బుత్రకుఁడు
జనియించెఁ దన్మహోత్సవ మొప్ప నిట్లు.

(అని యం దందుఁ బాడుచు బండ్లు, పసపు, కుంకుమ, చీఱలు, రవికలు, లోనగునవి యిం టింటికిం బంచి పెట్టుకొనుచుఁ బోవుదురు.)

రాజపురోహితుఁడు

(ప్రవేశించి)

వెంకటావధాన్లూ! ఎల్లావధాన్లూ! పుల్లావ ధాన్లూ! ఓహో బ్రాహ్మణోత్తములా రా! రండీ! రండీ. మారయప్రధానిగారికిఁ గుమారుఁడు పుట్టినాడు. భారసాలాం, నామ కరణం, జరుగుతుంది; సంభావ నిస్తారు రండీ! రండీ!

(అని కేకలువేయును.)

బ్రాహ్మణులు

(గుంపులుగుంపులుగాఁ బ్రవేశించి)

అయ్యా! భారసాలా? సంభావనా? భాగా యిస్తారా?

ఒకఁడు

నేను నాలుగువేదాలూ తల్లకిందులుగాచదివిన వాణ్ణి; నాకు వరహాకితక్కువిస్తే పుచ్చుకోను.

రెండవవాఁడు

నేను షట్ శాస్త్రములూ క్షుణ్ణంగా చదివాను. శిరోమణి పరీక్ష కూడా యిచ్చాను. నా కేమిప్పిస్తారయ్యా?

మూఁడవవాఁడు

నేను జ్యోతిషంఅంతా నేర్చుకున్నాను. స్కంధత్రయంనాజిహ్వాగ్రమం దుంది. జాతకభాగంల్లో నాకుచాలినవాఁడుపృథివిలో లేడు. పిల్లాడిజాతకంనాచేతరాయించినాకుచాలాడబ్బిప్పించాలి. పిల్లలు గలవాణ్ణి. నీధర్మమా అని పదిరోజులు కమ్మగా తిని జీవిస్తాను.

నాల్గవవాఁడు

నేనుకవిత్వం చెబుతాను. గ్రామ్యకవిత్వంలో, భావకవిత్వంలో నాతోసమానంగా పద్యాలేనా, పాటలేనా, నాటకా లేనా, నవల లేనా, ఏంబడితే అది, మంచిపాకాన్నిపడేలాగ చెబుతాను. ఈకవిత్వవిద్య మొన్న యీనడుమ తూరుపుదేశం వెళ్లి నేర్చుకొచ్చాను. నాకు వెయ్యినూటపదహార్లు ఇప్పించాలి సుమీ పురోహితుఁడుగారూ !

రాజపురోహితుఁడు

సరే! రండి. మీమీప్రాప్తానుసారం దొరుకుతుంది ధనం. ధనం మాటకేమిగాని మృష్టాన్నం మాత్రం సమృద్ధి. చేరలతో నెయ్యి జుర్రవచ్చును. బూరెలు, గారెలు, అరిసెలు, అప్పాలు, లడ్డూలు, మోరుండలు మొదలైన భక్ష్యములు పొట్టలు విచ్చేలాగకొట్టవచ్చును రండి. రండి. (వెనుకకు మరలును.)

అందఱు (అనుసరించి నడచిపోవుచున్నారు.)

(అంతఁ బౌరులు లోనగువారు కట్నములం బట్టుకొని వరుసగాఁ బ్రవేశింతురు.)

కొండవీటి యన వేమారెడ్డి
ప్రధానపురోహితుఁడు

(చీనిచీనాంబరాభరణాదులు మోయించుకొని ప్రవేశించి)

శా. శ్రీరమ్యుం డన వేమభూపతి కడుం
జెన్నారగాఁ గూర్చి సం
భారంబుల్ కనకాంశుకాభరణముల్
పంపించెఁ గట్నంబు లా
మారామాత్యునిపుత్రరత్న ముద
యింపం గల్గుపబ్బంబు చే
కూరం గా విని తత్పితామహునిపైఁ
గోల్కొన్న గారంబునన్.

[అని లోనికిం బోవును.]

ఇది ప్రథమాంకము

ద్వితీయాంకము

స్థలము-కొండవీటిలోని సభాభవనము

[కుమారగిరివసంతభూపాలుఁడు, కాటయ వేమారెడ్డి ప్రగడయ్యమంత్రి కొండఱు భటులుం గొలువు దీరి కనబడుదురు.]

ప్రగడయ్య

మహారాజా! రాజేంద్రుండు పరిశీలించి పరిష్కరింప వలసినవిషయములు పెక్కులున్నను శ్రీవారు సంతతవిద్యావ్యాసంగమునం జే రాజ్యాంగం బింతయును గమనింపకున్నవార ఇట్లు ప్రజాపరిపాలన మతిభారం బగు నని విన్నవించుచున్నాను.

కుమారగిరి వసంత భూపాలుఁడు

మంత్రివర్యా! పండితగోష్ఠియు, విద్యావ్యాసంగముకన్న రాజ్యపాలన మెక్కువయా? రాజ్యంబు పోయినం బోవుఁ గాని విద్యయు, విద్యాఫలంబైనకవిత్వంబు నెప్పటికిం బోవునవి కావు గదా! నే నిపుడు నాపేర "వసంతరాజీయ"మనునలంకారశాస్త్రమును సంస్కృతమున రచించుచున్నవాఁడ. అది యాచంద్రతారార్కస్థాయి యగుం గదా! దానికన్న రాజ్యమును, గీజ్యమును నెక్కునలోనివి కాఁ జాలవు. నాకు సంతతంబును బండితగోష్ఠియే కావలయు. అదియే నాజన్మమునకు సార్థకము; ఇతర మెద్దియును గాదు.

కాటయ వేమారెడ్డి

సత్యమే కాని రాజ్యంబు పూజ్యం బై యున్నయప్పుడే పండితుల నాహ్వానించుటయు, వారిని సత్కరించుటయు, విద్యావ్యాసంగము చేయు జ్ఞానంబు సంపాదించుటయు, గ్రంథంబులు రచించుటయుం గలుగును గాని రాజ్యాంగంబు చెడి నప్పు డివి యన్నియుఁ జెడినవే యగును గదా! కావున విద్యావ్యాసంగమున కంత రాయము గలిగించుకొనవలయు నని చెప్పను గాని రాజ్యాంగంబును జక్కఁ జేసికొనవలయు ననియు నేను జెప్పుచున్నాను.

కుమారగిరి వసంతభూపాలుఁడు

చెప్పెద వినుండు:

శా. ధారారాజ్యమునందు భోజుఁ డను వి
ద్వాంసుండు రా జయ్యుఁ దా
భూరాజ్యంబున బుద్ధి నేయక సదా
పోషించుచుఁ విద్యలన్
ధీరాగ్రేసరుఁ డై కవీంద్రతతికిం
దివ్యాగమం బై జగ
ద్వారప్రస్తుతకావ్యముల్ సలిపి వి
ద్యాభోజుఁ డై యొప్పఁడే.

అట్లే నేనును నాజీవితకాలమంతయు విద్యావ్యాసంగంబునం బుచ్చెదం గాని మఱియొక విధంబునఁ గాలంబు గడపువాఁడం గాను. ఇది నిశ్చయము; ముమ్మాటికిని నిశ్చయము.

ప్రగడయ్య

పెదకోమటి వేమారెడ్డి ప్రభృతు లిప్పుడు మనరాజ్యముపైఁ గన్ను వైచి యున్నవారు. ఇట్టిచో మనము తగినకట్టుదిట్టములు జేసికొనకున్న మనకు విద్యావ్యాసంగమే కాదు; ఏప్రసంగమును లేక పోవు ననియే నాయభిప్రాయము.

కాటయవేమారెడ్డి

రాజా! నీ చిత్తంబిట్లున్నచో నేను గాదనను; కాని నీతండ్రి యనపోతరెడ్డి తనరాజ్యమును దమ్ముఁ డనవేమరెడ్డిపైఁ బెట్టినట్లు నీకుమారుఁడు సమర్థుఁ డగువఱకు మఱియొకనిపైఁ బెట్టి పాలించుట శ్రేయము.

ప్రగడయ్య

రాజా! నీకు మేనబావయు, భావుకుండును సర్వసమర్థుండును నగునీకాటయవేమభూపతిం బ్రతినిధిగం జేసి ప్రజాపాలనంబు గావింపుమని ప్రార్థించుచున్నవాఁడ.

(కుమారగిరివసంతభూపాలుఁడు సంతసించుచుఁ గాటయవేమునిదిక్కు చూచుచున్నాఁడు)

కాటయవేమారెడ్డి

రాజా! నేను రాజు గాక రాజనై రాజ్యపాలనంబు నేయ నంగీకరింపను.

కుమారగిరి వసంతభూపాలుఁడు

బావా! నీచిత్తం బట్లగునేని చెప్పెద వినుము. రాజమహేంద్రవరరాజ్యము నాతోఁబుట్టువు మల్లమాంబకుఁ బసపుకుంకుముల కీయ నా తండ్రులయాజ్ఞ కలదు. నేనిపు డట్లు చేసెద. నీయర్ధాంగిరాజ్యమును నీవు గొని రాజవై నారాజ్యానుసంధానము గావింపుము.

(అని చేయిపట్టుకొని ముద్రిక వ్రేల బెట్టుచున్నాఁడు.)

(కాటయవేమారెడ్డి అంగీకారమభినయించును)

కుమారగిరి వసంతభూపాలుఁడు

మంత్రివర్యా! మన దేశంబునం గలబ్రాహ్మణాదిబాలురెల్లరును ముఖ్యముగా సంస్కృతాంధ్రములలో సాహిత్యజ్ఞానము సంపాదించి తీరవలయు నని యొక నిర్బంధశాసనముం గావింపుఁడు.

ఇద్దఱు

చిత్తము, చిత్తము.

[అంగీకరించుచున్నారు.]

కుమారగిరి వసంతభూపాలుఁడు

మనకాల్పట్టణంబునంగల కమలనాభుని మారయ్యామాత్యునకు శ్రీనాథుం డనుబాలుండు పుట్టె ననియు, అతండు వేదశాస్త్రశ్రౌతాది విద్య లభ్యసించుటయె కాక చక్కనికవిత్వమ్ము నేర్చె ననియు, మరుత్తరాట్చరిత్రము, శాలివాహనసప్తశతి యనుగ్రంథంబులు రచించెననియు,వానికి దగ్గుపల్లివారిదుగ్గాంబ నిచ్చి యొసఁగుచు వివాహము చేసిరనియుఁ దెలియ వచ్చినది. ఆబాలకవిని మనయాస్థానిం జేర్చుకొన నెంచితిని. పురోహితునింబుచ్చి యాహ్వానంబు గావింపుఁడు. నాకు విద్యావ్యాసంగకాల మయినది. నేటి కీకొలువు చాలింతము.

(అని లేచును.)

[అందఱు లేచి నిష్క్రమింతురు]

స్థలము-ఉద్యానవనము

[సాయంసమయమున శ్రీనాథుఁడు కొందఱు బాలురతో విలాస విహారము చేయుచుండును.]

బాలురు

శ్రీనాథా! మన మీయుద్యానవనంబున విహరించుటకు వచ్చియున్నాము. ఇచ్చట ముచ్చటదీర గోణిబిళ్లలు గాని, బంతులు గాని ఆడుకొందమా?

శ్రీనాథుఁడు

మనము చదివినందుకు సార్థకముగాఁ బ్రకృతిచిత్రంబులతో నాడుకొనవలయును గాని గోణిబిళ్లలతో నాడుకొను టొప్పునా? ఇవి ప్రకృతిచిత్రంబు లెఱుంగనివారియాటలు గాని మనయాటలు గావు. ఆడుకొనుట హృదయానందకరం బనికదా! అట్లయిన మిమ్ము నేనిపుడు కమలనాభవరప్రసాదలబ్ధకవితామాధుర్యంబున నోలలాడించెదం జూడుఁడు.

బాలురు

మేలు మేలు; శ్రీనాథా! మేలు మేలు. అనన్యసాధ్య మగుసుకవిత్వము నీవిత్త మయినదని మే మెఱుంగుదుము. నేడు నీయాశుకవిత్వముం బరీక్షించి యానందించెదము గాక!

(అందఱు నొక్కచో విశ్రమింతురు)

బాలుఁడు

శ్రీనాథా! ఏదీ చూతము. ఈయుద్యానమును వర్ణింపుము.

శ్రీనాథుఁడు

సీ. కోకిలరుతములఁ గొమరొప్పు లేమావి
  గున్నలు గనుఁగొన్నఁ గన్నులలరు
నలినాదముల నధికాహ్లాద మొనరించు
  మల్లికల్ గన మది పల్లవించు
మొగిఁ గ్రప్పుదుమారమును గప్పననఁటిబో
  దెలసొంపు దిలకింప నలరు మేను
బంగారుమేడల రంగారుసంపంగి
  యీరముల్ మది కిచ్చ లూరఁ జేయుఁ
తే. గేసరంబులఁ దగు నాగకేసరములు
  మంజులచ్ఛవి నొప్పెడువంజులములు
పొగడఁ దగు తావి నెగడెడుపొగడగములు
  నరయ నరయ మేన్ పరవశ మగుచునుండె.

బాలుఁడు

మిత్రమా! ఈశుకశారికాదులగానంబెట్లున్నదియో వర్ణింపుము.

శ్రీనాథుఁడు

చ. అళులు మరంద మాని యల
  రార నుపశ్రుతు లీన లేతయా
కులు కడు మేసి కోయనచుఁ
  గోయిల లంచితపంచమస్వరం
బుల నునుపాట వాడ ఫల
  ముల్ దిని చిల్కలు పల్క శబ్దమున్
కొలఁకుల నంచ లాడఁ గనుఁ
  గోఁదగు నాటక మట్లు వేడుకన్.

బాలుఁడు

ఆహా! ఈ వనలక్ష్మీవైభవం బత్యంతస్తోత్రపాత్రముగదా!

శ్రీనాథుఁడు

మ. పసపుంబయ్యెద లొప్పుపుష్పాదిగముల్
  పాలిండ్లు పూగుత్తు లు
ల్లసదంగంబులు పూవుఁదీవలు కురుల్
  పైనాడు తేంట్లంఘ్రులుం
గిసలంబుల్ నగవుల్ సుమంబు లగుచుం
  గీర్తింపనై యొప్పఁగాఁ
బస మీఱన్ వనలక్ష్ములన్ వనితలన్
  వర్తింతు రేకాకృతిన్.

బాలుఁడు

సఖా! ఈపుష్పంబులపై నాడుచుఁ దుమ్మెద లెట్లు పాడుచున్నవో చూడుము.

శ్రీనాథుఁడు

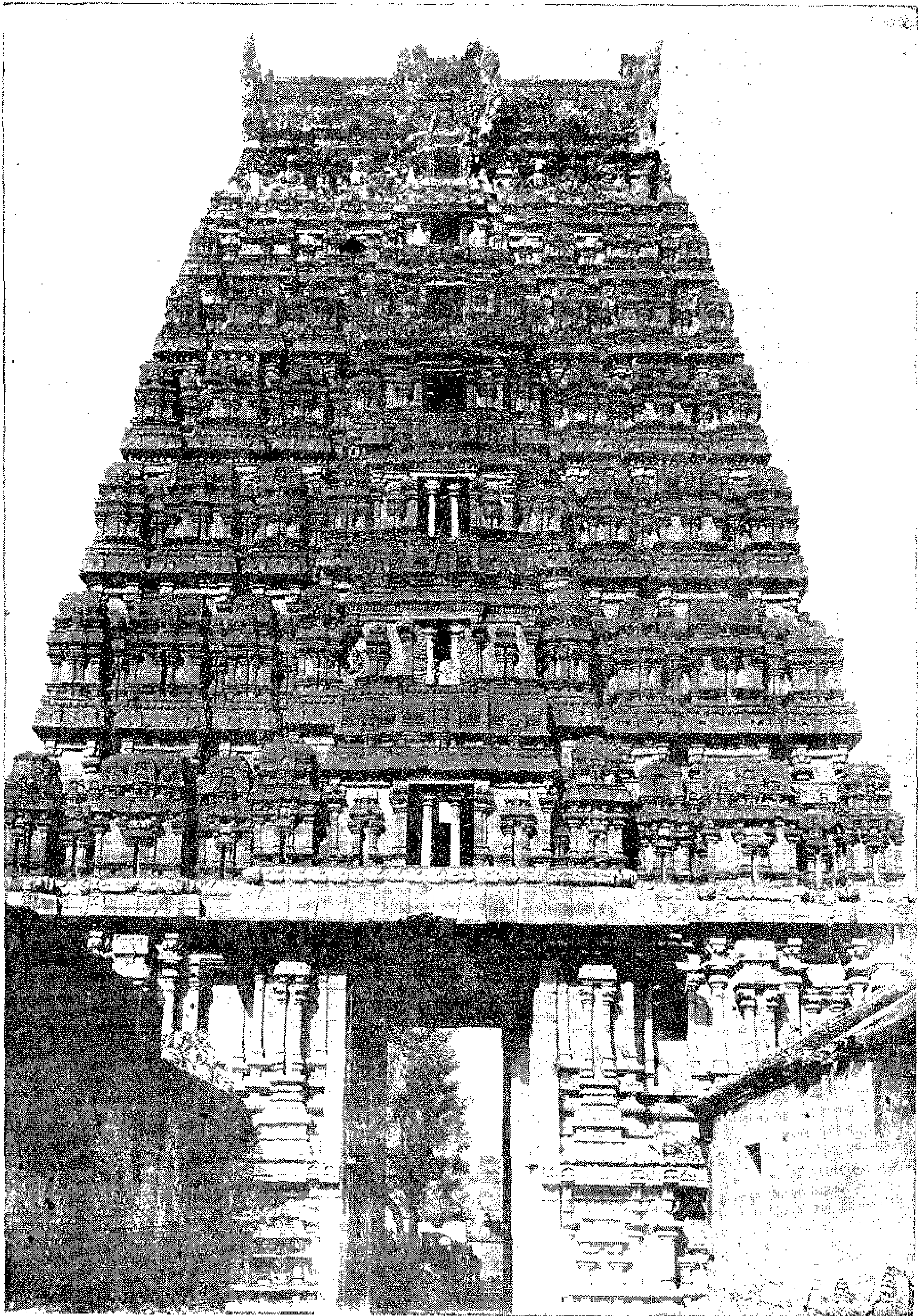
మ. మలయంపుంబవనంబునం గదలునీ
  మాకందవృక్షాగ్రశా
ఖలపై నెక్కి యుయాల లూఁగుచును
  వేడ్కం గ్రీడలం దోఁగుకో
కిలయుగ్మంబుల కెల్ల మంగళముగా
  గీతంబులం బాడుఁ బూ
వులపీఠంబుల నిల్చి తేఁటిచెలు
  లామోదంబు సంధిల్లఁగన్.

బాలుఁడు

శ్రీనాథా! అదిగో చూడు మస్తంగతుం డైన సూర్యునికిరణంబు లెట్లున్నవో వర్ణింపుము.

శ్రీనాథుఁడు

చ. వననిధిఁ గ్రుంగుచోఁ దరణి
  పైపయినట్టిటు లెత్తఁ గట్టిన

ఆంధ్ర బాలిక

చిత్రకారుడు: మానికొండ రామారావుగారు, బందరు.

ట్లనువుగఁ బ్రాఁకుపగ్గముల
యట్టిమయూఖము లభ్రమండలం
బునఁ గన నయ్యెఁ జెంగలువ
పొల్తుకకు న్నెలకు న్వివాహముం
బొనరిచి కాలవిజ్ఞుఁ డిడఁ
బొల్చెడుబంగరు చిచ్చుబుడ్డినాన్.

బాలురు

అదిగో, విదియచందురుఁడు; వానిపై మనోహరంబుగ నొక్కపద్యంబు సెప్పుము.

శ్రీనాథుఁడు

చ. లలిఁ జనునాకసంబనుపొ
లంబునఁ బంటమొగంబు గాఁ బసం
జెలఁగుచు వ్రాలుచుక్కవరి
చేలలుగోయఁగ నెంచి మున్నినుం
బొలియిడి రాగరక్తమటు
వోయుచుఁ గాలజఘన్యజుండు కై
నిలుపు లవిత్రమో యన జ
నించెను జందురువంకఁ జూడుఁడీ!

బాలురు

మిత్రరత్నమా! నీకవిత్వం బనన్యసామాన్యము; నిన్ను స్తుతించుటకుఁ గాదు; ఇదినిశ్చయంబు. నీవు పుంభావసరస్వతివి గాని సామాన్యుఁడవు కావు. నీకవితామృతంబు మామనోరుజలం దొలఁగించినది. నీ వెంతకైన సమర్థుండవు. కాని యదిగోఁ గనుచూపుమేఱలోనం గాన వచ్చుచున్న దాపక్కనమును బత్తెనముం బోలె వర్ణింపుము.

శ్రీనాథుఁడు

[కోడి

సీ. కోఱ మఱల్ త్రిప్పక కొక్కొరో యను
గడియారములు నలుగడలు నిండ
గుఱ్ఱుబోన మేయక ఘుర్ఘురించెడు పంది
మర్దలధ్వనులసమ్మర్ద మడరఁ
బీఁకె సైరింపక వీఁక భాంకృతి సేయు
కుక్కబాకాలు నల్ చక్కి మొఱయ
నగ్గిఁ గాఁచక చేల దగ్గఱ డొమ్మను
బెగ్గురుతుడుము లిల్లిగ్గు లిడఁగ
బేర మాడక పుట్టజున్నా రెపండు
లెల్లయంగళ్ల నిడి యమ్ము నెల్లుబేర్లు
మెలఁగ నొప్పుచు జనకోటి సొరఁ జేయుఁ
బత్తనము వోలె నెప్పు డాపక్కనంబు.

బాలు

నేఁడు నీకవితామాధుర్యంబున మే మొల్లఁ దనిసితిమి. నీ వెన్ని ప్రబంధములు చేసి జగంబుం దనుప నుంటివో యని సంతసించుచుంటిమి.
(అందఱు నానందంబున నతని నాలింగనము చేసికొందురు.)

శ్రీనాథుఁడు

ఇప్పటికే కాలాతీతమైనది. ఇంకఁ దడయక మన యిండ్లకుఁ బోవుదము లెండు.
[అందఱులేచి పరమేశ్వరునిం బాడుచు నిష్క్రమింతురు.]

నా గడ్డము

పరశురామకవిగారు

ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రి గారు

గడ్డగు నొక్క-కారణము గల్గుటఁ జేసి యొకానొకప్డు నే
సడ్డవహించి నాహృదయసాక్షిగ, లోకము నెన్నఁబోక, నా
మొడ్డితనంబుఁ జూచి యిహిహీ యని యన్యులు నవ్వుచుండినన్
గడ్డము మీసలుం బెరుగఁగా క్షురకర్మఁ బరిత్యజించితిన్.

కం. తఱచుగ గడ్డము మీసము-గొఱిగించెడి వారిలో నొకొండ నగుట న
న్నెఱిఁగిన వారలు పెక్కం-డ్రరుదందుచుఁ జూడఁ దొడఁగి రాసమయమునన్.

చం. వెడ వెడఁ గాంచి కొందఱు వివేకులు చిన్నగ నొప్ప నేదియో
యడుగఁ దలంచియున్ దమకు నట్టి ప్రసంగము లేటికంచునో
యడిగిన నుత్తరంబు సరిమైనది రాదను బుద్ధిచేతనో
యుడిగిరి నెమ్మదింగలుగు నూహలు మోమునఁ దాండవింపఁగాన్.

కం. కొందఱు మనమునఁ బొడమిన-తొందర నడఁచుకొనలేక తొలుదొల్తనె యీ
చందంబునఁ బనిమాసిన-దెందుల కని యడుగఁ జొచ్చి రెన్నో తడవల్.

ఉ. డంబముగాక యేమిటి విడంబన మియ్యది? యింతమాత్ర గ
డ్డంబును మీసలుం గడు దడంబుగఁ బెంచిన యంతనే మహ
త్త్వంబు గడించునే? ఇతఁడు తక్కరి; పెక్కురఁ గంటి మిట్టి నీ
మంబులవారి; నంచునొకమాడ్కి వచించిరి కొంద ఱయ్యెడన్.

కం. మతి చెడెనో, వైరాగ్య-స్థితి ముదిరెనొ, లేసి-చో విచిత్రంబిది! ఈ
గతి నుండు వాఁడుగాఁ డితఁ-డితరులచే నెన్నఁ డేని యెన్నం బడెనే?

ఉ. చెప్పడుఁగాక, యొండొకవిశేషము గల్గియెయుండు దీనికిన్
దప్పదు! దానికై మనము తర్కము సేయఁగనేల? యాతనిం
జెప్ప మటంచుఁ గోరుటయు సిగ్గులచేటగుఁ జెప్పఁగాక! తాఁ
జెప్పక యుండుఁగాక! పరిశీలన మేటికి మూర్ఖచేష్టకున్.

కం. అని కొందఱు గుసగుస లా-డిన పల్కులుఁ గూడ వినఁబడెం గొన్ని; మహా
జనములు చను మార్గంబునఁ-జన వినికాఁబోలుఁ జెవుడ సాగిరి లోకుల్.

కం. మాసిన గడ్డము తోడను-మీసలతో నుంటిఁగాని మిక్కిలిగా నేఁ
జేసినయది వేఱొండొక-దోసము ద్రోహంబు లేదు దూషింపంగన్.

గీ. అడిగినారు కొంద ఱనుఁగుమిత్రులు మంచి-తనముచేతఁ జాలఁ జనవుచేతఁ
జెప్పినాఁడఁ జిత్రచిత్రసమాధాన-ములను వారు వెట్టి మొగము వైవ.

కం. కారణముఁ జెప్పు మని వా-రూరక వేధింప నేమియుం దోఁచక నా
నోరికి వచ్చిన తెలుఁగున-నారంభించితిని గారణాభాసములన్.

ఉ. ఎవ్వరి కేమియుత్తరము నిచ్చిన నచ్చకపోయె వారు నన్
నవ్వుటకాని నాదువచనస్థితి నిక్క మెఱుంగరైరి, తా
మవ్వల కేగి నెమ్మనములందు మఱేమని చింతచేసిరో?
చివ్వన నొచ్చెనో తమదు చిత్తము మద్వచనప్రసంగతిన్?

సీ. ముసి ముసి నగవుతో మ్రొక్కుచుఁ జెప్పినఁ-గాదు లెండవది వట్టి కల్ల యనుచుఁ
బరిహాసముగ నాదు భార్య గర్భిణియన్న-సంతోషమే! పుత్రజనన! మనుచుఁ
దేటగా నే నొక్కదీక్ష వట్టితి నన్న-నెఱుఁగమే మీదీక్ష లే మటంచుఁ
దథ్యమే; మంచిమూర్తము చిక్కక యటన్న-నౌను మీపల్కు సత్యంబటంచుఁ
బరిహాసించుటకాని యప్పల్కులందు-సత్య మెద్దియొ, హేలాప్రసంగ మెదియొ,
నిర్ణయింపఁగ పోయి రనేకమిత్రు;లెట్లు నమ్మింపనేర్తు నే నింక వారి?

శా. ఏమో! వారడుగంగ జెప్పఁ బనినాకేమం చుపేక్షించి నే
నేమీ సెప్పక యూరకుండుటకు వీలేలేదు; వారందఱున్
సామాన్యప్రతిపత్తి గల్గుజనులా? సంపన్ను! లమ్మాన్యులన్
గ్రామీణత్వముఁ బూని, పల్కక తిరస్కారంబు గావింతునే?

కం. ఎక్కడ కక్కడనే యెదొ-చిక్కు తటస్థించె; నేమి సేయుదు? నపుడే,
చిక్కులు పడఁ జొచ్చెను పెం-పెక్కిన గడ్డంబు మిగుల నీటుం బగుచున్

ఉ. నామదిచొప్పెఱుంగ పదసంభ్రమ విన్నదనంబు దోఁపఁగా
నేమిటిదంచు నాహృదయేశ్వరి యయ్యెడ జంకుచున్ ద్రపా
కోమల సంశయాత్మయయి కోరగ నిక్కము సెప్పఁ బోక నీ
వేమియు సంశయింపవల; దేమియులే దిది; యంటి హేలగాన్.

గీ. తగిన హేతువు చెప్పఁ డీతఁ డింక నంచుఁ-దలఁచెఁగాఁబోలు! నాసాధ్వి తలఁచి తలఁచి
యతనికి విసమ్రమై ప్రసంగాంతరమున-నన్ను మరలించె మిగుల విన్నాణమొప్ప.

శా. ఆలుంబిడ్డలు సన్న్యసింతు నని తా నాత్మన్ విచారింపరో
వేళాకోళము సేయరో విమతు; లీవేషంబు నీక్షించి యి
క్కాలంబందలి నవ్యనాగరకముఖ్యశ్రేణి దూషింపదో
యేలాగియ్యది యంచు లెక్కఁగొనలే దేనించు కంతేనియున్.

కం. తెలుపును నలుపును సమముగఁ-గలిగిన వెండ్రుకలతోడ గడ్డం బంతన్
దిలతండుల సంసర్గము-పోలుపున విలసిల్లి చాలఁ బొడవుగఁ బెరిగెన్.

కం. పెరిగిన గడ్డము వంకం-బరికించిన వారలెల్లఁ బరిహాసము చే
సిరి లోలోపలఁ దిట్టిరి-పరిపరిచందముల నేవపడి రవ్వేళన్.

ఆ. గీ. ఎదియొ కారణమున నేగడ్డమును బెంప-నింత రవ్వయయ్యె నేమిసెప్ప
గడ్డమేల లోకకంటకంబయ్యెనో-చెప్పుకొన్న నగుదు చిన్నినగవు.

శా. స్వామిద్రోహము గాదు; కా దొకదురాశాపాతకంబున్; బర
స్త్రీమాత్సర్యము గాదు; వేఱొకరి గాసింబెట్టుటా కాదు; నా
రోమంబుల్ పరికించి యేమిటికి నన్ రోషంబుగాఁ జూతురో
స్వామీ! లోకులతీరు చిత్రముసుమీ! చర్చింపఁ జర్చింపఁగన్.

గీ. పిచ్చివాఁడనుగాను; దేబెయును గాను; గోపియుంగా; ననాగరకుఁడను గాను;
దాంభికుఁడఁగాను; పట్టి నిస్త్రపుఁడఁగాను; నన్నుఁగని లోకు లేలొకో నవ్వుకొండ్రు?

ఉ. కాంతలు రూపగౌరవనికామ విమర్శనబుద్ధులై యొ
క్కింత హసింత్రుగాక; తమ కేటికిఁ బూరుషుఁ జూచి పూరుషుల్
వింత విమర్శముల్ సలిపి వెంగలులై హసియించి వెక్కసి
ద్ధాంతము లాచరింప? నవురా! యిది యెచ్చటి ముచ్చటో కదా.

కం. తలనూయుట, యొడలును జీ-రలు మాయుటఁ జూచి యంతరంగంబున లో
కు లసహ్యపడుదు రనినేఁ-దెలియనె నా కంత తెలివి తేటలు లేవే?

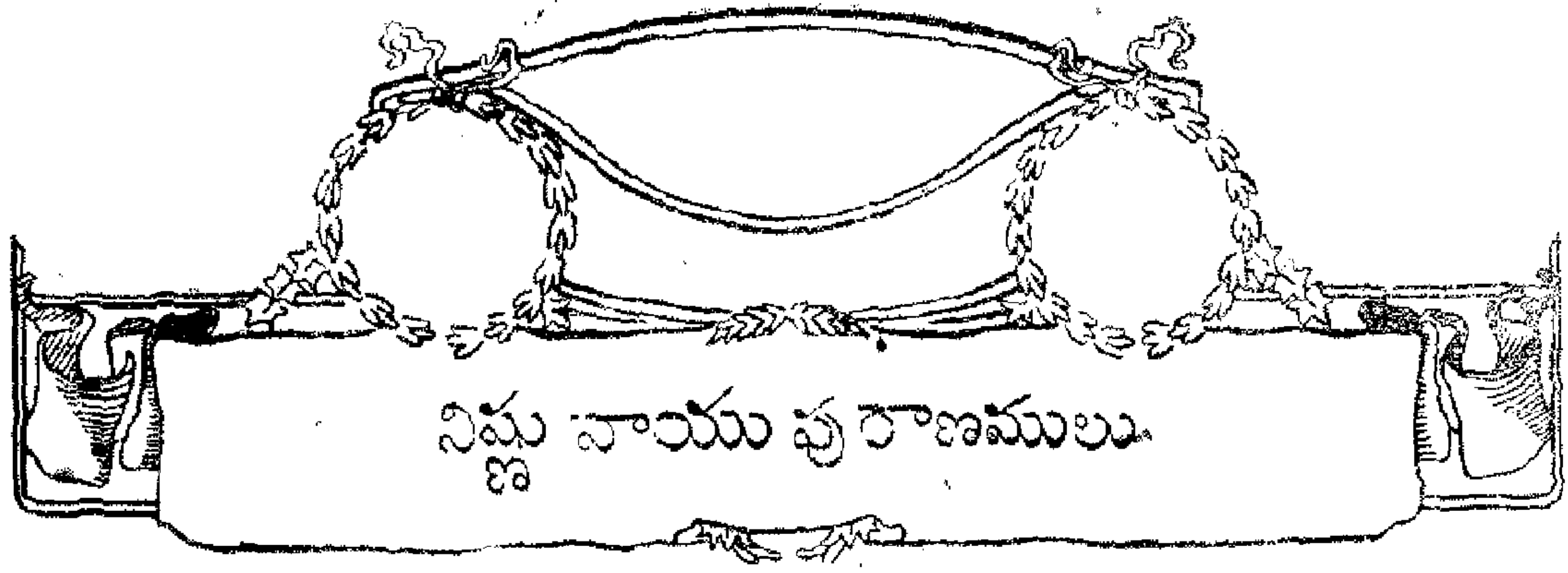
గీ. వెఱ్ఱివాని తెలివి విధమున నున్నదీ-పలుకు తీరటంచుఁ దలఁపఁ బోక
గడ్డమేల పెంపఁ గడఁగితి వనిమాత్ర-మడుగఁ బోకుఁ డోమహాత్ములార!

కం. మీజుట్టులు మీకట్టులు-మీజంజాలు మీసములును మీవైఖరులున్
నేఁజూచి యడిగినాఁడనె?-నాజోక యదేల మీకు నాయనలారా!

కం. అనియొక్క యుపన్యాసం-బు నొసంగం దలఁచి లేనిపోనిగొడవఁ బె
ట్టిన నుడికించెద రేమో-యనుకొని లోకులకు వెఱచి యాఁగితి నంతన్.

గీ. పసులు నను మూర్ఖుఁడని యెంచి పరిహసింప-వారియజ్ఞతఁ దలఁచి భావమున నేను
నవ్వుకొనసాగితిని; లోకనటన మెపుడు-నిట్టులే పోవుచున్న, దదేమొ కాని.

కం. గడ్డముఁ బెంచుటకుంగల-గడ్డగు కారణము హృదయగతమై యుండన్
గ్రుడ్డితనంబునఁ బలికిన-యొడ్డుల వచనములు నొచ్చునో హృదయమునన్?

విష్ణు వాయు పురాణములు.

[బ్రహ్మాండ పురాణాంతర్భాగములు]

శ్రీ. శే. కొమర్రాజు వేంకట లక్ష్మణరావుగారు, ఎం. ఏ.

ఆరంభములోఁ బురాణములసంఖ్య పదునెనిమిది కాదనుసంగతి పండితులందఱు నెఱిఁగినదియే. మొదట శ్లోకాత్మకమైన పురాణ మొక్కటియే యున్నట్లును, అది క్రమముగఁ బెరిగినట్లును, దాని గ్రంథసంఖ్య మొదటకొద్దిగానుండి పిదపఁ బెరుగుచు వేఱు వేఱు కాలములలో వేఱు వేఱు పెరిగినకూర్పులు బయలు దేఱినట్లును తెలిసికొనుటకుఁ బురాణములలోనే కొన్ని సూచనలు కలవు.

వ్యాసకర్త

కీర్తిశేషులైన జాక్సనుగారు ఈవిషయమును గుఱించి యిట్లు వ్రాయుచున్నారు:

"వైదికయుగము కడపటిభాగము నుండి క్రీస్తుపూర్వము రెండవశతాబ్దివఱకు నితిహాసముల కనుబంధముగఁ బురాణ మొక్కటియుండినట్లును, అందు సర్గము, ప్రతిసర్గము, వంశము, వంశానుచరితము, మన్వంతరములనునవి వర్ణింపఁబడినట్లును హిందువుల వ్రాఁతలవలననే తెలియవచ్చుచున్నది. స్టీఫను కాలము వఱకు వేఱు వేఱుమఠములలో వ్రాయఁబడుచు వచ్చిన మన 'శాక్సను వృత్తాంతము' (Saxon chronicle) వంటివే యీపురాణములు. నార్మనుల దండయాత్రయనంతరము పరస్పరము సంబంధము లేని భాగములు ఆ'వృత్తాంతము'నఁ జేరిపోవుచు వచ్చినట్లే హిందూసామ్రాజ్య కేంద్ర ప్రభుత్వ మంతరించినపిదపఁ బండిత సమావేశము లంతకుఁ బూర్వముకంటెఁ గష్టసాధ్యము లైనప్పటినుండి ఆయాపుణ్యక్షేత్రములందలి పండితులు తమయొద్దనుండు శ్లోకాత్మకమైన మూలపురాణప్రతులలో నచ్చటచ్చట మార్పుటయు, మఱి కొన్నిచోట్ల స్థానికవిషయములను జేర్చి గ్రంథమును బెంచుటయు సంభవించెను. మూలగ్రంథమగు నాదిపురాణమునుండి యీ విధముగ బ్రహ్మపురాణము ఒరిస్సా యందును, పద్మపురాణము పుష్కరక్షేత్రమునను, అగ్నిపురాణము గయలోను, వరాహపురాణము మథురలోను, వామనపురాణము స్థానేశ్వరమునను, కూర్మపురాణము వారణాసిలోను, మత్స్య

పురాణము నర్మదాప్రాంతములందును బుట్టినవి."[1]

మూలపురాణము ౧౨,౦౦౦ల గ్రంథమే.

దేశకాలముల ననుసరించి పురాణములు ఎన్నో మార్పులు పొందుటవలన ఆదిపురాణమేది; ఎట్లుండినది; అనువిషయములను మన మిప్పుడు సరిగా నిర్ణయింపలేము. కాని వాఙ్మయ విమర్శకుని తీక్ష్ణమైన యంతర్దృష్టి నవనవలాడుచుఁ బుష్టిగఁ బెరిగిన యష్టాదశ సంఖ్యాతీతపురాణోపపురాణ సాంద్రారణ్యమును జొరుచుకొనిపోయి మూలపురాణమను నీయాదిమవాటికాస్వభావమును బయలుపఱుచునట్టి మఱుగుపడినిగూఢములైన నిదర్శనములను గొన్నింటిని గనుఁగొనఁ గలదు.

భవిష్యత్పురాణములోని యీ క్రింది శ్లోకములవలనఁ బురాణము లన్నియుఁ గలిసి మొదట ౧౨,౦౦౦ ల శ్లోకములే యనియు, నా గ్రంథసంఖ్య క్రమముగఁ బెరిగెననియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

"ఓ రాజోత్తమా! పురాణములన్నియుఁ గలిసి మొదట ౧౨,౦౦౦ ల గ్రంథముండెను. కాలక్రమమున నందనేకవ్యాఖ్యానములు చేరి యది వృద్ధి నొందినది. స్కాంద, భవిష్య పురాణము లీరీతినే పెరిగినవి. స్కాందము శత సహస్రము (అనఁగా లక్ష)అని లోకు లందఱికిఁ దెలియును. ఋషులు భవిష్య పురాణము నేఁబదివేల గ్రంథముగాఁ జేసిరి."[2]

ఇప్పుడు దొరకు వేలువేలు పురాణముల ప్రతుల ప్రకారము చూచినచో, ఆయా పురాణములలోని యసంఖ్యమాహాత్మ్యములను దీసివేసినప్పటికిని, అష్టాదశపురాణముల గ్రంథ సంఖ్య మొత్తము నాలుగులక్షలకు మించినది. పండ్రెండువేలు లెక్కడ; నాలుగులక్ష లెక్కడ! ఈ నాలుగులక్షల గ్రంథమునకును (లక్షలకొలఁది గనున్న మాహాత్మ్యములకును) ప్రధానాధారము ౧౨,౦౦౦ ల పురాణమే! ఇప్పటి నాలుగులక్షల గ్రంథమునుండి మొట్టమొదటి పండ్రెండువేల గ్రంథమును విడఁదీసి చూపుటకు సాధ్యము కాకపోవచ్చును కాని సాధారణముగ నన్నిపురాణములలోను గానవచ్చు కథలను, శ్లోకములను విడఁదీసి కుతూహల ప్రేరితులై జిజ్ఞాసువు లెవ్వరైన నాదిపురాణ స్వరూపమును నిర్మింపఁదలఁచినయెడల నది పూర్తిగ నసాధ్యమైన కార్యము మాత్రము కాదు. అయితే యీవ్యాసమునం దిపుడు నేను చేయఁదలపెట్టినది ఆపని కాదు. ఆదిపురాణము బ్రహ్మాండమను పేరుతో నుండెననియు, విష్ణు మహాపురాణము లనఁబడునవి యొకప్పుడు దానిలోని యంతర్భాగములుగ నుండెననియు

1. Centenary Memorial Volume of the journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society, Epic and Puranic notes by A. M. V. Jackson, p. 69.

2. సర్వాణ్యేవ పురాణాని సంజ్ఞేయాని నరర్షభ, ద్వాదశైవ సహస్రాణి ప్రోక్తానీహ మనీషిభిః."
పునర్వృద్ధిం గతానీహ ఆఖ్యానై ర్వివిధై ర్నృప, యథా స్కాందం తథాచేదం భవిష్యం కురునందన!"
స్కాందం శతసహస్రంతు లోకానాం జ్ఞాతమేవహి, భవిష్య మేత దృషిణా లక్షార్ధసంఖ్యయాకృతమ్."
—భవిష్యపురాణము, బ్రహ్మపర్వము ౧, ౧౦౦౫.

మాత్రమే నేనీవ్యాసమునఁ దెలుపఁదలఁచితిని. నేనీరీతిని నమ్ముటకుఁ గలకారణము లీదిగువఁ బొందుపఱుచుచున్నాను.

విష్ణుపురాణము

ఒక్క పురాణమునుండి పెక్కు పురాణములు పుట్టిన వనుటకు విష్ణుపురాణమే యొక దృష్టాంతము. పురాణములను గుఱించి విచారించిన తజ్జ్ఞులందఱును విష్ణుపురాణము ఆదర్శపురాణమనియుఁ, బురాణములలోఁ బురాతన మనియుఁ జెప్పిరి; కాని యీ పురాణముకూడ స్వతంత్రము కాదనియు, నొకప్పుడిది ఆదిబ్రహ్మాండపురాణముయొక్క భాగముగ నుండెననియుఁ, దరువాతఁ జీలి స్వతంత్ర పురాణమయ్యెననియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఇందును గుఱించి యిదివఱ కెవ్వరును విచారించియుండలేదు. తెలుఁగు విష్ణుపురాణముఁజదువునప్పుడు ఈవిషయము నాకుఁ దెలియవచ్చెను. ౧౬-వ శతాబ్దారంభమునం దుండిన వెన్నెలకంటి సూరన విష్ణుపురాణమును దెనిఁగించెను. ఆతఁడు షష్ఠ్యంతము లైన తరువాత నిట్లు వ్రాసెను: "అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగ నా యొనర్పంబూనిన యాదిమహాపురాణంబగు బ్రహ్మాండపురాణంబునందలి పరాశర సంహితయైన శ్రీవిష్ణుపురాణంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన..." [౧ ఆ.] ప్రతి ఆశ్వాసము చివరను అంత్యగద్యము నిట్లె వ్రాసియున్నాఁడు. 'దీనినిబట్టి చూడఁగా ౧౬-వ శతాబ్దమందలి సంస్కృత విష్ణుపురాణ ప్రతియందు నది బ్రహ్మాండపురాణమందలి పరాశరసంహిత యనఁబడు భాగమని వ్రాయఁబడియుండె ననుట స్పష్టము. విష్ణుపురాణము స్వతంత్రగ్రంథ మనక మఱియొక పురాణభాగమన్నయెడల దానిగౌరవము తగ్గునని కాఁబోలును ఇటీవలివారు సంస్కృతప్రతుల నుండి యీ భాగము నెత్తివేసినారు. కావున, నది కానరాదు. కొన్నిటియందు మాత్రము పరాశరసంహిత అని యున్నది.[3]

కావునఁ బై విషయములను బట్టిచూడ నిప్పటి విష్ణుపురాణమను ప్రామాణికగ్రంథము ఆదిబ్రహ్మాండపురాణమున నొక భాగమని తేలుచున్నది. ౧౧-వ శతాబ్దమందుండిన ఆల్ బెరూనియను మహామ్మదీయపండితుఁడు తన పురాణముల జాబితాలో విష్ణు, బ్రహ్మాండ పురాణములు రెంటిని విడివిడిగఁ జేర్కొనుట వలన విష్ణుపురాణము బ్రహ్మాండ పురాణము నుండి పదునొకండవ శతాబ్దికిఁ బూర్వమే చీలిపోయియుండునని యూహింపవచ్చును.[4] వైష్ణవ మతము తిరిగి విజృంభించినకాలమున నీపురాణమునకుఁ బ్రాముఖ్యము వచ్చియుండును. వైష్ణవు లీపురాణ మిఁకొక పురాణములోని యంతర్భాగమని యంగీకరింపక పోవుట సహజము. కాఁబట్టి మతాభినివేశముగల వైష్ణవులో, లేక, యెన్నో శతాబ్దులు కడచినతరువాత నాపురాణమునకును దీనికినిగల సంబంధముఁ దెలి

---

3. నేను అచ్చుపడిన గ్రంథములను మాత్రము చూచితిని. వేఱువేఱు దేశములందలి వ్రాఁతప్రతులనుజూచి యింకను శోధింపవలెను.

4. Alberuni : Trubners Oriental Series, Vol. I, page 131.

యొక్క యీ యాశ్వాసాంత గద్యము లేఖక ప్రమాదమని తలంచినవారో దానిని తీసివేసి యుందురు. అయినప్పటికిఁ గొన్నికొన్ని వ్రాత ప్రతులలో విష్ణుపురాణ, పరాశర సంహితలు రెండు నొక్కటియే యని తెలుపు నాశ్వాసాంతగద్యభాగ మెట్లో నిలిచియే యున్నది. ఈపురాణముయొక్క కొన్నికొన్ని ప్రతులలోఁ బ్రతిఅంశము చివర నీయాశ్వాసాంత గద్యము లేదు. పురాణము చిట్టచివర నాఱవయంశము కడపటనే యీరీతిని గలదు:

"ఇతి విష్ణుపురాణే పరాశరసంహితాయాం షష్ఠోఽంశః సమాప్తః."[5]

కనుక విష్ణుపురాణము మొట్టమొదటఁ బరాశరసంహిత యనఁ బరగుచుండెనని తెలిసికొనుట కిక్కడ కిటుకు దొరకినది. అది పరాశరసంహిత యని ౧౬-వ శతాబ్దమున నాంధ్రీకరింపఁబడిన విష్ణుపురాణమునఁ గూడఁ గలదు. అందువలన దీనినిబట్టి బ్రహ్మాండమనే యొకపురాణము మొదట ననేకసంహితలుగ నుండెడి దనియు, విష్ణుపురాణ మందులో నొకటి యనియు మనము గ్రహింపవచ్చును. ఇట్లె వాయుపురాణము గూడ నొకప్పుడు బ్రహ్మాండపురాణములోనిదే యనియు, నది ప్రాయికముగ మొదట వాయుసంహిత యను పేరఁ బరగుచుండె ననియు మనము ముందు తెలిసికొనఁగలము. పెక్కుసంహిత లిప్పటి కొన్ని పురాణములలోనివే యని యందఱు నెఱిఁగిన విషయమే. ఉదాహరణమునకు సూతసంహితఁ జెప్పవచ్చును. అది యొక సంపూర్ణగ్రంథ మైనప్పటికి బ్రహ్మాండపురాణమువలెనే దానిని సంపూర్తిగఁ గానరాని స్కాంద పురాణములోని కొంతభాగ మని యూహించెదరు.

విష్ణుపురాణముయొక్క వివిధదశలు

నేఁడు కానవచ్చు ౬,౦౦౦ల శ్లోకముల విష్ణుపురాణము కాని, నారదపురాణమునఁ జెప్పఁబడినట్లు ౨౩,౦౦౦ల శ్లోకముల విష్ణుపురాణము గాని మొదట విష్ణుపురాణములో నొకభాగముగ నుండెడిదని మన మనలేము. అప్పుడు పరాశరసంహితలోఁ గొన్నివేల శ్లోకములో లేక బాగుగా నాలోచించినఁ గొన్ని వందల శ్లోకములో మాత్రమే యుండియుండవలెను. ఈవిష్ణుపురాణముకూడ ననేకములైన యితరపురాణముల వలెను, మహాభారతము వలెను క్రమక్రమముగఁ బెరుగుచువచ్చెననుట స్పష్టము. రత్నగర్భ భట్టాచార్యులవారను ప్రసిద్ధవ్యాఖ్యాత 'వైష్ణవకూటచంద్రిక" యను తమ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానమున నిట్లు చెప్పుచున్నారు. "విష్ణుపురాణగ్రంథ సంఖ్య పదివేలని కొందఱు, నెనిమిదివేలని కొందఱు నిట్లు వేఱువేఱు విధములుగఁ జెప్పుదురు. ఈవిధముగ గ్రంథసంఖ్యనుగూర్చి యభిప్రాయభేదము లున్నప్పటికి నేనుమాత్ర మాఱువేలశ్లోకములకే వ్యాఖ్యానము చేయు

5. Edition printed at the Oriental Press, Bombay; Mss. in the G. O. M. Library, Madras.

చున్నాను.[6]" విష్ణుచిత్తుఁడను మఱియొక వ్యాఖ్యాకారుఁడు ఈపురాణముయొక్క గ్రంథ సంఖ్యను గుఱించి పైరీతినే పెక్కు భిన్నాభిప్రాయములను దెలిపియున్నాఁడు. "విష్ణుపురాణమున నాఱువిభాగములు కలవు; కావున నది పదివేలశ్లోకములదని, ౬ వేల శ్లోకములదని వేఱువేఱు పురాణములలో వేఱువేఱు రీతులఁ దెలుపఁబడినది. ఈవిభేదములు వేఱువేఱు సంహితల మూలమునఁ గలుగుచున్నవని చెప్పవచ్చును. విష్ణుపురాణమున లింగపురాణము ప్రకారము పదివేలశ్లోకములును, శివ, మత్స్యపురాణముల ప్రకార మెనిమిదివేలశ్లోకములును గలవు. కొన్ని దేశములలో నిది తొమ్మిదివేల శ్లోకములనియు మఱికొన్ని దేశములలో నిరువదినాలుగువేల శ్లోకము లనియు, వేఱొక కొన్నిట నిరువది రెండువేలశ్లోకము లనియుఁ జెప్పెదరు. కాని మేమిచట నాఱువేలకు మాత్రమే వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నాము.[7]"

విష్ణుధర్మోత్తరఖండమును విష్ణుపురాణమున కంటఁగట్టి నారదపురాణము దాని గ్రంథ సంఖ్యను విపరీతముగా ౨౩,౦౦౦ ల వఱకుఁ బెంచుచున్నది. కాని శ్రీ శంకరాచార్యుల వారి గ్రంథముల ప్రకారము చూడఁగా విష్ణుధర్మోత్తరమును,విష్ణుపురాణమును వేఱువేఱు గ్రంథములనియు, సాధారణముగ నిప్పు డచ్చుపడుకూర్పులలోనున్నట్లే యది యాఱవయంశముతోనే ముగియుచున్న దనియు స్పష్టమగుచున్నది. "యస్మిన్న్యస్తమతి ర్నయాతి నరకం స్వర్గోఽపి యచ్చిన్తనే" అనుశ్లోకముతోఁ బరాశరులవారు విష్ణుపురాణమును ముగించుచున్నట్లుశంకరాచార్యులవారుతమ"విష్ణుసహస్రనామభాష్యము" నందుఁ జెప్పియునార్లు.[8]

---

6. విష్ణుపురాణంచ క్వచిద్దశసాహస్రం క్వచిదష్టసాహస్ర మిత్యాది వికల్పే ఽప్యత్ర షట్సాహస్రమేవ వ్యాఖ్యాయతే.—(అం. ౧, అ. ౧, శ్లో. ౨౩.)

7. వైష్ణవంతు షడ్భేదం । తేన పురాణాంతరేషు వైష్ణవస్య దశసహస్రాష్టసహస్రత్వా ద్యుక్తిః । సంహితభేదమాన విషయాకల్ప్య । యథా లైంగే దశసహస్రమితం। శైవమాత్స్యయోస్తు వైష్ణవంచ అష్టసహస్ర మితి। క్వచిత్ దేశే నవసహస్ర ముచ్యతే । క్వచిత్ చతుర్వింశతిసహస్రం। క్వచిత్ ద్వావింశతిసాహస్రం। ఇదంతు షట్సాహస్ర మస్మాభిర్ వ్యాఖ్యాయమానమ్. [౧. ౧. ౨౩]. ఈ వ్యాఖ్యాతయొక్క కాలమును నిర్ణయింపలేకపోతిని. కాని యతఁడు చెప్పిన విషయనుమాత్రము చాల నమూల్యమైనది. లింగ, మత్స్యపురాణములయొక్క యిప్పు డచ్చుపడిన ప్రతులకు, నతనికి దొరకిన ప్రతులకుఁ జాలవ్యత్యాస మున్నట్లు అతని వ్రాఁతలవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. పురాణము లన్నియు నొకఫక్కి నుండవలయునను నుద్దేశముతోను, సందర్భశుద్ధిఁ గలిగియుండవలయు నను నుద్దేశముతోను ఏవిధమైన ప్రమాణము లేకయే పరిష్కర్త లిప్పు డచ్చుపడిన చాలపురాణములను దిద్దియుందురని నానమ్మకము. ఏపురాణముయొక్క గ్రంథసంఖ్య యెంతో యిప్పటి లింగపురాణమునఁ దెలుపఁబడియుండలేదు. విష్ణుపురాణగ్రంథసంఖ్య ౬,౦౦౦ లని కాక ౨౩,౦౦౦ లని మత్స్యపురాణము తెలుపుచున్నది.

8. శ్రీ శంకరాచార్యులవారి 'విష్ణుసహస్రనామభాష్యం' వాణీవిలాసప్రతి, శ్రీరంగం, పుట ౪౩. ఈ భాష్యకర్త ప్రస్థానత్రయభాష్యకారులైన ఆదిశంకరులవారేయని నే ననుకోను. ఆదిశంకరులవారి గ్రంథములందలి రచనకు దీనికి సహస్రాంతము భేదము కలదు. ఆరచనముం దిది చాల నీరసముగ నున్నది. ఆదిశంకరులవారి పీఠము నధిష్ఠించిన శంకరాచార్యులవా రెవ్వరో యీచిన్న గ్రంథమును రచియించి యుందురు. ఈ భాష్య

ఇప్పు డీశ్లోకము దాదాపుగ నాలుగువేల శ్లోకముల విష్ణుపురాణముచివరఁ గాన్పించుచున్నది. "ఓరియంటల్ ప్రెస్" ప్రతిలో నీశ్లోకము తరువాత నాలుగుశ్లోకములు మాత్రమే కలవు.

విష్ణుపురాణముయొక్క వేఱువేఱుప్రతులన్నిటినిబట్టిచూడఁగా మొదట నిది బ్రహ్మాండపురాణాంతర్గతమై యున్నప్పు డిందు ౬౦౦౦ శ్లోకములకంటె నెక్కువ లేవనియుఁ, బ్రారంభములో నొకవేళ రెండు మూఁడువేల శ్లోకములు మాత్రమే యుండెననియు మన మూహింపవచ్చును. ఈయాఱువేల శ్లోకములలో గూడఁ జాలభాగము సాధారణముగ అసలు గ్రంథమునకు సందర్భించని, యిటీవలఁ జేరిన ప్రక్షిప్తములని చూపవచ్చును. (సశేషము)

ఆ శీ ర్వా ద ము

(మిత్రద్వయము)

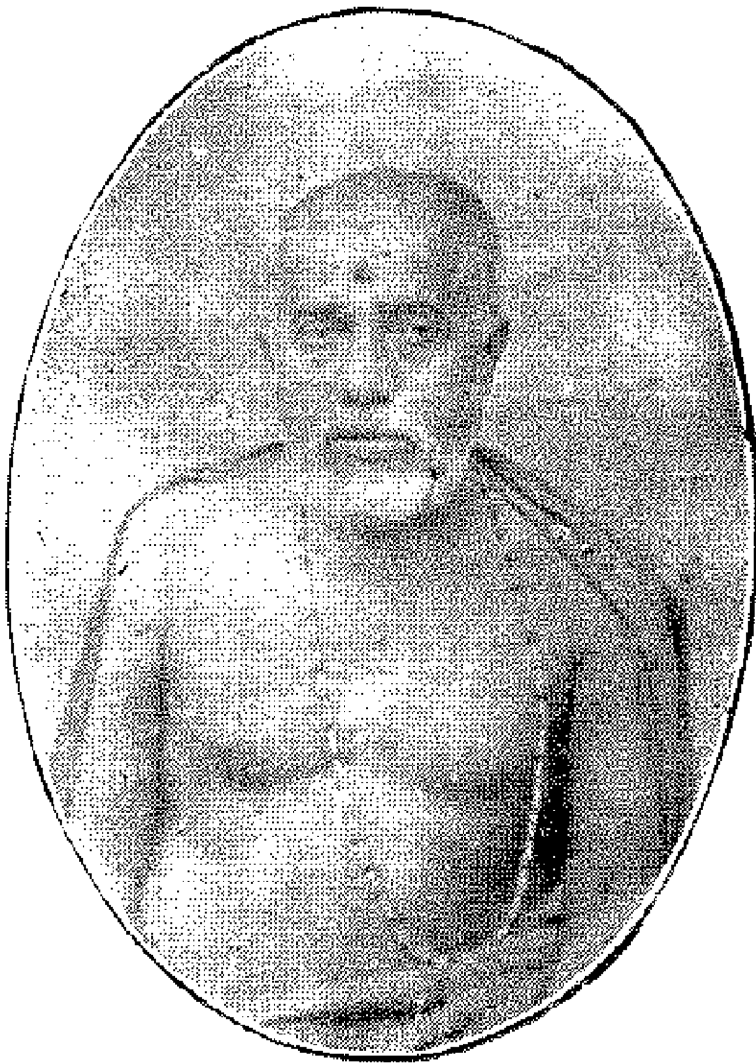
గంభీరభావనాకలిత ప్రపూర్ణ సద్వ్యాసరాజముల కల్పకమ వగుచు
మకరందతుందిల మాధురీవిలసిత పద్యమాలల కాటపట్ట వగుచు
నవరసమయభావ కవితామనోహర గీతికావళులకు గృహమ వగుచు
ఘనమనోహర మహాగాంభీర్యసముచిత కల్పనాకథల కాకరమవగుచు
భావగర్భితమగు చిత్రపటము లెలమిఁ, గలిగి వెలుగొందు "భారతీ! కలియుగాంత
మగువటుకు నాంధ్ర దేశంబునందు వెలసి, పండితకవిపోషణమును బడయుమమ్మ!

కారుఁ డాదిశంకరులవారా, వారితరువాత నాపీఠమధిష్ఠించిన మఱియొక శంకరాచార్యులవారా యన్న వాదముతో మనకిప్పు డిచట నంతప్రసక్తి లేదు. గ్రంథకర్త యెవ్వరైనను నీగ్రంథమును రచియించునాఁటికి విష్ణుధర్మోత్తరము విష్ణుపురాణములోని యొకభాగముగఁ బరిగణింపఁబడియుండ లేదనియు, విష్ణుపురాణము పై శ్లోకములో సమాప్తమయ్యెననియు నిశ్చయముగఁ జెప్పవచ్చును. ఈవిషయమే విష్ణుధర్మోత్తర, విష్ణుపురాణములను రెంటిని కలగూరగంపగఁ గలిపివేయు నారదపురాణముయొక్క కాలమును తెలిసికొనుటకుఁ గొంచెము వీలిచ్చుచున్నది. నారదపురాణము గాని లేదా అష్టాదశపురాణములయొక్క విపులసూచి నిచ్చు నారదపురాణభాగము గాని శంకరుల తరువాత—వా రాదిశంకరులవారైన నేమి, లేక వారి తరువాతివారైన నేమి—పుట్టియుండవలెను. వా రాదిశంకరులవారే యైనయెడల నారదపురాణకాలము క్రీ. శ. ౯—వ శతాబ్దికి ముందుది కానేరదు. తరువాతి శంకరులవారే యైనయెడల నాపురాణము నింకను జాలశతాబ్దులు తరువాతికిఁ దీసికొనిరావలసియుండును. అందువలనఁ బురాణవిమర్శనమును గుఱించి 'పురాణనిరీక్షణ' మనఁబడు తమచక్కని మహారాష్ట్రగ్రంథమున 'నారదపురాణమున నీయఁబడిన పురాణసూచి శంకరాచార్యులవారి కాలముకంటెఁ బూర్వపు' దన్న పండితత్ర్యంబకగురునాథకాశీగారితో నే నేకీభవింపఁజాలను. స్వభావము ననుసరించి పురాణములు పోనుపోను వృద్ధిచెందునే కాని సన్నగిల్లవు.

౧. శ్రీ పుట్టిగెస్వామిగారు
ఉడిపి

౨. శ్రీ కృష్ణవిగ్రహము-ఉడిపి

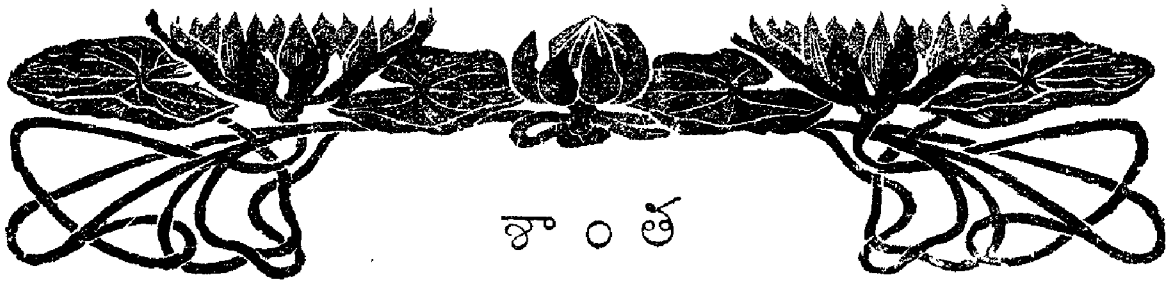
౩. కీ. శే. (శ్రీ) సోదెస్వామి-ఉడిపి

౪. (శ్రీ) పేజావారుస్వామి-ఉడిపి

౫. ఉడిపి స్వాములవారలు

శాంత

ఆ. భాస్కరమ్మ గారు

౧

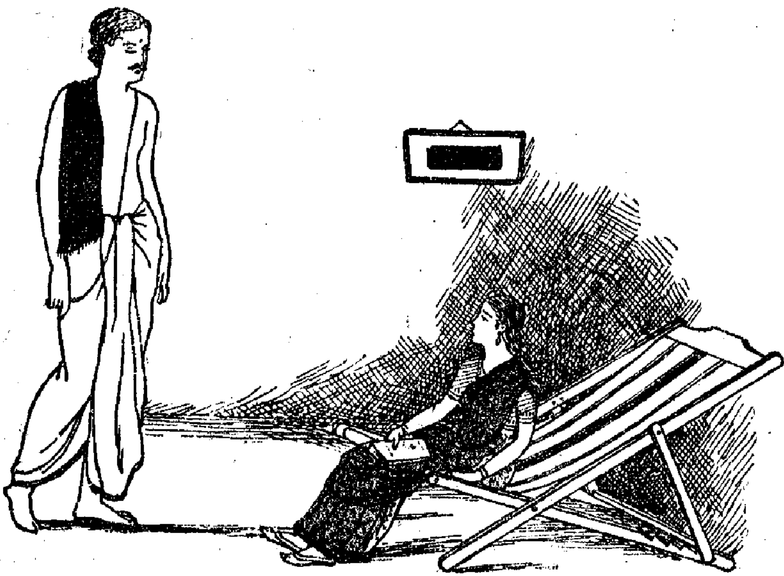
శాంత కాకినాడలో పిఠాపురంమహారాజాగారి కళాశాలలో స్కూలుఫైనలు తరగతిలో చదువుచుండెను. ఆమెకు ప్రకృతిశాస్త్రములన్న విపరీతమగు నభిమానము. అందుచే వానినే తన ముఖ్యవిషయముగా తీసికొనెను. ఆమెస్వతహాగా చాలా తెలివైన బాలిక యగుటచే నన్ని విషయములలోనూ తనతరగతిలో నెప్పుడూ మొదటిదిగానే యుంటూ యుండేది. కాని యాపాఠశాలలో ప్రకృతిశాస్త్రబోధకులు సరియగువారు లేకపోవుటచే నావిషయమును దీసికొనిన విద్యార్థు లందఱు తాము బహిరంగపరీక్షలో కృతార్థులగుట యెట్లా యని విచారించుచుండిరి. ఇట్లుండ వారి యదృష్టవశమున చెన్నపురి రాజధానికళాశాలలో ప్రకృతి శాస్త్రోపన్యాసకులుగానున్న కృష్ణారావనునాయన కాకినాడ కళాశాలకు వచ్చిరి. ఆయన ప్రకృతిశాస్త్ర పండితుండగుటచే ప్రతితరగతికి ఆవిషయమును మాత్రమే బోధన చేయుచుండెను. ఆయనబోధనలను కొన్నిటిని వినినతరువాత విద్యార్థులకందఱకు ప్రాణము లేచివచ్చినట్లయింది. అదివరదాకా పరీక్షలో నుత్తీర్ణులగుటయెట్లాయని విచారించుచున్న వారి కిక భయము లేదని ధైర్యము వచ్చినది. వారందఱకు నాయనయం దొకవిధమగు ప్రేమ, యభిమానము, గౌరవము, గురుభక్తి కలిగినవి. శాంత సంతోషమునకు మితిలేదు. ఇట్టి గురువుచేతిలో బడిన తనకు తన యభిమానశాస్త్రములలో పరిపూర్ణజ్ఞానము నుసంపాదించుట కిక నేసందేహమున్నులేదుకదాయనియుప్పొంగుచుండెను. ఆయన యెంత విపులముగా పాఠమును బోధించుచుండెనో ఈమె యంతశ్రద్ధతో నా విషయమును గ్రహించుచుండెను. ఉపాధ్యాయుడు వేయు యుక్తిప్రశ్నలకు తడవులేకుండగానే చక్కని జవాబు లిచ్చుటలోనూ, ఆయనసహాయ మక్కరలేకయే స్వయముగా ప్రయోగములను (Experiments) చేయుటలో క్రొత్త తెలివిని, చాకచక్యమును కనపరచుచుండేది. ఎవ్వరూ చెప్పలేని యెంత యసాధ్యపుప్రశ్న యయినను శాంతమాత్ర మెన్నడూ తప్పిపోవుట యననేమో యెరుగదు. అందుచే మొట్టమొదట కృష్ణారావుగారు పాఠశాలకు వచ్చుటతోడనే యామెయందు మంచియభిప్రాయము పడిపోయినది. అది క్రమముగా నుత్తమశిష్యులయందు గురువులకుండు వాత్సల్యముక్రిందను, నభిమానముక్రిందను, తుదకొకవిధమగు ప్రేమక్రిందను పరిణమించినది.

శాంత స్కూలుఫైనలు పరీక్షలో మొదటి తరగతిలో కృతార్థురాలైనది. ఆమె యనిన పాఠశాలలోని యుపాధ్యాయులకందఱకూ ప్రేమే. కృష్ణారావుగారి కందఱకంటె యెక్కువప్రేమ. అప్పుడప్పుడు 'మీకంటే ఆడపిల్లనయం, ఆమెనుజూచి సిగ్గు తెచ్చుకోండి' అని తక్కినబాలురనుకోపపడుచుండేవారు శాంత యఫ్.ఎ. లోకి వచ్చినది. పిల్లలందఱూ ఆమెకూ కృష్ణారావుగారికీ పేర్లు పెట్టుటకు ప్రారంభించిరి. శాంతకాని, కృష్ణారావుగారుకాని వినిపించుకొనుటలేదు. శాంతమీదకృష్ణారావుగారి కెంతశిష్యవాత్సల్యమో శాంత కాయన మీదనంతగురుభక్తి. ఆయన యేదిచేసినా, యేమి చెప్పినా యామె కాశ్చర్యమే. ప్రతివిషయములోనూ నాయన ననుసరింపవలయునని యతిజాగరూకతతో పరిశీలించుచుండేది. ఆమె యేదిచేసినా కృష్ణారావుగారికి ముద్దే. ప్రతివిషయములోనూ తమ యానందమును తెలియపఱచుచుండేవారు. యఫ్. ఎ. జూనియరులో నామెదే ఫస్టు మార్కు. పిల్లలందఱకూ నామెమీద నసూయప్రారంభమయినది. వారందఱు తమ ప్రకృతిశాస్త్రబోధకుడామెను ప్రేమించినాడనియు, నామెను వివాహమాడునుకాబోలుననియు, ఆమె యాయనకంటి కపరదేవతవలె కనబడుచున్నదనియు, తామెంతబాగా వ్రాసినా

మార్కులు పడవు. ఆమె యెలావ్రాసినా తెగమెచ్చుకుంటారనియు, ఫస్టుమార్కెప్పుడూ ఆమెదే యనియు ఆపిల్ల వెనవపిల్లకదా ఏలా పెండ్లిచేసికొంటారనియు, ఇంత చక్కనిబోధకులకు నిదేమిగుణమనియు నీవిధముగా చెప్పుకొనమొదలుపెట్టిరి. శాంత యఫ్.ఎ.సీనియరులోనికి వచ్చినది. ద్రోణాచార్యున కర్జునుని మీదవలె కృష్ణారావుగారికి శాంతమీద శిష్యవాత్సల్యము, దినదినాభివృద్ధి నొందుచుండెను. బహిరంగపరీక్షలో నామెను రాజధానికంతకును మొదటిదిగా వచ్చునట్లుచేసి వీళ్ల నోళ్లపడవలయునని యుండెను. ఎవరికీచెప్పని యనేక ప్రయోగములు,యుక్తులు మొదలగువాని నామెకుప్రత్యేకముగా చెప్పుచుండెను. అదితక్కినబాలురయొక్కయు నితరులయొక్కయు ననుమానములను మరింత దృఢపఱచుచుండెను. శాంత యస్.ఏ. పరీక్షలో రాజధానికి మొదటిదిగా వచ్చెను.

౨

భోజనముచేసి సాంబశివరావు గారు చావడిలో పచారు చేయుచుండిరి. శాంత పడకకుర్చీలో కూర్చుండి యేదో పుస్తకము చదువుచుండెను. ఒకచోట నాపుస్తకము చదువుట నాపివేసి 'నాన్నగారూ! మనదేశములో నీయతిబాల్యవివాహ దురాచారం ఏలా వచ్చిందండీ. నేనిదివర కనేకయింగ్లీషు నవలలు, కథలు,చరిత్రలు చదివితిని.వానిలో నెక్కడజూచినా బాల బాలికలుబాగా యుక్తవయస్సువచ్చేవరకూ చక్కగా చదువుకొని విద్యావంతులై అప్పుడు తమ కిష్టము వచ్చినవారిని పెండ్లిచేసికొనుటయేకాని చిన్నతనములో పెండ్లిండ్లుచేసినట్లెక్కడా కనబడదు. జపానువారిచరిత్ర చదివి చూచితిని. అందులోకూడ నంతే. అప్పుడు నేననుకొనేదాన్ని— ఆదేశములలో నాలాయున్నది కాని మన దేశములో మొదటినుండియు నింతే కాబోలు; ఇది యీ దేశాచారము కాబోలునని. ఇప్పుడీ భారతమును చదువుచుండ ఇందులోనూ ఎక్కడా చిన్నతనపు పెండ్లిండ్లు కానరావు. ద్రౌపది, దమయంతి, శకుంతల వీరందఱూ చదువూ, సంగీతమూ, మొదలగు[illegible]న్నివిద్యలలోనూ ప్రవీణురాండ్రై తమకుఁ దగినభర్తలనువరించి పెండ్లిచేసికొన్నట్లే కనబడుచున్నది.'

తండ్రి—వారందఱెవరమ్మా? రాజపుత్రికలు కారూ? ఇప్పుడుమాత్రము రాజులూ, తెలగాలూ, నాయిళ్లూ, మొదలగువా రెప్పుడు చేసికొనుచున్నారూ? యుక్తవయస్సువచ్చినతరువాత కాదూ!

శాంత—నాన్నగారూ! వారేకాదండీ శుక్రాచార్యుని పుత్రిక దేవయాని; యాజ్ఞ్యవల్క్యుని భార్యలుగార్గి, మైత్రేయి మొదలగువా రందఱూ బ్రాహ్మణులు కారూ! వారుమాత్రము యుక్తవయస్సువచ్చినతవాతకాదూ యిచ్చవచ్చిన భర్తలను బఱిణయమయినది! మన బ్రాహ్మణవైశ్యులలో నెక్కడ దాపురించినదండీ యీదురాచారం! వేదములలో శాస్త్రములలో నెక్కడనైనాయున్నదా యేమి!

తండ్రి—లేదమ్మా, ఎక్కడా లేదు. వివాహములలో చెప్పుమంత్రములన్నీ బాగా యుక్తవయస్సు వచ్చి యొకరి నొకరు ప్రేమించుకొనిన వధూవరులు ఒకరితో నొకరు చెప్పుకోతగిన మాటలైయున్నవి; కాని పసిబిడ్డలు మాట్లాడవలసిన మాటలు కావు.

శాంత—అయితే యీయాచార మెక్కడనుండి వచ్చినది?

తండ్రి—ఏదో కొందఱు మహమ్మదీయపరిపాలనలోనని, అదనీ, ఇదనీ, చెప్పెదరు; కాని యథ ం

సయుక్తికముగా గన్పట్టదు. అదే యయినయెడల నొక్క బ్రాహ్మణులలోనే యెందుకు రావాలి?

శాంత—అయితే నాన్నగారూ, ఈబాల్యవివాహములు శాస్త్రవిరుద్ధములు కావండీ?

తండ్రి—తప్పకుండా; కాని వెధవఆచారం; ఆచారమొకటివచ్చి పడింది. ఈ యాచారం మొదట్లో యెలాఅంకురించిందో తెలియదు. కాని యిప్పుడది బాగా వేళ్లుపాతుకొనిపోయి పెద్దవృక్షమై నిల్చినది. దానికందఱు దాసులై పోయిరి. ఎవరైనా దానిని కదపవలయుననిచూచిన వీళ్లందరూ బ్రహ్మరాక్షసులవలె మీదపడెదరు. శాస్త్రసమ్మతమయిన ప్రౌఢవివాహములెవరైనా చేసినయెడల నది శాస్త్రవిరుద్ధమని వెలివేసెదరు అందుచే నిష్టమయినవారు కూడ విధిలేక యీకష్టములన్నీ పడలేక ఏదోఅదృష్టము బాగుండిన వాళ్లేబాగుందురని చేయుచుందురు.

శాంత—పోనీ నాన్నగారూ, చేస్తేచేసారుగాని వెంటనే ఆభర్తలుపోతే వాళ్లకు మళ్లీయెందుకు వివాహముచేయకూడదూ?

తండ్రి—ఏమిటమ్మా! పిచ్చిదానా! రజస్వలానంతరవివాహములే యొప్పుకొననివారు తవితంతూద్వాహముల నొప్పుకొందురా? పోనీ సంఘముజోలి మనకెందుకు, చేయుదమనుకొనినను మొదటిసారి పెండ్లికొడుకుదొరకుటయే యెంతోకష్టము. రెండవసారిమరల నెక్కడతీసికొనివచ్చెదరు? అందుచే నీబాధలన్నీ పడలేక యిదేబాగుందని యూరకుండెదరు.

శాంత—ఐతే నాన్నగారూ! ఇప్పుడు మనదేశములో వేలకొలదియున్న వితంతుబాలికలందఱు వైధవ్యముతో కృశించి పోవలసినదే? ఇంద్రియములను, మనస్సును నిగ్రహింపలేని యమాయకులు దుర్నీతిపరులై చెడిపోవలసినదే? అందుకు సంఘము ఒప్పుకొనునా?

తండ్రి—తప్పక ఒప్పుకొనును. దాని కేయాక్షేపణ లేదు. ఏమహానుభావుడో జన్మించి యీసంఘమునంతను సల్లకల్లోలము చేసి తలక్రిందు చేసేవరకూ నీలా జరుగవలసినదే.

శాం—నాన్నగారూ! ఇప్పుడాలాటిధైర్యవంతులెవరూ లేరూ?

తండ్రి—ఏదో కొంతమంది యుంటేమాత్ర మేమి లాభమమ్మా, సాగుతుందా?

శాంత— ఇక ప్రశ్నించలేదు. తండ్రికూడ నేమీ మాట్లాడలేదు

3

సాంబశివరావుగారు కొన్నిదినములు కాకినాడలో డిప్యూటీకలెక్టరు పనిచేసిరి. అంతేకాక చాలా భూవసతికూడాకలదు. ఆయన కయిదుగురుకొమారులు, శాంతయొక్కతియే యాడుపిల్ల. ఆమె కారవయేట నె పెండ్లిచేసిరి. పెండ్లి నాలవదినముననే యాబాలుడు గుండె జబ్బువలన హఠాత్తుగా మరణించెను. భర్తగతించుటచేత తనకొమారులతోపాటామెకుకూడా నున్నతవిద్య నొసగుచుండిరి. మరల పెండ్లిచేయవలయునని మొదటిదినములలోననుకొనుచుండెడివారు. కాని సంఘమునకునెరచియు, మొదటిసారి తనకొమార్తెకు భర్తను బడయుటలో నెంతశ్రమపడవలసివచ్చినదో అనుభవమెరిగినవారేయగుటచేతనూ, వితంతుబాలిక యనగానే యెవరూ మంచివాళ్లందు కిష్టపడరనియూ నాయుద్దేశమును క్రమముగా వదలుకొనిరి.

వేసవికాలపు సెలవులలో నీయనపిల్లలందఱినూ దీసికొని యెక్కడికో యొకక్రొత్తస్థలమునకు బోయి యక్కడ హాయిగా ఆరెండుమాసములు గడపుచుందురు. ఆసంవత్సరము తోటపల్లికొండల సమీపమందున్న శాంత్యాశ్రమములో గడపుట కేర్పఱచుకొనిరి. సెలవులిచ్చుటతోడనే అందఱు నక్కడకు వెళ్లిరి. ఆయాశ్రమములో వీరుకూడా నొకయాశ్రమవాసులవలెనే కాలముగడపుట కిష్టపడిరి. చాలాసామాన్యముగా దుస్తులన్ధరించి పవిత్రజీవితము చేయుచుండిరి. సాంబశివరావుగారు ప్రతిదినము రాత్రులు పిల్లలనందఱు గూర్చుండ బెట్టుకొని శాంతచేత భారతము చదివించి యర్థముచెప్పుచుందురు. సాయంకాలములందు శాంత యక్కడనుండు ప్రకృతిసౌందర్యమును జూచుటకు తండ్రితోడనూ, సోదరులతోడనూ కలసి విహారార్థము వెళ్లుచుండెది. అక్కడ-

చుట్టుప్రక్కలంతా యడవిప్రదేశము. అడవులలోనుండు కోయవాళ్లు, చెంచులాళ్లు మొదలైనవా ళ్లప్పుడప్పుడాయాశ్రమ సమీపమునందు డేరాలను వేసికొని తామడవుల నుండి తీసికొని వచ్చిన చెంచుకఱ్ఱలు, వెదురుతోచేసిన సోలలు, తప్పలు మొదలగువానిని ఊళ్లోకి తీసికొనివెళ్లి అమ్ముకొనుచుండేవారు. అటువంటి మనుష్యులను వారి యాచార వ్యవహారములనుజూచుటకు శాంతకు చాలా సరదా. ఈమె తరచు వాళ్ళదగ్గఱకువెళ్లి వాళ్ల నతిజాగ్రత్తతో పరిశీలించుచుండేది. వాళ్లదగ్గఱ చెంచుకఱ్ఱలు, పిల్లనగ్రోవులుకొనుచుండేది. ఈప్రకారముగా నొకనెల నడచినది.

శాంతిని నెలకొల్పుఆశ్రమము పరిశుభ్రమగుగాలి నీరు, చక్కని ప్రకృతి సౌందర్యము ఎప్పుడూ పట్టణములలో నిరుకుటిండ్లలో మసలే శాంతకు చాలా సంతోషమును కలిగించుచున్నవి. తాను కాకినాడలో నున్నన్నాళ్లు ఎవరేమనుకొందురో యను భయముచే నిల్లూ, పాఠశాలా తప్ప నెక్కడకూ వెళ్లేదికాదు. ఇక్కడ నీ నిర్జనప్రదేశములో నీసృష్టిసౌందర్యములో నిస్సందేహముగా, నిర్భయముగా నిరాఘాటముగా విహరించుచున్నది. ఆమె సంతోషమునకు, సౌఖ్యమునకు మితి లేదు.

ఒకనాటిరాత్రి మామూలుప్రకారము సాంబశివరావుగారున్నపాకలో తండ్రీ, ఇవతల సావడిలో మగపిల్లలు పరుండిరి. లోపలిగదిలో శాంత, ఆమెతల్లిపరుండి హాయిగా నిద్రపోవుచుండిరి. రాత్రి రెండుగంటలయినది. ఆకసమంతయు కారుక్రమ్మి కొంచెము చినుకు చినుకుగా నుండెను. ఆశ్రమవాసులందరూ గాఢనిద్రలో నుండిరి. తక్కినవారున్నపాకలకును, శాంతావారూ ఉన్నపాకలకును కొంచెముదూర మున్నది. శాంత కేదో భయంకరమగు కల వచ్చినది. ఎవరో తన మెడలోనిహారమును దీయుచున్నట్లు కనబడెను. వానిముఖ మతిభయంకరముగా నుండెను. తలంతయు జడలుజడలుగా నున్నది. ఆమె కెవ్వున నొకకేక వేసెను. ఇంట్లోనివారందరు లేచిరి, సాంబశివరావుగారునూ, కుమాళ్లునూ వారున్నవైపునకు పోబోయిరి. సాంబశివరావుగారు తలమీద నొకగాఢమైన కఱ్ఱదెబ్బ తగిలి నేల గూలిరి. కొడుకు. లిద్దరిలో నొకనికి కాళ్లు విరిగినవి. రెండవవాని భుజముపై కత్తిపోటుతగిలి పడిపోయెను. ఈ గడబిడ యంతయు విని తక్కినపాకలలోనివారు పరుగెత్తుకొనివచ్చిరి. దొంగలు పారిపోయిరి. లోని పురుషులందఱు పడిపోయియుండిరి. సాంబశివరావుగారి తలనుండి రక్తము ప్రవాహముగట్టుచుండెను. ఆయనకు స్పృహ లేదు. వారి గాయములకు కట్లు గట్టిరి. కొంతసేపటికి స్పృహ వచ్చినది. నలువైపుల చూచిరి. శాంత యేదని యడిగిరి. ఈయడావడిలో నెవరికీ శాంతమాటే జ్ఞాపకము రాలేదు. అందఱు శాంత యున్నగదిలోనికి పరుగిడిరి. శాంత కనబడలేదు. సాంబశివరావుగారూ, కొడుకులూ కదలలేరు. తక్కినవారు నలువైపులా పరుగెత్తిరి. చాలదూరము వెళ్లి వెదకిరి ఎక్కడా కనబడలేదు. ఆదొంగ లాయడవులలోని కెక్కడకుపోయిరో! పాపము, పీరాచీకటిలో నింకా యెక్కడకు పోయెదరు పెద్దవులైనా, చిరతపులైనావస్తే? తిరిగి వచ్చివేసిరి. శాంత కనబడలేదని చెప్పిరి. ఇంటిలోనివా రందఱూ మొదలునరకిన యరటిచెట్లవలె నేల గూలిరి.

౪

తెలతెల్లవార వచ్చుచున్నది. రమారమి నాలుగు గంట లవుతుంది. ఎవరో యొక యౌవనపురుషుడు గుట్టమీద నెక్కి వచ్చుచుండెను. ఆ ప్రదేశమునందు మూడుకొండలు ముక్కోణాకారములో నున్నవి. పెద్దపెద్ద చెట్లతోడనూ, పొదలతోడనూ నరణ్యము దట్టముగా నున్నది. అందుండి యొక బాలికయొక్క యార్తనాదమును, నిరువురు మువ్వురు పురుషుల యొక్క గద్దింపు స్వరములును నా యౌవనునకు వినవచ్చెను. ఆతనిహృదయము కరగిపోయెను. జేబులోనున్న రివాల్వరు తీసి సిద్ధముగాపట్టుకొని గుఱ్ఱమును వేగముగా నావంకకు పరుగెత్తించెను. పోతపోసిన బంగారుబొమ్మవలె నున్న యౌవనవతియగు నొకబాలిక మధ్య గూర్చుండియుండెను. ఆమెచుట్టును భయంకరాకారులగు ముగ్గురు మోటుమనుష్యులు కూర్చుండి యామె నేదో గద్దించుచుండిరి అందొక డాయాశ్రమమునందలి డేరాలో శాంత తరుచు చూచుచువచ్చిన చెంచువాడే: దూరమునుండి యాదృశ్యమును జూచిన యాపురుషుడు శరవేగముతో

నొక్కడాటున వచ్చి యక్కడపడెను. ఈముష్క రాతని నెదుర్కొన బోయిరి. అందఱ్ను రాతని రివాల్వరు వాతఁబడి యచటనే మృతినొందిరి. తక్కినవాఁడు పారిపోయెను. ఆపురుషుఁ డా బాలికసమీపమునకు వెళ్లి 'శాంతా నీవేనా?' అనెను. శాంత భయముచే

"జేబులోనున్న రివాల్వరుతీసి... నావంకకు పరుగెత్తించెను."

పరవశయయి యుండెను. వెంటనే యామె తన బాహువల్లరుల నాతనికంఠమునకు పెనవేసెను. కృష్ణారావుగారు నిస్తబ్ధులయిపోయిరి. కొంతసేపటివరకు నొకరితో నొకరు మాట్లాడలేదు. శాంతకు తెలివివచ్చినది. ఆమె కృష్ణారావుగారిముఖమువంక మూచి సిగ్గుపడి దూరమునకు తొలగి కూర్చుండెను. "అయ్యా! మీరేనా? మీఋణము నే నెన్నటికినీ తీర్చుకొనజాలను. మీరు నాకు చక్కనివిద్యాదాన మొసంగినారు. అసామాన్య శిష్యవాత్సల్యమునుజూపి ప్రేమించినారు. కేవలము పాఠశాలయందొసగు విద్యమాత్రమేకాక విశేషజ్ఞానమును గలిగించినారు. అప్పుడు నాకు మానప్రాణము లొసగి రక్షించినారు. ఈసమయములో నిట్టిప్రదేశమున కెట్లు వచ్చి వ్రాలగలిగితిరి?"

కృష్ణారావుగారు—ఆ సంగతి తరువాత చెప్పెదను గాని ముందు నీసంగతి చెప్పు.

శాంత— నేను మార్గములో చెప్పెదను. దొంగవానిని జూచుటతోడనే యొక కేక వేసితిని. తరువాత నేమి జరిగినదో నాకు తెలియదు. ఇంటివద్ద మావాళ్లేమ యిరో! మనమిప్పుడు త్వరగా నిల్లు చేరవలయును.

కృష్ణారావుగారు శాంతను గుఱ్ఱముమీద ముందు గూర్చుండబెట్టుకొని యింటికి వచ్చుచుండిరి. అప్పుడు శాంత యీ క్రింది విధముగా చెప్పదొడగెను.

"ఈమధ్య కోయవాళ్లు, చెంచులాళ్లు వచ్చి శాంతాశ్రమమునకు సమీపమున డేరాలు వేసికొనియుండిరి. వాళ్లడవులనుండి తెచ్చిన వస్తువులను ఊళ్లో అమ్ముకొంటూఉండేవాళ్లు. అటువంటివాళ్లను చూచుటకు నాకు చాలా సరదా. వారి సామాన్యమయిన నిరాడంబరజీవిత మెంత తమాషాగా ఉంటుంది! నిర్భయముగా వాళ్లదగ్గరకు వెళ్లి చూస్తూఉండేదాన్ని. ఈమధ్యే నా లుగుదినములక్రిందట వాళ్లక్కడనుండి వెళ్లిపోయిరి. నిన్నరాత్రి కొందరు దొంగలువచ్చి మా యిల్లు చుట్టువేసిరి. ఎంతమందో నాకు తెలియదు. ఒకడుమాత్రము నాదగ్గర వంగుని మెళ్లోహారము తీయుచున్నట్లు కనబడినది. ఒక కేక వేశాను. తరువాత నేమిజరిగినదో తెలియదు. నాకు తెలివచ్చికండ్లువిప్పి చూచుసరికి మీరువచ్చిన ప్రదేశమునకుదగ్గర నుంటిని. మీచే జంపబడిన యిరువురిలోనొకడు నేను తరుచు డేరాలో చూచుచుండేవాడే."

శాంత యీలా చెప్పుచుండఁగనే యింటికి వచ్చిరి. వారిద్దరు లోపలకు వెళ్లగానే శాంతతల్లి వేగముగా పరుగెత్తుకొనివచ్చి తనముద్దుబిడ్డను గట్టిగా కౌగలించుకొనెను.

ఇంటిలోనివా రందఱు నొక్కసారి విలపించిరి. కృష్ణారావుగారిని చూచి వారంద రాశ్చర్యపడిరి. తా మంద రేమియు జేయలేక యసమర్థులై తమబిడ్డను గోల్పోవుచుయున్న సమయమున నామెను మరల ప్రసాదించిన యాతనియెడల నందఱు తమకృతజ్ఞతను వేరు వేర గన్పరచిరి.

సాంబ—కృష్ణారావుగారూ, మీరు మా పాలిటిదైవము వలె వచ్చియుండవలయును. కాని మీ రీమె నెట్లు కనుగొంటిరి? ఎక్కడ కనుగొంటిరి? ఏవిధముగా తీసికొనిరాగలిగిరి? మీ రొక్కరు; దొంగలు చాలా మంది యున్నారే, వారినందఱి నెట్లు జయింప గలిగితిరి? మిమ్ములగురించిమ్మాయమ్మాయి యెప్పుడూ చెప్పుచుండేది. మీ కామెయందు శిష్యవాత్సల్య మనికూడా చెపుతూ ఉంటుంది. మీవాత్సల్య మిపుడుపూర్ణముగా ప్రకటిత మయినది.

కృష్ణా— మాది పెద్దాపురము కాపురస్థలము ప్రొద్దుటి పూట సూర్యోదయకాలమునం దీతోటపల్లికొండలు, ఈచుట్టుపట్ల అడవి దృశ్యము చూచుటకు మనోహరముగా నుండుననియును, గుఱ్ఱపుస్వారి యభ్యాసము చేసికొనుటకును బయలుదేరి యీమార్గమున వచ్చుచుంటిని. వచ్చేది యరణ్యప్రదేశ మగుటచే నెందుకయినను మంచిదని రివాల్వరుకూడ తీసికొని బయలుదేరితిని. కొంతదూరము వచ్చుసరి కెవరిదో స్త్రీయార్తనాదము వినఁబడినది...... ఈమొదలు గాగల తక్కిన సంగతంతయు జెప్పిరి. మఱి నా డీసంగతి పోలీసువారికి తెలిసి యాదొంగలలో కొందరిని పట్టుకొనిరి. ఇకముందట్టిజాతులు లాగూ ఆశ్రమసమీపమునకు రాకుండునట్లు తగిన కట్టుదిట్టములు చేయుదుమని చెప్పిరి.

సాంబశివరావుగారు కృష్ణారావుగారిని గురించి యిదివరకు వినుటయేకాని యెప్పుడూ అంత పరిచయము లేదు. ఇదివరకే ఆయనమీద చాలా గౌరవము. ఇప్పుడది ప్రేమక్రిందకూడా మారిపోయినది. ఆయన పుత్రులు మరీ ప్రేమ చూపించిరి. కృష్ణారావుగారూ, వారూ యించుమించుగా నొక యీడువారే యగుటచే నాయన స్నేహమన్నవారికిని, వారిస్నేహ మన్న నాయనకును చాలాయిష్టముగా నుండెను. వా రందఱు కృష్ణారావుగారిని తామిక నుండు నెలదినములూ తమతో నుండుమని యీ నాచుట్టుపట్ల ప్రకృతిసౌందర్యము చాల మనోహరముగా నుండుననియు ప్రతిదినము తామందఱు వెళ్లి చూచి యానందింపుచుండవచ్చు ననియు బలవంతపెట్టిరి. ఆయన చాలా కులాసా పురుషుడు. సృష్టిసౌందర్యము నెక్కువగా ప్రేమించువాడు. వీరికుటుంబముతో స్నేహము చేయుటన్న చాలాయిష్టము. కానవారి కోరికప్రకారముండిపోవుట కిష్టపడెను. ఒకవారముదినములు గడచినవి.

మామూలుప్రకారము రాత్రి శాంత భారతము చదువుచుండెను. ఆమె మృదుమధుర స్వరముతో నతి శ్రావ్యముగా పద్యములను జదువుచున్నప్పుడు కృష్ణారావుగా రాశ్చర్యమును బొంది "మనతెలుగు భాషలో నింతమాధుర్య మున్నదనియు, మనపురాణము లింత రసవంతములు శ్రావ్యగానములతో నొప్పుచున్నవనియు నే నిదివర కెన్న డెరుగను. ఆ విషయ మీ దినమే తెలిసికొంటిని మీయమ్మాయి యింగ్లీషు, సైన్సు మొదలగు వానిలో నెంతప్రవీణయో నే నెరుగుదును. కాని తెనుగులోకూడా నింతపాండిత్య మున్నదని తెలియదు" అనిరి.

సాంబ—అవును పాఠశాలలో నామె తెలుఁగుతీసికొనలేదు. అందుచేత స్వభాష బొత్తిగా మరచిపోవునేమో యని సెలవులలో తెలుగుకూడా చదివించుచుందును.

కృష్ణా!—సంగీతము కూడా నేమయినా చెప్పించుచున్నారా?

సాంబ—ఆ; వీణమీద పాడగలదు.

రాత్రిఅంతా పరుండిరి. శాంతకు నిద్రపట్టలేదు. ఇదివరదాకా దృష్టంతయు చదువుమీదనే యుండుటచేతనూ, చిన్నతనమగుటచేతనూ నామెహృదయములో మరియొకవిధమగు తలంపులకు తావులేదు. 'ఎంతసేపూ మరునా డేమిప్రయోగములు చేయవలసి యున్నవి. సయిన్సుమేష్టరుగారిని మెప్పించు టెట్లు? ఇంగ్లీషులో నేమి వ్రాయవలసియున్నది' ఇవేతలంపులు. ఇప్పు డామెను

పదు నెనిమిదవయేడు. పరిపూర్ణ యౌవనము వచ్చినది. ఊహలు మారినవి. ఆయుశాహాలతికల పూతకొయ్యగా కృష్ణారావుగారు దొరకినారు. ఇక నవిప్రాకుట కేమి కొదువ?

"ఏమిటిది! నామనస్సులో నెన్నడులేని వికార మొకటి జనించి నన్నీలాబాధించుచున్నది! కృష్ణారావు గారి ధోరణంతయు నాకనుకూలము గాకూడా కనబడు చున్నది. ఆయనపాఠశాలలో కాలుపెట్టినదిమొదలు నామీద నపరిమితమగు దయను కనబఱచుచున్నారు. సహాధ్యాయుల కెవరికి జెప్పని, యెవరుగ్రహింపలేని యనేక విషయములను నాకు ప్రత్యేకముగా నేర్పిరి. సామాన్యజ్ఞానమను పేరుపెట్టి సహాధ్యాయులతో పాటు నన్నేక సినీమాలకు, క్రొత్తగా వచ్చిన నాటకములకు తీసికొనివెళ్లుచూ వచ్చిరి. ఎప్పుడూ నేనోయొక యింగ్లీషుపుస్తకము చదువుచుని యిచ్చుచుందురు. ఆయన కెందుకు నామీ దింతప్రేమ? ఇదంతయు కేవలము శిష్యవాత్సల్యమా లేక మరియొక యర్థమేమయిన నున్నదా? ఎందుచేతనోకాని ఆయనను జూచినప్పుడెల్ల నాకొక విధమగు సిగ్గుతోగూడిన యానందము కలుగుచుండును. తక్కినవారిని చూచినప్పుడు గురుభావము తప్పవేరేదియు నుండదు. వారితో స్వేచ్ఛగా మట్లాడినట్లు ఈయనతో మాట్లాడలేను. నాతోడి విద్యార్థులంతా యేదో అనుకొంటూయుండేవారు. అప్పుడు నాకేమీ అర్థముకాలేదు. ఓర్వలేక అలా అనుకుంటారనుకొనే దాన్ని. నేను భారతము చదువుచున్నప్పుడు నన్నుగురించి నాన్నగారిని ఎన్నో ప్రశ్నలు వేసినారు. ఇదంతా యెందుకో నాకు తెలియదు. ఆయనకు పెండ్లయిందా? ఇటువంటిభర్తను బడయుట కామె యెంతయదృష్టవంతురాలైయుండవలయునో కదా! ఆరూపము, ఆతెలివి, ఆసరదాలు, ఆచురుకు- సామాన్యబాలికను పెండ్లిచేసికొంటారా? పెండ్లికాకపోతే బాగుండును. కాకపోతే నాకేమిలాభము? నన్ను చేసికొంటారా? ఛీ; ఈనిర్భాగ్యురాలికా అంతభాగ్యము? వితంతువును. ఆమాట నిక నీజన్మలో తలంపగూడదు. ఆయనను జేపట్టుటకు మరియొక జన్మమెత్తవలయును." అని యనేకవిధముల తలపోయుచుండెను.

సాంబశివరావుగారికిని, కుమార్లకును దెబ్బలు చాలవరకు నెమ్మదించినవి. కాని యింకా అట్టేదూరము నడచుట మంచిదికాదని వ్యాయామమునకు వెళ్లుట లేదు. ఆయనకృష్ణారావుగారినిజూచి "అబ్బాయ్, మేమా చుట్టుప్రక్కలచాలా భాగము చూస్తిమి. మారింకా నేమి యుచూడలేదు. మాతో పాటు మీరుకూడా నీలాగెల్లప్పుడు నింటిలోనే యుండుట బాగులేదు. మీరూ, శాంతా సాయంకాలములందు తిరిగివచ్చుచుండుడు" అని చెప్పిరి. సాంబశివరావుగారు చాలా విశాలహృదయులు. ఆయన హృదయములో లేనిపోని యనుమానములకు కొంచెమైనను తావులేదు. కాని సంఘమునకు, నపకీర్తికి చాలాభయపడుచుందురు. ఇది నిర్జన ప్రదేశము; అనుకొనేవారెవరూ లేరు. శాంతయొక్కయు, కృష్ణారావుగారి యొక్కయు మనోగాంభీర్య మీయనకు తెలుసు. వారికుండు నన్యోన్యప్రేమతత్త్వమునుగూడ వారు గ్రహించిరి. వారిరువురుగూడ తమకీర్తికి భంగమురానీయరని యెరుగుదురు. వారికి హాయిగా స్నేహితులవలె తిరిగి వచ్చుటకు స్వేచ్ఛనొసగిరి. కృష్ణారావుగారు శాంతకు సృష్టివైచిత్ర్యములనుగూర్చి వర్ణించిచెప్పుచు మధ్యమధ్య శాంత మెరుపులు, ఉరుములు, పిడుగులు, ప్రతిధ్వని మొదలగువానినిగూర్చి వేయుప్రశ్నలకెంతో యుత్సాహముతో జవాబుల నొసగుచు స్వేచ్ఛగా తిరుగుచుండిరి.

కృష్ణారావుగారికి శాంతయందు ప్రేమ నానాటికి వృద్ధినొందుచుండెను. ఆమెకుకూడ తమయందంత ప్రేమయున్నట్లు గ్రహించిరి తమహృదయ మామె కెరిగింపనిశ్చయించుకొనిరి. ఆనాటిసాయంకాలము వారెప్పటియట్ల విహారార్థము వెళ్లిరి. ఒకచోట విశ్రమించి ప్రకృతిని పరిశీలించుచుండిరి.

కృష్ణా—శాంతా, నీతో కొన్ని విషయములను చెప్పవలయుననియున్నది. నీవు మరియొకవిధముగా భావింపక తగినసమాధాన మొసగవలయును. ఏరోజున పాఠశాలలో మొదటిసారి నిన్ను చూచితినో, ఆనాడే యెందుచేతనో నీవు నన్నాకర్షించితివి. నీవు తరగతిలోనుండేవిధమూ, నీతెలివీ, బుద్ధీ, చాకచక్యమూ మొదలగు

నీయోగ్యతలన్నియు క్రమముగా నాహృదయమును నీవంకకు లాగుకొన్నవి. మొదట చాలా భయపడితిని. నేను చాలాధర్మప్రవర్తనగలవాఁడను. నామనస్సెన్నడూ నన్యస్త్రీలపైకి పోదు. నేను చెన్నపట్టణములో రాజధాని కళాశాలలో చదువుకొనే కాల

'ఒకచోట విశ్రమించి ప్రకృతిని పరిశీలింపుచుండిరి."

మున చాలమంది బాలిక లక్కడకు కొన్ని విషయములను నేర్చుకొనుటకు వచ్చుచుండేవారు. వారినెవరినీ నేను కన్నెత్తియయినను చూచేవాడిని కాను; నీవు వివాహితవేమోయనియు,పరస్త్రీని ప్రేమించుచుంటినేమోయనియు భయపడితిని. కాని నీవు బాలవితంతువవని తెలిసికొంటిని. నాహృదయములో సందేహమునకు చోటు లేదు. నిన్నుతప్ప నింకొకరిని వివాహము చేసికొనకూడదని నిశ్చయించుకొంటిని. నీవే నా సహధర్మచారిణివి.

శాంత—కొంతసేపటివరకూ మాట్లాడలేదు. మీకింతవరకూ వివాహము కాలేదా?

కృష్ణా—లేదు. శాంతా, కాలేదు. నీవంటి యుత్తమ కాంత, అపరసరస్వతి నాకు భార్యకానుండ నాకిదివరకు పెండ్లేదు కవుతుంది?

శాంత—మీరు నాకు గురువులు, నేను శిష్యురాలను; నన్ను మీరు కోరవచ్చునా?

కృష్ణా—భార్యకుమాత్రము భర్త విద్య గరపకూడదా? నేను నీ కాభావముతోడనే నేర్పితిని. నీతో నప్పుడే చెప్పవలయు ననుకొంటిని. కాని నీహృదయ మెట్లున్నదో తెలియకపోవుటచేతనూ, నీచదువునకు భంగము వచ్చునేమో యనియూ నింతవరకూ చెప్పకయూరకొంటిని. ఇప్పుడు నీవిద్య పూర్తియయినది. హృదయము తెలిసికొంటిని. కాబట్టి ధైర్యముతో చెప్పగలుగుచున్నాను.

శాంత—మీకు నామీద నెట్టిప్రేమ యున్నదో అంతకు పదిరెట్లెక్కువ ప్రేమ, గౌరవము, భక్తి నాకు మీ మీద నున్నది. కాని యీ జన్మములో మనమిద్దరమూ భార్యాభర్తలగుటకు వీలు లేదు. మనము మరియొకవిధముగా ప్రేమించుకొనవలసినదే కాని యీవిధముగా ప్రేమించుకొనుట అధర్మము.

కృష్ణా—అదేమి శాంతా, అంత నిరాశ?

శాంత—నిరాశగాక ఆశ కవకాశ మెక్కడ? నేను వితంతువునుగాని కన్యనుగానన్నమాట మీ రెరుగుదురు కదా! అట్టి యీనిర్భాగ్యురాలిని మీ రెట్లు కోరిరో అదే నా కాశ్చర్యముగా నున్నది.

కృష్ణా—శాంతా, నీవు వితంతువువా? నీకెన్నో యేట పెండ్లయింది?

శాంత—ఆరోయేట.

కృష్ణా—ఆపెండ్లికొడు కెప్పుడు చనిపోయినాడు?

శాంత—పెండ్లి నాలవనాడు.

కృష్ణా—నిన్ను వితంతువువని యెవ రన్నారు?

శాంత—అంతాను.

కృష్ణా—అంతా అంటే అన్నారుగాని నాదృష్టిలో నీవు వితంతువువలెను, నిర్భాగ్యురాలివలెను గన్పట్టుటలేదు. అపరదేవతవువలె కనబడుచున్నావు. నిన్ను ప్రేమించినది నేను.

శాంత—ప్రేమించి యేమిలాభము?మా నాన్నగారు నాకు మరల వివాహము చేయరు. నా అంతట నేను వచ్చి స్వతంత్రముగా చేసికొనుటకు నా కిష్టము లేదు. అట్లు చేసికొనినయెడల గౌరవ ముండదు. తలిదండ్రులవద్ద నుండి లేచివచ్చి చేసికొనినదంటారు.

స్నానానంతరము

చిత్రకారుడు : శ్రీ దా. సత్యనారాయణగారు, రాజమహేంద్రవరము.

కృష్ణా—మీనాన్న గారెందుకు చేయరు? నీవు నిజముగా వితంతువవనేనా ఆయన యభిప్రాయము?

శాంత—అయినా, కాకపోయినా యిదివరకు నాకు పెండ్లయింది అది అందరికి దెలియును. ఆయన కింకా పెండ్లికావలసిన పిల్లలున్నారు. ఇప్పుడు నాకు మరల పెండ్లిచేసినయెడల సంఘములోనుండి ఆయనను వెలివేయుదురనియు, తక్కినబిడ్డలకు పెండ్లి కాదనియు భయము.

కృష్ణా—శాంతా, నీవెప్పుడుచూచినా నవలలు, నాటకములు చదువుచుందువు. తరుచు నాటకములు, సినిమాలు చూచుచుందువు. అవేవియు నిన్ను కలత నొందింపవా? మరొకవిధముగా రహస్యవృత్తులలో మెలగుటకన్న బహిరంగముగా పెండ్లిచేసికొని స్వేచ్ఛగా నుండుట మంచిదికాదా?

శాంత—అట్లు చేయుదాననైతే వివాహము చేసికొనుట కెందుకుఒప్పుకోను? దానిలో సౌఖ్యమేమున్నది? నా మనస్సెప్పుడూ స్వేచ్ఛనే కోరును. నాటకములు, సినీమాలు మొదలగువానిని నేనీయుద్దేశముతో చూచుచుండుటలేదు. అవికూడా జ్ఞానాభివృద్ధి కొకవిధమగు మార్గములేయనియు, నందలి నటకులు చూపు భావప్రదర్శనకళానిపుణతను జూచి యానందించుటకు మాత్రమే వెళ్లుచుందును. నవలలు, నాటకములలోని భాషాపాండిత్యము, ఆయా కవులయొక్క కవితాచాతుర్యము, భావప్రకటన, కథయొక్క యెత్తుగడ (Plot) మొదలగువానిని గ్రహించుటకు మాత్రమే చదువుచుందును.

కృష్ణా—శాంతా, ఎంతెంతటి మహానుభావులగు మునులయినను ఒక్కొక్కప్పుడు స్త్రీలను జూచి మోహపరవశులై తమ తపస్సులను భగ్నము చేసికొన్నట్లు వినుచుందుముకదా! అబలవు; సమస్తకళానిపుణవు; సకలరసగ్రహణ పారీణవగు రసికురాలవు; నీకట్టి వ్యామోహము జనింపదా?

శాంత—నేనూ మానవమాత్రురాలనే. ప్రకృతి స్వభావమందఱను కలతబెట్టునట్లే నన్నూ అప్పుడప్పుడు వేధించుచునే యుండును. ఒక్కొక్కప్పుడట్టి మనోవైకల్యమునకునూ, నాకునూ, ఘోరమగుపోరాటము జరుగుచుండును. అట్టియింద్రియవికారములను నిగ్రహించుటలోనే మానవునిప్రజ్ఞ యున్నది. తక్కిన పశుపక్ష్యాదులవలె యిచ్చవచ్చినట్లింద్రియవికారములకు లోనైతే యికనక్కడ మానవునియాధిక్యమేమున్నది?

కృష్ణా—శాంతా, అదంతా సరే; మరొకవిధముగా ననన్యోయముగా ప్రవర్తించకుండా యింద్రియనిగ్రహముకలిగిసత్ప్రవర్తన కలిగియుండుట మంచిదే కాని, 'నేను నిన్ను వివాహము చేసికొనెదనని యనుచుండ నీ కింత వైరాగ్యమేల? నేను నీకు తగనా?

శాంత—ఎంతమాట! నన్ను ప్రేమించువారెవరైన నీ లోకమున నుందురా? అందఱు వితంతువనని యసహ్యించుకొనువారేనా? అని నేను పరితపించుచుండ మీవంటి విద్యాధికులు, రూపవంతులు, ఉదారస్వభావులు, విశాలహృదయులునగువారి ప్రేమకు పాత్రురాల నైనాను. ధన్యురాల నైతిని. ఈ లోకములో నొక్కరైనా నన్ను ప్రేమించువారున్నారే యను సంతోషము నా హృదయమునుండి యెన్నడూ తొలగిపోదు. మీకు భార్యగా నుండు స్త్రీ యెంత యదృష్టవంతురాలో, యెట్టి పూజలను జేసి యిట్టి పురుషరత్నమును బడయవలయునోయని యనుకొనుచున్న నేనే యంతటి యదృష్టవంతురాలనైతినని సంతోషించుచుండ నట్లనుట ధర్మమా?

కృష్ణా—అయితే యిక నీకభ్యంతరమేమి? మీతండ్రి నెట్లో యొప్పించి మన మిర్వురము వివాహము చేసికొని యీ యన్యాయపుసంఘమునుండి యెందుకు విడిపోకూడదు?

శాంత—అందుల కొకకారణ మిదివరకే చెప్పియుంటిని. సరే, మన మిర్వురము వివాహమై భూలోకస్వర్గమనుభవింపగలము. అందుకు సందేహము లేదు. కాని నావలె యెంతమంది యనాథబాలికలీ ప్రాపంచిక సౌఖ్యములకు దూరులై పరితపించుచున్నారో! నాకేమి, నాతండ్రి నన్నంతహైన్యముగా నుంచక, స్వేచ్ఛనొసగి, యున్నతవిద్య నిచ్చి, చక్కని జ్ఞానవంతురాలినిగా జేసిరి. సంఘములో నెంతమాత్రము గౌరవములేక, విద్యలేక, ప్రాపంచికజ్ఞానము

లేక, యింద్రియవైకల్యములకు లోనై వానిని గ్రహించు శక్తి లేక యథోగతిపాలై యెంతమంది విలపించుచున్నారో! వారిగతి యేమి? నా సోదరీమణు లనేకులు ఇట్లు విలపించుచుండ నేనొక్కతెను వివాహము చేసికొని సుఖింపగలనా?

ఈ నవనాగరికులమని చెప్పుకొనెడు యువకులు, స్త్రీలయందు గౌరవము చూపెదమనెడు పురుషులు, స్త్రీలకు సంఘమునందు జరుగు దురన్యాయములను గూర్చి యుపన్యసించు నుపన్యాసకులు, గ్రంథములను వ్రాయు కవులు ఒక్కరైన ధైర్య మవలంబించి యట్టిబాలికలు బాహాటముగా బరిణయమగుట కొప్పుకొందురా? పాతికేళ్లు కాపురము చేసి, పదిమందిబిడ్డలతండ్రయినను భార్యపోతే మళ్లీ పెళ్లికొడుకే. ఎవరుపడితే వారే సిద్ధము పిల్లనిచ్చుటకు. కాని ఆరేండ్లు, మూడేండ్లు, తుద కేడాదివయస్సులో పెండ్లినాలవనాడో, రెండవనాడో ఆపిల్లవాడుపోతే ఆపిల్ల యాజన్మము వెధవయుండయి చావకుండా బ్రతక్కుండా బ్రతకాలి. ఇట్టి స్త్రీసంఘము నుద్ధరింప నేను సాధ్యమయినంతవరకు పాటుపడి నా జీవితమునంతను నందుకొఱకు ధారవోయుదును. నేనొక్కతెను సంఘము నుండి దూరురాలనైనచో సంఘమున కేమిలాభము? సంఘములోనందఱు తమవితంతుబాలికలకు పునర్వివాహము లైనను చేయవలయు; లేనిచో నతి బాల్యవివాహములను చేయుటయైనను మానివేయవలయు. అంతవరకు నాకు మనశ్శాంతి యుండదు. నేను సుఖపడలేను.

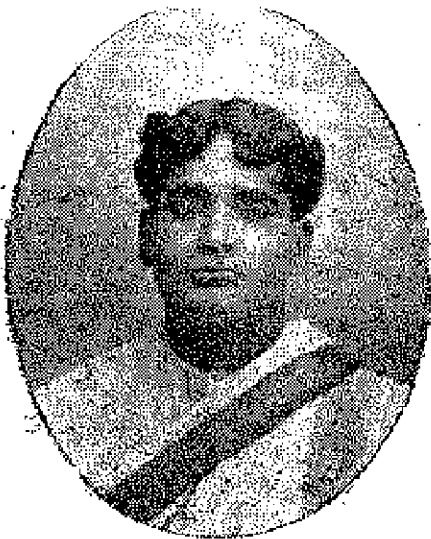
కృష్ణా—శాంతా! నీవిశాల హృదయము, ఉన్నతోద్దేశములు, స్వార్థత్యాగము, స్వజాతియం దిట్టియసామాన్యాభిమానము, దృఢసంకల్పము, ఇంద్రియ మనోనిగ్రహములు నా కపరిమితానందమును గలిగించినవి. నీవిద్య సార్థకమయినది. అబలవు నీవే యింత దృఢసంకల్పముగలదానవై యుండ పురుషుడ నగు నేనా యుండలేని వాడను. నాహృదయ మిదివరకే నీకర్పితమయినది. అది యిక వేరియొక వంకకు మరలజాలదు. నేనుకూడా నీవలెనే బ్రహ్మచర్య దీక్షవహించి స్త్రీలోకము నుద్ధరింప నేడే కంకణము గట్టుకొంటిని.

[చిత్రకారుఁడు: శ్రీయుత వరదా వెంకటరత్నముగారు, రాజమండ్రి.]

సంపూర్ణము

వసంత కోకిలము

అనంతపంతుల రామలింగ స్వామిగారు

వ్యాసకర్త

ప్రేమ పరాత్పరుండగుటఁ,
బ్రేమనినాదము గానమౌటఁ జే
తోమదమై, సదా శ్రవణ
తోషణమై, యమృతాభమై, మహో
ద్దామము నైన గానమును,
దావకకంఠము నుండి వించు ని
న్నే మతియుండుటెట్లు సత
మేను నుతింపక కోకిలాగ్రణీ!

ఉ. గంటకు నూఱునిష్కములు గావలె నంచను గాయకుండు; నీ
వంటి రసప్రసారితరవంబును బూనఁడు — పాట నెంతయో
దంటవు, పత్రమాత్రన సుదంబును బొందుచుఁ బాడుచుందువో
గంటయొకాక యొక్క ఋతుకాల మదెంతయు నెంతమేటివో!

శా. ఆనందోద్భవ మౌను గానము, త్వదీయానూనగానంబు నీ
యానందంబును జాటుచుండఁగ విషాదావేగమం చెంతు ర
జ్ఞానుల్ గొందఱు, సత్యదూర మది యౌఁగాదె! చిదానందసం
స్థానంబౌ సురసాలసీమ, యట సంతాపంబు సంధిల్లునే?

ఉ. కూడుచు నేకతన్ జిగురుఁగొమ్మలఁ దేనియలాని వేడ్కమై
నాడుచుఁ బాడు చొక్కగతి నద్భుతరీతిని సంచరించి నీ
వేడకొ పోయి క్రమ్మఱెద వెప్పటి యట్లనె కోకిలాగ్రణీ,
పాడినపాటయైన భవపాశవిశేషనిరూపణం బిదో!

ఉ. ఆకులగౌరవంబఱియు, నందముఁ జందముఁ బాసి మ్రోడులై
యేకవిధాన భూజతతు లేమియుఁ బోలికలేక నిల్వ నీ
వొక తటాలునన్ గలుగు, రాగము నింపు నిలాతలంబున
దాకులగౌరవోద్ధరణ మయ్యెడుఁ గాదె ద్విజావతంసమా!

మ. నిను వీక్షించుచు, నీసుధానినదమున్ నేనెంచుచున్, గాఢరా
గనిమగ్నాఖిలకాననంబుఁ గనుచాకాంక్షింతు నేకాగ్రతన్
కనదాకాశము, సిద్ధశక్తిలసదోంకారప్రణాదంబుఁ, ద
జ్జనితస్థావరజంగమాత్మక జగజ్జాలంబు నోకోయిలా!

ఉ. ఎంతటి మూఢు లీమనుజు, లీవొక కాటుకవన్నెపుల్గువం
చెంతురు భౌమజీవతతి నీవొకఁ డందురు, కాని తావకీ
నాంతర దివ్యతేజము నహా! కనఁ జాలకి దివ్యలోకసౌ
ధాంతనివాసులౌ విబుధు లందొక తావును నీకు నీరుగా!

కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు

మొదటి యంకురము

మాయమ్మ చెప్పుచుండెడిది: మొదటినుండియు మానాయన సత్యకాలపువాఁడేనఁట. అప్పటికి నిప్పటికి నొక్కటే విధము. ఊరివారేలాగునఁ బోయినను సరియే- తనపనియేమో, తనదారియేమో యంతియే కాని రెండవజోలికిఁ బోవువాఁడుగాఁడు. ఆనాఁటికి నీనాఁటికి నించుకంతయు భేదము లేదు. వేదము చదువుకొన్నవారిని లక్ష్యపెట్టువా రెవ్వరు? అదియునుగాక ఛాందసులొక్కరియొద్దికి వెళ్లుట యనాచారముక్రిందఁ బరిగణింపఁబడుచున్నది. ఇపుడదిలేదు. నేను వేదము చదువుకొన్నాఁడనని సదస్యములలోఁ దోరణములు త్రెంపుటకు దిగుచున్నారు. మహారాజు బాబుగారు—చచ్చి స్వర్గమేలుచున్నారుగాఁబోలును—'దేహి'యనకుండ నింత గంజి త్రాగుట కుపాధి కలిగించినారు. శిష్యులకుఁ బనస చెప్పుకొనుచుఁ దాను బెల్లుఁబోవుచుట, శిష్యులు తిరుగవేయుట-ఇట్లే గడపినారు. గురుశుశ్రూషయని శిష్యులు తాను స్నానము చేసిన తడుపుఁబంచి యుదికెద మన్నను, దడిబట్టయాఱవేయుదుమన్నను, "వలదు; మీకేల? ఎక్కుగుమ్మము దిగుగుమ్మముగఁ బొట్టపోసికొనుచుఁ గూటికి గుడ్డకు, నీకాలమునఁ బనికి రానివిద్యను విత్తనములముడికట్టవలె మోయుచుండవచ్చిన మీకు నాయొద్ద నీచసేవకూడఁ గావలయునా? ఇది రెండవశిక్ష; చాలు" నని మా యమ్మనే కాని తడిగుడ్డ రెండవ కుఱ్ఱవానిని ముట్టికొననిచ్చువాఁడుకాఁడు. ఇది యిటీవలఁ గొంతకొంత యెఱుఁగుదును. మా నాయనకు ఛాందసుఁ డన్నది వేదము చదువుకొనుటచే వచ్చినట్లే రాణించినది. ఆయన ఛాందసప్రక్రియ లనేకములు గలవు. అందులో నావివాహ మొక్కటి. తిండికిఁ దప్ప మఱియొక విశేషకార్యమునకుఁ జాలియుఁ జాలనిది దివాణమువా రిప్పించినభూమి. ఆకాసతంలో నాపెండ్లికి యెట్లు సరిపడును? కన్యాశుల్క-

ము లప్పటికిఁ జాలఁ దక్కువయే. మా నాయనాగారా—యాదారిఁ ద్రొక్కరు. వరశుల్కములు, లౌక్యవిద్యలు నేర్చుచున్న యువకుల తలిదండ్రు లడుగుచుండువారు. ఇది యప్పటికి మిగులఁ దక్కువ. దీనిం జెప్పవలసిన దేమి? నా పెండ్లినాఁటికి నావయస్సెనిమిదియేండ్లు. ఎంత తక్కువయినాఁడునఁ బెండ్లి చేసిన నంతవ్యయము తగ్గునని—యేబెల్లుపొడుచునపుడో, యేబుట్ట యల్లునపుడో తోఁచినదో—అది పట్టుకొని కన్యాత్వముననే పెండ్లి చేయవలయునని సంకల్పించినారు. సత్యకాలపు వారికి సత్యకాలపు వారే దొరకుదురు. శుల్కము లడుగువారి కిచ్చువారు, నిచ్చువారికిఁ బుచ్చుకొనువారు; నేజట్టున కాజట్టుసిద్ధము. భగవత్సంకల్పము.

చిన్నపుడు తెలివితేటలుగలిగి యొడలు ముదిరిన వెనుకఁ గొందఱు మందబుద్ధు లగుదురు. చుఱుకుగానగపడుచున్నను మాంద్యము వెంటనంటి యున్నట్లే కొందఱు కనఁబడుదురు, చుఱుకుఁదనము చుఱుకుఁదన మట్లే యున్నవారు కొందఱు. ఈ మూఁడువిధముల వారిని దీసికొని ప్రస్తరింప మొదలిడినయెడల ననేకవృత్తములవారు బయలుదేఱుదురు.

'బుసుపోకున్న నూరిలోని చుట్టఱికము చేయు'మని సామ్యము. మాతండ్రిగారికి గట్టి పట్టు—'ఊరిలోని సంబంధము సుతరామువల'దని. మాయమ్మ 'వీథిదిఱిగి వీథిలోనివాఁడు; గ్రామములోనికథ'యని యెంత చెప్పినను 'లచ్చు పెండ్లినాఁటికిఁ జూచుకొందములే'యనువాఁడు. నాకప్పటి కూరిలో నుండిన నేమిలాభమో, పొరుగూరిలోనుండిన నేమిలాభమో యూహించునంతటి శక్తి లేదు. కాని లచ్చుమాత్ర మేల యూరిలో నాలోచింపవలయునని యుండెడిది. "మీ రెఱుఁగుదురు. మీయొద్దనే కదా చిల్లరలు చెప్పుకొన్నాఁడు. ప్రక్కయూరిలోని యవధాని నెఱుఁగరా?" యనిన గౌరిమాట వచ్చినపుడు చూచికొందమనువాఁడు. అంతియకాని గౌరివివాహమునాఁటి కవధాని యెట్లుండునో యాలోచింపలేదు. ఎవ్వరి నడుగలేదు; మఱియెవ్వరితోను జెప్పలేదు. ఫాల్గునము, చైత్రము దాఁట నిచ్చినాఁడు. ఒక్కనాఁడు కోటికి స్నానమునకు వెళ్లినాఁడు. అపుడే సింహాచలయాత్ర చేసికొని వచ్చుచుఁ గాలువలో నీరు లేక పడవసరిగా నడువనందునఁ బ్రొద్దెక్కినదని రేవులోదిగిన రేకపల్లి వారి కుటుంబమును జూచినాఁడు. 'ఏమిశాస్త్రిగారు సింహాచలయాత్ర చేసికొని వచ్చినట్లు మీయొద్ద నేమియు లక్షణములుకనఁబడవేమి' యని మానాయన వారి యజమాను నడిగెను. నవ్వుకొనుచు శాస్త్రిగారు "మీదయవలన భద్రముగా వచ్చి చేరుచున్నా"మనిరి. "ఈ పూఁట "కుండి" వెళ్లరాదా" యని మా నాయన "'ఉండి' వెళ్లవలయుననియే తలఁచితిమి గాని వాద్యము వరుసదప్పినది; లంఘనముల బోటుపైఁగా నీరులేదు. సరియే, మీరందఱు క్షేమమా? పంటలు ఫలసాయములునెట్లున్నవి? మీజువ్వి కొయ్యచెలక యేమైన పండినదా?" యని శాస్త్రిగారుపలికి మానాయనతోఁగూడ స్నానమునకని నీటిలో దిగిరి. ఆయన, భార్య,

* ఉండి యని యొక్క గ్రామము గలదు.

యేకపుత్త్రుఁడు, మువ్వురును స్నానముచేసిరి. మానాయన 'యీతఁడు మీపెద్దవాఁడేనా?" యని యడిగెను. "పెద్దవాఁడును, జిన్నవాఁడును వీఁడే. మాయూరఁ జదువులేదు. పదునైదేం డ్లున్నవి. ఏవో వ్రాఁత కోఁతలు తెలియును. తిండికి లోపము లేదు. తెలివిగలిగెనా నాదొక యణాతినుచుఁ దనకొక్క దమ్మిడి కష్టార్జితము చేర్పఁగలఁడు. అల్లరిచిల్లరివాఁడు కాఁడు. ఇప్పటికి నామాట తల్లిమాట జవదాఁటఁడు" అని శాస్త్రిగారు ప్రసంగించిరి. "ఏదీమామా 'హాగ్నస్య' చెప్పుచూత"మని మానాయన శాస్త్రిగారి కుమారు నడిగిరి. అప్పుడే తన సంధ్యావందనము నాపట్టునకే వచ్చినదికావునఁ దడవికొనకుండ శాస్త్రిగారి తనయుఁడు చెప్పెను. జిల్లిసీమలోని బ్రాహ్మణకుఱ్ఱవాండ్రు సాధారణముగ విఘ్నేశ్వరపూజ, పుణ్యాహవాచనము, మంత్ర పుష్పము-సంధ్యావందనము రానివారు లేరు. రండని మానాయన వారి నూరిలోనికిఁ దీసికొనివచ్చిరి. నడివీథిలోనికివచ్చి శాస్త్రిగారు ప్రక్కసందులోనికి మరలుచున్నారు. "అది యేమి? నాతోవచ్చి—మీ బావమఱఁది, చెల్లెలు నెప్పుడు నున్నవారే— మాగృహపావన మింకెప్పుడు?" అని మాతండ్రిగారు నిర్బంధించిరి. "మీదయయున్న-నింకొకసారి-మీయిల్లుమాయిల్లని నాకు భేదమున్నదా? మధ్యాహ్నము దర్శనము చేసెద"నని శాస్త్రిగారు సప్రేమముగ ముతోఁ జేతులు చాఁపుచు 'సెలవు సెల'వని చెల్లెలుగారి యింటికి వెళ్లిరి.

మానాయన యింటికివచ్చి బట్ట సంపె ~~ముపై నా జపేసికొన్న, తాఁ జడుచున్న మడిబట్ట~~

కట్టుకొని, దేవతార్చనపెట్టె పీఁటగల తావునకువచ్చి కూర్చుండి పెట్టిమూఁత విప్పినన్నుఁ బిలిచి "అమ్మా! రెండు నిత్యమల్లిపూవులు, తులసిదళములు నందుకొ"మ్మని రాగిపళ్లెరము తీసియిచ్చి మాయమ్మతో "సుబ్బలక్ష్మియన్న వచ్చినాఁడు సింహాచలమునుండి; పెండ్లముని గొడుకునుగూడ వచ్చి"రని చెప్పెను. ఆమాటలు వినుచు నేను నిలువఁబడియుంటిని. "నమస్సోమాయచ రుద్రాయచ" అనిగట్టిగా నుచ్చరించుచుండఁ బువ్వులు కోయలేదని జ్ఞప్తికి వచ్చి పరుగుపరుగున నాల్గుపువ్వులుదళములును జిదిమితెచ్చి యక్కడఁబెట్టి సుబ్బలక్ష్మిగారి దొడ్డిలోని కొబ్బరిచెట్టు మా పెరటిలోని కగపడును గావున దానివంకఁ జూచుచుంటిని. "అమ్మా! ఉట్టిమీఁది నెయ్యి తీసియిమ్ము. జాగ్రత్త. జిడ్డు; జాతెనా విడిచిపెట్టదవు. వచ్చినవారు మనయింటికి రాకుండ వెళ్లరు" అనుచు గవాక్షములోనుండి నన్నుఁజూచి మాయమ్మ పిలిచెను. "అమ్మా! నన్నెందుకే నీవాలాగున నన్నావు. నేనెప్పుడైన నెత్తికైచితినా? నాయనవిని యేమనుకొనునో?" అని వంటయింటి గుమ్మములో నేతిగిన్నె యుంచి నెమ్మదిగా నంటిని. "అదియేమి తప్పా! నీవు పరధ్యానముగా నున్నట్లుతోఁచి యన్నదానను. పనివేళఁ బని; ఆటవేళ నాట. ఇఁకఁబోయి మీనాయన భోజనమగుదాఁక నాడుకొమ్ము" అని మాతల్లి పలికెను. నడవ తుడిచి చాఁప పఱచి గుమ్మములో నున్నదూడను బంచనుగట్టి నీళ్లు పెట్టి, పచ్చిగడ్డి పరకలువైచి, నేను నీళ్లుపోసి ~~కొన్న, మడిపరికెనెగట్టికొన్న, బొట్టు పెట్టుకొని~~

మానాయన ముగించి యిచ్చిన దేవతార్చన పెట్టెను బల్లమీఁదఁబెట్టి నడవలోఁ గూరుచుంటిని.

మాయమ్మ యట్టిగడుసుది కాకపోయినను బొత్తిగా వెఱ్ఱిదిమాత్రము కాదు. మేము ముగ్గుర మాఁడుపిల్లల మింటనున్నాము గాని యొకరితో నొకరు కలహించినది లేదు. అది మాతల్లి నేర్పువలననే. పొరుగింటికిఁ బనిలేక పోయి మెఱుంగము. పని గలిగినపుడు మా ముగ్గురలో నెవ్వరనో "అమ్మా, సుబ్బిపిన్ని గారియింటికి వెళ్లి రేపు నాగులచవుతి శని వారము ఉపవాసము చేయుటయా యొంటిపూఁట దినుటయా యని యడిగిరమ్మా. మీనాయన నడిగిన నొక్కప్పుడుసరిగాఁ జెప్పరు" అనియు, "దూడ పాలుసరిగాఁ ద్రాగుట లేదు. మొన్న మీదూడ కేదో మందువేసినారఁట యేమి"టని యిరుగింటి వెంకమ్మ వదినెనో, స్వామినాయఁడుభార్య మంగతాయారమ్మనో;—ఆమెమాయావుగాని, గేదెగాని, వట్టిపోయినపుడు నేతిమజ్జిగలు పోయుచుండును—గావున అడిగిరమ్మని పంపును. ఇదియే మాకుఁ బొరుగింటికి వెళ్లుటలో నానందము. అనుమని చెప్పిన మాటలే యక్కడనని, వారిచ్చినబదులుమాటలనుదెచ్చి చెప్పువారము. ఇదియే తప్ప మేమెన్నఁడు ఇరుగుపొరుగులవారింటఁ జిట్టెఁడుప్పు పుంజెఁడు మిరెపకాయలు నప్పుసప్పులు తెచ్చుటకు వెళ్లువాడుకలేదు. ఒకరి యింటికి మేము పోవుటలేదని మాయింటి కిరుగుపొరుగుల వారి బిడ్డలు రామానువారు గారు. వచ్చినవారి నెల్లఁ గూర్చుండఁబెట్టి మా జనని "సుబ్బీ, చెప్పకో; రామలక్ష్మి,రా! మొన్నటి లక్ష్మీదేవి మీఁది మంగళహారతి వప్పగించుము.కనకమ్మ, లక్ష్మిణమూర్ఛ రెండవనూఁఱు మొదలుపెట్టవే" యని గంతులు వేయకుండ, నల్లరిచేయకుండ మరల్చుచు స్వభావము గలది యగుటచే మాలో నెవ్వరు నిర్వ్యాపారముగ నున్నది లేదు. మానాయన యొకరియింటికి వెళ్లరు. అట్లని యొకరు మాయింటికి రారనుకొన్నా రా? ఏమంత్రపునీళ్లకో,యింద్రాక్షివిభూతికో, మానాయనవలెఁ జదువుకొన్నవారు నలువురైదుగు రున్నను, వచ్చుచుండువారు. ఎంత చదువుకొన్నను మాతండ్రిగారి కవధానియని, దీక్షితులని, శాస్త్రియని పేరులేదు. అచ్యుత రామయ్యగారనియే వాడుక. మాతల్లిని మా త్రము సోదెమ్మయనువారు; కొందఱు యశోదమ్మయనువారు. కాని, మా మాతామహులు పెట్టినపేరు సోమిదేవియఁట. వారియింట మాత్రము తాళ్లపూఁడివారి చుట్టఱికము కలియుటచే నవధానులు,సోమిదేవులు,నిట్టిపేరులు బలిసినవి. ఈసంగతి కొంచెము బల్లిపాడు ప్రసంగములో వచ్చును. మాతండ్రికే యిట్టి పేరు లిష్టములేదు. శాస్త్రి యనునది కాళిదాసత్రయము, పంచకావ్యములు నని యేవో నాలుగు సర్గలు, పదిశ్లోకములు చదివినంతనె వచ్చునా?పెట్టుపేరుల కేమి? ఆఱుశాస్త్రములలో నేదే నొకటియైన రావలదా? అవధాని యనఁగానే సరియా? నాల్గువేదములు వచ్చి శాస్త్రముల పరిచయము కలిగినప్పుడు గాని వేదార్థము నేర్చికొనుటకు వలనుగాదు. వేదార్థము నేర్చి మాధవ విద్యారణ్యము నిరం

తరము తిరుగ వేయుచుండువానికిఁగాని, నావంటివానికి, మీ మామయ్యవంటివానికి నవధాని పదమువచ్చుట కష్టమమ్మా యని చెప్పవారు. మా మామయ్యారు బొత్తిగా నీపేరు తగదు. దూరపు వీథిలోని రాజులపిల్లలు, కోమటి బిడ్డలుకూడఁ దమపెద్దలు కోపపడినపుడెల్ల రామసుబ్బమ్మతోఁ బాటలు నేర్చుకొందమని నాయొద్దికి వచ్చువారు. నేను మాయమ్మతోఁ జెప్పి నాకు వచ్చినపాటలు నేర్పి పంపుచుండు దానను.

మానాయన భోజనమయినది. ఆవిస్తరి లోనే యన్నము పెట్టుకొని నన్నుఁ బిలిచి మాయమ్మ "కంచముపెట్టుకో; నీకుఁగూడవడ్డిం చెద" నని పలుకఁగనే సిద్ధముగానే యున్నదానను గనుక చెఱకాకుకంచము కొంచెము దూరముగా, నావిడచేతి గరిటెకందువాటుగాఁ బెట్టుకొంటిని. భోజనము చేయుచున్నాను. నాకు భోజనము చేయునపుడు ప్రసంగము వలదని యెన్నిసారులో చెప్పినది గాని యానాఁడు మాత్ర ముండఁబట్టలేదు. ఇట్లంటిని:

"అమ్మా, సింహాచలము మనమెప్పుడయిన వెళ్లి నామా?"

"అది యెక్కడనో యున్నది. మన కీయూరే సింహాచలము మా యమ్మ చెప్పచుండునది. ఎవ్వరో గొడేవారఁట. కోటికిఁ బడగెత్తినారఁట. గరుడావారఁట. నక్షత్రశాల యఁట. కొండదిగి తూర్పుగా వచ్చిన, విశాఖపట్టనములో నీచిత్రము లన్నియు—"

"కోటికిఁ బడగనఁగా నేమి యర్థమో?"

"కోటిరూపాయలు చేరఁగనే వారియింటి మీఁద నొక జెండా యెత్తుదురఁట. పడగ యనఁగా జెండా. అట్లే యెన్నికోట్లున్న నన్ని జెండా లెత్తుదురఁట"

"నక్షత్రశాల యనఁగా నేమిటో?"

"మీమామయ్యలాగు నీకును బ్రతి ముక్కకునర్థము కావలయును, నేను నెఱుఁగక మా యవ్వ నడిగితిని."

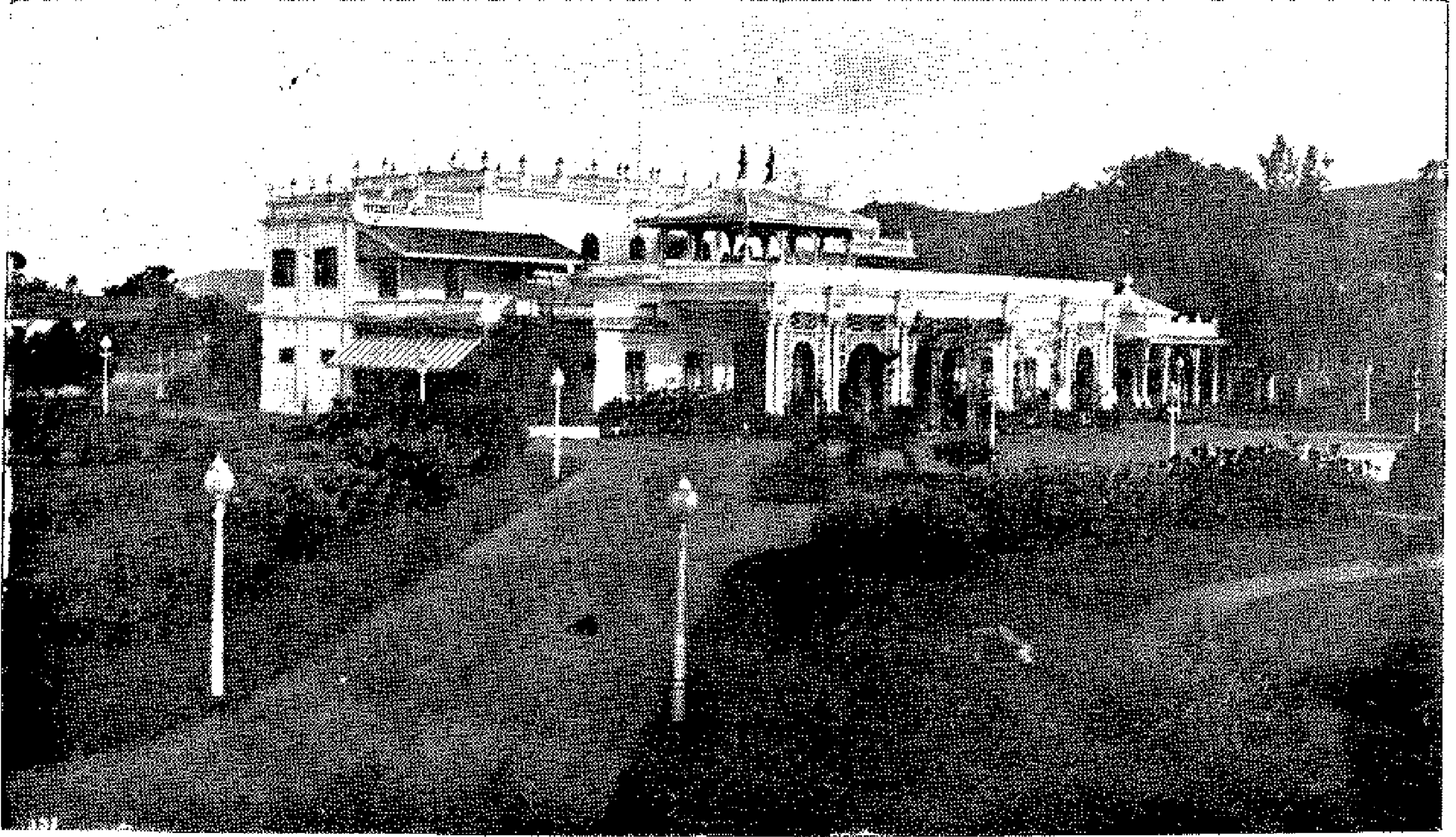
"ఏమని చెప్పినది? నక్షత్రశాల—పేరు చిత్రముగా నున్నది."

"మనకు నక్షత్రములు రాత్రులు గాని పగలు కనఁబడవు. ఆనక్షత్రశాలలోనికిఁ బోయి యాకాశమువంకఁ జూచినఁ బగలే నక్షత్రములు కనఁబడునఁట."

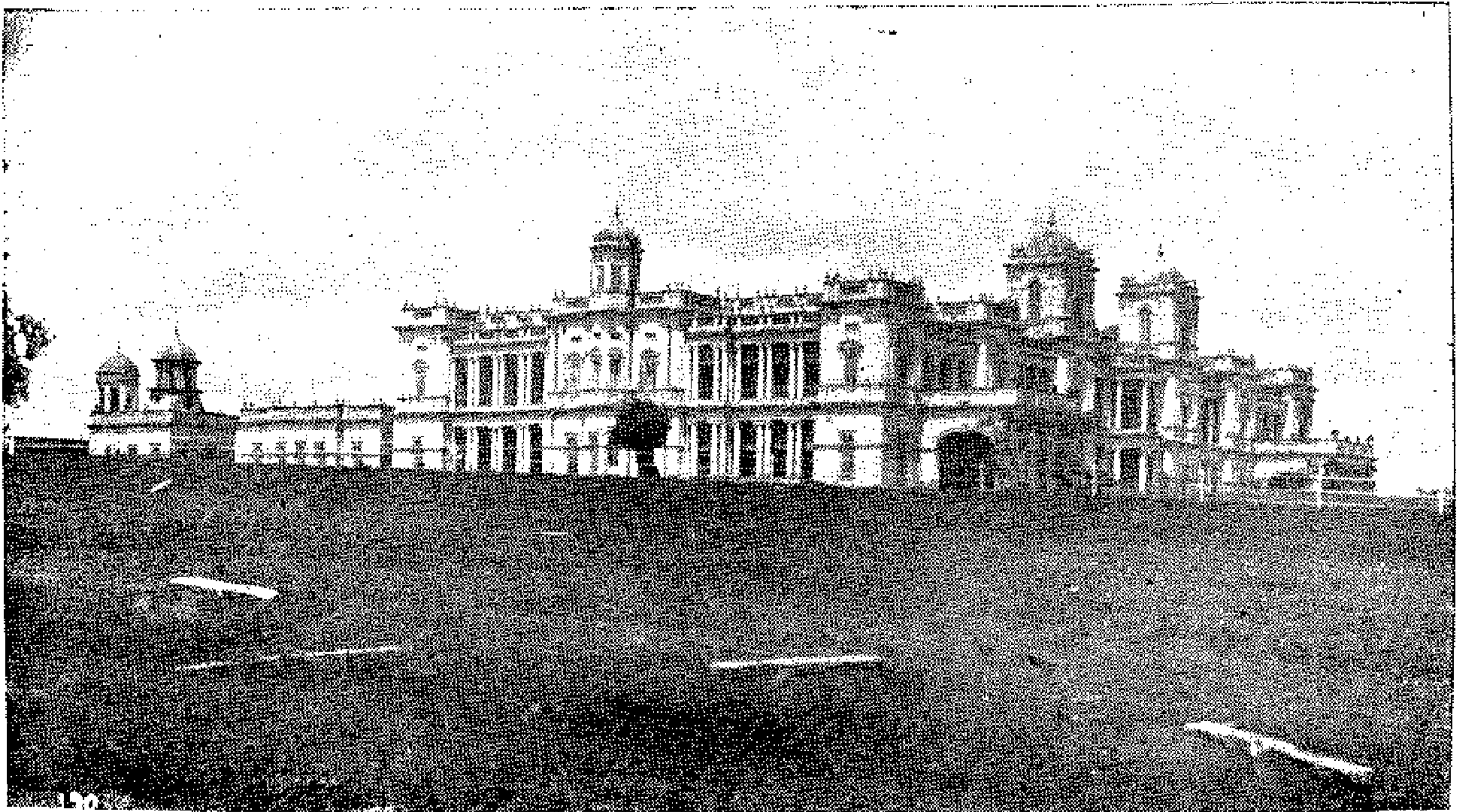
"నక్షత్రములు పగలు కనఁబడునా? తెల్లవాఱునప్పటికన్ని నక్షత్రములు నస్తమింపవా?"

"రాత్రి కనఁబడని నక్షత్రములు పగలు కనఁబడును. సూర్యప్రకాశముచేఁ బగలు మన కగపడవు గాని పగటిపూఁటఁ గూడ నక్షత్రము లాకాశమున నున్నవి. మధ్యాహ్న సమయముల నొక్కప్పుడు చంద్రుఁడు కాంతివిహీనుఁడై కనఁబడుటలేదా! చంద్రబింబము పెద్దది గావునఁ గొంచెము కనఁబడును. నక్షత్రములు సూక్ష్మములు కావున మన యీ కన్నులకు గానఁబడవు పగలు."

మానాయన యీమా ప్రసంగము వినుచున్నవాఁడే కావున "మీజ్యోతిశ్శాస్త్ర మంతయు భోజనము దగ్గఱనేనా? కానిండు. సింహా

౧. మైసూరు రాజాగారి వేసవిభవనము

౨. నూతన రాజభవనము-మైసూరు

౩. స్త్రీసమాజసభ్యులు-బెంగుళూరు

చలము వెళ్లివచ్చినవారి నడిగి తెలిసికొందము. వారు మనయింటికి వచ్చెదమన్నారు. వారు వచ్చునప్పటికైన మీభోజనములు తెమలునా! "శీఘ్రభోజీ చిరస్నాయీ" యన్నారు." అని కొంచెము గట్టిగాఁ బలికెను. మేము ముసి ముసి నవ్వులు నవ్వుకొనుచు భోజనములు చేసితిమి. కాని మాయమ్మ మాత్రము "చూచితివా, నీమూలమున నాకుఁ జీవాట్లు! అతిప్రసంగమువలననిష్టమిది" యని సంజ్ఞ చేసినది. నేను దలవాంచి యూరకుంటిని. లేచినారము. ఇల్లు సవరించికొన్నాము. "కుఱ్ఱవాండ్రిద్దఱు నింట లేకుండుటచే నిల్లు చిన్నఁబోయినదే" యని మానాయన పలికెను.

లచ్చు, గౌరునను వారిద్దఱు నేమైరని మీ రడుగలేదు; నేను జెప్పలేదు.

"వచ్చెదరు లెండు; ఈపాటికి వారియింట భోజనము లగును. అట్లబంతియే కాదు! రామ సుబ్బికిఁగూడ వెళ్లవలయుననియే యున్నది గాని, మఱి నేను మడిగట్టుకొన్న, నదిగావలయు నిదిగావలయును; చేతికందివచ్చిన పిల్లను బంపియెట్లు—మడిమైలలేదా—యనిమాతల్లి పలికెను.

"నేను వెళ్లెదనని చెప్పినానఁటే! నే ననని దే వట్టివి కల్పించుచున్నదానవు." అని నేనంటిని.

"అయినఁ దప్పేమి; వెళ్లవలయునని యుండదా?" అని మానాయన సరిదిచెప్పి వాండ్ర కోసముతీసిన మామిడిపండు వాండ్రు వచ్చిన దాఁకఁ గోయకుము. ఇంతలోపల రాకున్న నిది శాస్త్రిగారి కుమారున కీయవలయు" నని యెను.

"నాపండు నేను గోయలేదు నాన్నా! దానిని వారి కీయవచ్చును. అని" నేను జెప్పితిని.

"వారనఁగా నెవ్వరు? నీపండునీదే. వారు, వీరు! వారువచ్చిన నింకొకపండు తోఁకబుట్టలో నుండి తీసి యీవచ్చును" అని మానాయన.

"తట్టపండు నేను గోసికొందును" అని నేను.

"వెఱ్ఱిమొగమా, నీకిచ్చినపండు నీవు తినుము. అంతఁగా గావలసినఁ గావులోనుండి పరువుగా నున్న కాయతీసెదను" అని మానాయన.

"అవును, పరువుగల యిల్లాలు, కొడుకు వచ్చుచున్నారు. వారికిఁ బరువుదగిలిన పండే యీవలయు" నని మాయమ్మ నన్నుఁ జూచుచు నగియెను.

భోజనము సమయములో వారిరువురు నేమి ప్రసంగించుకొనిరో వీథివంకఁ జూచుచున్న నేను విన లేదు.

సంపూర్ణము

తరువు - దహనము

పల్లె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు గారు

వ్యాసకర్త

పశువులు కండూతి బాధపో మేను రా
సినఁ జర్మ మూడ నిస్సీయుటనవు
ఆరణ్యకుండు కుఠారమ్ముతోఁ గొమ్మ
లురవడిఁ గొట్టిన నుస్సురనవు
మదకుంభి నిర్దయరదనతీవ్రాభిఘా
తమ్మున కేనియు దద్దఱిలవు
అకలంకశక్తి నీ వెకలించు జంఝూని
లమ్ముతోఁ గునుక్కైన పొమ్మసిలవు

తొట్టిలోఁ బీటవేసి యీదుండగంపు, బాడవదహనంబు నిన్నెంత వాడఁ జేసె
వాడఁజేసిన సరియపో మాడఁ జేసె, జెట్టురో, నీకు నెట్టియిక్కట్టు వచ్చె.

క. పాదంబులఁ బాతాళము, మేదిని గొమ్మలను గొనల మీఱి నభంబున్!
పాదుకొని త్రివిక్రమగతి-గాఁ దనరెద వంచునుంటి; గాలితె తరువా!

చ. ఫలములచేత సంతతముఁ బాంథుల నోరుల నూరఁ జేయుచున్
మల మల మాడ్చు వేసవిని మందసమీరము లొప్ప వీచుచున్!
నలుదెసలందు సూర్యకిరణమ్ములనేఁ జొరనీనిశాఖలన్
జెలువగు నీడురూప మదిఁ జిత్తరువట్టులు తోఁచు వృక్షమా!

గీ. మండువేసంగిలో నీవు మాఁడికూడ-నాశ్రయించిన పథికుల క్షేమంబు
లేక చేసెదు; నీమె లనోకహాంబ! మఱతురే వారు వేయిజన్మములకైన?

క. ఎచ్చోటివారుమీరని-యెచ్చో మీ రుందురనుచు నెందరు నకటా!
ఇచ్చోటఁ జేరి పథికులు-ముచ్చటలాడుటలు పోయెఁబో! యిఁకఁ దరువా!

గీ. ఎన్ని విహంగంబులకో వాస మిచ్చినాఁడ,
నితఁడు నొకకోటరంబున నెనఁగుతమని
యాశ్రయించినమాత్రాన నహితుఁడనక;
తాపకారికి నిడదె యంతరముఁ దరువ!

ఉ. దక్షుఁడఁ గానునిన్ మనుపఁ
దక్షక ఘోరవిషానలంబుచే
వృక్షము భస్మమైనఁ దొలి
ప్రేల్మిడిఁ బూర్వమె యింధనార్థ మా
వృక్షము నెక్కియున్న పృథి
వీసురనందను తోడ శక్తిమైఁ
గక్షఁ బునస్సృజించె నట
కాశ్యపుఁ డట్టిరు నేఁడు లేరుగా!

* * * * * * * * *

సీ. పోయె వాసమ్ము 'లబోదిబో' యని మొత్తుకొను ద్విజావళులయాగోలఁ జూడు
అన్నసత్రంబు మాకయ్యె నియ్యది ఫలమ్ములనను పథికుల మొఱల వినుము
పర్ణశాలగ మాకుఁ బనిచేసె నిదియంచు మనమునఁ దపించు మునులఁ గనుము
మాకుఁ దిక్కయ్యెఁ బో మఠమట్టులిదియంచు వడుగులు చేయు నాగడము నరయు
ద్విజులకు గృహంబు లిడుటయో, తెరువరులకు నన్నసత్రంబు లుంచుటయో, మునులకు
నుటజములు గూర్చుటో, మఠంబు వటులకిడుటో, యేల కాల్చితి దహనంబ! యీ కుజంబు?

మ. అనలంకారము నప్రతిష్ఠము నవర్ణ్యంబున్ నిరాధారమున్
జనతాసేవ్యము నిష్ఫలంబు మఱి నిస్సారంబుఁ బత్రంబు లెం
చిన-చో నెందున భావమై ధరణి నిర్జీవాకృతిన్ బొల్చు న
వ్వనశుష్కావనిజాతజాతమును గాల్పన్ రాదొ వైశ్వానరా!

గీ. వృక్షసాహాయ్యమున నె పోవృద్ధిఁ జెంది-వానినే కాల్చివైతు చండానలంబ!
ఇంటఁ దిని యింటివాసంబు లెన్నువారి-కన్నవో, తమ్ముఁడవో మఱియరయ రాదు.

గీ. తరువులొక రెండు రాసికోఁ దరతరంబ-దానజన్మించి యారెంటెఁదగుల వైతు
సన్నిపాతపరిభాష చందమేని, యెఱుఁగవయొ! యాశ్రయాశున కేల యివ్వి?

క. నాశ మొనరించి బహుశాఖాశోభితమైన తరువుఁ గ్రక్కున నీవున్
నాశముఁ గంటివి పిదప, హుతాశా, నీకేమిలాభమయ్యె హుతాశా!

అడివి బాపిరాజుగారు

౧

అనగా అనగా ఆంధ్రదేశంలో పినాకినీ తీరాన్న సింహపురి పెరుమాళ్ల దేవాలయ మండపంలో ప్రతిసాయంత్రం చిరుమబ్బులన్నీ కరిగిపోయే దివ్య వీణాగానము వినిపించేది. దేశదేశాల్నుంచి ఆ అమృతస్వరాలు వినేటందుకువృద్ధులు, యువకులు, నవకుమార పరిమళ గాత్రలు, అంతావచ్చి పులకరాలలో తన్మయత్వం పొందేవారలు. మండపంలోను, మెట్లమీద రంగురంగుల వస్త్రాలతో వెన్నెట్లో విరిగిపడే సముద్ర కెరటాల్లా చిత్రమైపోయేవారు. కొన్నినయనాలు నిమీలితములై పాడ్యమినాటి చంద్రవంకలా చెమరించేవి. విస్ఫారిత లోచనాలు కొన్ని చైతన్యం వదలి, బంగారుకిరణాలనీటిలో మరచి విహరించే చాపలరీతిగా తళుకులాడేవి.

వ్యాసకర్త, చిత్రకారుడు

ఆమండపంమీద సౌందర్యరో ముద్దపోసిన ఓ యావనుడు దంతం, మంచిగంధం తీగెలు సాగిన వీణ మేళవించి గౌరీశంకరశృంగంపై మంచుమరిగే విమలగాంధర్వం జగన్మోహనం చేసేవాడు. బంగారం ఒరిసేవొళ్లు; తెలుగుపల్లవుల వేంగీపురం ఏనుగులకుంభస్థలాల్లాంటి భుజాలు; పర్వతసానువువంటి వెడద రొమ్ము; నల్లటి ఉంగరాలజుట్టు; చిలుక ముక్కు; విశాలమైనఫాలం. ఆపడుచుపాట కాడు వీణవయ్యారంగా వలెవాటువేసికొని చిక్కుడుకాయల్లాంటి వేళ్లతో తీగెలు సవరించి, మెట్లునొక్కుతూ వీణ పాడుతూంటే పేరుపొందిన గాయకులు, వైణికులు వినటానికి వచ్చి దినందినం ఆపట్టణంలోనే నిలిచిపోయేవారు.

సహజసంగీతరసోద్రేకం కల యువజ
ఆతనిపాటలు విని ఆయన్ని గురువుగా
గోని ఆహోరాత్రులుగా వీణెలు మేళవించి
స్వర సంగీతం నేర్చుకుంటూండేవారు.

అక్కడికి ఒకపరాయిదేశం మనిషివచ్చి
కరంగా ఆకర్షించే కెంపుకళ్లతో ఊగి
పాటవినేవాడు. ఆతని ఆకుపచ్చనితళు
డకూడా ఆసంగీతం వినేటట్టే కనబడేది.

౨

ఒక సంధ్యాకాలంలో— ఆవీణాధరుడు
ఘమను కొత్తపాట ఒకటి మోహనమైన
ంకలిపి తీగలపై ప్రయోగించినాడు. సభ్యు
మా పరవశులైపోయారు.

ిరునవ్వుతో ఆపాటకాడు అందర్నీ చూచి
ాయిదేశం మనిషిపై చూపునిలిపి "ఓ
రాజా, నేపాడే ఈసూత్న ఘణితులలో
ప్రతి ఏమాత్రంకలిగినా ఈనాకుడిచేయిపై
ఎసి నన్ను దహించవలసింది." అని అడిగి
. గుండెలుపగిలే పాముసవ్వులో ఆపరా
దేశంమనిషి లేదన్నట్లు తలతిప్పాడు.

ఒక్కనిమేషం నిర్మల నీలాకాశంవైపు
చూపులు పోనిచ్చి, కన్నులరమూతలువ
డగా స్ఫటికంలాంటి చెక్క వీణాదండాని
కానించి ఒక్కవిచిత్రరాగం ఆలాపంచేసా
డాబాలమూర్తి. కొండవాలాల్లో పరుగులెత్తే
వాగుల పాటలు నిశ్శబ్దంలోంచి బయలు
దేరినై. ఉదయం మంచుగుళికలు, చెట్లతేత
జేగురుఆకుల్నుండి క్రింది సెలయేటినీటిలో
తాళంరీతి పడి మారుమ్రోగాయి. వృక్షముల
గానమైనది—సాంధ్యరాగాలలో జీరలుపోయి
తీగలు సాగి పలనలై తలపులు కలుములైనది.
గంభీరసముద్రవీచికలహోరైంది.కథలపాడింది.
ఝక్కలై ఘనరాగమై పోయింది. సర్వమహా
మండలాలు ఊగించి ఒక్కమా రాగి తళు
క్కున తాంలోకమై మాయ మయింది
ఆపాట.

౩

ఈగానాలసుడిలో తన్మయుడైపోయి ఆ
పరాయిదేశంమనిషి, కన్నులే చెవిగా విన్నా
డు ; ఇటునటు తాండవించి పోయాడు. ఆసమ

యంలో ఆతని శిరస్సువెనక మూడు సర్పశిరస్సులు బయలుదేరాయి. ఆతలల్లో మణికిరీటాలు పొడసూపినై.

ఆజనసమూహంలోంచి ఆజాను బాహుడైన ఒకవృద్ధతపసి లేచాడు. ఆతనిజడలు పాలసముద్రం ప్రవాహాలైనై; ఆతనిపొడుగాటి గడ్డం వెన్నెల్లో ప్రయాణంచేసే తెల్లనిమబ్బైంది. మహాసత్వం తెలిపే తీక్ష్ణదృష్టితో ఆపడుచు పాటకునిచూచి. “అబ్బాయీ,కొన్ని ముహూర్తాలకితము ‘నీపాటలో అపశ్రుతిదోషముందా? మహానందానికి లోపం వుందా?’ అని కళాపశ్రుతి దోషశిక్షారూపమూర్తియైన యీ పాములరాజు నడిగావు” అని, ఆపరాయిదేశ మనిషిని చూచి-“ఓ నాగరాజా, ఈగానగర్వ సంగీతంలో అతులితదివ్యానందం ఏప్రక్క-

“గాంధర్వస్మృతిదోషుడైన ఈతనికి మరణమేశిక్ష”

నుంచి వస్తుంది? పూర్వసాంప్రదాయలన్నీ ఛేదించి హేయమైన నూత్నఫక్కీలు సృజించాడు. గాంధర్వస్మృతి దోషుడైన ఈతనికి మరణమేశిక్ష” అని ఊరుకొన్నాడు.

ఆమాటల కంతా హాహాకారం చేసారు. ఆపరాయిదేశంమనిషి వణకిపోయాడు.దీనంగా ఆతపసికేసి చూసాడు. తలవాల్చి ఒక్కనిమేషం ఆలోచించాడు. బుస్సుమని నిట్టూర్పు పుచ్చాడు. ఇంతలో ఆపరాయిదేశంమనిషి క్రోధమూర్తి అయ్యాడు. చూస్తుండగా ఆతడు కరిగిపోయాడు. దేహమంతా తళుకు తళుకుల పొడలున్న సర్పదేహమైంది. మనిషితల మాయమైంది. ఎఱ్ఱజీరల నాల్కల ఆడిస్తూ మూడుఫణాలు ఛత్రాలవ్యేట్లట్లు ఆడిపోయినై.

౪

తేజస్సు నిండినమోములో చిరునవ్వులు తాండవించగా ఆబాలకుడు కాటుకై సూర్యకిరణంలాంటి తనచేయి ముందుకు చాపాడు. ఆరుధనువులపొడవౌ దేహం ఆడి చుట్టలు చుట్టుకొంటూండగా బుస్సుమని ఆనాగరాజు పడగలు వెనుకకు పోనిచ్చి మెరుపులా కాట్లు వేయబోయేచిటికెలో లోకాలు కదిపేతీగపాటల స్వనంతో “ఆగు”మని మాటలువినబడ్డై. ఆమండపంమీద ఒకస్తంభాన్ని ఆనుకొని దిన దినమూ పాటవినటానికి వచ్చే ఒకబాలిక, దివ్యసౌందర్యగాత్ర పద్మంలాంటిచేయిచాపి నాగరాజును ఆగుమని సన్నచేసింది. శ్రుతులన్నీ మురిసిపోయేచూపులతో ఆ తపసిని చూచి “ఓ పూర్వసాంప్రదాయీ! ఈ

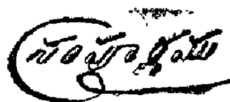
ుమారుని నూతనసాంప్రదాయము నీ పూ
ర్వసాంప్రదాయమున కపశ్రుతి
సికొనిరాలేదు. ఈతనికొత్తపోకడలు అద్భు
తానందం యిస్తూవున్నవి. నీపూర్వసాంప్రదా
యమంతా అనేకయుగాలలో అనేకకళామూ
ర్తుల క్రొత్తపక్కీలతో నిండివున్నవే. వెనుకటి
మార్గముల కేమాత్రము అపశ్రుతిరాని క్రొత్త
దారులు ఉత్కృష్టమైనవి. అనేకసాంప్రదాయ
ర్తలవలె ఈనూతనసాంప్రదాయాని కీతడు
మూలపురుషుడు. కళాధిదేవినై, ఆనందాత్మ
మైన నా కీత డీనూతనకుసుమ మర్పించాడు.
అదిప్రేమతో అంగీకరిస్తున్నా" అని ఆమె
ఎణాపల్లవపాణియై వెలుగుల అంతర్హిత అయి
పోయింది.

"ఓకళాకుమారా! నువ్వు ధన్యమూర్తివి.
నీపాటలు లోకంలో వెదజల్లు. నీదివ్యగీతా
నాదం ప్రణయాలు గురియనియ్; జోలల్లో,
పాపల నూగనియ్; అనంతసత్వాల అవతరింప
నియ్." అని ఆతపని ఎక్కడకో పోయాడు.

"నా కీత డీ నూతనకుసుమ మర్పించాడు."

ఆపరాయిదేశం మనిషి ఇంతలో మాయమై
పోయాడు.

నా రా య ణ స్త వ ము

వాడ్రేవు శ్రీరంగనాయకమ్మ గారు

రా' రమ్మటంచు నిన్ జేరఁబిల్చినయల్ల గజరాజు మొర విని కాచితెట్లో
'అక్షయంబుగ వల్వలమరుపవే' యని వేడు ద్రౌపది గోడువింటివెట్లో
'నాకీర్తిఁ శెరుపంగన్యాయమా' యనుక్రీడి దీనవాక్యము నెద నూనితెట్లో
దయఁజూచుపొంటె మోదంబున శబరివిం దారగింపఁగఁబోయితచటికెట్లో
తెలియఁగారావు నీమాయ తెరఁగులెల్ల, నౌర, చిత్రప్రభావుండ వౌదొ, శౌరి,
కోరినను గానుపింప వకుంఠచరిత, విందువో లేదొ మొఱ యదిసందియంబె?

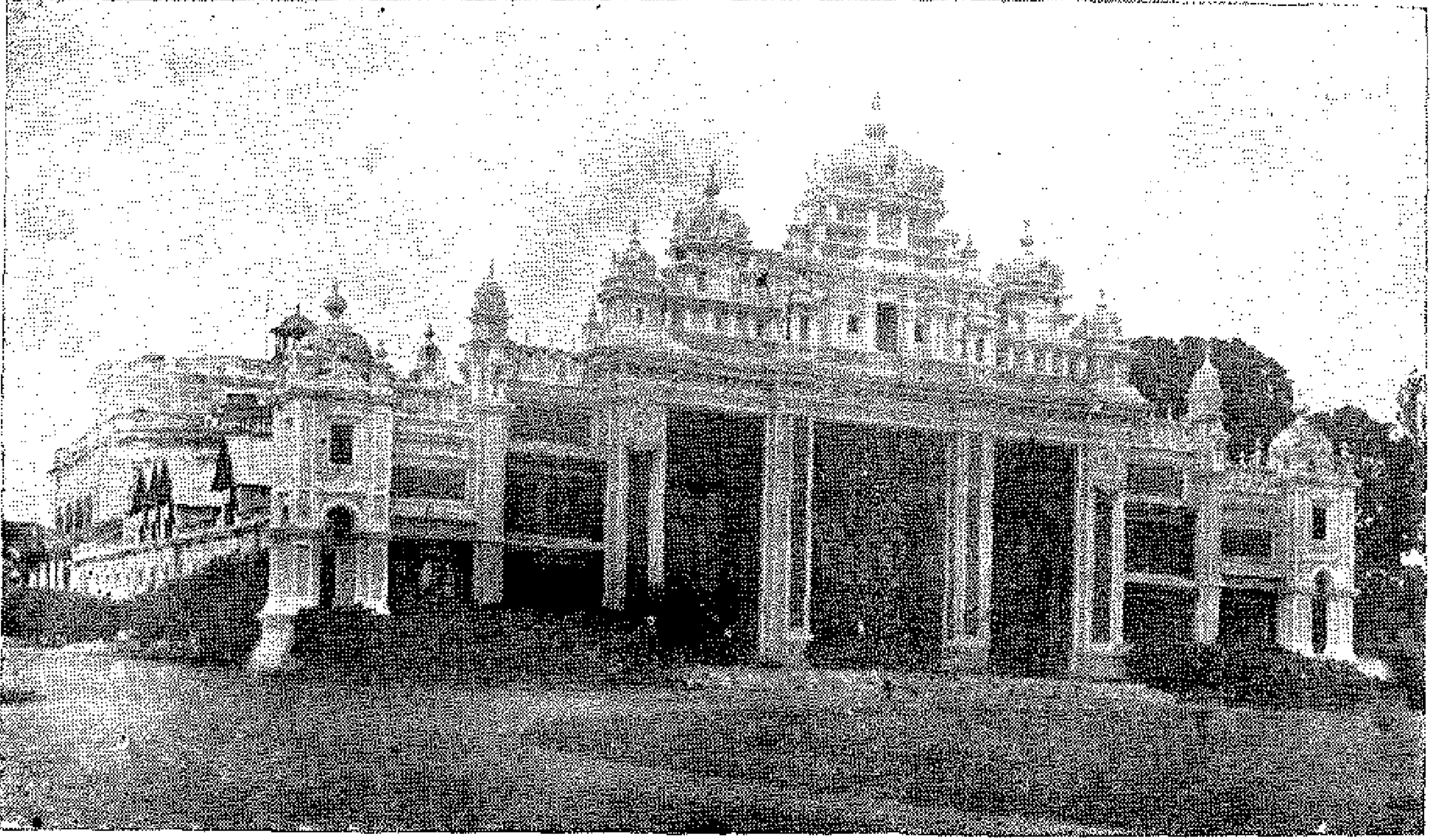
సీ. నిండుచూలాలని నెన రింతయును లేక నాతిపీడినయట్టి రాతిగుండె
అరయంగ వైర మింతైనను లేనివా లినిజంపినట్టి బల్లిదపుఁ జేత
చేరిపాలీయవచ్చిన పూతనాప్రాణ హారణంబొనర్చిన కరకుదనము
సభఁ బెద్దలంగాంచి సత్యమాడినశిశు పాలునిద్రుంచిన పౌరుషంబుఁ
గల భవద్దయ యెటుఁగోఱగాని మమ్ముఁ, బోంట్లపైఁ బ్రసరింపంగఁ బోలునెట్లు
తెలియఁగారాదు మాచిత్తములకు నీవు, హితుఁడవో యహితుండవో యిల రమేశ!

సీ. శత్రుత్వమును నీవు సాధింతువందుమా మోక్షసాయుజ్యంబు మొగి నొసఁగుదు
కఠినమానసమని కడఁగి యోజింతుమా కారుణ్యపూరంబు గనఁగ మనము
గోచరింప వటంచుఁ గుజనత నెంతుమా ప్రత్యక్షమగు దన్నిపట్టులందు
మామొర వినవని మదిని నూహింతుమా సిరిసమక్షముననె చెవుల నిడుదు
అరయ నిన్నాడునుడు లెల్ల నంబుజాక్ష, నీమహత్త్వంబుఁ గానంగ నేరకుంట;
మంద బుద్ధిని నన్గావుమా ముకుంద!, ఆపదుద్ధారకా! యీశ! యఘవినాశ!

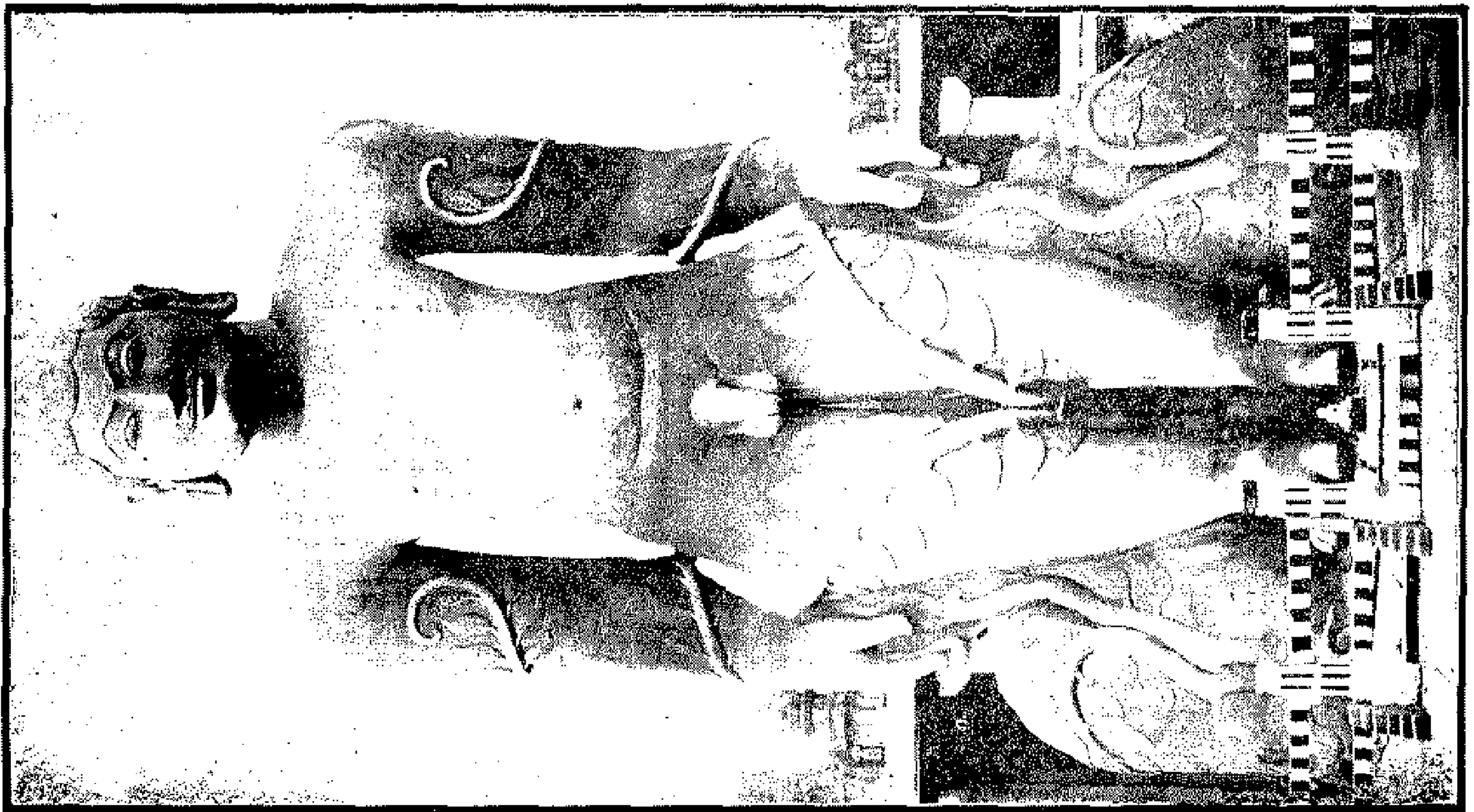
సీ. నీదుబందుగు లేమొ నిర్మలాంగా, చూడఁ, బ్రహ్లాద నారద ప్రముఖులెల్ల?
నీదుచుట్టా లేమొనీరజాక్షా, చూడ నలయహల్యాశ్శబర్యాదులెల్ల?
నీదు నాత్మీయులే నీలవర్ణా, చూడ భువి రవి పవనజముఖ్యులెల్ల
నీదు నాప్తగణంబె నిగమవేద్యా, చూడ మునిపుంగవాంగనాముఖరు లెల్ల
నన్ను నిర్లక్ష్యముగఁజూడ న్యాయమగునె? భక్తురాలను గానొకో వారిఁబోలె;
నన్ను నొకకంటఁ గనుము చింతాసముద్ర, మగ్నమానస దరిఁజేర్పుమా మురారి!

సీ. సలలిత సౌభాగ్యములఁ దులఁదూగుచో నేమూలనుందువో యెఱుఁగరాదు;
అతులిత బంధుసంతతి మోదమందుచో నేవంకనుందువో యెఱుఁగరాదు;
అఖిలవిద్యావినోదాప్తిమై నుండుచో నేచాయనుందువో యెఱుఁగరాదు;
భూరిసుఖాసక్తిఁ గోరి నిద్రించుచో, నేనక్కి నుందువో యెఱుఁగరాదు;
కాలిలో ముల్లునాటినఁ గంటిలోన, నలుసు పడెనేని మదిలోనఁ దెలియవత్తు
వసుధ నిది యెంతయును మానవప్రవృత్తి, కావు మన్నియెడల నన్ను దేవదేవ!

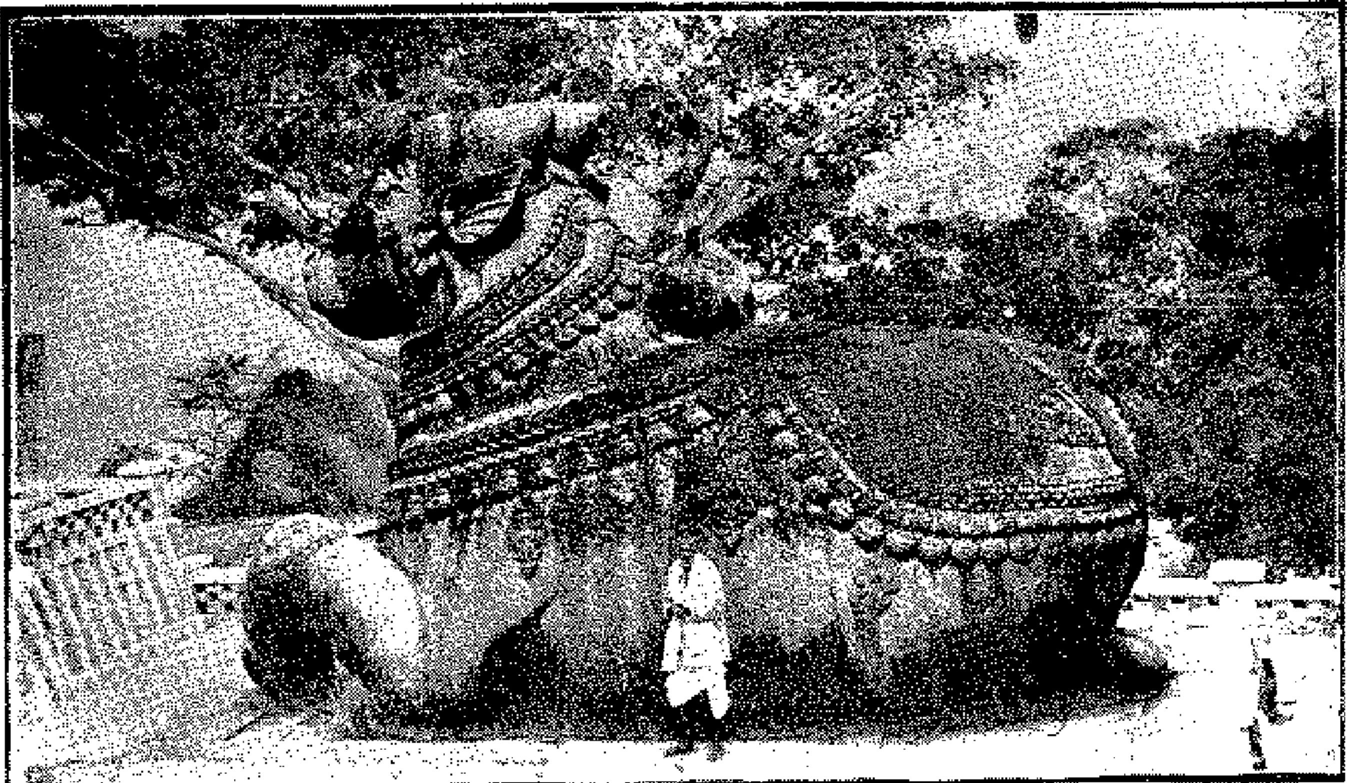

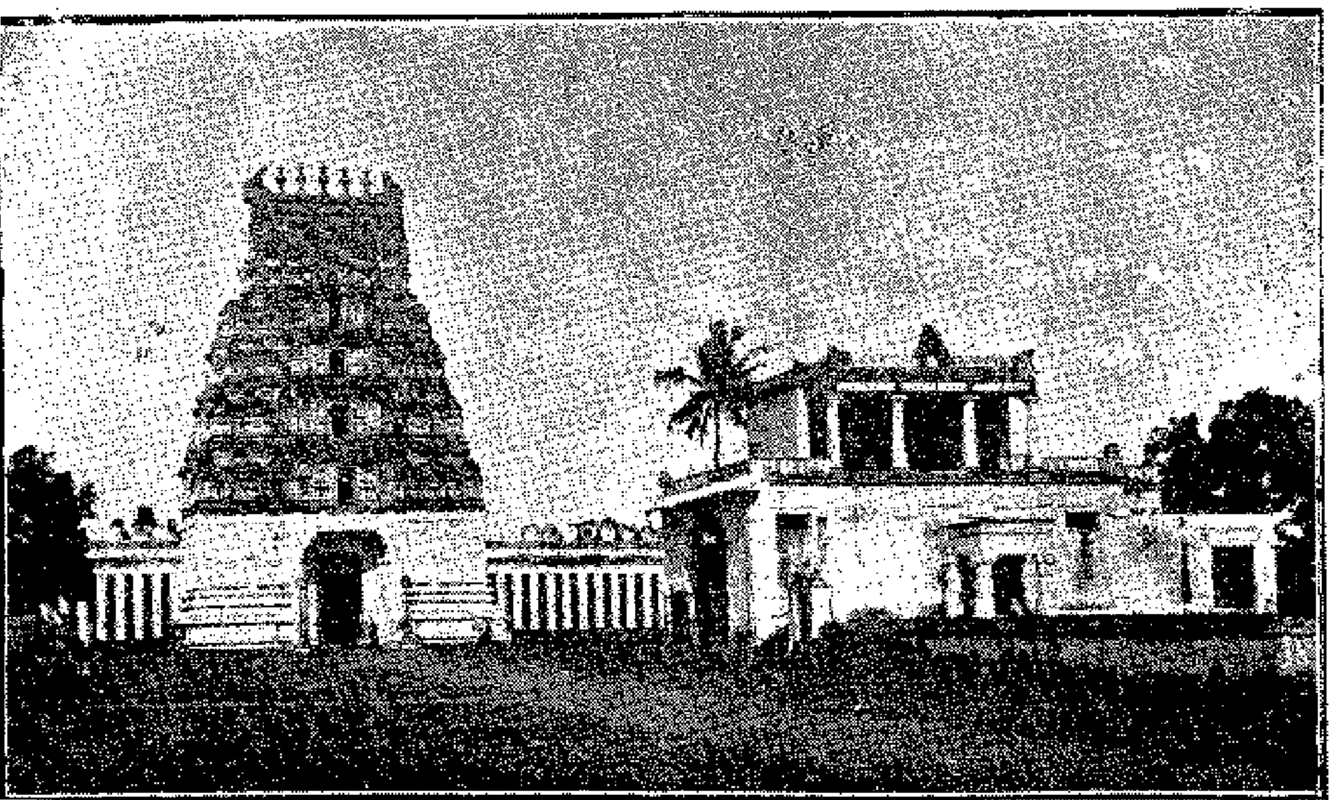
౮. జగన్మోహనభవనము - మైసూరు

౯. శ్రీ గోమటేశ్వరవిగ్రహము - శ్రావణ బెల్గోల

౭. నందివిగ్రహము-మైసూరు

౮. శ్రీ రంగనాథ దేవాలయము-శ్రీరంగపట్టణము

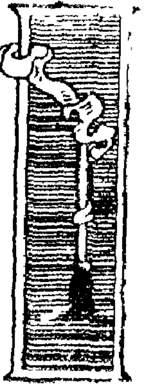
రాజతంత్రప్రవీణ
౬. డాక్టరు సర్ బ్రజేంద్రనాథ శీల, కె-టి., యం. ఏ.
మైసూరు విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షులు

చంద్రిక

శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు

చిత్రకారుఁడు :
శ్రీయుత మానికొండ రామారావుగారు, రాజమండ్రి

౧

వెలమవారిలో పాములవంశము చరిత్రచేతను పౌరుషముచేతను సుప్రసిద్ధము. పాములవారసలు వెన్నెలకంటివారు. వెన్నెలకంటి వెంకటరావుగారికి కలిగిన సంతానమంతయు మరణపట్టికలో చేరుచునే వచ్చినది. అతఁడు దేవతలఁ గొలిచినను, బ్రాహ్మణులఁ బూజించినను, రాతికి,అప్పకు మ్రొక్కినను వానియందు భక్తి చిక్కుటయే కాని ఫలము చిక్కలేదు. అతఁడు సోదె లడిగెను, జోస్యము చెప్పించుకొనెను. ఎవరికి తోఁచినటులు వారు చెప్పిపోవుచుండిరి. ఇటులుండఁగా భవిష్యద్వేదియు, సిద్ధుఁడు నగు పాములవాఁ డొకఁడున్నాఁడని విని, వెంకటరావుగారతిప్రయత్నమున అతనిఁ దమకడకు రావించుకొనిరి. అతఁడు రావుగారి విన్నపము విని "నీకు పుత్రులు కలుగునటు లాశీర్వదింతును కాని యీ నియమములు అవలంబింపవలయును. ఒకటి—మీ యింటిపేరు పాములవారని మార్చుకొనవలయును; రెండు—నీవంశమునఁ గలుగు ప్రతివానిని మావంశ్యుల కిచ్చి పెండ్లినాఁటి మఱల మీయింటికి తెచ్చుకొనవలయును; మూఁడు——మీవంశములో ప్రతిపురుగును దాసీ సంబంధము విసర్జింపవలయును. ఈమూటిలో ఏనియమమునేని ఏనాఁడు మీరు విసర్జింతురో ఆనాఁటితో మీవంశముసరి" అనెను.

వెంకటరావుగారికి మొదటి రెండు నియమములును సులభములుగానే కానిపించెను గాని మూఁడవదియే కష్టముకల్గెను. పెటపెటలమీఁద అతఁ డంగీకరించెను. పాములవాఁ డాశీర్వదించి నిష్క్రమించెను.

ఒకొక్క సంవత్సరమే కడఁచినకొలఁది వెంకటరావుగారి నమ్మకపు నిచ్చెనలో ఒకొక్క మెట్టు ఊడఁజొచ్చెను. తనపట్టణమునుండి వెడలఁగొట్టిన ఒకొక్క దాసికను రావింపఁ బ్రయత్నించెను గాని రాణిగారి భయమువలన అతఁడు దాసికలయెడ బ్రహ్మచారి కావలసివచ్చెను.

పాములవాఁడు వెళ్లి నాలుగేండ్లాయెను. ఆయేట పాములవాని యాశీర్వాదము 'దీవనలకే బిడ్డలా?' అను సామెతను నిరర్థకము చేసివైచెను. వెంకటరావుగారు తన కుమారునకు 'పాపారావు' అని [ఆపాములవాని పేరును పాపయ్యయే] పేరు పెట్టెను. ఒక పాములవారి కుటుంబమును పిలిపించి తన దివాణములోనే ఉంచుకొని వారిచేఁ బోషింపఁ జేయుచుండెను. పాపారావుగారి తరువాత మఱి యిరువురుకూడ నతనికిఁ గలిగిరి.

ఆనాఁటినుండియు వెన్నెలకంటివారు పాములవారైరి.

వెలమవారిలో కలువ వంశమునకుఁగూడ విలువ కలదు. తరతరములనుండియు కలువవారును, పాములవారును బావలు మామలు, అల్లుఁగుఱ్ఱలు. మఱియు పరాక్రమమునందును పరిభవమునందును సమానులు.

వెలమవారిలో నేఁడు కోడిపందెముల కెంత ప్రాముఖ్యము కలదో నాఁడు గుఱ్ఱపుఁ బందెములకు అంత ప్రాముఖ్యము కలదు.

కలువ రామారావుగారును, పాములపాపారావుగారి కుమారుఁడు వెంగళరావుగారును పందెము వైచుకొనిరి. వెంగళరావుగారి గుఱ్ఱము వెనుకఁబడెను. అపుడు కలువ రామారావుగారు 'పాములవారికి పాములతోఁ గాక గుఱ్ఱములతోనా పందెము!' అని పరిహసించిరి.

బ్రాహ్మణులకు పరిహాస మిష్టదైవము: వెలమ వారికో—రణదేవత.

వెంటనే వెంగళరావుగారు కత్తి దూసిరి; రామారావుగారును దూసిరి. ఇరువురును ఆ పరిహాసదేవతకు బలియైరి.

నాఁటినుండియు కుక్క-కయ్యములు పెట్టుకొని సహజమిత్రులైన ఆ యుభయవంశ్యులును సహజశత్రులయిపోయిరి.

౨

ఎనిమిది తరములు కడచినను ఈ రెండువంశములకు పితృపైతామహమగు ఈవైరము ఒక క్షయరోగముగాఁ బరిణమించినది. మఱల నీ యుభయవంశములును వియ్యమందుటయే దాని కౌషధమని తెలిసికొన్న కులవృద్ధులు వెన్నెలకంటి లేక పాముల విక్రమరావుగారికిని, కలువ వెంకయ్యామాత్యరావుగారికిని వివాహము స్థిరపఱిచిరి.

వివాహ మొక నదీసంగమము. ఆతీర్థమునందు ఉభయవంశములును శాంతిరసమును గ్రోలును.

మైత్రి అనన్యముగానే కలుగవలయు ననియు, మైత్రీదేవతకు తనను లంచమీయవలదనియు, పాముల విక్రమరావుగారిని వివాహమున అవలోకించుటకంటె తొంటిపెద్దలవలెనే రణరంగముననే అవలోకించుట తనవంశమువారికి పాడియనియు, లేదా, పాములవారితో ఉదాసీనతగనే ఉండవలయు ననియు వెంకయ్యామాత్యరావుగారు వాదించియు, చెప్పించియు పీసరవోయిరి. వివాహబంధనమునకుఁ దలిదండ్రులుగదా అధిదేవతలు! కలువ ధర్మాత్మరావుగారు కూఁతుమాటలు కర్ణాకర్ణికగా విక్రమరావుగారికి వినఁబడునేమో యని బెంగతో తగినంతకట్టుదిట్టము చేసెను.

ధర్మాత్మరావుగారల్లునకు నొక యేనుఁగను, ఐదు గుఱ్ఱములను, నెనిమిది లొట్టియలను, పదియాళ్లను, ఇరువదిమంది దాసికలను అరణమిచ్చిరి. తన మునిముందు విజయకాహళము, పిదప నౌబతు, తరువాత నేనుఁగులు, వెనుక గుఱ్ఱములు, పిమ్మట సైనికులు, పిఱుఁద భటులు, అనంతరమున దాసికలును పెండ్లినడకలు నడుచుచుండఁగా సింహాసనం బమరించిన పల్లకిలో విక్రమరావుగారు వివాహమునకు వెడలిరి.

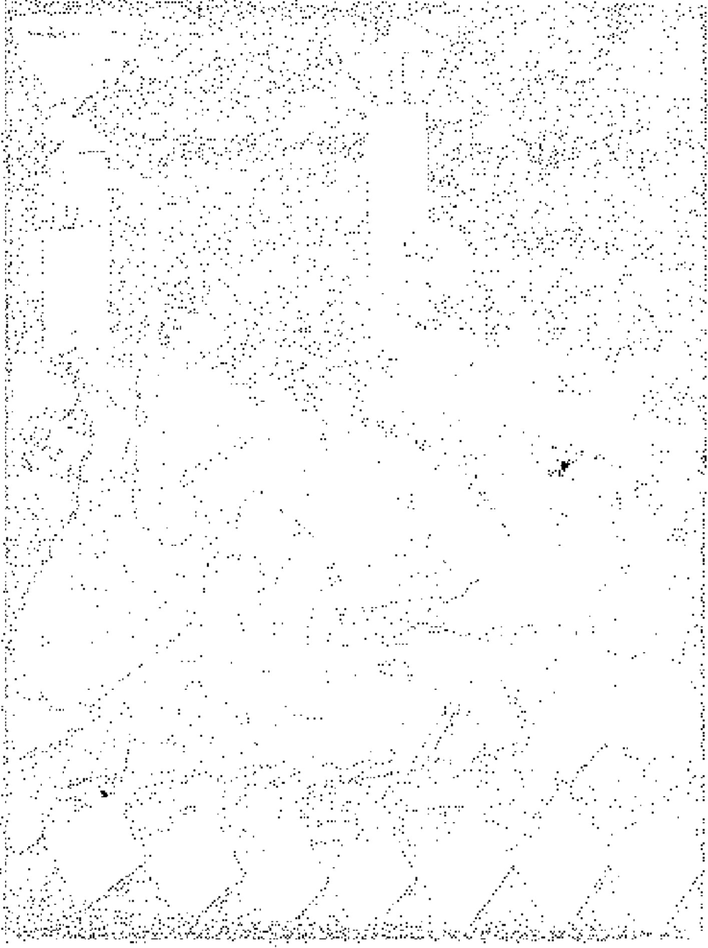
పెండ్లికొడుకు యుద్ధముచేయని వీరుఁడు; రాజ్యములేని రాజు. అతఁ డూరేఁగి దిగ్విజయము చేయును. ఆతనిమాట రాజశాసనము. అతఁడు చూచెనా—మంగళగీతము లుదయించును. విశ్రమించెనా—వీచోపులు విస్తరించును.

విక్రమరావుగారసలే రాజుగారు; మఱియు నిపుడు పెండ్లికొడుకు; కాఁగా నతఁడింద్రుఁడో, ఉపేంద్రుఁడో!

వివాహశాల యంతయు రాజబంధువులచేఁ గొలువుకూటమువలె, లతావృక్షములచే నందనమువలెఁ, బాలచేఁ జైత్రరథమువలె నుండెను. అందు విక్రమరావుగారు ఠీవిగాఁ బ్రవేశించిరి.

లగ్న మాసన్నమాయెను. ఆవివాహమంటపమునఁ దెరలతోఁ గూర్పఁబడిన పటమంటపము బూరటిల్లి వధూప్రవేశమును సూచించుచుండెను. పురోహితుఁడు మంత్రపారాయణము చేయుచుండెను. మంగళసూత్రమును గట్ట విక్రమరావుగారు పటమంటపమునఁ బ్రవేశించిరి. సూత్రము గట్టింప నచట చంద్రికయను దాసి నిలువఁబడియుండెను. దాని యౌవనపరిమళముచే నతఁడు మత్తిల్లెను. ఆతని చూపు చంద్రికాముఖమునుండి వధూముఖమునకు మఱలలేదు. తా నేమిచేయవలయునో చంద్రికకుఁ దోఁపలేదు. ఆతనిఁ జూచుచు నది కరఁగిపోయెను. కొంతవడికిఁ జంద్రిక విక్రమరావుగారిచే మంగళసూత్రమును మెలమెల్లగా వెంకయ్యామాత్యరావుగారి మెడగీలింపఁ జేయఁజొచ్చెను. చంద్రికాస్పర్శమున నతని శరీరము గగురుపొడిచెను. విక్రమ రావుగారనుకొనిరి: "ఈమంగళసూత్రమునకుఁ జంద్రికా కంఠమే సరియగు స్థల"మని. విక్రమరావుగారి హస్తస్పర్శమునఁ జంద్రిక యొక్క హస్తము చక్కిలిగిలి పెట్టఁబడినది కాఁబోలు! ఆమంగళసూత్రము జాఱి క్రిందఁ బడెను. అపుడు విక్రమరావుగారి నిరీక్షణమాలికయే చంద్రికాకంఠమునఁ గట్టని మంగళసూత్రమాయెను. చంద్రిక తన చూపులచే నతనిపైఁ దలఁబ్రాలు వోసెను.

వెంకయ్యామాత్యరావుగా రాయవినీతి సహింపలేక పోయెను. ఆమె వెంటనే లేచి యా మంగళసూత్రమును జంద్రికా కంఠమునఁ దగిలించి తెరల నన్నిటిఁ దొలఁగించుకొని యంతిపురిలోనికిఁ బోయెను. విక్రమ

"చంద్రికాస్పర్శమున నతనిశరీరము గగుర్పొడిచెను"

రావుగా రపుడు నిబ్బరముగా ఆ మంగళసూత్రమును చంద్రికా కంఠమునఁ బంధించిరి. తల్లి మంగయ్యామాత్యరావుగారు "ఏమి! యీసాహస"మని యడిగెను. 'అతఁడు దాసికే తగినవాఁడు' అని కొఁడుకు ప్రత్యుత్తరించెను.

ఈవార్తచే బంధులోక మంతయుఁ గలగుండు పడెను. తొల్లిటికసి పెరుగుటకే యీ వివాహము సంకల్పితమైనదని బంధువు లనుకొనిరి.

'మమ్మవమానించుటకే యీవివాహము తలపెట్టితి'రని వెన్నెలకంటివా రనిరి. 'మమ్ముల నవమానించుటకే దాసి నాసించి వివాహమునకు విడాకులిచ్చితి'రని కలువవారనిరి. 'దాసిని బట్టుకొనుఁడు; దాసిని బట్టుకొనుఁ'డని కేకలు వినవచ్చినవి. 'వగువును బట్టుకొనుఁ'డని వెన్నెలకంటివారు ఘోషించిరి. ఈఘోషణమే యుద్ధారంభమునకు దుత్తుచ్చి. ఆసంకు లారావమున నుభయ సేనలును దలపడెను. రాజబంధువులు సంకులసమర మారంభించిరి. వివాహమంటపము రణరంగముగా మారి పోయెను. వియ్యంకు లిరువురు వీరస్వర్గ మలంకరించిరి.

విక్రమరావుగారు వెంకయ్యామాత్యరావుగారిని బట్టుకొన రాణివాసము చొచ్చిరి. అడ్డువచ్చిన యాఁడువారి నెల్లరను కత్తికి బలియిచ్చిరి. తుద కాతఁడు వెంకయ్యామాత్యరావుగారిని బట్టుకొని సింహనాదము చేసెను. వెన్నెలకంటివారి వంశమునకు విక్రమరావుగారే మిగిలిరి; కలువవారివంశమునకు వెంకయ్యామాత్యరావుగారే శేషించిరి.

3

కారాగారమున వెంకయ్యామాత్యరావుగారికిని, రాణివాసమునఁ జంద్రికకును స్థిరనివాస మేర్పడినది. వెంకయ్యామాత్యరావుగా రాత్మహత్య చేసికొనఁ బ్రయత్నించుటకైనను వీలులేని కట్టడిలో నుండెను. చంద్రికయొకతూరి తన బంధుజాలమును జూచుటకేని వీలులేని నిర్బంధములో నుండెను. రాణి దాసియాయెను; దాసి రాణియాయెను.

కర్మ మేతము వంటిది. ఒకతూరి యొకకొమ్మ నేలను ముట్టును: ఇంకొకతూరి ఆకస మంటును. దాసి కలచేఁ దనకడకు వెంకయ్యామాత్యరావుగారిని రావించుకొని చంద్రిక తనపాదము లొత్తుమని యామె కాజ్ఞా

పించును. ఆమె యూరకుండఁగా పలువురు దాసికలామె చేతులు పట్టుకొని బలాత్కరించి యొత్తింతురు.

ఒక జడప్రతిమకుఁ దన కిష్టమువచ్చినపుడు ప్రాణము పోసి పని చేయించుకొని మఱలఁ బ్రాణము తీసివైచి యొక గదిలో దాఁపఁబడినటు లున్న దామె. విక్రమరావుగారు వెంకయ్యమ్మరావుగారి మొగము చూడఁడు. ప్రతిదిన మామెను నిర్బంధించి యెటులెటులు శిక్షించినో తీరికగా వినును. ఆశిక్ష కేనాఁడును తృప్తి పొందఁడు.

ఆశ తీఱునుగాని పగ తీఱదు. ఆశ కంతరంగమున్నది; పగకు లేదు. పగ కొక స్రష్ట లేఁడు. అదితనను దానే సృజించుకొనెను. పగయొక్క కుడిచేయి సెగ; ఎడమచేయి వగ. క్రౌర్యము దానికూఁతురు. దాని కొక కోర కలదు. అది కాటందియొకొక్క విషబిందువునే విడుచును. విషగ్రస్తుఁడు కొంచెమునేపు వచ్చి మఱికొంచెము నేపటికి బ్రదుకును. అది క్రమ్మఱ కాటందుచుండును.

'తా నెంతహింసించినను వెంకయ్యమ్మరావుగారు పల్లెత్తు మాటయైన పలుక'రని దాసికలు చెప్పినపుడు విక్రమరావుగారు పండ్లు పటపట కొఱికికొనును. అపకారిని క్షమించుటయే కసి తీర్చుకొనుట కదా!

వెంకయ్యమ్మరావుగారిపై పగ తీర్చుకొనుటకే విక్రమరావుగారంత గాఢముగా చంద్రికను బ్రేమింపలేదు. ఆఁకలి యెటులు కలిగెనో చంద్రికపై ప్రేమయు నటులే కలిగెను. ఈఘటన యుదాసీనమే.

అతఁడు చంద్రికను బ్రేమించినాఁ డనుటకంటె అతఁడు చంద్రికకంటె వేఱేమియు నెఱుఁగఁ డనుట యుక్తతరము. అతనిప్రేమ చంద్రిక నెంత ప్రేమించినను ఆవల మిగిలియే యుండును. ఆమిగిలినప్రేమప్రపంచమున నాతఁ డానందించును; పక్షివలె ఎగురును. యతనిప్రేమయను జలప్రళయమున రాజ్యమును, ప్రపంచమును, తుదకు తానును గూడ మునిఁగిపోయెను. అందు చంద్రికయను లంక యొక్కటియే తేలాడుచుండెను.

చంద్రిక విక్రమరావుగారి యింగితదేవత. అది యతని దాసిగా మాఱును; శిష్యగా నగును; గురువుగా పరిణమించును; శయ్య యయిపోవును. అది యతని యభీష్టదేవత.

చంద్రిక యేడ్చి యతని నేడిపించును; నవ్వి నవ్వించును; త్రాగి త్రాగించును; సొక్కి సొక్కించును; ఏడ్వకయు నేడిపించును; నవ్వకయు నవ్వించును; త్రావకయుఁ ద్రావించును; సొక్కకయు సొక్కించును. విక్రమరావుగారు చంద్రిక చేతిలో కీలుబొమ్మ.

ప్రేమయను పాలవెల్లిలో ఇంద్రియసుఖ మొక విషద్వీపము. ఆవిషద్వీప మెక్కినవెంటనే క్షీరసముద్రమంతయు విషసముద్ర మయిపోవును.

విక్రమరావుగారు ఎంతవ్యయ మొనరించినను మిగులఁ నిధివలెనున్న ప్రేమ పరిశిష్టముయొక్క ఛాయ. అట్టిఛాయయే చంద్రికాసహస్రమును సృష్టింపఁగలదు.

చంద్రిక రాజు: విక్రమరావుగారు రాణి. రాజ్యమున నిసుమంతయుఁ గొఱలేదు. ధర్మము నాలుగుపాదముల నడిచిపోవుచున్నది. ప్రజలో—చంద్రికకు జయపెట్టని చేతులు లేవు.

వెంకయ్యమ్మరావుగారి మాట యిపు డెవ్వరు నెఱుఁగనే యెఱుఁగరు. తానేమో; తన కారాగారమేమో! అది శరత్కాలచంద్రికయే యగుఁగాక! నిదురలో దాని నెవ రెఱుఁగుదురు?

౪

కలహంసియనిన నితరదాసికల కందఱకు కడుపుమంట. అది చంద్రికకుఁ గడు నిష్టురాలు. కలహంసి వచ్చుచో దాసిక లందఱు షాగమమంగలి యంగ్లత్తెసమువలె విఱిసిపోవలసినదే. దానినందఱు నిందింతురు కాని యది ఎవరిని పల్లెత్తుమాట అనదు.

కలహంసి కంతఃపురముననే యొక యంతఃపురము కలదు. అదియచట నెటులు సంచరించుచుండునో, చంద్రిక కడ కెపుడువచ్చునో, యెపు డేఁగునో యితరుల కెవరికిని దెలియదు. కలహంసి యొక దాసియనియు, చంద్రిక కంతరంగసఖి యనియు, విక్రమరావుగారు చంద్రికకడకు రాఁగనే కాకులవలె నెగిరిపోయినటులు అది రాఁగనే యావలికి వెళ్లిపోవలయు ననియు దాసీలోక మెఱుఁగును.

కలహంసి చంద్రిక కెంత యిష్టురాలో విక్రమరావుగారికిఁ గూడ నంత యిష్టురాలు. కలహంసి

విక్రమరావుగారికి మద్యపాత్రముతోఁ దక్క నూరక కానరాదు. దానిచేతులతోఁదక్క మఱిదేనిచేతులతోను విక్రమరావుగారికి మద్యము సయింపదు. విక్రమరావుగారి నప్పి యార్పక కలహంసి చంద్రికకడ కేఁగదు. ఆతఁడు నివరించినంతటకలహంసిలోనికేఁగి యాయంతః పురకవాటములు దృఢముగా బంధించుకొనును.

రాజుతో అతిపరిచితికల దాసి రెండవ రాణి. దానిమాట మొదట; రాణిమాట పిదప.

ళ

శరచ్చంద్రికలో చంద్రికయు, విక్రమరావుగారును విహరించుచుండఁగా నచటికి దాది శిశువును దీసికొనివచ్చెను. చంద్రిక చేతులలో నాబాలుఁడు బాలచంద్రునివలె నుండెను. చంద్రిక ఆబాలు మోము చూచి విక్రమరావుగారితో సరిగా 'మీ మోమే!' అనియెను.

'అది స్తుతి. నీమోముకాదు. నామోమునుకాదు. ఇరువురిమోము' అనుచు తల్లిమోమున కానించి విక్రమరావుగారిరువురమోముల ముద్దాడిరి.

చంద్రిక శిశువును విక్రమరావుగారి కిచ్చెను. అతఁ డాశిశువు నేకాగ్రతతో తిలకించు చుండెను.

ఏకాగ్రత యొకయద్దము. అందు కొన్నివిషయములు స్ఫుటముగను, మఱికొన్ని అస్ఫుటముగను కానిపించును.

"చంద్రికా! నీవు నాతో కారాగారమునకు రావలయును."

"నాకు అలంకారవేళ యయినది."

దాది వెంటరా శిశువు నెత్తికొని విక్రమరావుగారు కారాగారమున కేఁగిరి. గొలుసులచే కాలుచేతులు బంధింపఁబడి కూలఁబడియుండిన వెంకయ్యమ్మారావుగారు అతనిఁజూచి చిఱుతపులివలె లేచి నిలువఁబడెను.

"అంతటి యవినయము చేయకుండినచో ఈపాటికి నీవును నాచేత నింతశిశువు నెత్తించి యుందువు."

వెంకయ్యమ్మారావుగారు సహజ మౌనము మానలేదు.

"ఇదిగో మీమామగారి అమ్మకడకు వెళ్లుము!" అని శిశువును విక్రమరావుగారు దాదికిచ్చిరి.

"నాకొక కోరికకలదు. చాలఁగాలమునుండి తమతో మనవిచేసికొన నువ్విళ్లూరుచుంటిని. చెప్పుమని సెలవా?"

"అదియేమి?"

నన్నిచట బంధించి యుంచుట పిఱికి తనము. నాచేతి కొక కత్తియిందు; తామొక కత్తికొందు. అది నెలమపని. ఇది దాసీకృత్యము కాదా?"

"నిన్ను నరకమున గొంతునఱకు పాఁతి పెట్టించెదను; ప్రేలకుము."

"ఓసీ! ఇంతకంటె అదిమేలు; అటులు చేయింపుమురా!"

విక్రమరావుగారి కనుసన్నలచే నిరువురు దాసికలిరువైపులనుండి కొరడాలతో నామెను బాఁదిరి. ఆమె యిసుమంతయు చలింపలేదు.

"ఓసీ, యీనాతమ్ముడు నెత్తికొనుము!"

"ఓరీ! వాఁడెవఁడో నీ వే మెఱుఁగుదువు!"

"నీనాలుక కోయించెదను."

"ఇంకొక యేఁడు దాఁటినపిదప వీనితో నామోము చూడరమ్ము; మఱచితిని. అపుడు నీనాలుకను కోసికొని మఱీరమ్ము."

విక్రమరావు గుండెలలో రాయిపడెను. వృథాలోచన మపుడు పనులలో మునిఁగి తేలుచుండెను. అతఁడచటినుండి లేచిపోయెను. అచటి దాసికలను దాదిని రాజ్యాంతరము వెళ్లఁగొట్టెను. శిశువును లోనికిఁ బంపివైచెను.

"నేనిపుడు చంద్రికనుదక్క నెవరి నెఱుఁగుదును? ఎవరి నడుగను? ఏమని యడుగను? ఎటులు కనిపట్టుదును? మస్యము క్రోల కెటు లుందును? ఛీ ఛీ ఛీ! కలహంసీ, కల్లు కల్లు! మద్యము మద్యము!! రమ్ము రమ్ము!!!"

కలహంసి మద్యము తెచ్చెను. విక్రమరావుగారు మద్యముపైఁ దమవిక్రమమంతయు వినియోగించిరి. కలహంసి వెళ్లిపోయెను. అంతఃపుర కవాటములు కటకట పడుచున్నటులు కటకట పడెను.

"కలహంసీ, మద్యము; కలహంసీ, మద్యము; కల—మద్య-క-మ" అని దీర్ఘధ్వనులాకవాటమునకుఁ దాఁకెను. అంతఃపురమున జాగరూకయయియున్న చంద్రిక "కలహంసీ! మఱల మద్యముగొని పొమ్ము" అని శాసింపఁగా కలహంసి క్రమ్మఱ మద్యపాత్రము పూరించి విక్రమరావుగారికడ కేఁగెను.

విక్రమరావుగారు వదరుచుండిరి. కలహంసి మద్యపాత్ర మతని కందిచ్చెను. అతఁడు దానిని ద్రావుచు "ఎ ఎ ఎవరి కు కు కు కుమారుఁ" డనెను. ఉదరములోని కేఁగఁగా మిగిలిన మద్యమాతని వక్షమును శిరమును అభిషేకించెను. విక్రమరావుగారు సుఖస్వర్గ మధిరోహించుచుండిరి. అతనిగ్రుడ్లు చంద్రునిప్పులవలె నెఱ్ఱబాఱినవి; అధరము వెల్లబాఱినది. అతఁడు నేలఁగూలి, స్వర్గమెక్కి యింద్రత్వ మనుభవించుచుండెను.

కలహంసి యంతిపురిలోని కేఁగి తలుపులుమూసికొనెను. అవి తెల్లవారుదనుక విడివడలేదు. అంతవఱకు విక్రమరావుగారును ఇంద్రత్వమును వీడలేదు.

౬

ఇపుడు వెంకయ్యమ్మారావుగారికి వెనుకటియంతే హింసలు లేవు. ఇపుడు విక్రమరావుగారికా మెమోముఁ జూడ, సిగ్గు. వాఁడును నేఁడును వెంకయ్యమ్మారావుగారొకరీతిగనే యుండిరి. అమాయికతయొక్క తావియు సొగసుఁదనమును ఆమెను త్యజింపలేదు.

వాన కురియుచుండెను. విక్రమరావుగారు మేడపై నాలోచించుచుఁ గూరుచుండిరి. ఆయత్యంత ప్రశాంతసమయమున నతని విషాదాయుర్ని మేషముల లెక్కించుచున్నటులు ఒకొక్కబిందువే పడుచుండెను. తన మోహపరిమళము సహింపలేక గాలికిఁ గొట్టుకొనిపోవలె ననుకొన్నటు లాతఁడు గవాక్షములఁ దెఱచెను. ఆతఁ డాయుదకధారలందు చంద్రికాకంఠమున మంగళసూత్రము నెందుబంధించెనో యాపట మంటపమును గాంచెను.

"ఛీ, చంద్రిక యేమి! అనుమాన మేమి! చంద్రికా, చంద్రికా" యని మెల్లగా ననుకొనుచు అంతఃపురమార్గము పట్టెను.

శిశువు నెత్తికొని దాది దాపునకువచ్చి "బాబుగారికి మాటలన్నియు వచ్చినవి; ఎక్కడలేని యూహలును పుట్టిన" వని మనవిచేసెను.

విక్రమరావుగారా శిశువు నెత్తికొని యుపలాలింపఁ దొడఁగిరి.

ఉపలాలన మొకమద్దుమందు. దానిచే నీశ్వరునైనను సేవకుని జేయవచ్చును.

ఆశిశువు కుక్కపిల్లకంటెఁ జనవుగా విక్రమరావుగారికడ కరుగును. విశ్వాసముతో విక్రమరావుగారతని నెత్తికొందురు. అతఁ డాశిశువు విజయునిపై నేకాంతమున అతిప్రేమ నభినయించుచుండెను.

విజయుఁడు తనకడకు వచ్చినపుడెల్ల విక్రమరావుగారి మనోగ్రహపుఁ జట్టము ఉబ్బాఁతలూఁగిపోవుచుండెను. నోటివఱకు వచ్చిన కొన్నిమాటల నాతఁడు మఱల స్తంభింపఁ జేసికొనుచుండెను.

నాఁడు విజయుని జన్మదినోత్సవము. దాది యతని నలంకరించి విక్రమరావుగారికడకుఁ దీసికొని వచ్చెను. విజయుఁడు తానూతనాలంకారములను జూచు కొనుచుండెను.

"బాబూ! అయ్యగారికాడి కెళ్లు!"

"ఛీ ఛీ, నీకు తెలదుపో" అని ఆవిజయుఁడు దాది నీసడించి తన విజ్ఞానమునకు గర్వపడెను. దాది వెళ్లి పోయెను. విక్రమరావుగారిలో నొక జిజ్ఞాస లేచి కూరు చుండెను.

"దాదీ! నీవేఁగి యిరువురు సేవకులఁ బంపు" మని విక్రమరావుగారు విజయు నెత్తుకొని తలుపులు మూసి "విజయా! అయ్యగా రెవరు?" అని యడిగిరి.

"మా అమ్మదగ్గి రుంటుందే—కలంసి—అదీమా అయ్యారు."

విక్రమరావుగారు కూలఁబడి "అయ్యో! అన్య క్తత" అని తల బాఁదుకొనిరి. అపుడే కోటముందు వృద్ధ గజముపై పిడుగుపడెను.

"నిజమంటే నిజం. కలంసి నన్ను అయ్యారూ అనిపిలమని చాటుగా చెబుతుంది."

"ఏమది?" అనుచు విక్రమరావుగా రేకాగ్రతతో నాలోచించుచుండిరి. తనను దహించి భస్మసాత్కరించు చరమాగ్నియొక్క రూపమును విక్రమరావుగారి ముఖ ము గుంజుకొనుచుండెను.

"తలుపు! తలుపు!"

అతఁడు మంచుగడ్డవలెఁ జల్లఁబడి, విజయు నెత్తు కొని తలుపులు తెఱచెను. చంద్రిక లోపలఁ బ్రవేశిం చుచుఁ జేతులు చాఁచెను.

చంద్రిక వెనుకనే కలహంసి మద్యపాత్రముతోఁ బ్రవేశించి తలుపుచాటున నుండెను.

"కలహంసీ! లోనికి రమ్ము! ఏదీమద్యము?" అని విక్రమరావుగా రడిగిరి. కలహంసి యతనికి మద్యపాత్ర మిచ్చెను. అతఁడు విజయు నొకమాఱును, కలహంసినొక మాఱును సమయము చిక్కినపు డెల్ల చూచుచు "దేవీ! ఇతనిని దీసికొ"మ్మని విజయుని చంద్రిక కిచ్చి "కలహం సిని నేఁడు నాకడ నుంపవలెను. ఈపుత్రని జన్మదినో త్సవమున నా కెడతెగకుండ మద్యము కావలసియుం డును. నీవుమాత్ర మెఱుఁగవా?" అనెను.

చంద్రిక కలహంసికేసి చూచి నవ్వుచు "ఇంత కంటెనా?" అనియెను.

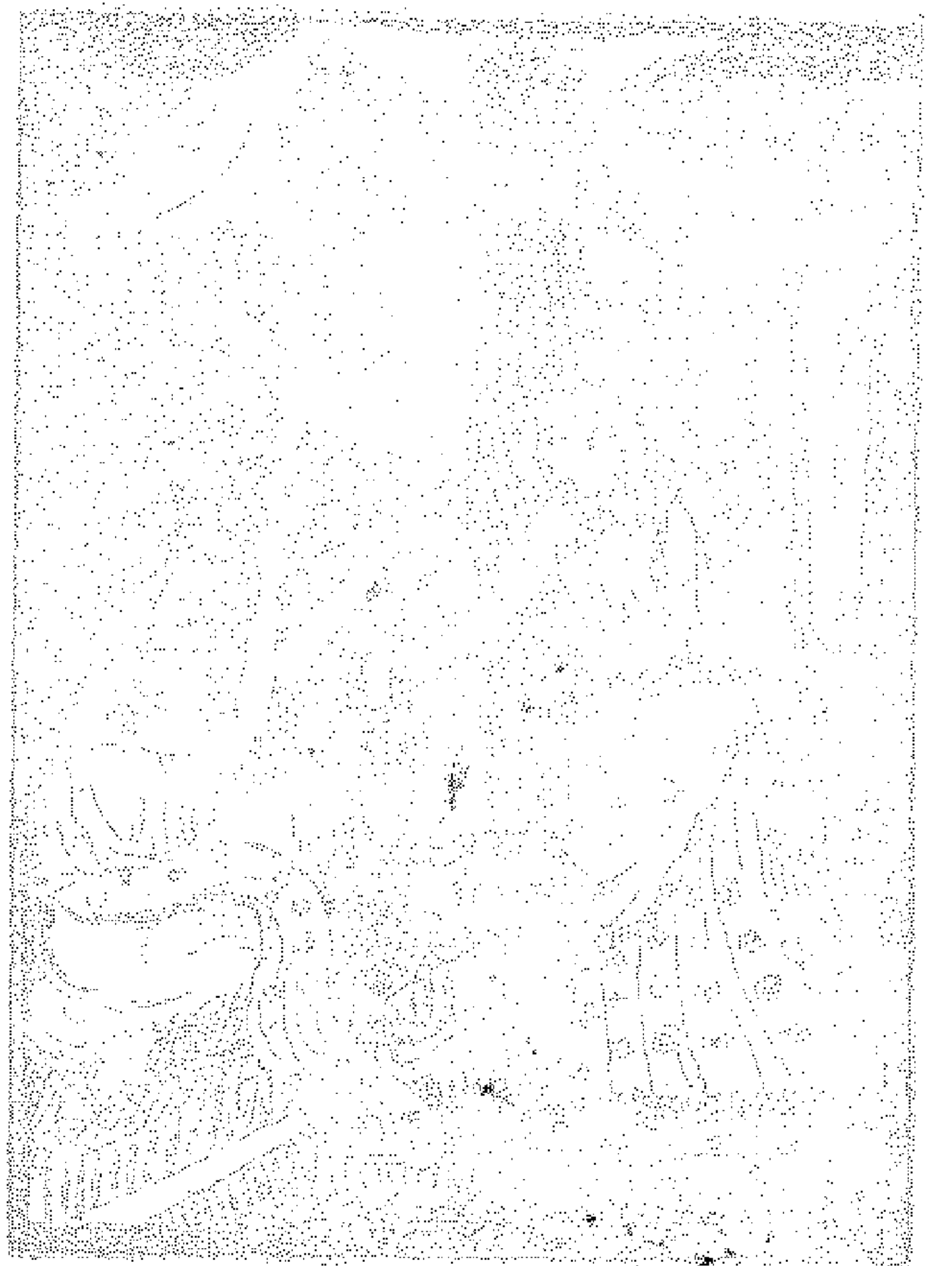
"చంద్రికా! నీవు నేఁడు చక్కగా నలంకరించు కొనియుండుము. నేనును వెంటనే నీకడకు రాఁగలను."

"తప్పక రావలయును!" అనుచు చంద్రిక శిశువు నెత్తికొని వెళ్లిపోయెను. విక్రమరావుగా రదేపనిగా ద్వారమువంక చూచుచుండిరి. కొంతవడికి ఇరువురు సేవ కులువచ్చి ద్వారముకడ నిలువఁబడిరి.

కలహంసి విక్రమరావుగారికి మద్య మీయఁ బోయెను.

"ఓసీ! నాకు ముందు కొంచెము పాలు తెమ్ము!"

కలహంసి లోనికేఁగి పాలు తెచ్చెను. విక్రమరావు గారు ఆపాలగిన్నె నచటఁ బెట్టికొనిరి.

"ఇదిగోఁ గత్తి! ఈమద్యమున నీరక్తము కలిపి నీ కుమారుని జన్మదినోత్సవమునఁ గ్రోలుదును."

అతఁ డప్పుడు మరణమంత యాత్యంతాభావ మనుభవించుచుఁ బటమటీరమున నుదయించిన యౌవన మత్తతకు గోరికట్టి దానిపైఁ దా నిలువఁబడియున్నటు లూహించుకొనుచుండెను.

కలహంసి కొంతసేపటికి "దేవా! మద్యము!" అనెను.

"ఓసీ! నాకు మద్యము కాదు; రక్తము కావలయును."

"దేవా! అదియేమి?"

"ఇదిగోఁ గత్తి! ఈమద్యమున నీరక్తము కలిపి నీ కుమారుని జన్మదినోత్సవమునఁ గ్రోలుదును."

కలహంసితాను తానో,' లేక మృత్యువు ప్రసాదించిన యొక యభావమో తెలిసికొనఁ జాలకుండెను.

విక్రమసింహుఁడు సేవకుల లోనికిఁ బిల్చి "ఈ కలహంసి నాగదిలోనికిఁ గొంపోయి వస్త్రము లూడ్చి తీసికొనిరం"డని ఆజ్ఞాపించిరి.

"ఓసీ! నీకు ధైర్యమున్నచో ఈకత్తిగొని నన్ను నఱుకుము!"

వెంటనే సేవకులు దానిని గదిలోనికిఁ గొంపోయిరి.

విక్రమరావుగా రొకతూరి కత్తిజళిపించిరి. అది మృత్యువు జిహ్వ చాఁపినటులుండెను.

ఒక గోఁచితో కలహంసుఁడు గదిలోనుండి కొనిరాఁబడియెను.

"ఓరీ! నీకు ధైర్య మున్నచో ఈకత్తిగొని నన్ను నఱుకుము!"

కలహంసుఁడు వెలవెలఁబోయెను.

"ఓరీ! నీపేరేమి?"

"కలహంసుఁడు."

౭

సేవకుఁ డొకఁడు కారాగారద్వారములు తెఱచి వెంకయ్యమ్మారావుగారిని విడిచిపుచ్చెను.

మఱియొకసేవకుఁడు చంద్రికకడకు వచ్చి "దేవీ! నేఁటివిజయుని జన్మదినోత్సవమున భూతభవిష్యద్వర్తమానములు చెప్పఁగలిగిన పాములవాఁ డొకఁడు మిమ్ములవినోదింపఁజేయ దేవరయానతిచే నిపుడేరాఁగలఁ"డని నివేదించెను.

వెంటనే పాములబుట్ట చేకొని యొక పాములవాఁడు చంద్రికాంతఃపురము ప్రవేశించెను. వాని తల పాగ పలురంగుల పాములతోఁ జేయఁబడి నటులుండెను. అతని నాగసారబుర్ర చుట్టలుచుట్టుకొని లేచియాడుచు పాడుచునున్న పామా యనిపించుచుండెను.

సర్పాధిదేవతగా నున్నాఁడాతఁడు. వాఁ డా పాములబుట్ట క్రిందనిడి నాగసారము పాడఁ దొడఁగెను.వానిబుగ్గలు తిత్తులవలె ఉబుకుచుండెను. అతని మోమునందలి నామము మృత్యుశిరమున నెత్తిన దీపశిఖవలె నుండెను. విజయుఁ డాపాములవాని కడ కతి చనవుగా నేఁగెను. అతి సమ్మోహనముగా నున్న దాస్వరము.

చంద్రిక "కలహంసీ రమ్మ"ని పిలిచెను. పాములవాఁ డాసారబుఱ్ఱ క్రిందనిడి "నేను వట్టిపాములవాఁడనే కాను. నేను కాలజ్ఞుఁడను."

గానవిశారద సంగీతవిద్వాన్
బిడారద కృష్ణప్ప-మైసూరు

సంగీతవిద్వాన్
బి. రాచప్ప-మైసూరు

సంగీతవిద్వాన్ పండిత
బాలక్కాడి శ్రీనివాసయ్యంగారు

సంగీతవిద్వాన్.
కె. వాసుదేవాచార్య-మైసూరు

వైణికశిఖామణి కీ. శే. వీణ శేషణ్ణ-మైసూరు

వైణికవిద్వాన్ వెంకటగిరియప్ప-మైసూరు

వైణికప్రవీణ, వైణికవిద్వాన్, సుబ్బణ్ణ-మైసూరు

"మాకలహంసిని రానిమ్ము చెప్పుదువుగాని.

కలహంసి యని యేల మోసగించెదవు? కలహంసుఁ డని సత్యము చెప్పుము!"

"మెల్లఁగా ననుము. మెల్లఁగా మాటలాడుము!"

"నాకడ నొకశక్తి యున్నది. దానిచే నామాటలు గోడయావలనుండువారికి వినరావు."

జోస్యము కౌతుకకవాటములు తెఱచును. అందు శ్రోత కెదురుగా ఆశీర్వదించుచు నొకదేవత ఫలసమృద్ధమయిన పళ్లెర మొండు కైకొని నిలిచియుండును. అందలి ప్రతిపండును శ్రోతవడిలో పడుచుండును.

"నీకట్టి శక్తి యుండుఁగాక! నాకు భయ మగుచున్నది."

"దేవీ! భయపడకుము; నన్ను నమ్ము. నీకు ముందు పెద్దయదృష్టము గలదు. నీవు కావలసిన ప్రశ్నములన్నియు నడుగుము. నీకు సంతృప్తియగు పిదప నేనాకు బహుమతి యిత్తువుగాక!

"కలహంసుఁ డెపుడేని పట్టుఁబడునా?"

"ఇఁకఁ బట్టుపడఁడు."

"రాజు విజయుని ననుమానింపఁడుకదా!"

"అతని కిపు డేమియు ననుమానము లేదు."

"చెఱలో ఒకరాణి యున్నది. దానికి విమోచనము కలుగునా?"

"ఇఁక క్రొత్తగా కలుగదు."

చంద్రిక ఆలోచించుచుండెను. పాములవాఁడు "దేవీ! నీకు ప్రశ్నము లేమియు గోచరించుచున్నటులు కానరాదు. కొన్ని నేనడిగెదను. వానివలన నీకుఁ దోఁప వచ్చును" అనెను.

"ఔను."

"నీకు రాజ్యకాంక్ష కలదా?"

"సంపూర్ణముగా."

"నీ కొకగంటలో అది పూర్తి యగును. అయితే రాజుగారు పరిష్కారము కావలయునని తమకు కోరిక యున్నదా?"

"అది సిద్ధించు టెటులు?"

"ఎంత తెలివిమాలిన య్యాఁడుదానవు? ఆఁడుదానిలో ఈ తెలివితక్కువ నే నెచటను జూడలేదు. సరియ. నీయభీష్టము నేను నెఱవేర్చెదను. ఇంకొకమాట— కలహంసుఁడు నీకెట్టిచుట్టము?"

"రాజుగారికంటె ముందు తాళిగట్టినమగఁడు."

"రాజు నాతనిచే చంపింపఁగోర్కయా?"

"వేయేండ్లు వర్ధిల్లుము!"

అచటనచట నాడుకొనుచు నపు డచటికి వచ్చిన విజయుఁడు "అమ్మా! ఈమాట ఆయనతో చెబుతా. ఆయన్ని చంపాలనిచూస్తున్నావుగా. నన్ను చంపి మఱి ఆయన్ని చంపు" అనెను.

"దేవీ! నీకోరికి సిద్ధించితీఱునుగాని అతనిచే సిద్ధింపదు."

"మఱి యెవనిచేత?"

"నాచే."

"నిక్కముగా?"

"నిక్కముగా."

"నాకొక బహుమతి కావలయును."

"నీయిష్టము. కోరుకొనుము."

"తిరిగి పోరాదు."

"తిరిగి పోవను. ముమ్మాటికి తిరిగిపోవను."

"చెప్పనా?"

"వడిగా."

"హత్యయొనరించు ఈపాములవానిని బ్రదికియున్నంతవఱకు మఱచిపోవలయును."

"ఇదేమి బహుమానము?"

"ఇది బహుమతియే కానియెడల ఒక—"

"ఒక యేమి?"

"ఒక—"

"ఛీ, నీ వనుమాన పిశాచగ్రస్తుఁడవు! చెప్పుము. ఒక యేమి? ఊరా? పరగణా?"

"ఇస్సీ! ఎంతనైచ్యము!"

"ఏమీ గొప్ప ఒక?"

"తిరిగి పోరాదు."

"ఛీ ఛీ, ఎంత నీచుఁడవు! నీయెడలనే నీకు నమ్మకము లేదు."

"ఔను. నేను నీచుఁడనే. ఒకముద్దుముగఁ బలఁచితిని. కాని యిపుడు కాదు. అతనిని చంపినతరువాత."

చంద్రిక యొక చిఱునవ్వు నవ్వెను. ఆ నవ్వుతో పాములవాఁ డా పానకస్తకము కదలిపోయి యిట్టు లనెను:

"ఇఁక నతని చంపుదునా?"

"ఊఁ! ఊఁ."

"మా నాన్ననే చంపేస్తారా? నేనుపోయి చెప్పేస్తాను." అనుచు విజయుఁడు పరువెత్తఁ దొడఁగెను. చంద్రిక వానిఁబట్టుకొని ముఖపిధానము చేసెను.

"ఏల నోరు మూసెదవు? ఆతనికి వినఁబడినను నీకు భీతిలేదు." "నాయనా! ఈపాలు త్రాగెదవా?" అని యొకపాలగిన్నె తీసి ఆపాములవాఁడు విజయునకిచ్చెను. విజయుఁ డాగిన్నెను క్రిందఁబాఱవైచి "నాన్నా! నాన్నా!" అని యేడ్వఁ దొడఁగెను.

పాములవాఁడు తలవిసిరి పాగను క్రిందఁబడునట్లు లొనరించెను. చిరపరిచితమగు నొక పరిమళ మాకేశకలాపమునుండి చంద్రిక కడకుఁ బ్రసరించెను.

చంద్రిక కన్నులు చెదరెను; నోరు పడెను; ముఖము వెలికిపోయెను.

విజయుఁడు "నాన్నా నాన్నా" అని పిలిచెను. పాములవాఁడా బుట్టనుండి తీసి యాంజలి నల్లత్రాచు తోఁకను చేతితోఁ బట్టుకొని కుడిచేతిమీఁదను, కుడిచేతితోఁ బట్టుకొని యెడమ చేతిమీఁదను కఱపించుకొనెను. మరణము కోరుకొనఁగా ప్రాణము తీయఁబడినట్లు చంద్రిక తలఁచెను.

"నాన్నా! నాకో పామిస్తావూ? నేనూ నీకు మల్లే ఆడుకుంటాను" అని విజయుఁ డనెను.

పాములవాఁడు "నాయనా! ఇదిగో! ఇచ్చెదను పట్టుకొనుము!" అని అతనికేసి చూపుచు నటించి నటించి గవాక్షమునుండి నేలమీఁదికి విసిరివైచి నేలఁ గూలెను.

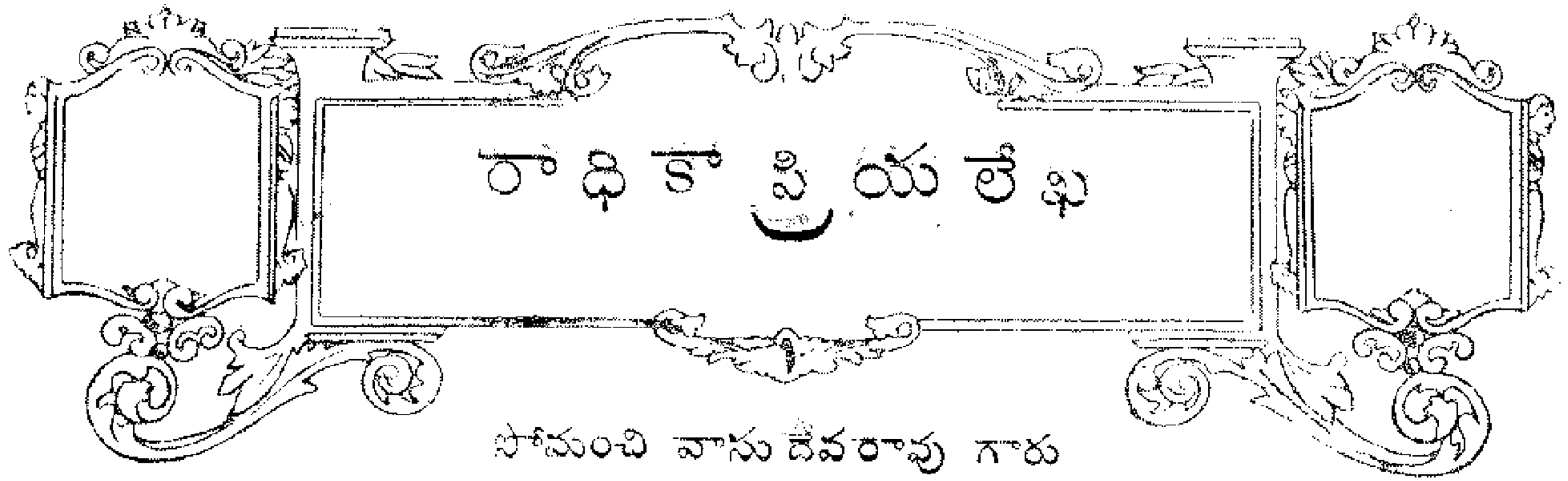
విజయుఁ డతనిని వెఱ్ఱిగా చూచుచు "నాన్నా, నాన్నా! అమ్మా! పగిలెట్టువే" అని పలుకుచెను.

అపుడు వెంకయ్యమ్మారావుగారు రెండు ఖడ్గములు చేఁబూని యచటికివచ్చి బొమ్మవలె నిలిచిపోయెను. పాములవానివలెనే ఆ ఖడ్గములు రెండును నేలఁగూలెను.

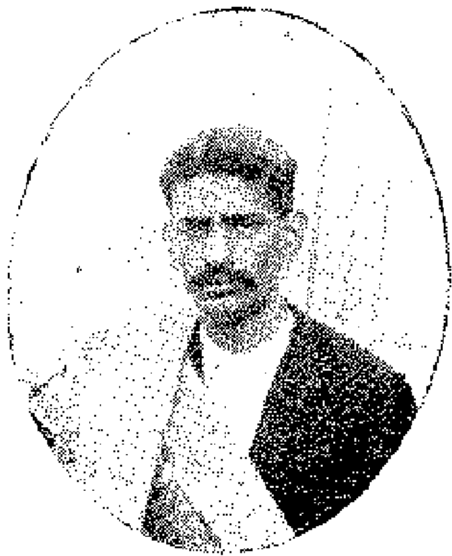

అపుడు వెంకయ్యమ్మారావుగారు రెండుఖడ్గములు చేఁబూని యచటికివచ్చి బొమ్మవలె నిలిచిపోయెను. పాములవానివలెనే ఆఖడ్గములు రెండును నేలఁగూలెను.

సంపూర్ణము

సోమంచి వాసుదేవరావు గారు

వ్యాసకర్త

మధురాపురీసతీమధు
మధురాధర పానమత్తమారమణునకున్
కుధరారి పూజ్యచరణున
కుధరాపాలునకు మదనగోపాలునకున్.

క. భయభక్తు లెసఁగు రాధ వి
నయపూర్వ నమస్కృతులు పొనర్చి యనుపఁగాఁ
బ్రియలేఖార్థము లేమనఁ
గ యదూత్తమ! నాఁడు విడితిగా నను బృందన్.

మ. "లలనా! నిన్ విడువంగనేర భయమేలా నీకు? నిర్వ్యఢ్భనన్
జలజాస్త్రుండు మనంగ నిచ్చునె ననున్ నానాకఠోరాస్త్రజా
తలసద్వహ్ని శిఖాకలాపముల మ్రందన్ జేసెడున్ గాని" యం
చలనాఁ బాఱుట నొందఁ జేసినను గృష్ణా! యిట్లు వంచించెదే.

ఉ. "నాతి! భవన్ముఖాంబురుహ నవ్యసుగంధ మరందపాన సౌ
ఖ్యాతిశయంబు నొందెడు మదళిమధువ్రత యుగ్మ"మంచు నే
మో తెలుపంగ సాత్త్వికపుమూర్తిగ నెంచితిఁగాని వేఱుగా
నేతువటంచు నెన్నఁడు గణింపఁగఁజాల రమామనోహరా!

మ. "అకటా, నమ్మిన దీపాలంతి నను; నియ్యబ్జాక్షిఁ బాయంగఁ బా
తకమా నేమొ" యటంచు నెంచ విదియుక్తంబౌనె? శ్రీరామణీ
యకపీయూషతరంగడోలల విహారాపేక్ష వాటించి గో
పికయౌ రాధ సనాథఁ జేసెదె కృపాపీయూషవిహీనుండవై?

చ. రహము సహంబు నాక మధురాపురలోలవిలోచనా మనో
గృహముల బ్రేమమీఱఁగఁ జరించెద వక్కట! కొంకులేక నీ
వు హర! మదీయరాగ ముడివోయెనె? యింతకే నా మనోధనా
పహరణమున్ బొనర్చితివి భాస్వరధర్మ మెఱుంగనేరవే?

శా. ఱాఁడెందంబు గలట్టివాఁడవయితే రామానుజా, మన్మథ
ప్రీడాలోలత మించెదే హరి, పరస్త్రీయుక్తుఁడై, యక్కటా!
క్రీడాహీనుఁడవైతివే నిజవధూప్రేమాతిరేకంబులన్
గూడన్ జాలనివాఁడవై కటకటా! గోపాల, నిన్నేమనన్?

ఉ. అంగజరూప, నమ్మితిఁగదా, నిను నమ్మినదానికిన్ ఫలం
బుం గని బేలనైతి మునుమున్ దనకున్ దనువచ్చుకాంత యె
ట్లుం గడుఁ జుల్కనౌఁగద కఠోరహృదంతర! యెట్లు భీకరా
నంగసుమాంబకానలమునందుఁ దపింపఁగఁ జాలుదున్ హరీ!

ఉ. ఆ యమునానదీపులినమం దల శారద చంద్రచంద్రికన్
వాయుకిశోరవారములు వర్తిల మన్మథనర్తనంబు నా
తో యదువంశవార్ధిశశి! తోరపునెయ్యముఁ దియ్యమొప్పఁగాఁ
జేయవె? యిప్పుడే మఱువఁజెల్లునె నీకుఁ దదీయవైఖరుల్.

శా. ఆయారంబుల, నాలతాంతమృదుశయ్యన్ గంధవాహార్భకా
మేయప్రాభవసౌఖ్యముల్ పొసఁగ నెమ్మిన్ సుప్తి నేనుండ మా
యాయుక్తిన్ ననుఁజేరి నాకపుడు బాహాలింగనం బీయవే?
హాయిన్ గూర్పవె? యప్పనుల్ మఱచితే, హా! వల్లవీపల్లవా?

శా. కాళిందీతటినీతరంగచయ ప్రేంఖద్రాజహంసీ సము
ద్వేలారావసుధాప్రసారములు ప్రీతిన్ గోల్పఁగా గోపికా
జాలంబుల్ వెనువెంటరా నపుడు రాసక్రీడలన్ దేలమే;
హాళిం జెందమె డోలికావిహృతి, దేవా, వల్లవీపల్లవా!

శా. బృందావీథి నికుంజపుంజ విలసద్వేదిస్థలిన్ జంద్రికా
సౌందర్యంబు రహించు యామినుల నిచ్చన్ నిచ్చలున్ నిల్చి యా
నందం బారఁగ వంశనాళసుధ నానన్ జేయవే గోపికా
బృందంబున్ నను విశ్వమోహనమహావిద్యాధురీణుండవై.

ఉ. ఓ సరసీజలోచన, వియోగభరానలతాపవేదనన్
నే సహియింపఁజాల నలి నీశరసఖ్యత నొంది యేఁచు న
న్నీశుకశారికానికర, మీమలయానిల, మీపికోత్కరం,
బీశరదాగమాబ్జరుచు, లీయళు, లీసుమపుంజకుంజముల్.

చ. మహితసనందనాదిమునిమానస మానసమానసౌఖ్య, రూ
పహసిత భావసంభవ, భవత్పరిరంభసుఖంబు నీఁగదే,
యహితమనోజ, దుర్మదము నాఁగఁగదే; భవదీయసేవ నా
కహరహ మీఁగదే, జలరుహాయతలోచన, పాపమోచనా!

అంబట్ఠసుత్తము

[అంబష్ఠ సూత్రము]

కే. రంగాచార్యులుగారు, యమ్.ఏ.,బి.యల్.

ఉపోద్ఘాతము

భారతదేశమున వేయిసంవత్సరముల నుండియు బౌద్ధగ్రంథములఁ బఠియించు నాచారమంతరించినది. బౌద్ధమతము దేశమున వ్యాపించి ప్రబలమై యున్న కాలములో బౌద్ధ వైదికగ్రంథములను భారతదేశీయులు పఠించుచున్నను బౌద్ధమతము క్షీణించి తుదకు దేశమునుండి యంతరించినతరువాత నట్టిగ్రంథ పరిచయముఁ జేయువారు దేశమున లేకయుండిరి. బ్రాహ్మణ

వ్యాసకర్త

గ్రంథములే దేశమునఁ బ్రబలి రానురాను బౌద్ధగ్రంథములంగూర్చి భారతదేశపుఁ బండితులు తలఁపనైనఁ దలఁపరైరి. బౌద్ధవైదికగ్రంథములు బహుపురాతనంబులును, బహు పూర్వ సాంఘిక కార్థిక మతసంబంధములును నైన విషయములంగూర్చి ముచ్చటించునవియు నగుటచే వానిని పఠియింపక నిరాకరించుట దేశచరిత్రముం దెలిసికొన నిశ్చయించువారలకు వలనుపడదు. బ్రాహ్మణగ్రంథములను బౌద్ధగ్రంథములను గలిపి పఠియించినఁగాని పూర్వకాలపుఁ బరిస్థితుల యథార్థజ్ఞానము కలుగదు. బౌద్ధవైదికగ్రంథరచనకాలమును సమముగ నిర్ణయించుటకు వీలులేకపోయినను వానింగూర్చి విద్వాంసులు పాటుపడి యందులోఁ గొన్నిభాగములు రెండువేల మూఁడు వందల సంవత్సరములక్రిందటనే దేశమునఁ బ్రబలి యున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నదని వ్రాయుచున్నారు.

1. హూణశకమునాల్గవశతాబ్దములోఁ గాంచీపురమునందున్న పండితునిచే "కథావత్తు" అను గ్రంథము అశోకచక్రవర్తి యాస్థానమునఁ బాటలీపుత్రములోఁ గ్రీస్తుజననమునకుఁబూర్వము మూఁడవశతాబ్దమధ్యమున మొగ్గలిపుత్రుండైన తిస్సునిచే రచింపఁబడినదని యాకాలపుఁ బుస్తకములలో వ్రాయఁబడినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. బౌద్ధులలో తిస్సునిసిద్ధాంతములనుగాక భిన్న సిద్ధాంతముల నవలంబించు బౌద్ధులయొక్క రెండువందల రేఁబది యసత్యాభిప్రాయములను ఖండించుటకై రచింపఁబడినట్లు చెప్పఁబడినది. ఈ"కథావత్తు"అనుగ్రంథమునందుఁ జర్చలన్నియును బూర్వ ప్రమాణముల లక్ష్యకరించుచున్నవి. అపూర్వప్రమాణములు పాళీ భాషాస్థములై కొలఁదికాలముక్రిందటనే ప్రకటింపఁబడిన పిటకములే! ఈప్రమాణములఁ బరీక్షించి చూచి విద్వాంసులు కథావత్తుకాలమునాఁటికిఁ బంచనికాయంబులు నుండియున్నవనియును నాకాలమునాటికే యయ్యవి మతవిషయంబులకు వివాదాంశంబులలోఁ బ్రమాణాంశములుగఁ బరిగణింపఁబడుచుండెడివనియును నిర్ణయించిరి.

(2) హోప్రాత్ బ్యూలర్, హుల్ట్జ్ అను పాశ్చాత్యపండితులు క్రీ. పూ. మూఁడుశతాబ్దములకు ముందు నిర్మింపఁబడిన శాసనములంబట్టి యాకాలమునాఁటికి 'పిటకములు' నికాయంబులు, సత్తాంతములు దేశమున లెస్సగ నభ్యసింపఁబడుచుండెడివని నిశ్చయించిరి.

(3) అశోకుని బ్రహ్మీశాసనములో నీపిటకాదిబౌద్ధగ్రంథములకు నిర్దేశము లున్నవి. అశోకునికాలము నాఁటి కియ్యవి యుండెననుట నిశ్చయము.

ఈ పైని జెప్పఁబడిన కారణములచేతను, ఇతర కారణములచేతను, విద్వాంసులు పిటకాదిబౌద్ధగ్రంథములశోకచక్రవర్తికాలమునకుఁ బూర్వమే రచింపఁబడిననియును, నాకాలమునాఁటికిఁ బ్రాబల్యమును జెంది యుండెననియును నిశ్చయించిరి.

బహుపురాతనములగు నీగ్రంథములలో ననేకస్థలములందు ఆకాలపు సాంఘికార్థికపరిస్థితులంగూర్చిన విషయములు గనుపించుచుండును. ఇట్టివిషయములంబట్టి మనము పూర్వపరిస్థితులంగూర్చిన విషయములను దెలిసికొనఁగలము. ఈవిషయములు కొన్ని బ్రాహ్మణధర్మసూత్రములలోఁ గొన్నిటితో విరోధించుచుండును. బౌద్ధగ్రంథములపరిచయ మింతకాలము దేశమున లేకుండుటంజేసియుఁ, బ్రజలు బ్రాహ్మణమతావలంబకులై యుండుటంబట్టియు, బ్రాహ్మణుల ధర్మసూత్రాదిగ్రంథములే దేశమున వ్యాపించియుండుటంజేసియు, మనకు బౌద్ధగ్రంథములం గనుపించు వచనములు కొన్ని వింతగను, నసత్యములుగను గానుపించును. బ్రాహ్మణధర్మసూత్రములలోఁ గానుపించు బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రవర్ణక్రమమునకు బౌద్ధధర్మసూత్రాదులయందు క్షత్రియబ్రాహ్మణవైశ్యశూద్రక్రమంబై కానుపించును. బ్రాహ్మణమతములో బ్రాహ్మణుల కట్టియగ్రస్థానమొసంగఁబడినదో, బౌద్ధమతమున క్షత్రియులకట్టి యగ్రస్థానమొసంగఁబడినది. దీనినిబట్టిచూడ భారతదేశమున బౌద్ధమతము ప్రబలియున్న భాగములలో, క్షత్రియుల కగ్రస్థానమొసంగబడినదేమోయనితోఁచుచున్నది. భోజనవివాహాదివిషయములలో బ్రాహ్మణధర్మసూత్రములలోఁ గానుపించునియమములు దేశమునందున్నవని బౌద్ధసూత్రములవల్లఁ దెలియవచ్చుచున్నవి. బ్రాహ్మణధర్మసూత్రాదులవలన దేశమున బ్రాహ్మణాదులలోను, వర్ణధర్మములం బాటింపక ప్రవర్తించువా రుండెడివారని తెలియఁగలదు. ఈవిషయమును బౌద్ధసూత్రములుగూడ దృఢపఱచుచున్నవి.

బౌద్ధసూత్రములవలన దేశమున నంతకుఁబూర్వకాలముననున్న వృత్తులనుగూర్చియు, వివిధాచారములఁ గూర్చియు మనము తెలిసికొనఁగలము. అంబష్ఠసుత్త మువలన జను లెట్టివృత్తులనవలంబించి జీవనోపాధిని సంపాదించుకొనుచుండెడివారో తెలియఁగలదు. జ్యోతిశ్శాస్త్రమననుసరించి, భావిసంభవములను జెప్పి, యాపూర్వకాలమునను జనులు ధనము నార్జించుకొనుచుండెడివారు. ఇప్పుడు ప్రతిగ్రామమునను, నగరమునను, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు ధనార్జనముచేయుచున్నారని నేవేఱుగఁ జెప్పనక్కర లేదు. భూతవైద్యచికిత్స, విషప్రయోగచికిత్సాది విషయకశాస్త్రము, తేలుకాటులం గుదుర్చుటకు మందిచ్చుట మొదలగువాని నాకాలమున నరులు వృత్తులుగ జేకొనియున్నట్లు కానుపించుచున్నది.

నాటకప్రదర్శనములు, నాట్యములు, గానము, ఆఖ్యానములు, మల్లయుద్ధములు, గొఱ్ఱెపోతుపందెములు, కోడిపందెములు, లావపక్షి యుద్ధములు మున్నగునవి యాకాలపు నరులకును సంతోషమును గలుగఁజేయుచుండెడివి. ఈవిషయములోఁ బ్రపంచ మెంత స్వల్పముగ మారినది! ఇప్పటికిని యీయీ ప్రదర్శనములయందు నరు లెట్టియానందముం బొందుచున్నారు!! ఇప్పటి సర్కస్సులనుబోలు 'ఈటివిద్యలఁ జేయువారు' ఆకాలమునఁ బ్రదర్శనముల నిచ్చి ధనార్జనం జేయుచుండెడివారు. ఈటెవిద్యచేయువారు చండాలురని చెప్పఁబడినది. ఆకాలమున నీజాతివారే యీవృత్తి నవలంబించుచుండెడివారేమో?

ఆకాలమున నుండెడిబాలురు, యువకులు, గతయౌవనులునుగూడ నేయేయాటల నాడుచుండెడివారో యీసూత్రములవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఇప్పటికిని దేశమున నీయాటలు కనుపించుచున్నవి. చతురంగము— దీని ననేకవిధములుగ నాడుచుండెడివారు. లాక్షాద్రవములో వ్రేళ్లనుముంచి కోరినచిత్రములను భూమిపై వ్రేళ్లనుగొట్టి ముద్రించుట. ఈయాట యిప్పుడును దేశమున నున్నదేమో తెలియదు. కందుకములతో నాట లెట్లుండెడివో తెలియరాదు. ఇప్పటికిని మనబాలురును, బాలికలును నీసూత్రమునందుఁ జెప్పఁబడిన యాటలవంటి యాటల నాడుచున్నారు. గళ్లు మున్నగునవి భూమిపై

గీసి బాలురును, బాలికలును నొంటికాలిపై మధ్యరేఖలను దాఁకకయే గెంతియాడుదురు.

దుప్పట్లు, కంబళ్లు మున్నగు వస్త్రములలో భేదము లెన్నియో యిందు నిరూపింపఁబడినవి. వస్త్రములను సింహవ్యాఘ్రాది చిత్రములచే శోభితములుగ నొనర్చువాడుక యాకాలమునందు నుండెడిది. వివిధములగు పర్యంకములను, ఆసందులను, కేళీశయ్యలను బ్రజలు సామాన్యముగ నుపయోగించుచుండెడివారు. ఆసంది, వాజపేయయాగమునందును నభిషేకసమయమునందును గూడ నుపయోగింపఁబడునని శతపథబ్రాహ్మణమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. కంబళులలో నొక్కప్రక్కనే యున్ని గలిగియుండునవి కొన్నియును, రెండుప్రక్కల యందునున్నిఁ గలిగియుండునవి కొన్నియును జేర్కొనఁబడుచున్నవి. అజచర్మములతో దుప్పట్లను జేయుచుండెడివారు. ఇట్టివానిని శీతలప్రదేశములలోఁగాని యుష్ణప్రదేశములలో నుపయోగించుటకు వీలులేదని స్పష్టము.

ప్రజలు దేవతలకు మ్రొక్కుకొనుటయు మనము కనుచున్నారము. ఏదియైన లాభముం గోరికాని దేహమునం దస్వస్థత యున్నప్పుడు కాని జనులు పూర్వమును మ్రొక్కుకొనుచుండెడివారని యీసూత్రమువలన స్పష్టము. భావిసంభవములం గూర్చికాని, చౌర్యమున్నగు జరిగిన చోరవిషయములం గూర్చికాని తెలియఁగోరిన నాభిచారికాదర్శములలోఁ జూచుటయు, దేవతపట్టిన కులీనలగు కన్యలఁ బ్రశ్నించియు, దేవదాసీలను బ్రశ్నించియుఁ దెలిసికొనుటకు వీలుపడునని నమ్మక మిప్పటికిని దేశమునఁ బ్రబలియున్నది.

ఆకాలమున శస్త్రచికిత్సయు, నేత్రచికిత్సయు, శిశుచికిత్సయుఁ జేయువారు వేలువేలుగ నుండెడివారేమోయని తోఁచుచున్నది. చికిత్సకులు కన్నులలో కలికము వేయుటయు, నాసికలోఁ బసరుపోయుటయుఁ, గంటిజబ్బులకుఁ గాటుక పెట్టుటయు నీకాలమునను నాయుర్వేదమునననుసరించి చికిత్సచేయువారు సామాన్యముగఁ జేయుచుండుటఁ గనుచున్నారము.

ఆకాలమున శత్రువులకు దేహకష్టముల నాభిచారికమంత్రప్రయోగములచేఁ గ్లుగఁజేయుటకు వీలగునను నమ్మకము ప్రజలలోఁ బ్రబలియున్నట్లు కానిపించుచున్నది. అథర్వణవేదములో నెన్నియేని యట్టిప్రయోగములు చెప్పఁబడినవి. ఇప్పుడును మన మిట్టివానిని గనుచున్నారము.

ఈ యంబట్ఠసుత్తము వర్ణవిషయములంగూర్చి చర్చించుసుత్తములలో నొక్కటి. బ్రాహ్మణులయొక్క ఔత్కృష్ట్యముం గూర్చి యీ సూత్రరచనాకాలములో వివాదములు విస్తారముగ జరుగుచుండెడివని మన మూహింపవచ్చును. ఇంతవిస్తారముగ మఱియెట్టియితరసాంఘిక విషయముంగూర్చియుఁ జర్చ కావింపఁబడియున్నట్లు బౌద్ధపుస్తకములవలనఁ దెలియరాదు. బుద్ధుఁడు బీదలయొక్కయు నీచజాతులయొక్కయు నుద్ధరణముకొఱకుఁ బాటుపడి వర్ణవిభాగములఁ జాలవఱకు నశింపఁజేసెనని చెప్పుట సత్యవిరుద్ధము. మఱియు సంఘనాయకులలో ననేకులు యుక్తమైనవిద్యలం గఱచి శిక్షితులైనయగ్రవర్ణజులును, ధనికకుటుంబములం బుట్టినవారలు నగుటచే బుద్ధుఁడు నీచజాతులను నిర్ధనులను నుద్ధరింపకయే నిరాకరించెనని బుద్ధుని నిందించుటయు సత్యవిరుద్ధమని రిస్డేవిడ్సుదొరవారు వ్రాయుచున్నారు. ఆకాలమునందున్న వర్ణపరిస్థితు లెట్టివియో పరిశీలించినఁగాని సత్యము ప్రకటింపఁబడదు. ఇప్పటివలెనే యాపూర్వకాలమున దేశమంతటను వర్ణములుండెడివని యూహించుటకు వలనుపడదు. ఇప్పుడు వర్ణములంగూర్చి భిన్నభిన్నాభిప్రాయంబు లున్నవి. వర్ణములసిద్ధాంతములు అన్యోన్యవిరుద్ధములై పరిస్థితులతో సరిపోకయున్నవి.

వివాహవిషయములలోను, భోజనవిషయములలోను వివిధవర్ణములకు ననుల్లంఘనీయభిన్నాచారములు గలవనునది స్పష్టము. ఒకవర్ణమువారింకొకవర్ణమువారితో భోజనముచేయకపోవుటయు వివాహసంబంధములం గలుగఁజేయకుండుటయు, దేశమున సామాన్యముగఁ గనుచున్నారము. ఇట్టివిషయములలో దేశమున వివిధభాగములలో వివిధాచారములు గనఁబడుచున్నవి. ఇట్టియాచారములలోఁ గాలక్రమమున నెన్నియేని మార్పులు గలుగుచున్నవి. ఇట్టివైవాహిక నియమములు భారతదేశమునం దార్యులలోనేకాక రోమనులలోఁ గూడ నుండెడివని చరిత్ర నుడువుచున్నది. భారతీయుల సహభోజనవైవాహికనియమములఁబోలు నియమములు

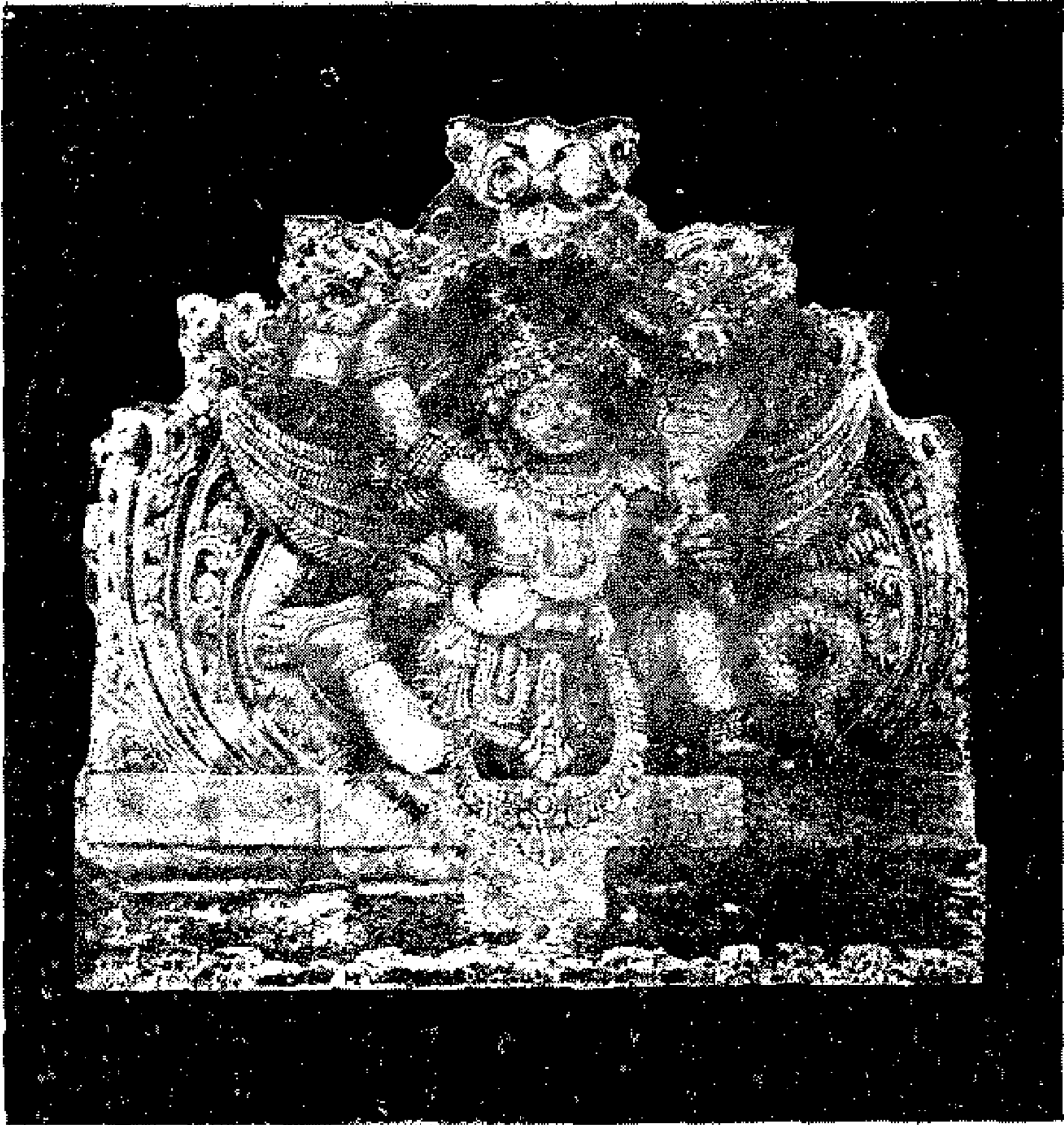
యవనులు, రష్యాదేశస్థులు మున్నగువారిలోఁ గాన్పించుచున్నవని పండితులు వ్రాయుచున్నారు. బ్రాహ్మణుల వర్ణోత్కృష్ట్యము రాజ్యధనాదిసంబంధము కాక మతసంబంధమగుటచే నింతకాలమువఱకును నట్టి యోత్కృష్ట్యము సంపూర్ణముగ నంతరింపకుండఁ గొంతవఱకైనను మిగిలినది. పురోగసులకును, రాజన్యాది తదితరులకును మనదేశముననేకాక తదితరదేశములలోనుజాత్యోత్కృష్ట్యము కొఱకు వివాదలు జరిగియున్నట్లు స్పష్టము. ఈసూత్రము లుదయించిన కాలములో బ్రాహ్మణులకును దదితరవర్ణములవారికిని వర్ణాగ్రతకు వివాదలు జరుగుచుండెడి వని నిశ్చయము. అంబష్ఠసుత్తములో క్షత్రియవర్ణమే యగ్రవర్ణమని చెప్పఁబడినది. బౌద్ధులు బ్రాహ్మణులయందలి ద్వేషమువలన నిట్లు వ్రాసియుండిరని చెప్పుట యసమంజసము. ఆ కాలమునాటికి బ్రాహ్మణు లగ్రవర్ణస్థులుగ నన్నిచోట్లను బరిగణింపఁబడుచుండ లేదనుట యుక్తముగ నుండును.

బౌద్ధగ్రంథములును బ్రాహ్మణధర్మగ్రంథములవలెఁ జాతుర్వర్ణ్యముం జెప్పుచున్నవి. బ్రాహ్మణధర్మసూత్రాదులలోఁ గానుపించు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యశూద్రక్రమంబు బౌద్ధపాళీగ్రంథములలో క్షత్రియబ్రాహ్మణ వైశ్యశూద్రక్రమంబుగ మారినది. ఇందుచే క్షత్రియులు బ్రాహ్మణుల యోత్కృష్ట్యము నంగీకరింప లేదని స్పష్టము. ఎద్దులన్నియుఁ బసువర్ణములో నొక్కజాతికే చెందియుండుటచే వానిలో నొకదానికిని నింకొకదానికిని భేదమేమియు లేకపోయినను, వర్ణముచేతను జవసత్వముచేతను సురక్షితంబై యుండుటచేతను నొకయెద్దింకొకయెద్దుకంటె శ్రేష్ఠమైనదిగ నెట్లెన్నఁబడుచున్నదో యట్లే దానములిచ్చునప్పుడును, దానప్రతిగ్రహీత క్షత్రియబ్రాహ్మణవైశ్యశూద్రవర్ణస్థుఁడనికాని, పుల్కస, చండాల వర్ణములకుఁ జెందినవాఁడనికాని యోచింపక, యనలసుండును, ప్రాజ్ఞుండును, వివేకవంతుండును నైనవాని దానపాత్రునిగ యోచింపవలయునని యంగుత్తరనికాయమునఁ జెప్పఁబడినది. పుల్కసులును, జండాలురును జాతుర్వర్ణ్యములకుఁ జెందినవారు కారనియు, సంకరజాతివారనియును మన్వాదిస్మృతులలోఁ జెప్పఁబడినది. పుల్కస చండాలురుకాక వేణులు, నిషాదులు, రథకారులు గూడ నీగ్రంథములో హీనజాతివారలని పేర్కొనఁబడిరి. ఈహీనజాతివారలనేకాక పాళీగ్రంథములు హీనశిల్పముల నభ్యసించి జీవించువారలని దంతువాయకులాల చర్మకారనపితకటకారులఁ జెప్పుచున్నవి. జన్మచే వారివిభిన్నత్వము పరిగణింపఁబడియుండకపోవుటచే నిట్టిహీనశిల్పములను హీనజాతివారలైన నవలంబింపవచ్చునని స్పష్టమగుచున్నది. పుత్రునకు జనకునివృత్తి నవలంబించుట సాధారణధర్మమగుటచేఁ గాలక్రమమున వేఱువేఱుశిల్పముల నవలంబించువారందఱును నొక్కవర్ణమునకుఁ జెందియున్నట్లు పరిగణింపఁబడుదురు. ఈరీతిగనే వర్ణము లేర్పడియుండునని రిస్ డేవిడ్సుదొరగారు వ్రాయుచున్నారు.

ఇప్పటివలె బుద్ధునికాలమునాఁటికి వర్ణమతవిభాగము లనుల్లంఘనీయనియమములతో నుండెనని చెప్పుటకు వీలు లేదు. అట్టిపరిస్థితులున్నప్పుడు బుద్ధుఁడీవర్ణవిభాగముల నేరీతిగఁ బాటించెనో మనము పరీక్షించి చూచుట బోధావహంబై యుండు. మొదట బుద్ధుఁడు సన్న్యాసులుకాక సంసారులయ్యు బౌద్ధమతము నవలంబించిన వారలవిషయములో వర్ణవిభాగములంగూర్చి యెట్లుప్రవర్తించెనో, మఱియు సంసారము విడనాడి, పరివ్రాజకులై, శ్రమణులైనవారల వర్ణవిభాగవిషయమై యేరీతిగఁ బ్రవర్తించెనో, మనము పరీక్షించిచూతము.

బహుపురాతనంబగు 'ఆమగంధసుత్తంబు'న కస్సపబుద్ధుఁడు మనుజున కపవిత్రత భోజనమువలనఁగాని, హీనజాతివారలిచ్చినభక్ష్యములం దినుటవలనఁగాని కలుగదనియును, దుష్టవాక్కులవలనను, దుష్టచింతనలవలనను, దుష్టకర్మములవలనను గలుగుననియును జెప్పెను. ఈసూత్రమునందాబుద్ధుఁడీయుద్దేశములు పూర్వాచార్యులచేఁ బ్రకటింపఁబడినవని నుడివెను. అందు కస్సపబుద్ధుఁడు బుద్ధునకుఁ బూర్వుఁడు. బుద్ధుఁడిట్టియుద్దేశములఁ దనవని యొచటను జెప్పక యయ్యవి స్వయంప్రకాశములైనట్లును, బూర్వాచార్యులచేఁ బ్రకటింపఁబడినట్లును జెప్పివిడుచుచుండును.

ఎట్టివాఁడు బ్రాహ్మణుఁడుగఁ బరిగణింపఁబడవలయునో వాసెత్థుండను బ్రాహ్మణయువకుఁడు తెలియఁ

విష్ణు శాంతిపాయ యందలి లక్ష్మీనరసింహ దేవాలయమున
సుఖనాసిపైగల గరుడవిగ్రహము - మైసూరురాజ్యము

కృష్ణరాజ ఒడయరు మహారాజాగారి
పదునాల్గవ జన్మదినోత్సవమున దీసిన ఛాయాచిత్రము

అషయ సం. పుష్యమాసము

కృష్ణానది - భరద్వాజాశ్రమము

ఛాయాచిత్రగ్రాహకులు : శ్రీ చోప్పల్లి సూర్యనారాయణగారు, ముక్త్యాల

గోత్రి బుద్ధునిఁ బ్రశ్నించెను. బుద్ధుఁడు వృక్షములలోను, పక్షులలోను, ఉరగములలోను, జంతువులలోను వేర్వేఱుచిహ్నములచేఁ దెలియనగు వివిధజాతులైన నున్నవనియును, మనుజులలో మాత్ర మట్టి విశిష్టచిహ్నము లెవ్వియును మనుజులలో మనుజులకు భేదము తేర్పఱచుటకై కానుపించ వనియును నుడువుచు, మనుజులలోఁ గావింపఁబడు భేదములు అవిచారమతివలనను, ఆచారములవలనను గలుగుచున్నవనియును, సదాచరణవివేకములే మనుజుని బ్రాహ్మణుని నొనర్పందగు విశిష్టచిహ్నము లనియును, గాన నర్హతుఁడే నిశ్చయముగ బ్రాహ్మణుఁ డనియును, జ్ఞానహీనులే జన్మవలననే నరుండు బ్రాహ్మణుఁడు కావలయునని నుడువుచున్నారనియు దృఢముగఁ జెప్పెను.

మధురసుత్తమునందు మధురపురపాలునకును, కచ్చానునకును నొకవివాదము జరిగెను. అందు వాభూపాలకుఁడు "కచ్చానుఁడా! బ్రాహ్మణు లిట్లు చెప్పుచున్నారు: 'చాతుర్వర్ణ్యములోను బ్రాహ్మణులె మొదటివారై యున్నారు. బ్రాహ్మణులు శ్వేతవర్ణులు; తదితరులు కాలవర్ణులు; బ్రాహ్మణులే శ్రేష్ఠులును, బవిత్రులును. తదితరులు నపవిత్రులుగఁ బరిగణింపఁబడుట లేదు. బ్రహ్మముఖమున సంభూతులై, బ్రహ్మచే విశిష్టముగ సృజింపఁబడి, బ్రహ్మాంశభాక్కులై, బ్రహ్మపుత్రులైనవారు'—ఇందులకు నీవేమి చెప్పెదువు, ఆర్యా!" అనెను. అంతకచ్చానుఁడానరపాలునితో చాతుర్వర్ణ్యములో నేవర్ణమునకుఁ జెందినను నరుండొకఁడు ధనసంపన్నుండైన నట్టివాఁడు మిగిలిన మూఁడువర్ణములకును జెందినవారల సేవకులుగ నియమింపఁగలఁడనియును, పాపములంజేయువాఁ డేవర్ణమునకుఁ జెందినను బౌద్ధులచేతనేకాక సర్వసామాన్యముగ సత్పురుషులచేఁ బ్రకటింపఁబడు కర్మసిద్ధాంతానుసారముగఁ గష్టభూయిష్ఠమగు పునర్జన్మముం గాంచుననియు, సత్పురుషుం డేవర్ణమువాఁడైనను బరమానందముం బొందుననియు, దుష్టకార్యములం జేయువాఁ డేవర్ణమునకుఁ జెందినను దండితుఁడగుననియును, నేవర్ణమువాఁడైనను సంసారమును బరిత్యజించి పరివ్రాజకుండైన నట్టివాఁడు ప్రజలచేఁ బూజింపఁబడుచున్నాఁడనియును జెప్పుచు బ్రాహ్మణుల వర్ణసిద్ధాంతమును ఖండించెను. ఇట్లు బ్రాహ్మణవర్ణసిద్ధాంతములను ఖండించి బుద్ధుఁడు జనులకు విచారయుక్తములైన యుద్దేశములఁ బ్రకటించి వారియుద్దేశముల మార్పుఁ జెందింపఁ బ్రయత్నించెను.

బౌద్ధసంఘమును జేరి భిక్షువులైనవారిలో జాతిభేదములుగాని వర్ణభేదములుగాని పాటింపఁబడుచుండుట లేదు. భిక్షువులకు వర్ణవిభాగములలో నెట్టిసంబంధమును లేదు. ఏజాతివాఁడైనను జ్ఞానసచ్ఛీలసంపన్నుఁడైన యట్టివాఁడు బౌద్ధభిక్షువు కావచ్చును. ఇందుల కుదాహరణములుగ మనము బౌద్ధసంఘములో విఖ్యాతిఁ జెందిన యుత్తమభిక్షువులం జేర్కొనఁగలము. "వినయ" (అనగ సంఘనియమములు) విషయములో బుద్ధుని పిదప బుద్ధునంతవాఁడుగఁ బరిగణింపఁబడు నుపాలియనువాఁతఁడు సంఘమునఁ జేరకపూర్వము మంగలివాఁడై యుండెను. సునీతుఁడను విఖ్యాతిఁ జెందిన భిక్షువు బౌద్ధుఁడు కాకపూర్వము పుల్కసుఁడై యుండెను. నందుఁడను ప్రసిద్ధిగాంచిన భిక్షువు పూర్వాశ్రమములో గోపాలుఁడు. పుణ్ణ పుణ్ణిక లను నిద్దఱు బౌద్ధభిక్షిణులు పూర్వాశ్రమములో బానిసలై యుండిరి. బ్రాహ్మణధర్మశాస్త్రములు ద్విజన్ములకే సన్న్యాసాశ్రమస్వీకారాధికారము నొసంగుచున్నవి. అట్లయినను శూద్రాదులకు సంసారమును బరిత్యజించి, సన్న్యసించి, మునివృత్తి నవలంబించి ముక్తింగనుట కధికారము నిషేధింపబడియుండెడిదని నమ్మఁజాలము. ఏజాతివాఁడైనను సంసారసౌఖ్యములయందు విముఖతం జెంది జ్ఞానియై సన్న్యసించువాని నడ్డినవారుగాని యడ్డఁగలవారు గాని యెవరు?

(సుత్తము) (సూత్రము)

1. ఇట్లె వింటిని: ఒకప్పుడు బహుసంఖ్యాకులగు భిక్షుకులతోఁ గూడ భాగవతుఁడు కోసలదేశములోఁ బర్యటనముఁ గావించుచు నొకపర్యాయము కోసలదేశంబునందున్న యిఖ్ఖానంకలం బను బ్రాహ్మణాగ్రహారము నైదుపందలమంది భిక్షుకులతోఁ జేరెను. అచ్చోట నిఖ్ఖానంకలవనంబున వాసము చేయుచుండెను.

ఆసమయమున పౌష్కరసాదియను భూసురుండు వృక్షావృతంబును, వనభూమియుక్తంబును, ధాన్యపశ్వాది

సమృద్ధిమంతంబును నగు ఉక్కట్ఠయను ప్రదేశంబు కోసలాధిపుఁడైన పసెనడి నరపాలునిచే సర్వస్వామ్యములతోఁ బ్రసాదింపఁబడుటవలన దానికిఁ బ్రభువై యందుఁ గాపురము చేయుచుండెను.

2. పౌష్కరసాదిభూసురుఁ డీ (భాగవతునిగూర్చిన) వృత్తాంతము వినెను: "శాక్యుండైన శ్రమణగోతముఁడు పరివ్రాజకుండగుటకు శాక్యకులంబును ద్యజించి, తనసంఘమునకుఁ జెందినబహుభిక్షుకులతో నిక్షానంకలంబును జేరి యిక్షానంకలవనంబులో వసియించుచున్నాఁడు. పూతుండగు నాగోతముని సుయశస్సెల్లెడల వ్యాపించినది. ఈరీతిగ మనుజులముఖములఁ బ్రవర్తించుచుండుభాగవతుఁడు అర్హంతుఁడును, ప్రబుద్ధుఁడును, సుజ్ఞానియుఁ, బుణ్యాత్ముండును, సర్వలోకజ్ఞానయుక్తుండును, సత్పథములం గోరువారల నట్టిమార్గములకుం గొంపోవఁ గలవాఁడును, దేవ మానవులకు గురువును, ప్రబుద్ధుండును నైయున్నవాఁడు. ఆతఁ డితరులసాయము లేకయే బ్రహ్మమారోర్థ్వలోకంబులను, రాజ ప్రజా బ్రాహ్మణ పరివ్రాజకాదియుక్తం బగు నధోలోకంబులను లెస్సఁగఁ బరికించి, యేతజ్జ్ఞానయుక్తుండై యాజ్ఞానము నితరుల కొసంగుచున్నాఁడు. జన్మప్రవృత్తిసమాప్తియందలి మనోహరంబగుసత్యంబును సమగ్రముగఁ బ్రకటించుచు నుత్తమజీవనముయొక్క పూతత్వమును సమూలముగఁ దెలియఁజేయుచున్నాఁడు, "

మఱియు నట్టియర్హంతుల దర్శించుట శ్రేయోదాయకము.

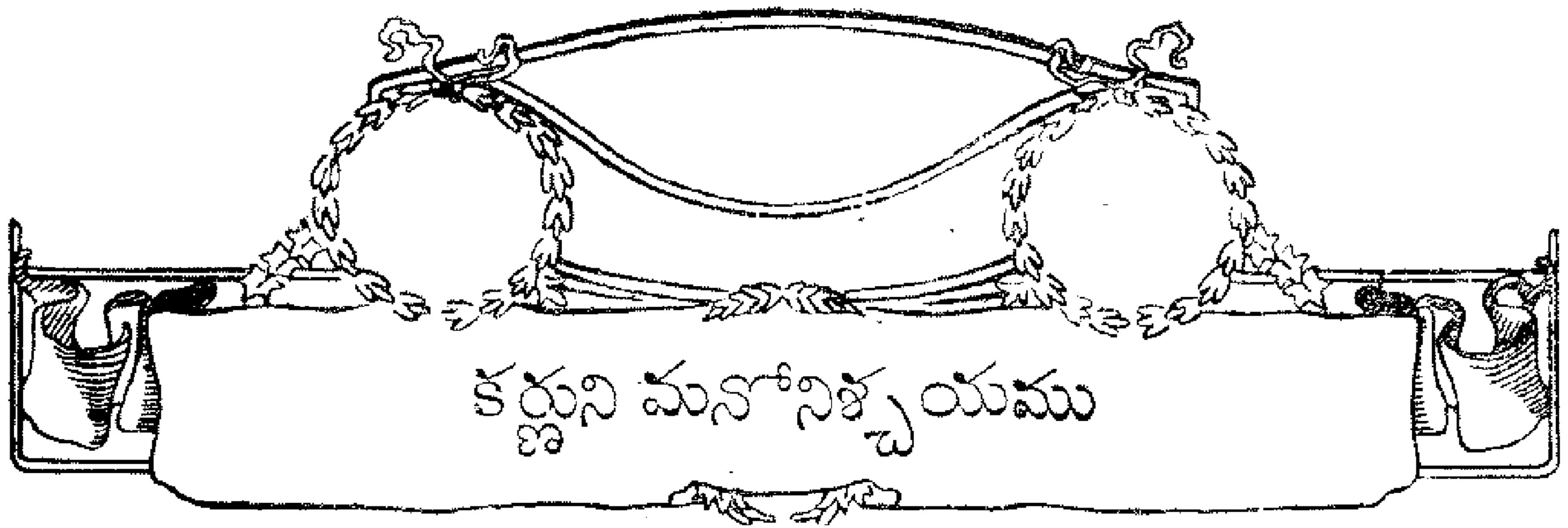
3. ఆకాలమునఅంబష్ఠుఁడైన బ్రాహ్మణయువకుఁ డొకఁడు బ్రాహ్మణుఁడైన పౌష్కరసాదియొద్ద విద్య నభ్యసించుచుండెను. మఱియు నాతఁడు త్రివేదవేదాంగజ్ఞానసంపన్నుఁడై, శ్రౌతజ్ఞానయుక్తుండై, యథర్వణవేదంబును బఠియించి, యితిహాసంబులనారితేరి, లోకాయతికసిద్ధాంతంబునఁ బ్రావీణ్యతఁజెంది, సర్వశాస్త్రంబుల నభ్యసించి, మహాపురుషచిహ్నవిషయికసిద్ధాంతంబుల గుర్తెఱింగి, గురుబోధితత్రివేదవేదాంగాది శాస్త్రజ్ఞానంబున "నాకుఁ దెలిసిన దంతయుఁ దమకుఁ దెలియును, తమకుఁ దెలిసిన దంతయు నాకును దెలియును" అని యాచార్యునితోఁ జెప్పఁగలిగినంత ప్రవీణుఁ డయ్యెను.

4. పౌష్కరసాది యంబష్ఠునితో నీవృత్తాంతమును జెప్పుచు నీరీతిగ వివరించెను: "ప్రియుఁడవైన యంబష్ఠా! ఇటురమ్ము; నీవు శ్రమణుండైన గోతముని యొద్దకుంజని ప్రపంచమున వ్యాప్తిం జెందిన యాతనియశముఁ జెప్పుచుండినట్టివాఁడో, ప్రజ లాతనిఁగూర్చి చెప్పుచున్నటుల శ్రమణగోతముం డన్నవాఁడో కనుఁగొనిరమ్ము."

5. "ఆర్య! అయ్యది నేనెటుల తెలిసికొనఁగలను?" "ఓయీ! అంబష్ఠా! మనమంత్రములలో మహాపురుషుని ముప్పదిరెండు చిహ్నములు నిరూపింపఁబడినవి. అట్టి చిహ్నములుగల నరుండు (ఈక్రింద సూచింపఁబడు) రెండుఅవస్థలలో నెద్దానినైన నొక్కదానిని జెందవలయును. అట్టివాఁడు సన్యసింపక గృహస్థాశ్రమంబున నుండిన చక్రవర్తియై, ధర్మపరిపాలకుండై, చతుస్సముద్రపరివృతరాజ్యంబునకు స్వామియై, జగజ్జేతయై, ప్రజారక్షకుండై, సప్తరాజధనములం గలిగియుండును. ఆసప్తరాజధనంబు లెవ్వియనిన: చక్రమును, గజమును, అశ్వమును, మణియు, యువతియుఁ, గోశాధ్యక్షుండును, నమాత్యుండును; మఱియు నట్టివాఁడు శత్రుసేనలఁ జెండాడు పృథుబలశాలు లగు సహస్ర పుత్రులం గలిగియుండు. మహాసముద్రపరివేష్టితభూతలాధిపుండై, దండకృపాణముల విడనాడియె సుధర్మమున నట్టిసామ్రాజ్యమును బాలించుచుండు. అట్టివాఁడు సంసారమును విడనాడి పరివ్రాజకుండైన లోకాజ్ఞానమును బోఁగొట్టు ప్రబుద్ధుండగు. ఓయీ! అంబష్ఠా! నేనే తన్మంత్రదాతను; నీవు నావలన వాని నభ్యసించితివి."

[సశేషము]

కర్ణుని మనోనిశ్చయము

బల్లారి కృష్ణప్పగారు

వ్యాసకర్త

సంసారభారుఁడై సత్పదాచార్యుఁడై
శ్రీప్రాజ్ఞుఁడై వెల్గు భీష్ముఁడుండ
దక్షుఁడై కోదండ శిక్షకాచార్యుఁడై
దోర్దర్పమునఁ గ్రాలు ద్రోణుఁడుండ
ప్రాజ్ఞాగ్రగణ్యుఁడై రాజన్యమాన్యుఁడై
కీర్తిచే విలసిల్లు కృపుఁడునుండ
శస్త్రాస్త్రవేదియై శాత్రవభేదియై
దాంతుఁడై శోభిల్లు ద్రౌణియుండ

శౌర్యధుర్యులు తమ్ములు సఖులునుండ, నిండుప్రాయంపుఁ గొమరులు దండనుండఁ
గొలువులోపల రారాజు కూర్మి నన్నుఁ-బెద్దగాఁ జూచునరునకు నుద్దియనుచు.

చ. మగలమగండు కర్ణుఁడని మాన్యునిఁ జేసిన చక్రవర్తికిన్
దిగులు నశింప రౌద్రమున దివ్యశరాసన బాణపాణినై
పొగడ నృపాలకోటి యెదఁ బొక్కి-పడన్ సురకోటి భీతిచే
వగవగ వేల్పుమేటి పడవైతుఁ గిరీటిని సంగరంబునన్.

క. సతమై, సజ్జనవితతికి-హితమై, యౌదార్యపటిమ కిరవై, ధరలో
నుతికెక్కు-నాస్వధర్మము-పతికొఱ కర్పింతు, నొంతుఁ బార్థునిఁ గడిమిన్.

సీ. భారతసాధ్వీకుమారుండు గాకున్న ముద్దులుగులుకునే మోముసౌరు
భువనబాంధవునకుఁ బుత్త్రుండు గాకున్న దిశల శోభిల్లునే దేహకాంతి
చాపనైపుణి శార్ఙ్గచాపుండుగాకున్నఁ బ్రజ్వరిల్లునె భూరిబాహురుచులు
శత్రుల నుఱుమాడు శౌర్యుండు గాకున్న బెడిదమై వెడలునె నుడులతీవి
అనుచుఁ గురురాజు ననుఁగూర్మి నాదరించి-యంగసీమాంగనామణి కధిపుఁ జేసె
నిట్టి చెలికాని మనిచిన యట్టివాని-వదలి రమ్మంచు శ్రీహరి పలుకఁదగునె.

శా. మేధాశూన్యతఁ బాండునందనులతో మెల్గంగ నేఁ బోయినన్
రాధామాత యశంబు పోదె? యిలపై రారాజు జీవించునే
యోధుల్ దూఱరె? రాజులెల్ల నగరే? యుర్వీజనుల్ దిట్టరే?
వేధన్ గాంచిన వన్నెకాని పలుకుల్ విశ్వాసపాత్రంబులే?

శా. సామాన్యుండని సంశయింపక మహాసామ్రాజ్య మర్పించి భూ
వ్యోమంబాదిగ నాయశంబు వెలుఁగన్ బోషించె రారాజు; నే
నీమేటిన్ విడనాడ ధర్మమగునే యొండైన మేలున్నదే
స్వామిద్రోహికి, నాతతాయికి, సదాచారోపసంహారికిన్

మ. తెలిపెన్ భానుఁడు గూఢజుండవని; గుంతీదేవియున్ జెప్పె; శ్రీ
లలనానాథుఁడు నేఁడుపల్కెఁ బడిపోర్లన్ నేను దుఃఖాంబుధిన్
పలుకుల్ వేయును నేల? పాండవులతో బాంధవ్యమున్ గూడునే?
చలమొప్పన్ విహరింతు సంగరమునన్ జక్రాంకుఁ డౌనో యనన్.

శా. "కౌంతేయుండవు గావె కర్ణ! యనుజుల్ గారే పృథానందనుల్
భ్రాంతిన్ వీడి సహోదరాదిజనులన్ బాలింప రమ్మంచు, శ్రీ
కాంతుం డాడెఁ దలంపఁ బాండుసతికిన్ గారుణ్యవాక్పేటికిన్
గుంతీదేవికి శుభ్రకీర్తి గలదే, కూడంగ నే ధర్మజున్?

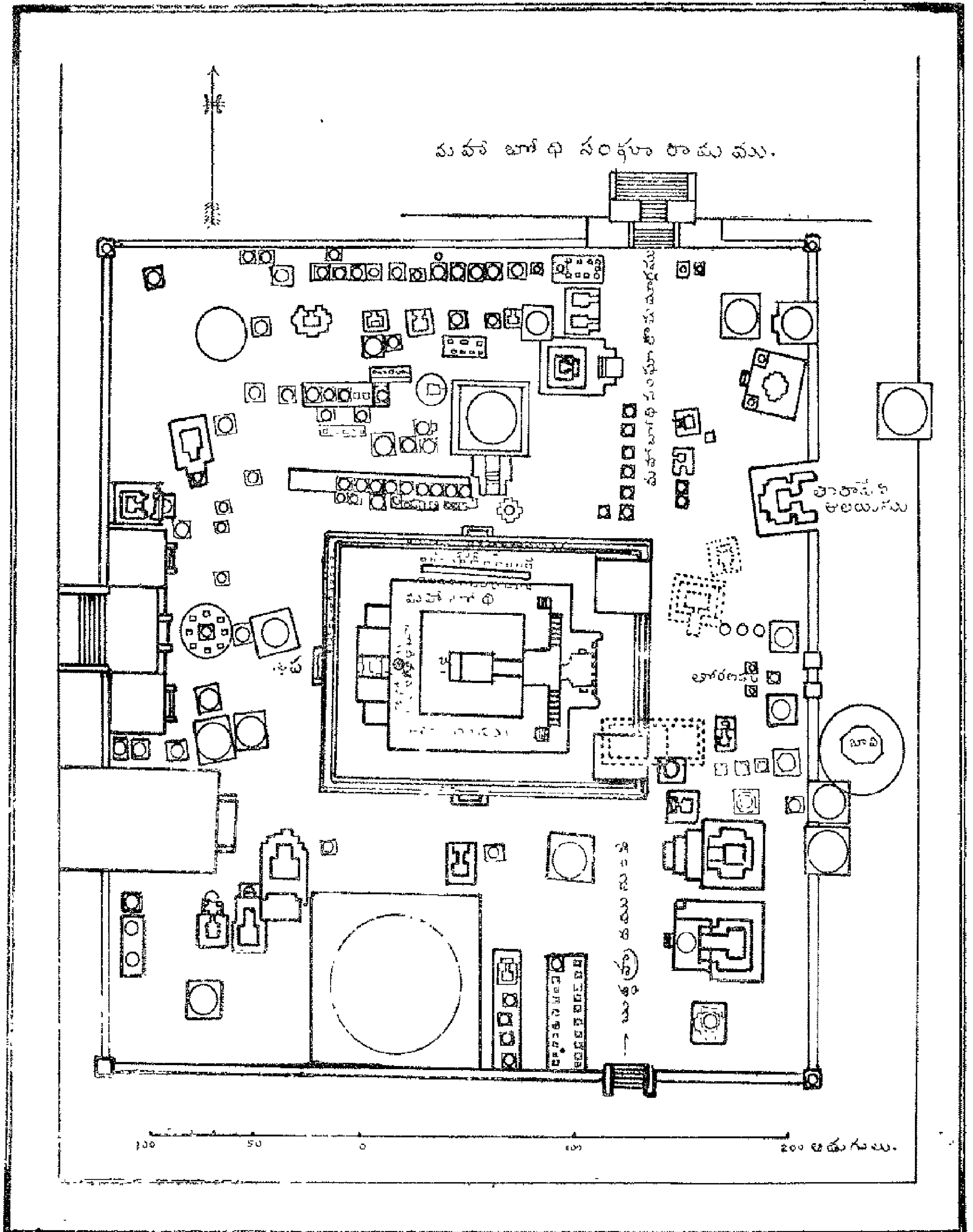
ఉ. హాయన దివ్యవాణి, యొహాహాయన నింద్రునిరాణి, భీతి నా
హాయన గుంభినీరమణి; యబ్బుర మొంద రథాంగపాణి, వే
కూయుచు నుండగా ద్యుమణి కుండలయుగ్మము వజ్రవర్మముల్
గాయముఁ జీల్చియిచ్చితిని కౌతుక మందఁగ వజ్రపాణికిన్.

క. చల్లన్ బువ్వులు దివ్యులు, సల్లాపము లాడ మునులు, సత్కీర్తులు శో
భిల్లన్ భూమిన్ వెలిఁగితి, ఫుల్లాంభోజాక్షుపురము పొంతన్ లేదే?

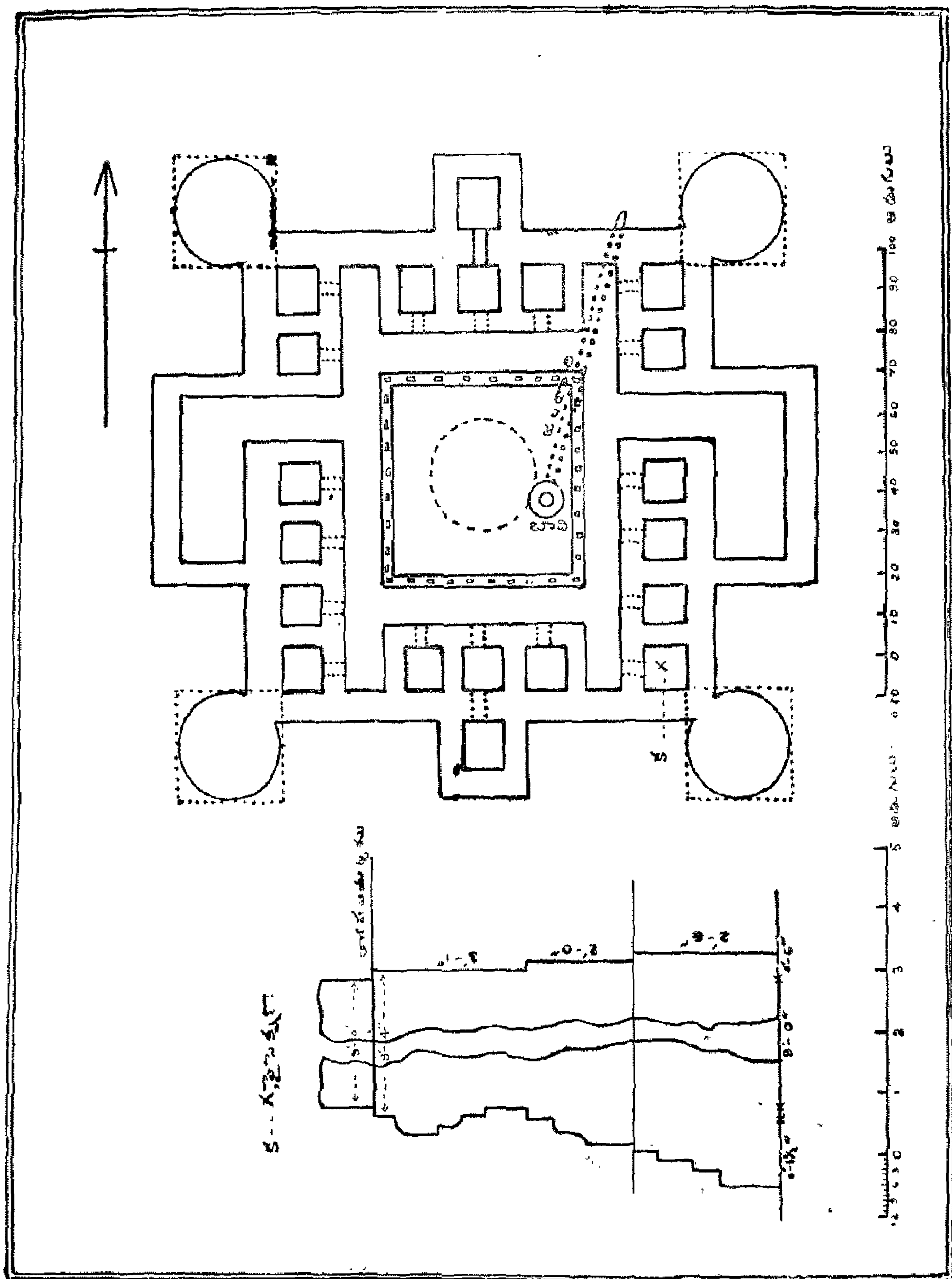
ఉ. సుందరమందహాసరుచిశోభిలు ముద్దుమొగంబువాఁడు, నా
నందము చిందులాడు నయనంబుల భక్తులఁ జూచువాఁడు, గో
విందుఁడు, నందనందనుఁడు, విష్ణుఁడు ప్రోవఁడె ధర్మరక్షకై
ముందు శరీరమిచ్చు ఘనపుణ్యులఁ బూర్ణవదాన్యశీలురన్.

మ. బలవంతుల్ ద్రుపదాది బంధుజనముల్ ప్రాపైరి గెల్పింపఁగాఁ
దలఁపన్ నిల్చెను వారిపొంత సతమై ధర్మంబు వీక్షింపఁగాఁ
గలఁ డాదిక్కున మాధవుండు హితుఁడై కామ్యార్థముల్ దీర్పఁగాఁ
గెలువన్ వచ్చునె వారినైన దివిజుల్ గీర్తింపఁ బోరాడెదన్.

1. మహాబోధి

౧. మహాబోధి ఆలయమును, ఆవరణమును

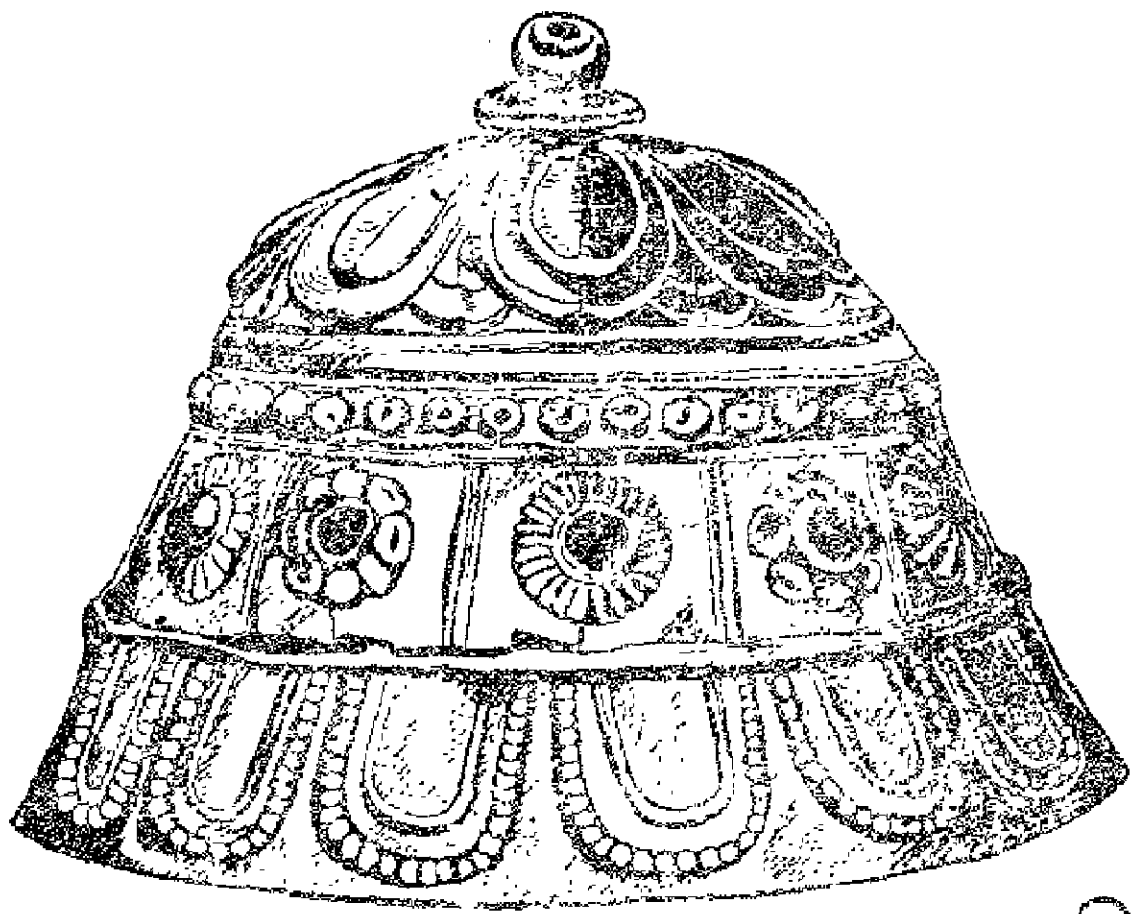

3. మహాబోధి సంఘారామము

౮. మహాబోధి దేవాలయమునకు ఆధారకుడ్యము

బోధివృక్షముక్రింద తప
మాచరించుచుండు శాక్యముని

ధర్మరాజగురుని తామ్రఛత్రము
౯ వ చిత్రము

బుద్ధగయ

కె. నరసింహాచార్యులు గారు

జగద్విఖ్యాతివహించిన బౌద్ధపుణ్యక్షేత్రములు నాలుగు. అవి: (1) బుద్ధుని జన్మభూమియగు కపిలవస్తు; (2) తపోభూమియగు బుద్ధగయ; (3) బుద్ధుడు ప్రథమమున ధర్మోపదేశమొనరించిన కురంగారామమను సార్నాదు; (4) నిర్వాణ మొందినకుశినగరము. ఈ క్షేత్రములలో నొక్కొక్కటియు పదునైదుశతాబ్దములవఱకు నానాదేశాగతబౌద్ధయాత్రికమహాసాగరమునకు రాకాసుధాంశునిభంగి యుత్సాహదాయకమయి ప్రకాశించి స్వదర్శనలాలసమగు భక్తసముద్రము నుప్పొంగఁజేసి, పక్షాంతమున కృశించు శీతభానునిభంగి కృశించి కాలవశమయి నశించినది. తపోభూమియగు బుద్ధగయమాత్రము హిందువులకు గూడ నాదరణీయక్షేత్రముగా నేర్పడినకారణమున తక్కిన క్షేత్రములవలె సంపూర్ణనాశము నందక తనపురాతనప్రతిభ నొకకొంత నిలుపుకొన గలిగెను.

బుద్ధగయ కుత్తరమున హరిహరపురమును, పశ్చిమమున మస్తిపురము, ధోండొవా, భులువ, తురిగ్రామములును, దక్షిణమున రామపురమును, తూర్పున లీలాజనము, లేక నైరంజనానదియు యెల్లలు. నైరంజనానది బుద్ధగయ కొకమైలుదూరమున మోహానానదితో సంగమించి ఫల్గ్వాఖ్యను ప్రవహించుచున్నది.

స్థలచరిత్రము

బుద్ధగయ ప్రథమమున ఊర్విలయను నొకగ్రామము. ఉత్తరమున ప్రేతశిలయను కొండనుండి దక్షిణమున బోధిద్రుమమువఱకు నుండు పదుమూడుమైళ్ళవిస్తారమగు భూమి కంతయు గయయని సమష్టినామ ముండెను. అందు ఊర్విలగ్రామమునకు బుద్ధగయయనియు, హిందువులప్రాబల్య ముండినప్రదేశమునకు విష్ణుగయ, బ్రహ్మగయ, లేక గయయనియు, మరియొక భాగమునకు రామగయయనియు స్థలవ్యవస్థ కావింపఁబడెను.

ఊర్విల నైరంజనానదీపార్శ్వమున నానావిధతరుగుల్మలతాసమృద్ధిగల వనములచే నిండియుండెను. కీకటరాజ్యాధిపతి గయయందును, తత్సేనాని ఊర్విలయందును ఉండి రాజ్యపాలన మొనరించుచుండిరి.

ఊర్విలయనగా ఉరస్ + విల్వ, ఉన్నతమగు బిల్వమని యర్థమునిచ్చుపదముగా నుండుట చూడ ఊర్విల ఉన్నతబిల్వవృక్షములతో నిండిన వనములుండిన గ్రామమని తోచుచున్నది.

ఉరు + వేల యని పదవిచ్ఛిత్తిచేసిన నైరంజనానది యొక్క గొప్పఇసుకగట్టులపైనుండిన గ్రామమని కూడ అర్థమగుచున్నది. ఊర్విలకు సమీపముననే గయశీర్షమను నామాంతరముగల బ్రహ్మయోనియను కొండసానువున గయయను భాగము కలదు.

గయాసురుని కథ

వాయుపురాణమున గయామాహాత్మ్యశీర్షికక్రింద గయవృత్తాంతకథ యొకటి కలదు.

సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మ జీవకోటుల సృజించుచు తామసగుణభూయిష్ఠుడైన కాలమున రాక్షసులను సత్వగుణుడైన కాలమున దేవతలను సృష్టించెను. రాక్షసులలో గయాసురుడు కడుబలవంతుడు. వాని శరీరోన్నతి 125 యోజనములు; నడుముకొలత 60 యోజనములు. గయుడసురుడైనను విష్ణుభక్తుడు. వాడు కోలాహల

పర్వతముపై నొకవేయిహాయనములు ఘోరతప మాచరించెను. వాని తపోవహ్నివల్ల దేవతలు బాధల నొందిరి. అంత దేవతలందఱును బ్రహ్మపాలి కఱిగి 'గయాసురుని తపమును వారింపు'మని వేడిరి. బ్రహ్మకది సాధ్యముకాదని భియపడి దేవతలతోఁగూడి శంకరునినద్ద కేగెను. గయాసురుని తపోమహిమోత్పన్నములగు ఆపదలనువిన్నవించగా శంకరుడు 'ఈకష్టకార్యమును సాధించగల వేలుపు క్షీరసాగరశయానుఁ డగువిష్ణువుకాన, మనమందఱమాయనపాలి కరిగి మనకష్టముల విన్నవించుకొందు'మని దేవ అంతనందఱుక్షీరసాగరమును జేరి విష్ణుని అనేకవిధముల నుతించిరి. విష్ణువును గరుడవాహనారూఢుడయి, ఇతర బృందారకులు వారివారివాహనముల నెక్కి వెంటరా, గయునికి వరము లొసగి వానితపమును చాలింపునట్లు చేయ నేగెను. సకలబృందారకపరివేష్టితుడై తనకు ప్రత్యక్షమయిన విష్ణుని గయుడు నుతించి నిలచెను. విష్ణువు 'గయాసురా' నీతపమునకు మెచ్చితిని. వరమును కోరిన నిచ్చెద' ననెను. గయుడు విష్ణునికి మరల నమస్కరించి 'జగత్ప్రభూ! నాయల్పతపమునకు నిజముగా నీకు మెప్పు కలిగెనేని నాశరీరము సకలదేవతలకన్నను, బ్రహ్మరుద్రాదులకన్నను, ప్రపంచమునందలిసకలపవిత్ర పదార్థములకన్నను పవిత్రముగా జేయవలసిన' దని వేడెను. విష్ణువు గయాసురునికోర్కి నెరవేర్చి దేవతలను గూడి నిజనివాసమును జేరెను. ఏతద్వరకారణమున గయాసురునిశరీరమును స్పృశించినవారును, చూచినవారును బ్రహ్మలోకమును చెందుచుండిరి. కాలక్రమమున త్రయస్త్రింశల్లోకములును జనాభావత నొందెను యముడును, ఇంద్రుడును తమరాజ్యములందు ప్రజలే లేకపోవుటకు వగచి అది గయాసురునిప్రభావ మని గ్రహించి బ్రహ్మపాలి కేగి ప్రజలు లేనిరాజ్యమును, రాజ్యాధికారమును తమకు నిరర్థకములనియు తమ్మునాయధికారము నుండి తొలగింపవలసిన దనియు వేడుకొనిరి. అంత బ్రహ్మయు, యముడును, ఇంద్రుడును, విష్ణునిపాలి కేగి "దేవా! నీచే ననుగృహీతు డైన రక్కసునిమహిమచే జను లందఱును మోక్షము నందుచుండిరి. మారాజ్యము లన్నియు పాడుపడిన"వని మొఱలిడిరి. విష్ణువు దేవతల నోదార్చి 'మీరాజ్యముల మరల నుద్ధరించెదను. మీరు పోయి, యజ్ఞము చేయుటకై యజ్ఞవేదికగా గయుని శరీరము నిమ్మని అడుగుడు. అప్డుడు మీకోరిక నెరవేరు' ననెను.

దేవతలు గయాసురుని సమీపించిరి. నిశాటుడు బ్రహ్మాదిదేవతలను గని లేచి నమస్కరించి మహావినయముతో 'బృందారకవరులారా!, బ్రహ్మాదులు నాకతిథు లయిన యీదినమే సుదినము. మీపూజయే నాకు కర్తవ్యము. మీకోరిక నెరుంగ వేడెద' ననెను. అందులకు బ్రహ్మ 'నేను చూచినపవిత్రప్రదేశము లన్నింటికన్న నీశరీరమే మేము తలపెట్టుకొన్నయజ్ఞమునకు తగిన వేదికగా నున్నది. కాన నీశరీరమును మా కివ్వ వలసిన' దని కోరెను. గయుడు 'విధాతా, మీకు నాశరీరము నర్పించుటకన్న వేరుచరితార్థము నాకు లేదు. నీచే సృష్టింపబడిన యీనాశరీరము నుపయోగించుటకు నీకన్న సర్వస్వామ్యము కలవా రెవరున్నారు! ఏయభ్యంతరమును లేక నాశరీరమును యజ్ఞవేదికగా నుపయోగించ వచ్చు'ననెను.

గయుడు కోలాహలపర్వతముపై శిర ముత్తరమునకును, పాదములు దక్షిణమునకును పెట్టుకొని పండుకొనెను. బ్రహ్మ యజ్ఞపరికరముల నేకరించి మానసికముగా ఋత్విజుల సృష్టించెను. తర్వాత గయశరీరముపై త్రేతాగ్నుల గల్పించి సాంగోపాంగముగ యజ్ఞమును పరిసమాప్తిగావించెను. బ్రాహ్మణులకు దానాదికములు కావింప బడెను. యజ్ఞాగ్నుల వేడిమివల్ల గయుడు చచ్చునని దేవతలు తలంచిరి. కాని యతడు చావ లేదు. అతనిశరీరము కదల జొచ్చెను. దేవత లందుల కాశ్చర్య పడిరి. వానిచలనము నాపుటకై యుపాయాంతరముల బన్న మొదలిడిరి. బ్రహ్మ యమునితో 'నీధర్మశిలను గయునిశరీరముపై బెట్టిన నతడు మడియ కల' డనెను. యముడు తనధర్మశిలను రాక్షసుని దేహముపై నుంచెను. రక్కసుడు ఇంకను ఆశిలతో గూడ కదలు చుండెను. బ్రహ్మ 'రుద్రాదుల జూచి మీరందఱు గయుని కదల నివ్వక అదిమి పట్టుకొన వలసినది. మీ రందరును వాని శరీరముపై గూర్చుండవలసిన'దనెను. దేవత లందఱు నట్లే చేసిరి. కాని వారిప్రయత్నములు నిరర్థకము లయ్యెను. గయు డింకను శిరమును కదలించుచుండెను. భగ్నప్రయత్నుడయి బ్రహ్మ క్షీరాబ్ధిశయానుని యోగనిద్రామయుని విష్ణుని సందర్శించి నుతించి ప్రసన్నుని గావించు

కాని "దేవా! గయుడు మాసకలప్రయత్నములను భగ్నపఱచి యింకను బ్రదికియున్నాడు. వానిని నిశ్చలునిగా జేయుట మాకు సాధ్యముకాకున్నది. నీవెట్లయిన వాని వధోపాయము మా కానతియ్యవలసిన" దని వేడెను.

బ్రహ్మమొర నాలించి, పద్మనాభుడు తనశరీరమునుండి యొక భయంకరవ్యక్తిని సృష్టించి తత్సహాయమున గయాసుర సంహారము గావింపుమని పంపెను. ఆ భయంకరస్వరూపుడుగూడ వచ్చి యసురుని శరీరముపై గూర్చుండెను. కాని రాక్షసుడు చావలేదు. బ్రహ్మ మరల విష్ణునిగురించి ప్రార్థించెను. విష్ణువంత క్షీరాబ్ధిని మరలి గదాధరుడైవచ్చి రాక్షసుని శరీరముపైఁ గూర్చుండెను. ఇంతియకాక ప్రపితామహ, పితామహ, ఫల్గ్వీశ, కేదార, కనకేశ్వరులను అయిదురూపములదాల్చి విష్ణువు రాక్షసుని శరీరముపై నెక్కెను. బ్రహ్మయును గణేశుడును, సూర్యుడు, తన ఉదీచి, దక్షిణ, గయాదిత్యులను త్రిరూపములతోను, సీతారూపమున లక్ష్మియు, మంగళానామమున గౌరియు, గాయత్రియు, సావిత్రియు, త్రిసంధ్యలును, సరస్వతియు గయునిపై నెక్కిరి. గదాచాలనమువల్ల గయుని నిశ్చలునిగాఁజేసినందున విష్ణునికి ఆదిగదాధరు డను నామము కలిగెను.

అంత గయుడు దేవతలను చూచి దీనాననముతో "దేవతలారా! నేను మీరు కోరినరీతిగా నాపవిత్ర శరీరమును యజ్ఞవేదికగా నిచ్చితిని. తత్పూర్వము గూడ నే నేదుండగములనుగాని చేసియెఱుంగను. నిరపరాధినగు నన్ను మీరందఱిట్లు బాధలబెట్టి మడియింపజేయుటకు పూనుకొననేల? హరి నన్ను మొదటనే నిశ్చలునిగా నుండుమన్న చచ్చినవానివలె నుండకుందునా! ఇప్పటికైన నాపై మీకు కరుణకలుగలేదా" యనెను. దేవతలందఱును గయునియందు కనికరించి "నీ వేదైన వరమును గోరిన నిచ్చుటకు సంసిద్ధులమయి యున్నారము" కోరుమనిరి. గయాసురుడు "బృందారకులారా! ఈభూమ్యాకాశము లెంతకాలముండునో, సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రములుఎంతకాలముండునో అంతకాలమును బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు ఈపర్వతముపై వసించి యుందురుగాక! ఇతరదేవతలును ఇచ్చటనే యుందురుగాక! పంచక్రోశపరిమితిగల యీక్షేత్రము నాపేర గయాక్షేత్రమనబరగుగాక! అందొక క్రోశప్రమాణ భూమియందు నాశిరముండును. ఆప్రదేశము సర్వోత్కృష్టక్షేత్రమయి గ్రుంకులిడి యుండుగాక! గయాక్షేత్రమునందలి తీర్థములందుపితృదేవతలకు పిండముల వదలినవారు తమకేకాక తమపితృపితామహులకుగూడ బ్రహ్మలోకప్రాప్తిగలుగజేసినవారగుదురుగాక! త్రైగుణ్య స్వరూపు డయ్యును త్రిగుణాతీతుడై శుద్ధసత్వ స్వరూపుడగు విష్ణుమూర్తి నెంతకాలము జనులు పూజింతురో అంతకాలమును ఈ గయాక్షేత్రము భూలోకమున వర్ధిల్లుగాక" యని యనుగ్రహించుమని కోరెను. విష్ణువు రాక్షసునికి వరమిచ్చి "గయయందుపితృదేవతలకు పిండములవదలువారు వారికి నూరుతరముల పూర్వీకులను గూడ బ్రహ్మలోకమును జేర్చినవా రగుదురు గాక" యని శాసించి వెడలిపోయెను.

గయాసురక్షేత్ర చరిత్రమునందలి యంతరార్థము

ఈగాథ విచిత్రముగాను విపరీతముగాను, తోచవచ్చును. అందును పురాణమునందలి గూఢార్థమును గ్రహించజాలని పాశ్చాత్యు లిట్టి కథలను కేవల మనాగరికము లనియు, వీటిని నమ్మువారు కేవలమృగప్రాయు లనియు చెప్పుటకూడ కలదు.

ప్రస్తుత బ్రహ్మయోనిగిరియే గయాసురుడు తపమాచరించినట్లు వ్రాయబడినకోలాహలపర్వతము. దాని నిడివి సుమారు మూడుమైళ్లు. అంత చిన్న పర్వతముపై 125 యోజనములు లేక 576 మైళ్లు పొడవును, 268 మైళ్లు నడుముకొలతయుగల రక్కసు డుండుటయు, అంతటి బ్రహ్మాండకాయునకు ఒకక్రోశమాత్రము చుట్టుకొలతగల శిరముండుటయు, అట్టిరక్కసుని సృష్టికర్త యగు బ్రహ్మమొదలగు వేల్పులందఱేకమయ్యును అణచుటకు శక్తులు కాలేదనుటయు అసంభవముగా నున్నది. కాని తత్వవిచారవేత్త యగు వాయుపురాణకర్త యిట్టికథను తత్కాల చరిత్రాంశములను తెలియజేయు నట్లుగా పన్నెను.

గయు డసురుడయ్యును అసురులకు నైజములగు జీవహింసాహత్యాది దుర్గుణముల కాకరుడనికాని, దైవ

ద్వేషియని కాని దూషింపబడక వైష్ణవుడనియు, సద్గుణ స్వభావుడనియు, పాపదూరుడనియు, త్రికరణము లందును, పరక్షీడాకరుడు కానివాడనియు తపోబలసంపన్నుడనియు వర్ణింపబడెను. అతనిశరీరమును స్పృశించినను చూచినను జనులు బ్రహ్మసాయుజ్యము పొందగలిగియుండిరి. అతనియందు దేవతలారోపింపగలిగిన నేరము ఏమనగా మోక్షము సులభసాధ్యముగా జేసి యమాదుల లోకములందు జనులు లేక పాడుపడునట్లు చేసెననుట. ఇట్టి సుగుణగణ సంపన్నుడు నిజముగా రాక్షసుడు కానేరడు. ఈవర్ణనలన్నియు బౌద్ధమతమున కన్వయించునవి. బౌద్ధమతమును ద్వేషించుహిందువులు దానికి రాక్షసునితో సామ్యమును కల్పించిరి. బౌద్ధమతమున జీవహింస నింద్యము. తపము ప్రధానము. యజ్ఞయాగాదికములు మోక్షదములు కావు. అట్టిమతము హిమాలయము మొదలు కళింగము వఱకును గల 576 × 268 మైళ్ల విశాల దేశము నాక్రమించి యుండెను. గయాసురుని కారోపించిన శరీరపరిమాణమును, గుణగణాదికములును బౌద్ధమతమునకు చక్కగా సరిపడును. 576 × 268 మైళ్ల వైశాల్యముగలబౌద్ధరాజ్యమును గయాసురుని శరీరముగ వర్ణించి అతనిశిరము ఒకమయిలు చుట్టుకొలతగలదని చెప్పిరి. బౌద్ధరాజ్యమునందు మతజన్మస్థానము గయాక్షేత్రము. అందలిముఖ్యభాగము ఒక చదరపుమైలు.

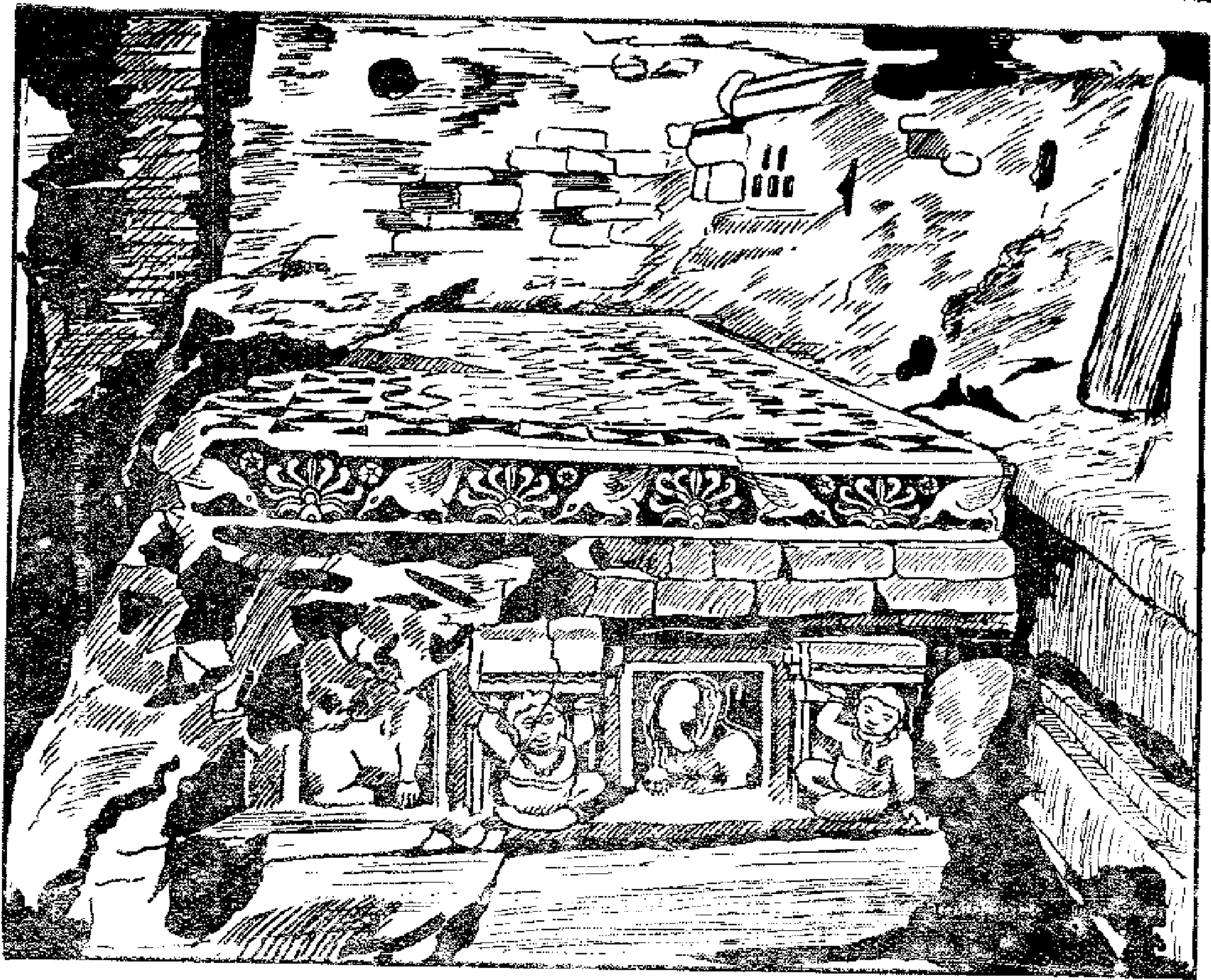
బ్రహ్మేంద్రులు గయుని శరీరమునుగురించి యంత తొందఱ పుచ్చుకొనక శిరమునే అణచుటకు ప్రయత్నించిరనగా హిందువులు బౌద్ధమతమునకు ఉత్పత్తిస్థానమయిన గయయందే తన్నాశము జేసినయెడల లోకమంతయు బౌద్ధమతహీనమగునని యట్లు చేసిరి. మూలమును పెకలించిన యెడల వృక్షమంతయు తానే నశించునుగదా! గయాసురధ్వంసమునకు దేవతలు పాటుపడిరనగా బౌద్ధమతనాశము హిందువులకు సులభసాధ్యము కాకుండెననుట. బౌద్ధమతరీతిగా జనులు కర్మబద్ధులేకాని దైవికమనునది లేదు. ప్రతిమనుజునకును ఉత్తమస్థితిగాని హీనస్థితికాని తన సుకృత దుష్కృతములను బట్టియే కలుగును.

రాక్షసునిది దైవమనునది లేక విచ్చలవిడిగాసంచరించు స్వభావము కనుక బౌద్ధమతమునకు అట్టి రాక్షసత్వారోపణము చేయబడెను.

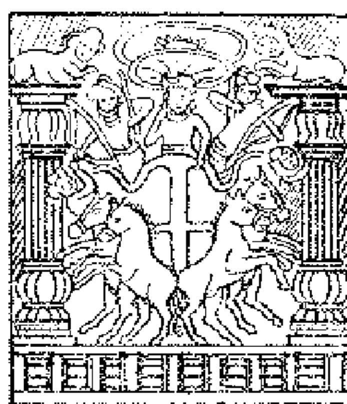
గయాసుర ధ్వంసమునకు పూనుకొనిన దేవతలు గయునికి వరప్రదాత లయిరనుటలో భావమేమనగా బౌద్ధమతనాశమునకు పూనుకొన్న హిందువులు బౌద్ధ విగ్రహములను సర్వనాశము చేయక వాటినే తాము స్వీకరించి నామభేదముల బూజించిరనుట. ఇందులకు నిదర్శనము హిందూదేశమున నెచ్చటను విష్ణుపాదములకు మాత్ర మాలయముల గట్టించి పూజించుట కానబడదు. బౌద్ధులు మాత్రము బుద్ధుని పాదములను శిరోజములను, నఖములను, శల్యములను, పూజించుట విశేషముగా కలదు. బౌద్ధులచే ప్రతిష్ఠింపబడి పూజింపబడుచుండిన బుద్ధపాదములిపుడు గయయందు విష్ణుపాదములని హిందువులచే బూజింపబడుచున్నవి. ఇదికాక విష్ణుపాదములందు పితృపిండముల నర్పించుటకుపూర్వము బుద్ధగయకేగి బోధిద్రుమమునకు నమస్కరించవలయునని వాయుపురాణమునగూడ జెప్పబడియున్నది.

గౌతముడు

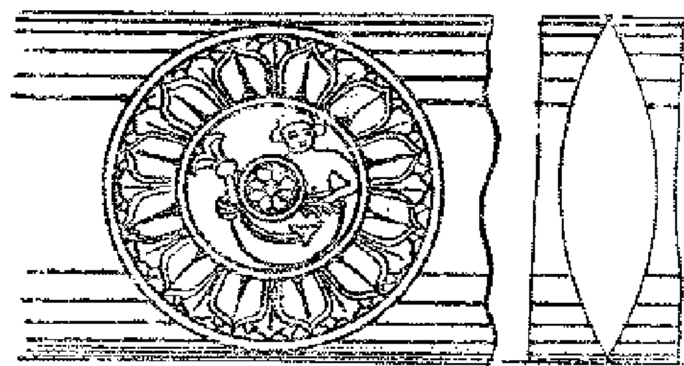
గౌతముడు శాక్యరాజపుత్రుడు. తండ్రి శుద్ధోదనుడు; తల్లి మాయాదేవి. ఆయనకు రాహులుడను కుమారు డుండెను. గౌతముడు యువరాజై సకల సౌఖ్యము లనుభవించుచుండెను. ఒకానొక కాలమున పురవిహారమునకై పోవుచుండ నొకరోగియు, నొక వృద్ధుడును, నొకశవమును కనుబడగా గౌతమునిమనస్త్వమునచెడి ప్రతిప్రాణియు నిట్టియవస్థలపాలుకావలసినదే కదా యనుఆందోళన జనించెను. తత్క్షణమే పురవిహారము చాలించి తనభవనమునుచేరి ప్రాణికోటుల నీబాధల నుండి విముక్తులఁగావించి జననమరణాదికములు లేనిమోక్షమును కూర్చునుపాయమేదియా యను చింతాపరవశుడయ్యెను. సాంసారిక సుఖములును, రాజ్యవైభవములును అస్థిరములనియు, దుఃఖదాయకములనియు మాత్రము దృఢనిశ్చయుడయ్యెనేకాని మోక్షమార్గ మిట్టిదని నిర్ణయించజాలకుండెను. తన్మార్గాన్వేషణోపాయమ్ము నగరమునుండి సుఖములనుపేర మరిమరి సంసారసాగరమున మునుంగుచుండునంతకాలమును తనకు గోచరముకాజాలదని బంధుపుత్రమిత్ర కళత్రాదులను రాజ్యమును త్యజించి బంధవిముక్తుడు కాదలచెను.

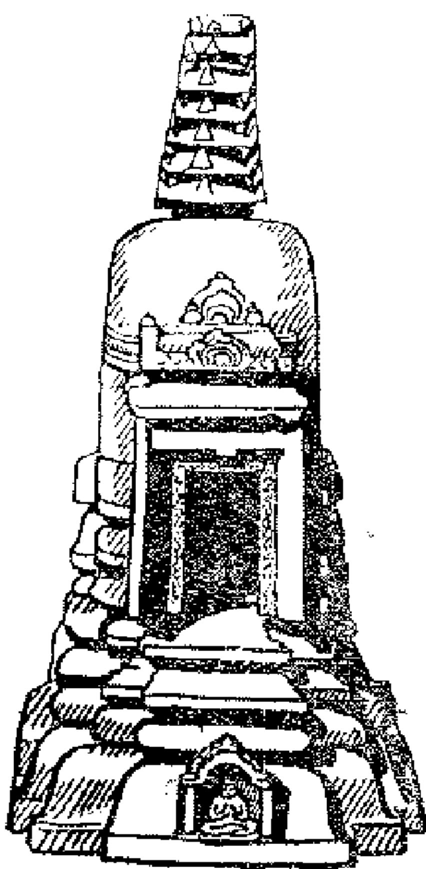
వజ్రాసనము

అశోకకుడ్యముపైని సూర్యచిత్రము
(నాలుగశ్వములుమాత్రము కలవు)

ఆవరణకుడ్యముపైని చెక్కడపుపని

భక్తులచే ప్రతిష్ఠింపబడిన
చిన్నస్తూపము

గ్రీకుల సూర్యచిత్రము
నాలుగశ్వములుమాత్రము కలవు

కుడ్యముల కడ్డకట్టెలు

౮ వ చిత్రము

వజ్రాసనము ముందు సేకరించబడిన పదార్థములు.

వెండి.

బంగారము

బంగారము.

వెండి.

బంగారము.

తామ్రము

హువిష్కుని బంగారునష్కములు.

వెండినష్కములు

బంగారు

బంగా...

బంగారు నగలు.

పద్మము

బంగారు

శంఖము

పద్మము

ఆయుధము బంగారు గుండీలు.

శంఖము

పద్మము

శంఖము

పద్మము.

గౌతముని త్యాగము

శాక్యపుత్రుడు రాహులుని జననానంతరము ఒకనాటిరాత్రి ఛన్నుడనుతనసారథిని అశ్వమును సిద్ధపరచుమని యాజ్ఞాపించెను. ఛన్నుడు గౌతమునిప్రేమాశ్వమగుకాంతకమును తీసికొనిరాగా అర్ధరాత్రమున నెవ్వరికిని దెలియకదాని నెక్కి, ఛన్నునితో నగరువెడలిపోయెను. ఆదినముననే కాంతకము మహావేగముగ పరుగెత్తుచుపోయి గౌతముని నాలుగువందలమైళ్ల దూరమున నున్న అనోమానదిగట్టున చేర్చెను. అచ్చట గౌతముడు గుఱ్ఱమును దిగి ఛన్నునికి తనయాభరణములను, అశ్వమును ఇచ్చి పురమునకు మగిడిపొమ్మనిపంపెను. తానొక వేటకానిచూచి తనవస్త్రములను వానికిచ్చి వానివ్యాఘ్రాజినమును తాను గ్రహించి ఖడ్గముచే శిరోజములను ఖండించుకొని సన్న్యాసిరీతి దండమును భిక్షాపాత్రమును గొని లోకమున వెడలెను. ఆయనకు గమ్యస్థాన మిదియని నిర్ణయము కలుగలేదు. ఎప్పుడెట్టిబుద్ధి కలిగిన తదనుగుణ్యముగను పోవుచుండెను. నగరువెడలునపుడు మోక్షమార్గము నన్వేషింపవలెనన్న దృఢసంకల్పముమాత్ర ముండెను. ఇప్పుడును ఆసంకల్పము మారలేదు. కాని అట్టిమోక్షమార్గము కనుగొనగలనా యనుసందేహముమాత్ర మాయనను బాధించుచుండెను. మార్గమున నొకనాడు ఒకశాక్యస్త్రీగృహమునకు భిక్షార్థము పోయెను. ఆయమ గౌతముని కన్నవస్త్రముల నిచ్చి కడుభక్తితో గౌరవించెను. తర్వాత గౌతముడు పద్మాయను బ్రాహ్మణస్త్రీ కతిథిగా నేగెను. ఆమెయు ఆయనను మిక్కిలిగౌరవించి పూజించెను.

పిమ్మట శాక్యసింహుడు రైవతుడను బ్రహ్మఋషిని, త్రిమదండకునికుమారుడగు రాజకుని, మరియు ననేకఋషుల సందర్శించుచు వైశాలినగరమును చేరెను. వైశాలి యాకాలమున ప్రజాపాలన పద్ధతులపు (Republican Institution) ప్రసిద్ధిఁజెందినరాజ్యమై యుండెను. అచ్చట ఆరాఢకాలాము డను నొకగొప్ప ఋషియుండెను. ఆయన నాశ్రయించి మూడువందల శ్రావకులు (శిష్యులు) ఉండిరి. గౌతముడును ఆఋషి నాశ్రయించి తత్త్వముల నెఱుంగఁగోరెను కాని ఆరాఢకాలామునివద్ద తనకేమియు మోక్షమార్గము లభించుపద్ధతి నెఱుగలేనందున ఆయనను వదలెను. అటనుండి గౌతముడు మగధకురాజధాని యగు రాజగృహమును చేరెను. అచట పాండవగిరి యనుకొండపై వాస మేర్పరచుకొని అనుదినమును నగరమునందు భిక్షాటనము చేయుచు కాలము గడపుచుండెను.

గౌతమునిసుకుమార సుందరశరీరమును, ఆయన ముఖకాంతియు నత డొకరాకొమరుడనువిషయము ప్రచురము చేయక తప్పదయ్యెను. ఆయన కాషాయాంబరధారియై భిక్షాటనమునకు పురవీథులయందేగుచుండ చూచినవారందరు నాశ్చర్యమానసు లగుచుండిరి. క్రమముగా జనులకు ఆయనయం దొకవింతగౌరవము జనించెను. అట్టిత్యాగి రాజగృహమున నున్నాడన్నవార్త మగధచక్రవర్తియగు బింబిసారునికి దెలిసెను. బింబిసారుడు వెంటనే గౌతముని దర్శనము గావించి, ఆయన త్యాగమునకు గారణ మెఱింగినంతనే ఆయన ఎరుంగునట్టి మోక్షమార్గమును తనకుగూడ బోధింపవలసిన దని కోరెను.

రాజగృహమున రామునికుమారుడు రుద్రకుడను యోగి యుండెను. అతడు జనులకు మిక్కిలిసన్మానపాత్రుడు. ఏడువందలమంది ఆయన నాశ్రయించి తత్త్వశాస్త్రము నభ్యసించుచుండిరి. గౌతముడును రుద్రకుని నాశ్రయించెను. కాని ఆయనవద్ద తనకేమియు మోక్షమార్గసాధనము నెఱుంగుదునను నాశ జనించనందున ఆయనను వదలివేసెను. రుద్రకునిశిష్యులలో అయిదుగురు ఉన్నతవంశజాతులగువారుగూడ రుద్రకుని వదలి గౌతముని జేరిరి. ఈమార్గరుని రాజగృహమునుండి నైఋతిమూలగాపోయి గయను చేరిరి. గయ మగధచక్రవర్తిపాలనలోనే యుండెను. వారు గయశీర్షమను కొండపై కొంతకాలము వసించిరి. గౌతముని కింకను మోక్షమార్గసాధనోపాయ మిదమిత్థమని తెలియకుండెను. కేవలము హఠయోగాదులవల్ల మోక్షమార్గము నెఱుంగుట కష్టమని యాయన దృఢముగా నమ్మియుండెను. తానొక నూతనమార్గము నన్వేషింపవలెనని సంకల్పించుకొనెను. కఠినశిలావృత మగు గయశీర్షము ఆయనకు దపోభూమిగా దగియుండలేదు. అందువల్ల గయ కనతిదూరమున నున్న ఉర్వలాగ్రామమునకు పోయెను. ఉర్వలయందు ప్రాపంచిక సహవాసమునుకోసి, ఏకాంతవాసమున తపమాచరించువారికి మనోల్లాసమును, స్థిమితమును ఇయ్యదగు చల్లనినీడలనిచ్చువనము లనేకము లుండెను.

గౌతముకు జన్మరాహిత్యోపాయము నన్వేషించుకాలమున హిందూదేశమున జనులనేకులు మోక్షోపాయములని యనేకరీతుల తపములును, జపములును, వ్రతములును చేయుచుండిరి. మోక్షము లభించుటకు గొందఱు మంత్రపఠనము చేయువారును, కొందఱు పుణ్యదేశయాత్రలు చేయువారును, కొందఱు నిరశనవ్రతమును బూనువారును, జలపానముమాత్రము చేసియుండువారును, కొందఱు భిక్షాన్నముతప్ప మఱెట్టియన్నమును దినని వారును, కందమూలముల దినువారును, ఫలాహారులును, తృణమును భక్షించువారును, కొందఱు వానప్రస్థులును, పశుపక్ష్యాదిజీవముల బూజించువారును, కొందఱు హఠయోగాభ్యాసులును, కొందఱు మౌనవ్రతులును' వారమున రెండు మూడు లేక నాలుగు మారులు మాత్రము మాటలాడువారును అయియుండిరి.

కొందఱు చాంద్రాయణవ్రతమునుబూని పౌర్ణమి నాడు పదునైదు కబళములతో నారంభించి చంద్రుని క్షీణదశవలె నేతను కబళముల సంఖ్యను తగ్గించుచు అమావాస్యనాటికి నిరాహారులై మరల శుక్లపక్షమున కబళముల సంఖ్యను దినదినప్రవర్ధమానము చేయుచు వ్రతమాచరించువారును, కొందఱు జటావల్కలధారులును, కొందఱు వ్యాఘ్రాజినకృష్ణాజినధారులును, కొందఱు ఆర్ద్రవస్త్రములతోనే నిద్రించువ్రతము గలవారును, భూశయ్యయందును, భూతిశయ్యయందును శయనించువారును, శిలాశయ్యను, కంటకశయ్యనుపరుండువారును, కొందఱు దిగంబరులును, కొందరు విభూతిధారులును, మృత్తికాధరులును, కొంద ఱెల్లప్పుడును కపాలముల ధరించువారును, త్రిదండములతో నుండువారును, ధూమపానము వల్ల మోక్షము కలుగుననువారును, ఏకపాదముపై నిలిచి తపమాచరించువారు కొందఱును, సూర్యునివంక ఱెప్పలార్పకచూచుచు నమస్కారములు చేయువారు కొందఱును, ఆతపమున నిలచి తపస్సు చేయువారును, జలమధ్యమున నిలచి జపముచేయువారును, కొంద ఱెప్పుడును ఎత్తబడిన చేయికలవారును, జానువులమీదనే నడచువారు కొందఱును, వాయుబంధనము చేయువారును, వేడిరాళ్లను శరీరముపై నుంచుకొనువారును, అగ్నిప్రవేశము చేయువారును, "ఓమ్, వషట్, స్వాహా, స్వధేత్యాది మంత్రపఠనములఁ జేయువారును, బ్రహ్మ, ఇంద్ర, విష్ణు, దేవీ, కుమార, మాతృక, కాత్యాయని, చంద్ర, ఆదిత్య వైశ్రవణ, వరుణ, వాసవ, అశ్విన, నాగ, యక్ష, గంధర్వ, అసుర, గరుడ, కిన్నర, మహోరగ, రాక్షస ప్రేత, భూత, కూష్మాండ, పార్షద, గణపతి, పిశాచ, దేవర్షి, బ్రహ్మర్షుల నారాధించువారును, కొందరు దేవతల ప్రీత్యర్థముని జీవబలి యిచ్చువారును, యజ్ఞయాగాదులుచేసి వపాహోమములు చేయువారును, కొందఱు పృథివ్యాది పంచభూతారాధన చేయువారును, పుణ్యక్షేత్రయాత్రయు పుణ్యతీర్థసేవయు చేయువారును, పర్వత, వన, శ్మశానాదులయందే వసించియుండువారును నయి మోక్షసాధకము లనియెంచి ఇట్లు నానావిధముల జనులు ప్రవర్తించుచుండిరి.

గౌతముడు వారినందఱిని జూచి నిజమగు మోక్షమార్గము నరయలేక తప్పుత్రోవల బోవు పామరులని తలచెను. జనులు అపరిశుద్ధమును పరిశుద్ధముగాను, యథార్థమును వృథగాను దలంచుచున్నారని ఆయన తలచెను. తానొక నూతనమార్గమున జనసామాన్యమును మోక్షగాముల జేయదలచెను. పామరుల యజ్ఞానాంధకారముల మాయించుటకును, ఏదేనొక యర్థాపేక్షతో జేయుజపములును, వ్రతములును, తపములును నిరర్థకములని బోధించుటకును, ధ్యానమువలని ప్రయోజనములను, ద్వంద్వముల కతీతుడగుట కుపాయములను బోధించుటకును, గౌతముడు తనజీవితమే తార్కాణముగ జేయ సంకల్పించుకొనెను.

శాక్యసింహుని తపము

శాక్యసింహు డిట్టి దృఢసంకల్పముతో ఊర్విల యందు ఒకపరిశుద్ధప్రదేశమున గూర్చుండి షాడ్వార్షిక వ్రతమును బూనెను: అనగా ఆరువత్సరములు శ్వాసను బంధించి, మనస్సు నేకాగ్రముగజేసి నిశ్చలుడై యుండుట. ఆయన మనశ్చక్షువులు మాత్రము వికసితములయి ఉత్తమమార్గము నరయుచుండెను. వ్రత మారంభమయి యెనిమిది హేమంతరాత్రములు చనెను; ఒడలు చెమర్చెను; శ్వాస నిలచెను; కంఠమున గుళగుళమను శబ్దము జనించెను; చెవులు గింగురుమనుచుండెను. దేవతలు గౌతము డేదియో యవస్థను పడుచున్నాడనియు శీఘ్రకాల

మున నే మరణింతుననియు దలచి భయపడి స్వర్గస్థయగు గౌతమజననియగు మాయాదేవికి కుమారునియవస్థను దెలిపిరి. మాయాదేవి పుత్రుడు పుట్టిన యేడవదినమున స్వర్గస్థయయ్యెను. తదాది గౌతముని ఆయన సవతితల్లి యగు మహాప్రజాపతి పెంచెను. మాయాదేవి కుమారుని యవస్థను విని యప్సరలతో గూడి అర్ధరాత్రమున నైరంజనా నదిగట్టున నున్న పుత్రునిజూడ నేతెంచెను. కుమారుని జూచి దుఃఖాతిశయమున పలవింప మొదలిడెను. రోదన శబ్దమువల్ల తపోభంగమగుడు గౌతముడు కన్నులు దెరచి పుత్రుని దలచుకొని రోదించు నీవెవరవని ప్రశ్నించెను. మాయాదేవి 'నేను నీజనని ని నిన్ను పదినెలలు మోచి కని నీతోనుండుభాగ్యము లేక స్వర్గమున నున్నను నీవు సుఖముగా నున్నావని సంతోషించు చుంటిని. నీవిపుడు మరణావస్థనుపడుటను చూడలేక దుఃఖించుచున్నాను.' అనెను.

గౌతముడు 'జననీ! నీవు నాకొఱకై దుఃఖింప వలదు. నేను మరణావస్థను పడుటలేదు. సర్వోత్కృష్టము అనన్యసాధ్యమయిన మోక్షమార్గము నరయుచున్నాను. శీఘ్రకాలముననే బుద్ధుడ నయ్యెదను. దుఃఖమునువదలి సుఖింపుము' అని తల్లి నోదార్చి పంపెను.

గౌతముడు షాడ్వర్షికవ్రతమున ఆహారమును క్రమముగా దగ్గించుచు నిరాహారి యయ్యెను. ఆయన వక్షములోని యెముకలు ఎండ్రికాళ్లవలె స్పష్టముగా గనబడుచుండెను. వెన్నెముక వెదురుకర్రలోని కణుపులవలెకానబడుచుండెను. గ్రీష్మకాలమున జలమంతయు నెండిపోగా నగాధములగు కూపములవలె నేత్రములు లోపలికి లాగుకొనిపోయెను. ఇటిస్థితిలోగూడ తన మనోనిశ్చయమును, తాను ప్రథమమున గూర్చున్న చోటును వదలక ఎండకును, గాలికిని, వానకును, లోనై ను మశకమత్కుణాది బాధలకోర్చి అంగములు చలింపకుండ మలమూత్రవిసర్జనాది శారీరక కృత్యముల కావశ్యకము లేక జితేంద్రియుడై తదేకనిష్ఠతో ఆరువత్సరము లుతపమాచరించెను. చిదుగల నేరుకొనవచ్చు గోపబాలురును, బాలికలును, ఇతరమూఢజనములును, గౌతముని నొక కేవలకల్మషపుంజముగా దలచి ఆటకై ఆయన శరీరముపై నేదైన కల్మషపదార్థములు వేసి పోవుచుండిరి.

[సశేషము]

శ్రీ వేంకటేశ్వర స్తవము

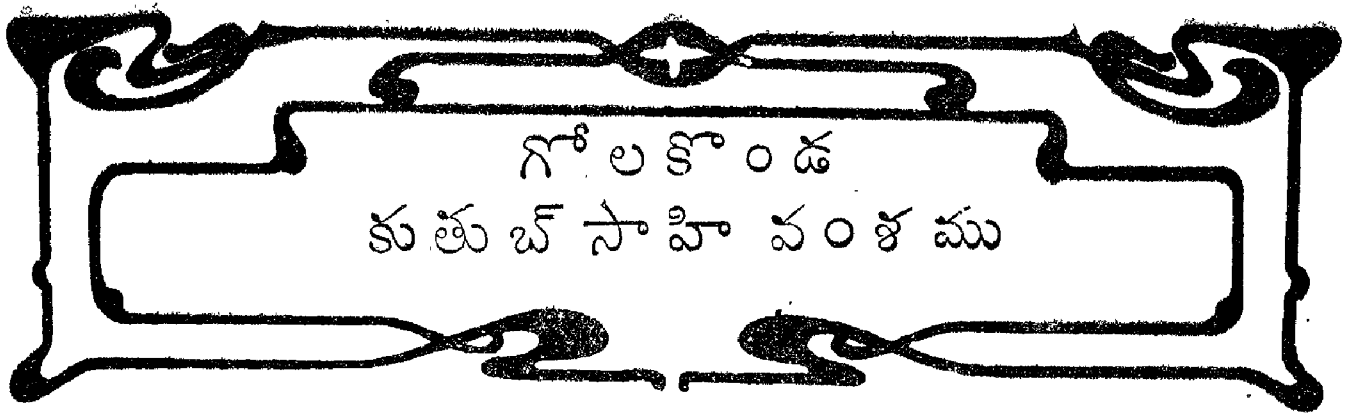
మండలేముల వేంకటశాస్త్రి గారు

వ్యాసకర్త

ఇదె యిదె నిశ్చితంబనుచు
 నేర్పడ వాకొనరాని దెద్ది; నె
మ్మదిగనినట్లు యుండి యను
 మానముఁ గొల్పుచు నుండునెద్ది; యు
న్నది మఱి లేదనన్ దగక
 నామము రూపము లేకయుండు నె
య్యది; యదె బ్రహ్మమం చెలుఁగు
 మందురు ప్రాజ్ఞులు వేంకటేశ్వరా!

ఉ. సారవిహీనమై సుఖవిషాదములన్ గడుఁ గూర్చుచుండు సం
సారము భేదదర్శన మొసంగుచునుండఁగఁ బ్రాజ్ఞబుద్ధి యే
పారు నభేదదర్శనపుఁ బ్రాప్తియె మోక్ష మటంచుఁ బండితుల్
సారమతిన్ వచింతురు రసజ్ఞులు తజ్జ్ఞులు వేంకటేశ్వరా!

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్దారంభము నుండియు మహమ్మదీయు లాంధ్రదేశముపై నడపతడవ దండయాత్రలు చేయుచు వచ్చినను కాకతీయ సామ్రాజ్యము సంపూర్తిగ భగ్నమైన పిదపగాని వీరి యధికారము మధ్యాంధ్రదేశమున సుస్థాపితము కాదయ్యెను. అప్పుడైనను అంతవఱకు నోరుగంటి కాకతీయులకు సామంతులుగనుండి యా సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమగుటతో స్వతంత్ర పతాకలను విప్పినభూపాలురు నిరంతరము మహమ్మదీయులతో బోరాటములు జరపుచు వారి చంద్రధ్వజము నాంధ్రదేశమునుండి పెకలించి వేయవలెనని సర్వశక్తుల నుపయోగించి ప్రయత్నించిరి. కాని వారికి దైవ మనుకూలపడలేదు. అయినను ఓరుగంటి ప్రాంతము తక్క ఆంధ్రదేశమున మఱి యేయితరభాగమును మహమ్మదీయుల పరిపాలనమును శిరసావహింపలేదు.

ప్రాక్సముద్రతీరస్థమైన యాంధ్రదేశమంతయు రెడ్డిరాజుల పరిపాలనము క్రిందికి వచ్చెను. సింహాచలమునుండి యుత్కళము వఱకు గల ప్రదేశమంతకు గాంగవంశజులు ప్రభువులైరి. నెల్లూరు, కర్నూలు, కడప, అనంతపురము, బళ్లారి మొదలగు దక్షిణాంధ్రమండలము లన్నియు తుంగభద్రా తీరస్థ విజయనగరాధిపతులైన కర్ణాట ప్రభువుల యధీనమయ్యెను. రాచకొండ, దేవరకొండ, పానుగల్లు మొదలగు శ్రీశైలాంధ్రనగరము (ఓరుగల్లు) లకు నడుమనున్న దుర్గములన్నియు రేచెర్ల వెలమవీరుల రక్షణము క్రిందికి వచ్చెను. ఈ విధమున పరిక్షిప్తమైన యాంధ్రదేశములోని స్వల్పభాగము మాత్రమే నిజముగా మహమ్మదీయులకు లోబడియుండెను.

కాకతీయ భూపతులలో కడపటి వాడైన రెండవ ప్రతాపరుద్రుని (క్రీ. శ. ౧౨౯౫-౧౩౨౩) యనంతర మాంధ్రదేశమున స్వతంత్రరాజ్యము లెట్లు మొలకలెత్తినవో యట్లే కాకతీయ సామ్రాజ్యవిజేతయైన ఉలూగుఖానను మహమ్మదుబిన్ తుఘ్లుకు ఢిల్లీ పాదుషా మరణానంతరము కూడ దక్కను దేశమున మహమ్మదీయ స్వతంత్రరాజ్యములు తలచూపినవి. వానిలోకెల్ల సుప్రసిద్ధమైనదియే బహమనీరాజ్యము. తెలుగు నాయకుల వశమున లేని పరిశిష్టాంధ్రభూతలమున కంతకు నీ బహమని సుల్తానులే యధిపతులుగ నుండిరి. వీరిని జయించుటకే తెలుగు నాయకులు కొందఱు ప్రయత్నించుచు వచ్చినను స్వాతంత్ర్యోద్దీపితులై తమతమ రాజ్యములను విస్తృతము

చేసికొనుటకై తమలో దామె కలహములు పెంచుకొని నిరంతరము పోరాడుచుండుటచేత మహామ్మదీయులను జయించుట వారికి సాధ్యము కాకపోయెను. ఈవిధములైన సంగ్రామములలో బడి కొట్టుకొనుచునే బహమనీరాజ్యము రమారమి రెండునందల సంవత్సరము లాంధ్రదేశమున దనయధికారమును సాగించెను. కాని నిజముగా నాంధ్రదేశమున మహామ్మదీయ పరిపాలన మారంభమైనది గోలకొండరాజ్యముతోనే.

బహమనీరాజ్యమును రెండవ మహామ్మదుషా (క్రీ. శ. ౧౪౬౩-౧౪౮౨) యనునతడు పరిపాలించుచుండగా పెరిషియాలోని హమదానునుండి సుల్తాను కూలీయను నతడొకడు వచ్చెను. ఈతడు తన దేశమున దనజాతిని శత్రువులెత్తివచ్చియోడించుటచేత స్వప్రాణరక్షణార్థమై హిందూదేశములోని దక్కనునకుపారిపోయివచ్చి యచ్చటి బహమనీసంస్థానమును సందర్శించెను. బహమనీరాజులయాస్థానమున నతనికి గలిగిన గౌరవ మర్యాదలును,హిందూదేశముయొక్క--అందు ముఖ్యముగ దక్కనుదేశముయొక్క పాడిపంటలును, భాగ్యభోగ్యములును హృదయాకర్షకములై యాతని నానందమునముంచి యెత్తెను. అటుతరువాత మఱల నొకపర్యాయ మాతడు తన దేశమునకరిగినను హిందూదేశపు దక్కను మీదను, బహమని సుల్తానుల యాస్థానము మీదను గల ఘభిమానమును, మక్కువయును ఆతని హృదయవీథినుండి మాత్రము తొలగిపోనలేదు. మఱల హిందూదేశప్రయాణమునకు ఆతని హృదయము కుతూహలపడుచునే యుండెను. ఇట్లుండగా స్వదేశమున నధికారము వహించిన యీతనితెగవారి శత్రువులు ఈతనినివధియించుటకు బ్రయత్నింపగా మఱల నింకొకమాఱు తనప్రాణమును రక్షించుకొనుటకై హిందూదేశమునకు పారిపోయివచ్చి దక్కనులోని బహమనీరాజగు మహమ్మదుషాయాస్థానమున కొలువుకు గుదిరెను.

ఇట్లు స్వదేశమునుండి ప్రాణమును రక్షించుకొనుటకై పాఱిపోయివచ్చిన యొకతుర్కవానికి దక్కనుదేశము శరణమిచ్చి కాపాడుట యేకాక తుదకు కిరీటమునుగూడ నొసంగి గౌరవించెను. ఈసుల్తాన్ కూలీయే గోలకొండరాజ్యమును స్థాపించిన కుతుబ్‌సాహి వంశమునకు మూలపురుషుడు.

సుల్తాన్‌కూలీ తనప్రభువైన మహమ్మదుషాకు అత్యంతవిశ్వాసపాత్రుడైన సేవకుడై మిగుల వినయవిధేయతలతో కనులుగలిగి సంచరించుచుండెను. ఇట్లుండగ నొకప్పుడు కొందఱు అసంతృప్తిపరులు, అత్యాశాపరులు నగువారు మహమ్మదుషాను వధించుటకై యొక్కకుట్రను పన్నిరి. కాని వారిపన్నుగడలుకొనసాగ నున్నప్పుడే యీసంగతి తెలిసికొని సుల్తానుకూలి * పదిమందియోధులతో శత్రువులపై కుఱికి తనప్రభువును సంరక్షించెను. తుదకు కుట్రయంతయు దెలిసికొనిన మహమ్మదుషా తనకు సుల్తాన్‌కూలి గావించిన మహోపకృతి కాతని నెంతయుంగొనియాడి యాతనికి 'మల్లిక్ కుతుబ్ ఉల్ ముల్కు' అనుబిరుదమును రెండవమంత్రి

పదము నొసంగి ఆతనిని గౌరవించెను. ఈవిధ
ముననే ఆతడొకానొక యుద్ధమునజూపిన య
నుపమానధైర్యసాహసములకును, విజయము
నకును సంతసించి మహమ్మదుషా యాతనిని
తెలుంగాణెమునకు ప్రభువుగనియమించుటయే
కాక అతనికి 'అమీర్ ఉల్ ఉమ్రా' యను బిరు
దమును గూడ ప్రసాదించెను. అదియునుగాక
కోటగిరి, ఉట్గి (?)అనునవి స్వోపభోగమునకై
యొసంగెను.

మహమ్మదుషాయొక్క కాలమంతయు
చాలగంద్రగోళమైనది. అతడు దక్షిణమున
కర్ణాటాధీశులతోను, రాజధానిలో తన
యొక్క అధికారమంతయు స్వహస్తగతము
చేసికొనుటకై తడవతడవకు కుట్రలు పన్ను
చువచ్చిన కాసింబరీదుతోను, అప్పుడప్పుడే
తలయెత్తుచుండిన మహారాష్ట్రులతోను వేగ
వలసివచ్చెను. ఇటులుండగా నీమహమ్మదుషా
కాలమునాటికి కొండవీటి రెడ్డిరాజ్యమే
కాక కోరుకొండరెడ్ల పాలనముకూడ నంత
రించెను. కళింగదేశమున గాంగవంశజులపరిపా
లనము ముగిసి గజపతులు గాంగసింహాసనము
నధిష్ఠించి తెలుగుదేశమును దమపతాకము
క్రిందికి దీసికొనిరా బ్రయత్నములు సలుపు
చుండిరి. కపిలేంద్రగజపతి మహమ్మదుషా
సింహాసన మెక్కుటకుపూర్వమే యొకటిరెండు
తడవలు రాజమహేంద్రవర రెడ్డిరాజ్యముపై
దాడివెడలెను. తుదకారాజ్యము ఆతనిపిదప
కటకసింహాసనమునెక్కిన పురుషోత్తమగజపతి
కాలమున గాని పూర్తిగ వారికి స్వాధీనము
కాలేదు. మహమ్మదుషాకు సమకాలికుడైన
యీ పురుషోత్తమగజపతి కూడ రెడ్డిరాజ్యము
నాక్రమించి కర్ణాటదేశాధిపతుల క్రింద నుండు
దుర్గములను బట్టుకొనుటయేకాక బహమని
సుల్తానుల పరిపాలనముక్రింద నుండిన తెలుం
గాణెముపై కూడ దాడివెడలెను.

ఆంధ్రదేశముయొక్కయు, స్వరాజ్యము
యొక్కయు పరిస్థితు లిట్టివిషమస్థితిలోనుండి
నప్పుడు మహమ్మదుషాకు మహాప్రధానియై
ఖ్వాజామహమ్మదు గవానును, విశ్వాసపా
త్రుడైన భృత్యుడును, ప్రతినిధియునై సుల్తాన్
కూలీ కుతుబ్ ఉల్ముల్కును రెండుభుజము
లవలె నుండి బహమనీరాజ్యమును సంరక్షిం
చిరి. వీరిరువురియొక్క బుద్ధికుశలతవల్లను,
బాహుబలమువల్లను బహమనీ రాజ్యము
అత్యంతము ఉచ్చదశనొందెను; కాని యచిర
కాలముననే యది క్రుంగిపోయెను. బహమనీ
సుల్తానగు మహమ్మదుషా క్రీస్తుశకము౧౪౮౨
మార్చి ౨౬-వ తేదిని చనిపోయెను. ఇతడు చ
నిపోవునప్పటికి పండ్రెండేండ్ల యీడుగల యీ
తనికుమారుడు మహమ్మదుషా పిదప బహమనీ
సింహాసనము నధిష్ఠించెనుగాని అప్పటికే బహ
మనీసుల్తానునకు సామంతులుగ నుండినవారు
చీలిపోయి స్వతంత్రులై స్వతంత్రరాజ్యములను
స్థాపింపజొచ్చిరి. వారిలో మొట్టమొదట 'మల్లిక్
అహమ్మదునైజాము ఉల్ముల్కు' అనున
తడు స్వతంత్రుడై అహమ్మదునగరమున గొప్ప
దుర్గమును నిర్మించి దానిని రాజధానిగ జేసి
కొనిదౌలతాబాదుపరగణాల పాలింపదొడగె
ను. ఈయహమ్మదునగరసుల్తానులనే చారిత్ర

ముస నైజామ్‌సాహీ లందురు. తరువాత ఇస్మెయిల్ ఏదిల్‌ఖాఁ విడిపోయి విజాపురము రాజధానిచేసికొని విజాపురము కొంకణము మొదలగురాష్ట్రములను పాలింపదొడగెను. ఈవిజాపురపునవాబులకే ఏదిల్‌సాహీలనిపేరు. అటుపిదప అల్లాఉద్దీఁ ఇమాద్ ఉల్‌ముల్కు విడిపోయి ఎల్లిచ్‌పురము రాజధాని చేసికొని బేరారును పాలించెను. ఈబేరారు నవాబులకే ఇమాద్‌సాహీలని పేరు. మల్లిక్‌కాసెంబరీదు రాజధానియందే యుండి క్రమక్రమముగా బహమనీసుల్తాను అధికారమును, అయిశ్వర్యమునుగూడ నపహరించి బహమనీరాజుల విదర్భ (బీదర్) దేశముననే పరిపాలనము చేయదొడగెను. మిగిలిన సామంతులందఱును స్వతంత్రులై అత్యంత విశ్వాసపాత్రుడైన సుల్తాఁకూలీ కుతుబ్‌ఉల్‌ముల్కునుగూడ స్వాతంత్ర్యము ప్రకటింపవలసినదని ప్రోత్సహించుచుండినను అతడు చాలకాలము వఱకు బలహీనులైనను బహమనీ రాజులకే లోబడి యుండెను. కాని చివఱ కింక నెంత యంటిపెట్టుకొని యుండినను కార్యము లేదని తెలిసినప్పుడు అతడు తన ప్రభువుపేర మహమ్మదు నగరమును గట్టించి దానిని రాజధాని చేసికొని క్రీ. శ. ౧౫౧౨ నుండి స్వతంత్రుడై సుల్తాఁ కూలీకుతుబ్‌షా యను పేరుతో తెలుగుదేశమును పాలించెను. ఇతని వంశమువారికే కుతుబ్‌సాహీలని పేరు. ఈ మహమ్మదు నగరమే తరువాత చరిత్రమున గోలకొండ యనుపేర బ్రసిద్ధమయ్యెను.

ఈ గోలకొండ కుతుబుసాహీ వంశజులు తెలుగుదేశమును రమారమి నూటడెబ్బది సంవత్సరములు పరిపాలించిరి. వీరిలో మొదటివాడైన సుల్తాఁ కూలికుతుబ్‌షా క్రీ. శ. ౧౫౧౨ మొదలు ౧౫౪౩ వఱకును, ఆతని పిదప నతని రెండవ కుమారుడైన జమ్షీద్ కుతుబుషా క్రీ. శ. ౧౫౪౩ మొదలు ౧౫౫౦ వఱకును, అటుపిదప తండ్రి చనిపోవు నప్పటికి నేడేండ్ల వయసుగల యతనికొడుకు సుభాఁకూలికుతుబుషాను తరిమివైచి జమ్షీదు కుతుబుషా కనిష్ఠసోదరుడైన మల్లిక్ ఇబ్రహీం కుతుబుషా క్రీ. శ. ౧౫౫౦ మొదలు ౧౫౮౦ వఱకును, అటుతరువాత నతని మూడవ కుమారుడగు మహమ్మదు కూలి కుతుబ్‌షా క్రీ. శ. ౧౫౮౦ మొదలు ౧౬౧౨ వఱకును, అటువెనుక ఇబ్రహీమ్ కుతుబ్‌షా మనుమడును, మీర్జామహమ్మదు అమీఁ కొడుకును, మహమ్మదుకూలి కుతుబ్‌షా అల్లుడు నగు మహమ్మదు కుతుబ్‌షా క్రీ. శ. ౧౬౧౨ మొదలు ౧౬౨౬ వఱకును, తదనంతరము అతని కుమారుడు అబ్దుల్లా కుతుబ్‌షా క్రీ. శ. ౧౬౨౬ మొదలు ౧౬౭౨ వఱకును, ఆవెనుక నతని యల్లుడైన అబుల్‌హసఁ కుతుబుషా క్రీ. శ. ౧౬౭౨ మొదలు ౧౬౮౭ వఱకును తెలుగుదేశమును పాలించిరి. తుదిని పేర్కొనబడిన యీ అబుల్ హసఁ కుతుబ్‌షాకే తానీషా యనిపేరు. ఈతని కాలముననే క్రీ. శ. ౧౬౮౭-వ సంవత్సరమున గోలకొండ రాజ్యము ఢిల్లీపాదుషా యైన ఔరంగజేబుకు స్వాధీనమయ్యెను.

ఈ పైనుడివిన కుతుబుసాహి సుల్తానులలో మల్లిక్ ఇబ్రహీమ్ కుతుబ్ షాయు అబుల్ హాసన్ కుతుబ్ షాయును తానీషాయు తెలుగువారికి శ్రుతపూర్వులు. ఈ యిబ్రహీమ్ కుతుబ్ షానే తెలుగు వారు మల్కిభరామ్ అందురు. మల్కిభరామ్ తెలుగు కవుల నాదరించి ఆంధ్ర వాఙ్మయమునకు జేయూత నిచ్చినవాడు. అద్దంకి గంగాధర కవియను నత డీమల్కిభరామ్ ఆస్థానమునుండి తపతీసంవరణమను శృంగార ప్రబంధమును రచియించి యాతనికి గృతి యొసంగెను. పొన్నికంటి తెలగనార్యుడను మఱియొక కవి యయాతి చరిత్రమును రచియించి మల్కిభరామ్ కొలువున నుండిన అమీర్‌ఖాన్ అను వానికి గృతియొసంగెను.

రామదాసు చారిత్రమును నిరంతరము పఠించుచుండు నాంధ్రులకు తానీషాను గుఱించి చెప్పవలసినదియే లేదు.

సంగ్రహముగ గోలకొండ కుతుబుసాహి వంశజుల విషయము ఇచట దెలుపబడినది. వేఱొకప్పు డొక్కొక్క కుతుబుసాహి నవాబు పరిపాలనాదికములను గురించి విపులముగ దెలుపబడును.

నీ తి ప ద ము లు

౧. కనడ - జంపె

పల్లవి: నీతిగలిగిన నెందు - నిత్యశ్రేయము వచ్చు
నీతియే భూషణము - నృప, తుళజరాజేంద్ర!

అనుపల్లవి: తనునమ్మియున్నట్టి - జనులఁ బ్రోవఁగవలెను
ఘనముగా శత్రువుల - ఖండింపవలెను
అనయంబు పెద్దలను - ఆదరింపగవలెను
వినయమున శివభక్తి - మొనసి చేయఁగవలెను. నీతి.

శివునిపదపద్మములం - చిత్తమునఁ దలఁపవలె
భువి ధాన్యధనవృద్ధి - పోషింపవలెను
సవరణగ ధర్మములు - సతతమును జేయవలె
సవినయంబుగఁ గీర్తి - సాధింపవలెను. నీతి.

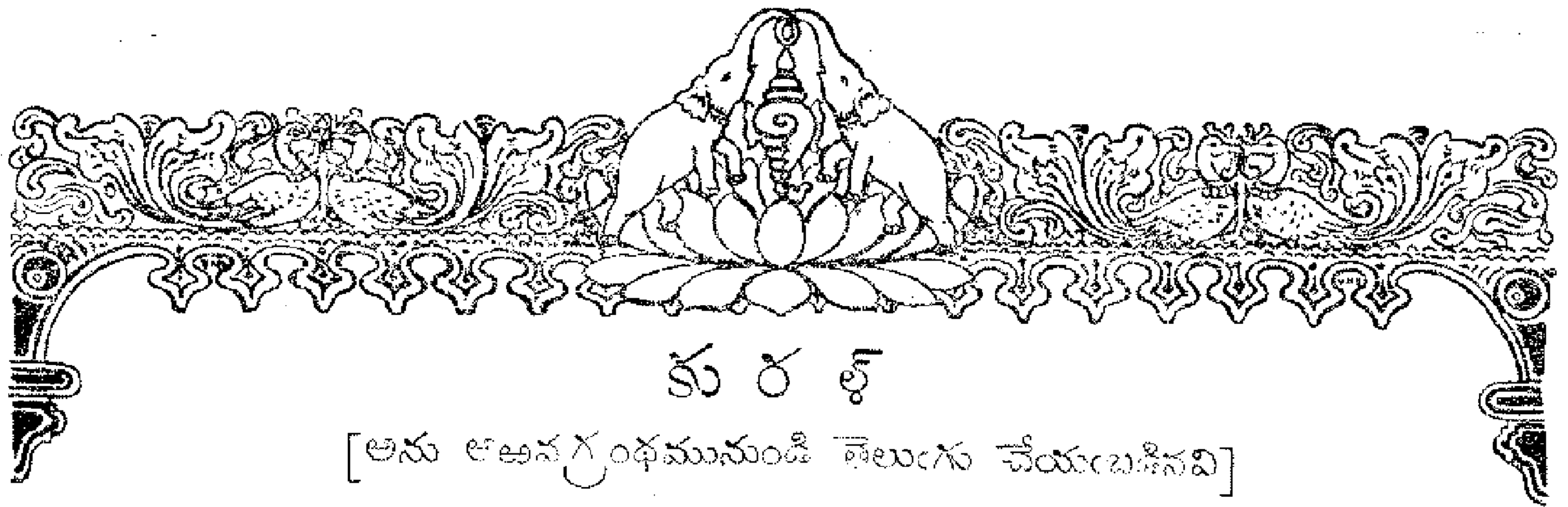
ఎలమి సత్పాత్రములు - తెలిసి యీయఁగవలె
కులదైవభజనంబు - కోరిచేయఁగవలెను
విలసిల్ల నేకేంద్ర - వినుత, శ్రీతుళజేంద్ర!
పలుమారు రాజ్యములు - పాలింపవలెను. నీతి

* పదునెనిమిదవ శతాబ్దియందు తంజావూరును బాలించిన మహారాష్ట్రరాజగు తుళజేంద్రుని కంకితముగా రచియింపఁబడిన నీపదములు ఇవి తొమ్మిది. వీని మాతృక. తంజావూరు సరస్వతీపుస్తకభాండాగారమునఁ గలదు. 'నీతిపదములు' అను పేరున నివి భారతియందుఁ గ్రమముగ వెలువడును —సంపాదకుఁడు.

"చిట్టిని తొట్లెలోనుంచి జోకొట్టివస్తా బాబూ!"

చిత్రకారుడు : శ్రీ. పి. యస్. [illegible]

కురళ్

[అను అరవగ్రంథమునుండి తెలుఁగు చేయఁబడినవి]

సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు

వ్యాసకర్త

తరుణి దరిసెన పూవులదండను మెల
    నాలుగ ధరించి కాఁపురం దనువు మఱచె;
నాని బరువునఁ గాఁగఁగా తేనివగుచు
తేనియను క్రుంగఁబాఱె బాలికకు నకట!

తే. అమృతమయములె యగు ముద్దులాండ్రి బాహు
యుగము; నా దేహమున కవి తగిలినంతఁ
జిగురులెత్తెను మరలఁ గ్రొత్తఁగను మ్రోడు
చెంది శుష్కించి యున్న నాజీవనంబు.

తే. తారకలు దిగ్భ్రమం జెంది తమ పథంబు-వెడలి యిట్టటు వడిగఁ బర్వెడఁగఁ దొడఁగె
ఇంకొక శశాంకు వైఖరినే చకోర-లోచనాచారువదనంబు తోఁచినంత.

తే. కలువకంటి మొగము పోలికగ మదీయ - చిత్తరంజనమును నీవు చేయుదేని
నాదు లోచనంబులకుఁ గన్పడుము యఖిల-జనులకుఁ గనంబడుట మాని చందమామ!

తే. సుదతి తళ్కుఁగనులఁ బుట్టు చూపులందు-రెండు విధముల మాయలు నిండియుండె;
ఒక్క చూపుచేతను దాప మొదవుచుండు, మఱొక చూపున నాబాధ మానుచుండు.

తే. మృత్యువనఁగ నెట్లుండునో యెఱుఁగ మున్ను; ఇప్పుడది స్పష్టముగను నాకెఱుఁగనయ్యె;
మనసు హరియించు నట్టి లోచనయుగంబు-తోడి పూఁబోఁడిగా నది తోఁచె నాకు.

తే. పంకరుహాసమనయన నా వంకఁ గాంచెఁ; గాంచి, యా వెంటనే మోము దించుకొనియె;
మొలకలెత్తుచు నున్నట్టి మోహబీజ-మునకు నయ్యదియె నీళ్లు చినుకుటయ్యె.

తే. ఒక్కమాటైన మఱచుట యున్నయెడల-జ్ఞప్తికిం దెచ్చుకొనుటకు సాధ్యమగును
జుఱుకుఁ దూపులట్లు తగులు చూపులుగల-చెలువ చెలువంబు నామదిఁ దొలఁగదెపుడు.

తే. తెలివి చదువుచే హెచ్చినకొలఁది జనులు-తెలిసికొనఁ గల్గుదురు తమ తెలివిలేమి
అట్లె తోఁచు సుందరభూషితాంగి యైన-యంగనను నేను గాంచిన యప్పుడెల్ల.

తే. దవ్వులకుఁ బోయిన కొలఁదిఁ దాప మొసఁగు; దాపునకుఁ జేరఁ దాపంబు తగ్గఁజేయు
విశ్వమునఁ లేని యట్టి యీ వింతవహ్ని-నెచటనుండి సంపాదించె నీతిమిన్న?

తే. అవనిలోపల రోగంబు, నౌషధంబు-నొకటికొకటి కిట్టనివనుచుందురు గద?
తాను గలిగించునట్టి సంతాపమునకుఁ, దానె యౌషధంబౌర! యీ తలిరుఁబోఁడి.

తే. నాదు వలపుంబరణియూ నాతి నిలిచి, యుండుటకుఁ దగు తావు వేఱొకటి లేదు:
ఆ వెలందుల మిన్నకుఁ దావొసంగి-గ్రక్కునఁ దొలంగి పొమ్మ యో కంటిపాప!

* * * * * * * * *

తే. నాదు కనులనె విభుఁడు సంతతము నిలుచు; అతనిరూపను మాయునో యనుభయమున
గాటుకను దాల్పకుంటి; సంగముల వలఁగు-నో యనెడి భీతి ఱెప్పలు మూయకుంటి.

తే. ప్రాణనాథుని కడకు మదాత్మరీతి, నాదు చూపును జేగ యత్నం బొనర్చి
వెల్లువలు కట్టుచున్న కన్నీళ్లను బడి, యేగతిగ నీఁది పోవుటో యెఱుఁగకుండె.

తే. చిత్తమా, నిన్నుఁ బ్రార్థనచేయు దాన; నాకుఁ గనులు లేకుండ నొనర్పుమ ప్రియుఁ
గాంచఁగా వలె నన్న దుఃఖంబు తెచ్చి, యివియె నాజీవనము దహియించుచుండె.

తే. నేను మెలఁకువగా నున్న నిమిషములను-నామనంబును బాయని నాయకుండు
నిదుర నాకుఁ బట్టినయంతనే వెలుపటి, కేగుదెంచి నా నెమ్మేను గౌఁగిలించు.

తే. మెలఁకువగ నున్న యట్టి నిమేషములను-నాకు మొగమేని జూపని నాథు రూపు
కలలలోపల మాత్రమే కానిపించు; ఇట్లు జీవనంబులు భరియించుచుంటి.

తే. కాంక్షతీర నా కాటుకకన్నుదోయి, కూర్కువచ్చి యించుక మూసికొన్న యెడల
ఇన్ని నాళ్లయి నేఁ బడుచున్న బాధ, నప్పుడే నాదు ప్రియునితోఁ జెప్పుకొందు.

తే. వలపు లోలోన దాఁచి గాసిలు మదాత్మ, కావడిని మోయుచున్నట్టి కైవడిగనె
రెండు బరువులు సరిగ భరించుచుండెఁ, బ్రేమయొక్కదిక్కున సిగ్గు రెండవదెస.

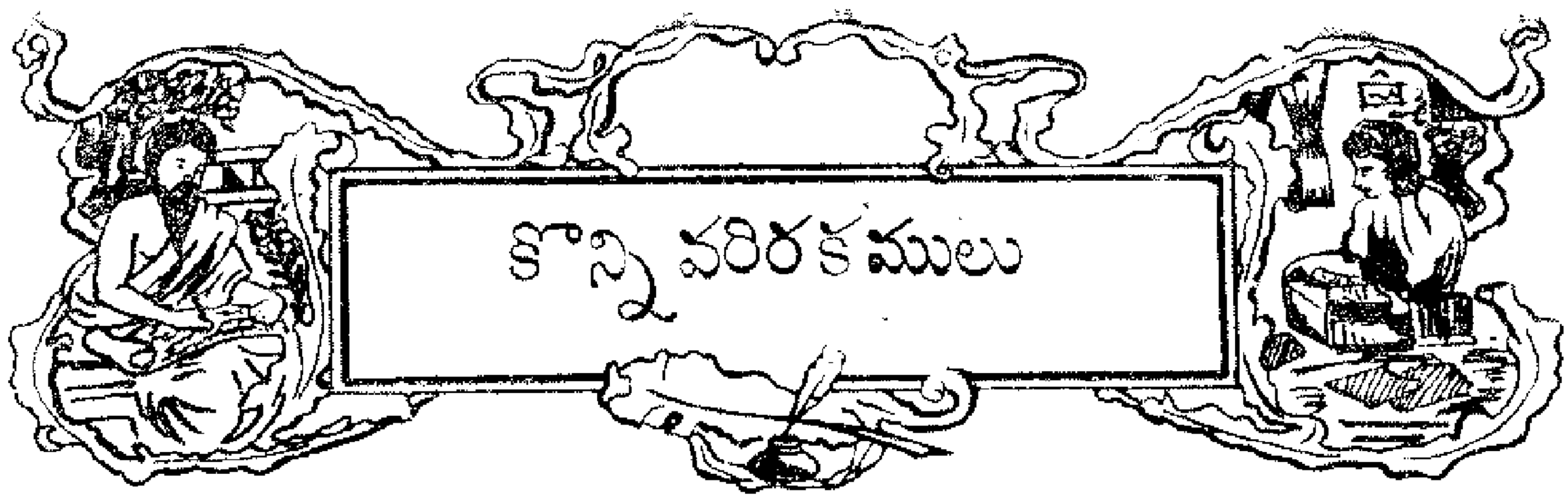
తే. విరహమునఁ బొందిమంబును బారసినట్టి, నాయొడలు గాంచి నలుగురుఁ నవ్వ నిమ్మ;
నా మనంబు హరించిన నాథుఁ గూర్చి, నిర్దయాత్ముఁ డటంచు నిందింపలేని.

తే. నాకుఁ దన మానసంబు లోపల నిలుచుట,కైనఁ దావు నొసంగని యట్టి యతఁడు
నిచ్చలును నా మనంబునఁ జొచ్చి యుండె; సిగ్గయిన లేదొ యిగ్గతి చేయుటకును.

తే. అప్పటప్పటికిని బ్రియుం డాడునట్టి- సరసవాక్కులు విను నదృష్టంబు లేక
యును దనువు భరియించుచు నున్న వారి-కంటె ధీరమానసులు లోకమున లేరు.

తే. నాదు వాంఛితములకు స్థానంబయిన ప్రి-యుండు కూర్మి నాయెడఁ జూపకున్న నేమి
అతని జిహ్వాయందుండి బయల్పడియెడి, పలుకు పలుకును బులకండపలుకె యగును.

తే. నన్ను నెడఁబాయ ననుమాట నాకుఁ దెలుపఁ-దలఁచితేనియుఁ జెప్పుమా నిలిచి విందు;
"వే మరలివత్తు" ననుమాట విరహమునను-జీవములు పోని వారికే చెప్పుమ ప్రియ!

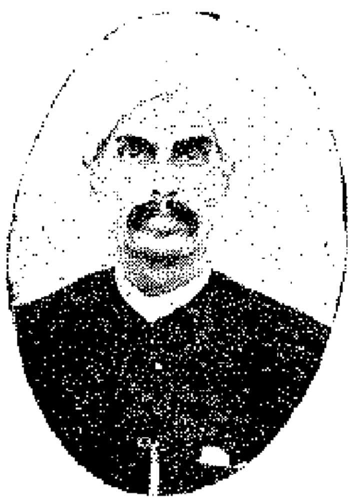

కొన్ని వరిరకములు

గోటేటి జోగిరాజు గారు

ఫలించుటకుపట్టు కాలపరిమితి

ఆయా వరిరకములు ఫలించుటకుపట్టు కాలము విత్తిననాటినుండియు లెక్కింపవలెను. ఈ కాలపరిమితి ఏప్రదేశమునందైనను సమానపరిస్థితులందు ఒకేనాడు విత్తి ఒకేనాడు నాటినపుడు ప్రతిరకమునకును కొంచెమించుమించు నిశ్చితముగనే యుండును. కాని యొకేరకమే శీతోష్ణాది స్థితిగతులందు విశేషమార్పుగల వేర్వేరుప్రదేశములందు సాగుచేసినపుడుగాని, విత్తుటలోను నాటుటలోను ముందు వెనుక యయినపుడుగాని, కొంతవరకు నేలయొక్క స్థితినిబట్టిగాని, అది ఫలించుటకు పట్టుకాలపరిమితి యందును వ్యత్యాసములు రావచ్చును. కావున వరిరకములు ఫలించుటకు పట్టు కాలమును నిర్ణయించుటకు వాని నొకేనాడు విత్తి, సమానపరిస్థితులం దొకేనాడు నాటి పరీక్షింపవలెను.

వ్యాసకర్త

సామర్లకోట పరిశోధనస్థానమందు లేకరియు, తన సహోద్యోగులును తాము పర్యటనము సేసినపుడుగాని, సెలవులో నున్నపుడుగాని ఆయాప్రదేశములనుండి సంగ్రహించిన కొన్నిరకములను, పరిశోధనాస్థానమందే ర్పాటుసేసిన కొన్ని వంగడములను పైనిచెప్పినట్లు సమానపరిస్థితులలో పెంచి అవి ఫలించుటకుపట్టు కాలమును నిర్ణయింప వనకాశమొకటి 1924వ సంవత్సరమున గలిగెను. అన్నిరకముల విత్తనములును జూన్ 18 వ తేదీని నారుమడిలో విత్తబడెను. జూలై 31 వ తేదీని అన్నిటినారును సమమయినప్రదేశమున చిన్నచిన్న సాలుగ నాటబడెను. కాలమానస్థితి యనుకూలముగనుండి యన్నిరకములును స్వాభావికముగ నెదిగెను. 1 వ పట్టిక యందు 145 రకములును, వంగడములును, ఫలించుటకు పట్టిన కాలము చూపబడెను.

ఆపట్టికలో పేర్కొనబడిన రకములన్నిటిలో జయపురం ఏజన్సీనుండి వచ్చిన ఘోరిముయనురకము మిక్కిలి తక్కువకాలమున (104 దినములలో) ఫలించెను. నెల్లూరుజిల్లానుండి వచ్చిన సన్నవరియు, తంజావూరుజిల్లానుండి వచ్చిన ముత్తుసంబాయును మిక్కిలి యాలస్యముగ (194 దినములలో) పండెను. సామాన్యముగ వరుల నీక్రిందివిధమున నవి ఫలించుటకుపట్టు కాలమునుబట్టి 5 తరగతులుగ విభజింపవచ్చును. [చూడుము 1-వ పట్టిక.]

రైతులు తాము సాగుచేయుటకు తగినరకముల నెంచుటలో గమనించులక్షణములందు ఫలించుటకుపట్టు కాలము ముఖ్యమైనవానిలో నొకటి. వర్షాధారమునగాని, ముందుగ నీటినిచ్చి వెనుకగా నెండిపోవు చిన్న చిన్న చెరువులు, వాగులు మొదలగువాని యాధారమునగాని, సాగుచేయు భూములకు పునాసవరులుగాని, అతిపునాసవరులుగాని యెన్నుకొనబడుచున్నవి. కొన్ని చోట్ల వట్టినరులు గ్రామములసమీపముననుండి ఊరార పునీరు పారుటచే మిగులసారవంతములగు నేలలందుగూడ పైరుచేయబడుచున్నవి అట్టిచోట్ల పెద్దవరులు పెట్టిన యెడల నవి విస్తారముగ నెదిగి వెన్నువేయకముందే పడిపోవును. కొన్నిచోట్ల పిమ్మట పెద్దవరులను నాటును ద్దేశముతో తొలకరిలో మిక్కిలిపునాసవరులను సేద్యము చేయుదురు. రెండువరిపంటలు పండునేలలలోగూడ

పట్టిక ౧

ఫలించుటకు పట్టు కాలమునుబట్టి వర్గీకరింపబడిన 145 రకముల వరుల పేర్లు

మిక్కిలి పునాస వరులు (130, అంతకు తక్కువ దినములు)		పునాస వరులు (131–145 దినములు)		మధ్యమములు (146–160 దినములు)		పెద్ద వరులు (161–175 దినములు)		మిక్కిలి పెద్దవరులు (175 దినములకు పైగా)	
పేరు	ఫలించుటకు పట్టు దినములు	పేరు	ఫలించుటకు పట్టు దినములు	పేరు	ఫలించుటకు పట్టు దినములు	పేరు	ఫలించుటకు పట్టు దినములు	పేరు	ఫలించుటకు పట్టు దినములు
ఖోరియా	104	లొధ్యారి	131	ధాన్యరాసులు	146	జి.యి.బి. 1303	161	కొరంగుసంబా	189
మొలోకుంభీ	109	బసంగి 33	131	రాధాప్రయాగ	147	సన్న బయ్యాహుండో (గం	161	కొత్తమల్లిసంబా	189
అరల్కొడ్డీలు	109	,, 75	131	బొద్దుమణి	147	కనకసాంపు 14 [జాం)	161	వెల్లసిరుమణి	189
స్వర్ణాలు 9	114	గరికసన్నవరి 1	132	సున్నా పువ్వులు	148	నవకోటిసన్నాలు 4	162	కట్టైసంబా శై	190
బొబ్బిలిబుడమ	116	బొరిగి	132	సువర్ణముకీలు	148	,, 6	162	మసిపిషాణం	192
లంబా	116	బసంగి 55	133	టొబారాసులు	149	కో. 1.	162	ఎర్రసిరుమణి	192
లోధ్రలు	117	,, 61	133	బొబ్బిలిగంటి	149	కృష్ణకాటుకలు 3	162	రామగరుడ సంబా	192
అరువదాంసంబా 6	119	యెర్రబక్కాలు	133	పాలగుమ్మసరి 12	151	కొనామణీ 14	162	పిషాణం	192
సత్తికాలు	121	కెవిటొబొంపా	136	తెల్లరాధాప్రయాగ	151	పాలజలుగుత్తులు	162	మొలకొలకులు	193
నగిశలు	122	బొడామోళీ	137	దులకనమహీపాళి	151	చీపురుబయ్యాహుండో	162	ముత్తుసంబా	194
నల్లఆరెలు (దాళ్వా)	122	కొన్నా	137	పునాసకొనామణి	151	నగుతళిసన్నాలు	162	సన్నవరి	194
హేమసన్నాలు	123	చెవిటిసాంపు	138	కొసాకడ్డీలు	152	కొయ్యిసాంపు	162		
కొక్కెరధాన్యం	125	పెద్దకన్నెరాలు	130	గుడారిసన్నాలు	152	బలరామభోగం	162		
బరాక్క	127	రసంగి 23	139	కాకిరెక్కలు 1	152	వజ్ఘాణం	162		
కొండకురంగి	12/	,, 24	140	పునాసకొనామణి 1	152	గుమ్మసరి	162		
పునాసఆట్రగడా	128	ముత్తుబయ్యాహుండో	141	ఎంకెలు	153	మహారాజభోగం	162		
బసంగి 27	130	ఆల్వారుసన్నాలు	112	పాలగుమ్మసరి 7	153	రాజరత్నాలు	162		
మెహరో	130	రసంగి 29	142	పునాసఅక్కుళ్లు 10	154	గునుపురంసన్నాలు	162		

బొటామెుకొడా	130	బసంగి 46	143	బొరొపొంకొ	154	బంగారుతీగలు 3	162	
		కలహండిసన్నాలు	143	నల్లకొనామణి	154	కొసిసొంపు	162	
		సుంకిసన్నాలు	143	గుదామట్టా	154	కనకసొంపు 9	162	
		బసంగి 90	144	సన్నబయ్యాహుండో	155	రత్నసుడి (గంజాం)	162	
		రసంగి 26	144	పునాసఅక్కుళ్లు 2	155	మహీపాళి	163	
		ద్రౌహణాపుగడా	144	,, 3	155	రత్నసుడి 13	163	
		చినముండాబొలాలొ	144	,, 5	155	ప్రయాగ	164	
		ముండ్లవరి	144	వాసనవడ్లు	155	బిక్కిరిసన్నాలు	164	
		పున్నియా	145	బర్మా 2	156	రత్నసుడి 9	164	
		నావిలబాటిసన్నాలు	145	దాళరథీలు	157	బర్మా 3	164	
		రసంగి 21	145	బంగారుతీగలు	157	మోసపురులు	165	
				బయ్యాహుండా	157	కృష్ణకాటుకలు 1	165	
				పునాసఅక్కుళ్లు 23	157	కొనామణి 15	165	
				రత్నసుడి 5	157	,, 16	165	
				కనకసొంపు 4	157	రత్నసుడి 10	165	
				పునాసఅక్కుళ్లు 5	158	పానియ్యాకెలా	166	
				సన్నకుళ్లు 5	158	నవకోటిసన్నాలు 5	166	
				బర్మా 1	159	హరిశంకర్	167	
				రత్నసుడి 27	159	నవకోటిసన్నాలు 3	168	
				తూర్పుసన్నకుళ్లు 3	159	బైటర్ ఫకీర్	169	
				పాలగుమ్మసరి 4	160	రత్నసుడి 15	169	
				కిచ్చిడిసంబా(జి.యి.బి.24)	160	,, 11	169	
				బంగారుతీగలు 2	160	కనకసొంపు 7	170	
				కనకరత్నాలు	160	పెద్దఅక్కుళ్లు	170	
						బర్మా 4	174	

మొదటిపంటకు సాధ్యమైనంత తేలికవరిని బెట్టుదురు. మొదటిదెంత తేలికవరియైన రెండవ దంత బాగుగ ఫలించును. ఏలయన రెండవపంట పెట్టులోపల నేల యారి సారవంతమగును. ఒక్కొకప్పుడు రెండువరిపంటలకును మధ్య పయరపంటనుగూడ దీయు నుద్దేశముతో మొదటిపంటకు తేలికవరులను పెట్టుదురు. మరియు తేలికవరికి పిమ్మట చల్లిన పయరపంటవలె పెద్దవరికి వెనుకచల్లినపయరపంట ఫలింపదు. పయర, నూవుగాని చెరుకుగాని పెట్టదలచిన నేలలలోగూడ పునాసవరులనే పెట్టుట యనుకూలము. పెద్దవరులను పెట్టునెడల నేలను ఆసస్యములకు అనుకూలముగ తయారుచేయుటకు దగినవ్యవధి యుండదు. దాళువాపంటకు చివరవరకు నీరందుట కష్టమగుటచే పునాసవరులే యనుకూలము.'

పునాస లేక మిక్కిలి పునాస వరులను బెట్టువారికి గలుగుముఖ్యమైనయిబ్బంది, అవి వర్షకాలమున కోతకువచ్చుటయే. మరియు నొక్కొకసంవత్సరములో తొలకరివర్షములు తక్కువగుటచే వానిసాగాలస్యమయి పంట తగ్గిపోవును గనక నేలలకుగూడ పునాసవరులనుకూలింపవు. పునాసవరులు తక్కినవరులకంటె ముందుగ పండుటచే పక్షులవలని నష్టముకూడ వానికి మెండు.

తుదివరకు నీరు విరామములేకుండ లభించుచోట్లను, నేల మిగుల సారవంతముగ లేనిచోట్లను, నీరాలస్యముగ లభించుటచే నాటుట యాలస్యమగుచోట్లను, ముందు మరియొక పునాససస్యము (చోడి, గంటె, తొలకరినూవు మొదలగునవి) తీసి పిమ్మట వరినాటుచోట్లను, కోతకాలమునకు త్వరలో నీరువదలని ప్రదేశములందును పెద్దవరులుగాని, మిక్కిలిపెద్దవరులు గాని పెట్టుదురు. మిక్కిలి పెద్దవరులన్నియు నెల్లూరుజిల్లాలోగాని యింకను దక్షిణమునగాని తూర్పువానల సహాయమున సాగు చేయబడురకములు. అవి ఈప్రాంతములందుగూడ సారువా నాటుకాలమునకును, దాళువానాటుకాలమునకు మధ్యకాలమున నాటునెడల తక్కిన రకములకంటె కొంతవరకు బాగుగనే పెరుగుచున్నవి. కాని దక్షిణదేశమునందువలె తృప్తికరముగ పెరుగుట లేదు.

పెద్దవరులకు సామాన్యముగ పైరుపురుగు (ఉంచతరి) కలనిబాగ యొక్కువ. బలమైన నేలలో నవి విస్తారమెదిగి గడ్డిని హెచ్చుగను, ధాన్యమును తక్కువగను నిచ్చును. తక్కినవరులన్నియు కోసినవెనుక నంకనునిలచియుండు పెద్దవరులకు ఎలుకలబాధయు మెండు.

పునాసవరులకంటె ఆలస్యముగను పెద్దవరులకంటె ముందుగను ఫలించువరులు (మధ్యమములు) ఆ రెండుతరగతులయొక్కయు సుగుణములన్నిటిని కొంతవరకు కలిగియుండుటచే ఇటీవల నివి విస్తారముగ సేద్యము చేయబడుచున్నవి.

పైపట్టికయందు ఆ నూవరులు ఫలించుటకు పట్టు కాలముగ చూపబడినయంకెలు ఏయేస్థితిగతులం దెట్లు మారునో కొంతవరకు ఈక్రింద చర్చింపబడును.

రెండవ పట్టిక

రకము	పొలము నెం.	విత్తిన తేది (నారుమడిలో)	నాటిన తేది	కోసిన తేది	ఫలించుటకు పట్టిన కాలము	మరా
					దినములు	
1. బసంగి	10	22-6-21	2?-7-21	5-11-21	136	
(పునాసవరి)	11	11-6-22	26-7-22	27-10-22	318	
2 కొనామణి	16	21-5-12	8-7-12	21-11-12	181	
(పెద్దవరి)	16	12 6-12	8-7-12	21-11-12	163	

ఇతరపరిస్థితులన్నియు సమముగనుండి విత్తుకాలమునందు ముందువెనుక యయినయెడల ఫలించుటకు పట్టుకాలమునను హెచ్చుతగ్గులు గలుగును. కాని యిట్లు కలుగు వ్యత్యాసములపరిమితి మరల ఫలించుటకుపట్టు కాలము ననుసరించియే యుండును. పునాస వరులు విత్తుట ముందుగాను ముందు వెనుకలు చాలవరకు ఫలించు కాలమునందును గానవచ్చుటచే ఫలించుటకు పట్టుకాలము నందు వ్యత్యాసము అంతగా కానరాదు. పెద్దవరులవిషయమున విత్తుటయందు గలుగు ముందువెనుకలు ఫలించు కాలము నంతగా మార్పజాలవు. కావున ఫలించుటకు పట్టుకాలమునందు వ్యత్యాసము హెచ్చుగ నుండును. పై రెండవపట్టికను చూడుము:

విత్తినకాల మొకటిగనేయుండి నాటుకాలమున వ్యత్యాసముగ నుండినయెడల నావ్యత్యాసము పునాస వరులు ఫలించుటకు పట్టుకాలమునందు హెచ్చుగ కాన్పించును. పెద్దవరులు ఫలించుటకు పట్టుకాలమునం దంతగా కాన్పించదు. మూడవపట్టిక చూడుడు:

మూడవ పట్టిక

రకము	పొలము నం	విత్తిన తేది (నారుమడిలో)	నాటిన తేది	కోసిన తేది	ఫలించుటకు పట్టిన కాలము	వరా
					దినములు	
1. బసంగి	11	11-6-22	26-7-22	27-10-22	138	
(పునాసవరి)	11	10-6-23	1-8-23	2-11-23	145	
2. కొనామణి	16	31-5-12	26-6-12	21-11-12	174	
(పెద్దవరి)	16	31-5-12	16-7-12	21-11 12	174	

ఫలించుటకు పట్టుకాలము మధ్యమముగ నుండు రకములలో నీవ్యత్యాసముల పరిమితియు మధ్యమముగనే యుండును.

సామాన్యముగ విత్తుకాలముగాని, నాటుకాలముగాని, ఫలించుకాలమున కెంతసమీపించిన ఫలించుటకు పట్టుకాలమునందలి వ్యత్యాసము లంత హెచ్చుగనుండును.

సారువావరులను దాళువాకాలమున సాగుచేసినయెడలఅవి ఫలించుటకు పట్టుకాలపరిమితి తగ్గును. కాని సామాన్యముగ దాళువావరులను విత్తుకాలము (జనవరినెల)నకు ముందుగ విత్తునెడల నీపరిమితి హెచ్చును. క్రిందిపట్టిక చూడుము:

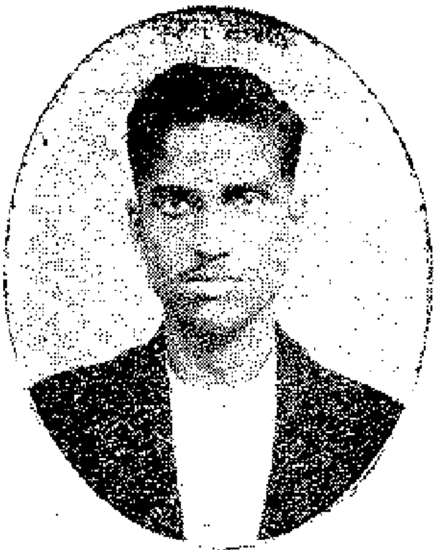
నాల్గవ పట్టిక

రకము	విత్తు తేది	కోత తేది	ఫలించుటకు పట్టిన కాలము	వరా
1. గరిక సన్నవరి	3- 1-23	3-5-23	120	సారువా పంటలో, 130 దినములు
	3-11-22	9-4-23	130	
	1-11-22	21-3-23	140	
2. రసంగి	3- 1-23	9-5-23	126	సారువాపంటలో, 142 దినములు
	30- 1-23	17-4-23	138	
	1-11-23	8-4-23	158	

విరహిణి

పువ్వాడ శేషగిరిరావు, చోడవరపు జానకిరామయ్య గారలు

వ్యాసకర్తలు

నీదుజతఁగూడి కాలంబు మోదమునను
  గడప నెంచితిఁగాని యీకరణి నన్నుఁ
జింత కెర సేసి పోయి వంచింతు వంచు
స్వప్నమందైన సంశయింపను గదోయి!
శ్రవణపుటముల మాధుర్యరసముచిల్క—
మోహగీతిక పాడుమా, ముద్దుకృష్ణ!
ఎన్ని దినములు గడచెనోయీ, త్వదీయ
మంజులారావమాధురిమంబుఁ గ్రోలి!

కొన్నిరకములు అవి సామాన్యముగ వెన్నువేయు కాలమును దాటించి వి త్తినయెడల మరుచటిసంవత్సరము వెన్నువేయుకాలము వచ్చువరకు ఎదుగుచునేయుండుట గలదు. సైదాపేటవ్యవసాయక్షేత్రమున నొకసంవత్సరము బంకువరి నిట్లు ఆలస్యముగ నాటినపు డదిసుమారు 10 నెలలవరకెదిగి యీనెను.

ఆ యాప్రదేశములందలి శీతోష్ణాదిస్థితిగతులందలి భేదమునుబట్టికూడ కొన్నిరకములు ఫలించుటకుపట్టు కాలము మారుచుండును. ఉత్తరసర్కారులలో సుమారు 5½–6 నెలలలో ఫలించురత్నచూడి, దక్షిణార్కాడు జిల్లాలోని పాలూరువ్యవసాయక్షేత్రమున సుమారు 4–4½ నెలలలోనే ఫలించెను.* కోయంబత్తూరులోకన్న ఉత్తరసర్కారులలో కిచ్చిడిసంబా (G. E. B. 24) ఆలస్యముగ ఫలించుచున్నది. కాని గరికసన్నవరి మొదలగు కొన్నిరకములు ఇట్లుండాగా మార్పునొందవు.

నేలయొక్కసత్తువయందలి భేదములుకూడ కొంతవరకు ఆయారకములు ఫలించుటకు పట్టుకాలమునందు వ్యత్యాసములు గలిగించును. బలవయిననేలలో సామాన్యముగ బీదనేలలోకంటె చేనుత్వరలో ఈని పండును. కాని నేల మిగులసారవంతముగనున్న పుడీనుటయు, పండుటయు నాలస్యమగుట గలదు. కొన్నిరకముల బీదనేలలలోనే ముందుగ నీనుటయు గలదు. ఉ. కిచ్చిడిసంబా. (G. E. B. 24)

వెలుతురుకూడ చేను త్వరలో నీనుటకు సహకారి. చెట్టునీడనున్నచేనికంటె బాగుగ నెండతగులుప్రదేశము నందలిచేను త్వరలో నీని పండును.

* 1909–12.

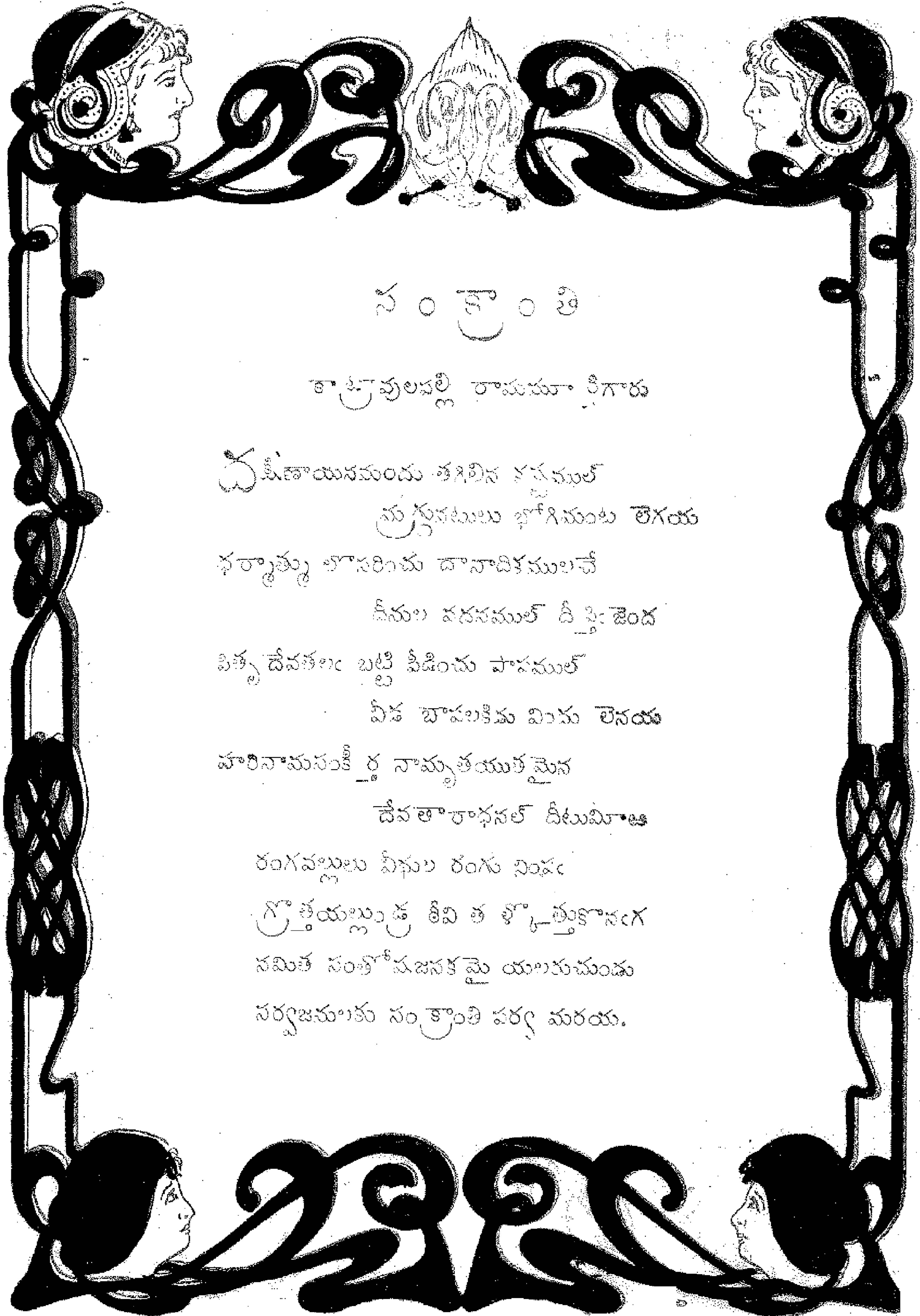
శ్రద్ధానందస్వామి నిర్యాణము

మద్దుమహంతి చిన్నయ్యశర్మ, కళాశాలయము

కడతేరెనా, దేశ కల్యాణవైభవ
దాయకుండగు మహాత్ముండు!
ముడిచెనా, కల్పద్రుమము నైజహాస్యంబు
గాంచంగ జాలు త్యాగప్రియుండు
సమసెనా, మాతృ సంస్కరణాభిలాషనై
యతనంబు సల్పెడు యతివరుండు!
పోయెనా, భారతభువనమోక్షపథమ్ము
ననుసరింపంగంజాలు నలఘుమూర్తి
పరమపదమును గాంచెనే భారతీయ!
పుత్రరత్నమ్మునుం గను సంపూజ్యగుణుఁడు
సర్వసంగపరిత్యాగ సాధుజనున
కక్కటా, యెట్టిమృత్యు వావహిల్లె.

ఉ. పౌరముఁగల్గువాని, మన పౌరఁగసేవ నొనర్చువాని, దు
ర్వారవిపన్ని కాయము నివారణ సేయుచువాని, ధర్మదీ
క్షారతుఁడైనవాని, గురుసాహసవృత్తిమఁ గల్గు యోధునిన్
మారిమి గల్గుపుత్రునటో గోల్పడి యెవ్వఁ డోపంగ నింక మా
భారతమాతభాగ్యవశ పాప, మదెట్టులమున్నదో కదా!!

ఉ. పారము లేని కష్టముల పాల్పడి స్వేచ్ఛఁ గోల్పడి బంధనా
గారమునందు మూలఁబడి కన్నుల బాష్పకణంబు లొల్కఁగా
భోగము నేస్తుమం నవపుత్రుల దీనతతోడఁ గాంచు మా
భారతమాతభాగ్యవశ పాప, మదెట్టుల నున్నదో కదా!

సంక్రాంతి

తాప్రావులపల్లి రామశాస్త్రిగారు

దక్షిణాయనమందు తగిలిన కష్టముల్
ప్రస్ఫుటముగ భోగిమంట తెగయ
ధర్మాత్ము లొనరించు దానాదికములచే
దీనుల వదనముల్ దీప్తిఁ జెంద
పితృదేవతలఁ బట్టి పీడించు పాపముల్
వీడ బాపుకొను విధము లెనయ
హరినామసంకీర్తనామృతయుక్తమైన
దేవతారాధనల్ దీటుమీఱ
రంగవల్లులు వీధుల రంగు నింపఁ
గ్రొత్తయల్లుండ్రు శీవిత క్కొత్తుకొనఁగ
సమిత సంతోషజనకమై యలరుచుండు
సర్వజనులకు సంక్రాంతి పర్వ మరయ.

వనకుసుమమాలికల్ గళంబునఁ జెలంగ
నింపు దళుకొత్త మురళి వాయించునీదు
మోహనాకార దర్శనంబునకు వేచి
కాలమిట్టులె నడపు దినా లికెన్నొ.

పొదను బుట్టిన వెదురు నీమురళి యగుచు
నీదు మధురాధరం బాన నేర్చు కొఱకు
నోచియున్నట్టి నోములు నోమ నేమొ,
నేను భవదీయకరుణావిహీన నయితి!

చిఱుత ప్రాయంబునుంచి పెంచితివి మోహ
లతిక నిప్పుడు పెఱుకంగలాడ వెట్లు?
నాహృదయసీమ నయ్యది నాటుకొనియె
లలిత భవదీయ ప్రేమాంబువులను ద్రావి.

తాఁకినంగందు పుష్పసంతతులఁ దెచ్చి
ప్రణయసూత్రాన వలపు కప్పంపుటుండ
లచటచటఁ బెట్టి కట్టిన యలరు దండ
కేలఁ గొనియుంటి రమ్ము! గోపాలకృష్ణ!

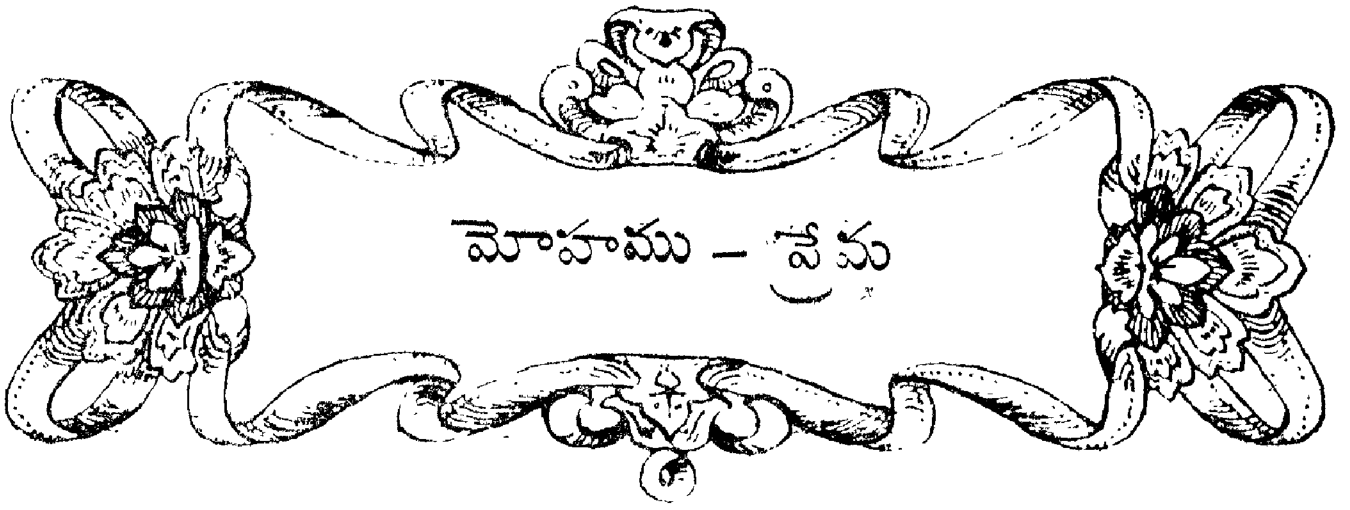
ఉ. ఈసుముహూర్తమందుఁ గమ
లేక్షణ! నీవిటు జాగుచేసినం
త్రోసము రూపుమాపఁదలఁ
త్రో; భవదీయ కృపానిధానభి
క్షాసముపేతఁ జేసెదొ; వి
చారము నేసి మదీయజన్మముఁ
వాసితముం బొనర్పు కరు
ణామతివై నవనీతచోరకా!

ఉ. నాఁటి ప్రభాతవేళ నయ
నంబుల మోడిచి నిన్ జపించగా
గాటపుఁగూర్మిఁ జూపిన య
ఖండమనోజ్ఞ కటాక్షమాలికల్
నేఁటికి నామెడం బరపి
నిత్యము నీముఖదర్శనక్రియా
పాటవమిచ్చి ప్రోవఁదగ
వా, తగవా తెగనాడ నన్నిఁకన్?

శా. ఏలా యింతటి యేవ? మీఁదగను రా
వేలా మదీయార్పితా
వేల ప్రేమ సుధాస్రవంతికల? సం
ప్రీతిన్ మదిన్ బూనఁగా
నేలా సందియ? మిట్టివర్తనము మే
లే? చాలు, నీకోసమై
యీ లీలం బడిగాపులున్న నను నీ
క్షింపంగరాదో యిఁకన్.

గీ. ఈవె దయ దాఁచితేని పూర్ణేందువదన!
శీతభానుని కరసమాయాత వాత
దారుణా ఘాతముల కేను దాళఁ జాలఁ
బ్రేమ కలదేని వాటిఁ దప్పింప రమ్ము.

మోహము - ప్రేమ

పప్పు మల్లికార్జునరావు గారు, బి. ఏ.

సురూప విభ్రమములఁ గాంచి స్త్రీ పురుషు లన్యోన్యముపొందఁగోరుభోగకాంక్ష మోహమనియు, తిర్యగ్జంతువులు ఋతుకాల మందుఁ గవయగోరు కోరికయునట్టిదయనియు, భర్తసౌఖ్యంబునకై భార్య తనసౌఖ్యములనెల్ల ధారవోయుట ప్రేమ యనియు, మానవుల యందు స్వార్థంబు మాయమైనఁ బ్రేమరాజ్యంబు ధరణిని బెంపుగనుననియు నొకానొక పండితప్రవరులు మోహప్రేమ శబ్దములకు నిర్వచనంబు లొసఁగి. కవికులసార్వభౌముఁడగు కాళిదాసుని మోహమే ముఖ్యముగఁ జెప్పిన గ్రంథకర్తలలోఁ జేర్చి, వాల్మీకిని, నాంగ్లేయ నాటకకర్తయగు షేక్సుపియరును బ్రేమతత్వంబుఁ బ్రసిద్ధి జేసినవారినిగాఁ బరిగణించిరి.

ప్రేమతత్వంబు ప్రసిద్ధిచేసిరన్నకవీంద్రుల విషయమై నేనేమియుఁ జెప్పఁదలఁచుకొన లేదు. కాని కాళిదాసు మోహమేముఖ్యముగఁ జెప్పిన గ్రంథకర్తలలోనివాఁ డనుట సత్యదూరముగ నుండుననిమాత్ర మీక్రింది యంశములవలన విన్నవించుచున్నవాఁడను. నేను సంస్కృత భాషాకోవిదుండను గాకపోయినను గాళిదాసుని కవిత్వము కొంతరుచిగొన్నవాఁడ నగుటచే నీవిషయమై దిఙ్మాత్రప్రదర్శనముగఁ గొంత సమాధానము వ్రాసి చర్చనీయమగు నీయంశము నింకనువిపులముగా విమర్శించుటకై పండితులను గోరుచున్నాడను.

కాళిదాసుని గ్రంథము లన్నిటిలోను బ్రేమస్వరూపము గాన్పించుచున్నను నదియే కథావిషయముగవ్రాసిన "మేఘసందేశము"ను దిలకించితిమేని ఈవిషయమున నాతని యభిప్రాయము స్పష్టపడకలదు. శృంగార రసాత్మకమగు ప్రేమ రెండువిధములుగ సుప్రసిద్ధకవులందఱును వర్ణించుట వాడుకయై యున్నది. (1) సంభోగశృంగారము (2) విప్రలంభశృంగారము. మొదటిది నాయికా నాయకుల కూడికకుముం దుభయులయందును బొడకట్టుమనోవికారము. రెండవది నాయికానాయకు లొకసారికూడి తిరిగి వియోగముఁ జెందగా స్ఫురించెడి మనోవికారము. ఈ రెండింటి యందును బ్రేమ కలదు. కాని మొదటిదానిలో స్వార్థపరత్వము హెచ్చుగా నుండును. స్వేంద్రియోపభోగములకయియే ముఖ్యముగా నాయకుఁడు పరితపించును. దీనియం దున్నతాశయములంతగా నుండవు. ఒక విధముగా దీనిని

మోహమనియే చెప్పవచ్చును. రెండవ దాని యందలి ప్రేమ యిట్టిదికాదు. అది శుద్ధప్రేమయే. నాయికానాయకు లొకరిసంగతి నొకరు స్వయముగా నెఱుఁగుదురు. ఒకరి యవస్థకు నింకొకరు సానుభూతి కనఁబరతురు. అంతియే కాక తమ యవస్థకంటెఁ దమప్రియవ్యక్తి యవస్థయే యెక్కుడుగఁ దలపోయుచుందురు. స్వార్థరాహిత్యము, పరహితము గలవు. ఇది పూర్ణత్వముగాంచినచో శ్రీకృష్ణపరమాత్మయందుగోపికాసహస్రములకుఁగలిగినభక్తియె శాశ్వతానందదాయక మగును. దీనియం దిట్టి యున్నతాశయము లుండుటచే మొదటి దానికంటె శ్రేష్ఠతరమై పైపండితులయభిప్రాయమును బట్టికూడఁ బ్రేమమనుటకుఁ దగియున్నది. మేఘసందేశమున నభివర్ణితమైనదియీ రెండవ ప్రేమనువ్యక్తపఱచు విప్రలంభ శృంగారమే కాని సంభోగశృంగారముకాదు. అందువర్ణింపఁబడిన యక్షుఁడు

"ప్రత్యాసన్నే నభసి దయితా
జీవితాలంబనార్థీ
జీమూతేన స్వకుశలమయీం
హారయిష్యన్ ప్రవృత్తిమ్."

అనువాక్యములఁబట్టితన ప్రియురాలి యోగక్షేమములనుకోరువాఁడుగాఁ జెప్పఁబడెనుగాని తా నెట్లు బాధపడుచున్నాఁడో యాబాధలు చెప్పువాఁడుగా వర్ణింపఁబడలేదు. విరహిజనవిరహోద్రేకంబగు శ్రావణమాసము సమీపించుటం జేసి ప్రియురాలిజీవితపుఁబట్టును గోరినవాఁడై తాను కుశలముగా నున్న వార్తను బంపఁ గోరెను. తిరిగి కలిసికొనెదమను నాశచే నామె జీవించియుండుననియు, నట్టియాశకుఁ దన కుశలమే ప్రధానమనియు యక్షుఁడు గ్రహించెను. ఈయాశయే ప్రేమ. ఇట్టిప్రేమ విప్రయోగమునందుఁ బ్రాణమును సహితము గోల్పోవునట్లుచేయఁదగినంతబలవత్తరమైనదిగాయక్షుఁ డెఱుఁగును. ఆతని యీక్రింది వాక్యముల గనుఁడు:

"తాంచావశ్యం దివసగణనా
తత్పరా మేకపత్నీ
మవ్యాపన్నా మవిహతగతి
ర్ద్రక్ష్యసి భ్రాతృజాయామ్;
ఆశాబన్ధః కుసుమ సదృశం
ప్రాయశో హ్యంగనానాం
సద్యః పాతి ప్రణయిహృదయం
విప్రయోగే రుణద్ధి."

తిరిగి కలిసికొందుమను నాశ యప్పుడు జారిపడిపోవుచున్న కుసుమసదృశమైన స్త్రీల జీవితము నడ్డగించునట! అందుచేత మేఘునిఁ దన కుశలవార్త వేగముగా నెఱింగింపు మని తొందరపెట్టుచున్నాఁడు. ముఖ్యముగాయక్షుని మనంబుననున్నది తన ప్రియురా లనుభవింపుచున్న యిక్కట్టులఁగూర్చినతలంపుగాని, తన కష్టములఁగూర్చికాదు. ఈయంశ మనేకశ్లోకంబుల నింకను గానసగును. ఇట్టి మనోభావమే యుత్తమమగు ప్రేమ. అది కాళిదాసే యిట్లు చెప్పినాఁడు.

"స్నేహా న్యాహుః కిమపి విరహే
ధ్వంసి న స్తే త్వభోగా
దిష్టే వస్తు న్యుపచితరసాః
ప్రేమరాశీ భవంతి."

ఈప్రేమతత్త్వము కాళిదాసితర గ్రంథములందును బాగుగాఁ గనపఱచియున్నాఁడు. శాకుంతల నాటకములో శకుంతలా దుష్యంతుల ప్రథమసమాగమముతో సరిపెట్టక తిరిగి వియోగము కల్పించి శకుంతలచేఁ దపము చేయించి దుష్యంతుని బశ్చాత్తప్తునిగఁ జేసి యొకరియం దొకరికి గాఢప్రేమ కలిగించి తిరిగి కలిపినాఁడు. ఇట్టిప్రేమ మిగుల నుత్కృష్టమైన దని ప్రస్తుతకాలమందున్న కవులలో నగ్రేసరుఁడన్న ఖ్యాతిగాంచిన రవీంద్రనాథుఁడు శాకుంతలముఁ గూర్చి యిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు: "దాంపత్యధర్మమును విషయలోలత్వమునుండి తప్పించి పవిత్రమును, నిర్మలమునగు యోగపీఠము నధిష్ఠింపఁజేసెను. హిందువుల మతగ్రంథములయం దాధర్మము కఠినశాసనముల చేతను అనుష్ఠానములచేతను నిర్వచింపఁబడి క్రమపద్ధతికిఁ దేఁబడెను. ఆధర్మమునే కాళిదాసు కళాసౌందర్యరూపమునఁ బ్రకటించెను. ఈసౌందర్యరాశిలో స్త్రీపురుషులప్రేమ, తీవ్రమడఁగి సద్భావసముద్రమున సంగమించుఝరీప్రవాహమువలె ప్రశాంతిని బొందుచున్నది. కావుననే యిట్టిప్రేమ నిరంకుశమగు కామోద్రేకమునకన్న నుత్కృష్టమై మహోద్భుతమును గలిగించుచున్నది." మనరాజధాని కళాశాలయందు సంస్కృతశబ్ద తత్త్వ మహోపన్యాసకులుగనుండిన రావుబహద్దర్ యం. రంగాచార్య, యం. ఏ. గారు కాళిదాస శాకుంతలమును గూర్చి యిట్లు వ్రాసిరి:

"His very aim in cleverly combining in the drama of Sakuntala the love that longs for union with the love that yearns for re-union seems to be to obtain the needed scope for the exhibition of that self-effacement which forms the true index of the ideally perfect love. It is in fact in Hindu religion and Indian literature that we see so much importance attached to self-effacement looked upon as the natural and necessary result of godly devotion as well as of perfected human love."

కుమారసంభవ కావ్యమందును లోకోత్తర సౌందర్యముగల పార్వతిని జూచినప్పుడు శివుఁడు ప్రేమించినట్లు చెప్పక యామె తన బాహ్యసౌందర్యముశివునివాల్లభ్యముఁబడయఁజాలక వ్యర్థమైనదని నిందించుకొని ఘోరమైన తపము చేసినప్పుడే శివుఁ డామె నర్ధాంగినిగ స్వీకరించినట్లు కవి దెల్పియున్నాఁడు. స్వార్థపరత్వత్యాగమైన యుత్కృష్టప్రేమనే కాళిదాసు తనగ్రంథంబులయం దున్న నాయికానాయకులయందుఁ జిత్రించినట్లు కన్పడుచున్నది కాని మోహము కాదని తోఁచుచున్నది. ఈవిషయముంగూర్చి పండితు లింకను దఱచెదరు గాక యని కోరుచున్నాఁడను.

మాతృవందనము

శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు

నన్నయాది మహాకవినాయకులకుఁ - గృష్ణరాయాది రాజవరేణ్యులకును
ఖడ్గతిక్కనముఖవీరగణమునకును - బ్రాపయిన తెల్గుదేశమా, వందనంబు.

ఉ. వీరుల శూరపుంగవుల విశ్రుతకీర్తుల కాలవాలమై
మీఱిన తెల్గు దేశమిది మేదినిఁ జెల్వగు స్వర్గఖండమే
కూరిమి పూర్వజన్మమునఁ గూర్చిన పుణ్యముచేత నేఁయిటన్
బాలుఁడనై జనించితిని పావనమయ్యెను పుట్టు వన్నెఁటన్.

తే. సర్వభాషలలో నున్న సరళనియతు-లాంధ్రభాషాసరస్వతి కలపరించి
పెరుగాంచిన చాళుక్యవీరనృపుల-జన్మరంగమ తెల్గుదేశమ, నమస్సు.

ఉ. ఆజిని వైరిసంతతుల నందఱ నోర్చి జయంబు గాంచి శ్రీ
రాజమహేంద్రపట్టణము రాజ్యపదం బొనరించి తెల్గులో
వాసిల నాంధ్రభారతము వ్రాయఁగఁ జేసి ప్రశస్తి గన్న మా
రాజనరేంద్రుఁడున్ దెలుఁగురాజె కరంబులు మోడ్చి మ్రొక్కెదన్.

కం. మును దండ్రియాజ్ఞ నడవికిఁ-జనుచున్ శ్రీరామమూర్తి జానకియున్ మా
తెనుఁగు నేలవందె తిరిగిరి-గనుకన్ మాయాంధ్రభూమి గౌరవ మొందెన్.

చం. ఘనమతి కృష్ణరాయనరకాంతుని కార్యభరంబుఁ బూని నే
ర్పున నిఖిలాంధ్రభాగమును భూపతికై వశ మాచరించి భూ
జనులకొఱంత దీరిచి విశాలయశంబు గడించి పెంపుమై
మనినమహాత్ముఁ దిమ్మరసుమంత్రిని గాంచినమాత మ్రొక్కెదన్.

సీ. పడవలపై నెక్కి కడలి నల్గెలఁకులఁ జేరి వ్యాపారంబుఁ జేసినారు
పరులకు నడుగిడఁ దరము గానట్టులు గట్టిదుర్గంబులఁ గట్టినారు
వనధికి గారాబుతనయలై వడిఁ బాఱు వరసరోవరము లేర్పఱచినారు
జీవస్రవంతులఁ జీలిక లొనరించి నిఖిలసస్యములఁ బండించినారు
మగధ మొదలైన విపులసామ్రాజ్యములను, మించి గడియించి పేర్మిఁ బాలించినారు
ఆంధ్రవీరు లనంగ సామాన్యమనుజ, మాత్రులే బీరమందుఁ ద్రినేత్రసములు.

సీ. కదనంబులో నోడ్చి గతిచెడి యింటికివచ్చిన తన ప్రాణవల్లభునకు
మంచంబుచాటున మరుగును గావించి పసుపు కుంకుమ నట పదిలపఱచి
రణభూమిఁ దొఱఁగిన రాచబంటుల కిది స్నానవిధంబని సరసమాడి
క్రమ్మఱ యుద్ధరంగమునకుఁ బతినంపి, యాతనిమృతివార్త నాలకించి
సహగమనసద్వ్రతంబును సలిపినట్టి-చానమకు ఖడ్గతిక్కన సైన్యపతికి
సదన మైనట్టి తెలుఁగుదేశంపు విభవ-వర్ణన మొనర్పఁగా నలువకుఁ దరంబె

చం. గడుసరులైన ఱేండ్ర నరిగాపులుగా నొనరించి, పౌరులం
దడఁకువ, సత్యనిష్ఠ చెలువారఁగఁ జేసి, ధరాభరంబుఁ దాఁ
బడఁతుకయయ్యుఁ బూనిన శుభప్రద రుద్రమదేవి రాజ్ఞి యే
ల్బడికతనం బ్రశస్తిని నెలర్చె మహాంధ్రధరిత్రి యంతటన్.

తే. భాషకును రాజ్యమునకు శిల్పంబునకును-ధర్మసంస్థాపనకు జీవితం బొసంగి
వెలసిన ప్రతాపరుద్ర పృథ్వీశ్వరుండు- ఆంధ్రుఁ డగుటయు మాసుకృతాతిశయమె

సీ. మనుమసిద్ధినృపుండు మామ మామా యంచు-గౌరవదృష్టితోఁ గాంచుచుండ
సకలరాజన్యులసన్నిధి తనయాన - తలమానికంబుగాఁ దనరుచుండ
సర్వవిద్యలును వాచావిధేయంబులై - యవసరసమయంబులం దెలర్ప
పాండిత్యపౌరుషమండనంబులచేతఁ - 'దనజీవితంబు సార్థకముగాఁగ
ఆంధ్రు లెందాఁక నుందురో యంతదనుక - శాశ్వతంబుగ నలరార సరళగతిని
భారతంబును వ్రాసిన సూరివరుని - తిక్కన మహాకవీంద్రు నుతింపఁ దరమె?

ఉ. ఆసను జంపి, భూవిభులయాదరణంబును రోసి, యాత్మ వి
శ్వాసము నొంది యంతగొని, భాగవతంబును దెల్గు సేసి, పే
ర్వాసిని గాంచి పెంపెసఁగు భక్తశిఖామణి పోతరాజుచే
భాసురమైన మా తెలుఁగు భాగ్యము సన్నుతిఁ జేయ శక్యమే.

ఆ. వె. మొల్ల, మధురవాణి, మోహనాంగియుఁ దటి-కొండ వెంగమాంబ గూర్చినట్టి
కావ్యరత్నములకుఁ గైవసంబైన మా - తెలుఁగుబాస పెంపుఁదలఁతు నెదను.

ఉ. జీవకళాభిరామములు శిల్పము లొక్కెడ, మాధురీజల
స్రావములై తనర్చెడితరంగిణు లొక్కెడ; పూర్వపేరచి
హ్నావృతచిత్రవిగ్రహచయంబులు నొక్కెడఁ గానవచ్చు సు
శ్రీవిత తాంధ్రభూమిని జరించు టదృష్టము గాదె మాకిలన్.

సీ. వాలారుకీల్జడపోలిక కృష్ణాతరంగిణి నిరతంబు రాజిలంగ
ఆకుపచ్చనిచీరె యట్లు ముక్కారుఫలించు క్షేత్రంబులు మించుచుండ
క్రీడాసరోలక్ష్మి పోఁడిమి తూర్పు సముద్రంబు చెంగటఁ బొలుపుగూర్ప
ఉపవనంబులతీల నుర్వీరుహావృత వివిధాటవులు కనువిందు నింప
సంపదలకెల్ల నిరవయి సౌఖ్యములకు - మందిరంబయి యానందకందమగుచుఁ
బుణ్యదేశంబులం దగ్రగణ్యమైన - యాంధ్రమాతకుఁ గేల్మోడ్తు ననుదినంబు.

ఉ. అడ్డిన వైరిసంతతుల నాఁగి రణాంగణమెల్ల నెత్తుఁ జే
జిడ్డొనరించి దుర్గములఁ జేకొని పొంపిరివోని నేర్పుతో
రెడ్డివసుంధరేశులుచరించినయాంధ్రధరాతలంబు పే
ర్వడ్డదిగాదె కీర్తి విభవంబులయం దసమాన వైఖరిన్.

గీ. పురుషులకుఁ దోడునీడయి దురమొనర్చి - అరిబలంబులనోర్చిన యాంధ్ర సతుల
విక్రమచరిత్రముల నాలపించుచుండెఁ-బల్లెపాటలు నవరసబంధురముగ.

సీ. వారాశివలయితవసుధాతలంబెల్ల పాలించినారు నృపాలమణులు
భరతవర్షమునందుఁ బరిషత్తులను గెల్చి పేరొందినారలు విప్రవరులు
ద్వీపాంతరములతో బేరసార మొనర్చి భాగ్యముల్ వడసిరి వైశ్యకులులు
ప్రభుభక్తితోఁ గత్తిఁబట్టి మార్తురఁ గూల్చి విలసిల్లినారలు తెలుఁగుబంట్లు
ఆంధ్రజాతీయతా విభవాతిశయము - గణనకెక్కె చరిత్ర రంగస్థలమున
ఋషిమనోభావముల నావరించి; నాఁటి - మాతృదేశప్రశస్తి సామాన్యమొక్కొ!

ఏయరా! తెడ్డేయరా!

చిలుకూరి నారాయణరావు గారు, యమ్. ఏ., యల్. టి.

[క్రిందటి వేసంగి సెలవులలో రాజమహేంద్రవరములోని కొంతమంది ఉపాధ్యాయులమున్నూ, ఇతరులున్నూ కలిసి గోదావరిమీద పడవషికారు వెళ్లుతూ ఉండేవారము. పడవను నడుపుకొనేటప్పుడు ఏలపాటలు పాడుకొంటూఉంటే ఆయాస మనిపించదని తెలిసినా, పాట లెవరికీ రాకపోవడముచేతనూ, గోదావరిమీద పడవవాళ్లు పాడేవాటిలో కొన్ని అసభ్యములుగా ఉండడముచేతనూ, కొన్ని పాటలను మేమే వ్రాసి పాడుకోవచ్చునని ఆలోచించుకొన్నాము. ఆసందర్భములో నేనువ్రాసిన పాటలను భారతిలో ప్రచురిస్తే బాగుంటుందని తలచి ఈ క్రిందిదానిని పంపుకొన్నాను. ఈపాట గౌతమీస్రవంతికిన్నీ, జీవాత్మకున్నూ సంబంధించేటట్టు ధ్వనితో వ్రాసినాను. పాటతరువాత వ్రాసినవ్యాఖ్యానముతో మొదట చదువుకొని, తరువాత మరిఒకసారి చదువుతే ధ్వని బోధపడుతుంది.]

"ఏయరా! తెడ్డేయరా![1]
ఆ - జాయనే[2] పోనీయరా!.....ఏయరా!

1. మూడుకన్నుల - కొండ[3]మీదా
తోడునీడా[4] లేకపుట్టి
కూడుకొన్నది కొత్తవారిని[5]
జోడుగా నడిచింది తోయం[6].....తేయరా!

---

(1) తెడ్డేయరా=పడవను నడపుము; నీజీవయాత్రను చేయుము. (2) ఆజాయనే=నీటిజాయను తిప్పలమీద కెక్కించకుండా; ఆగామి, సంచిత, ప్రారబ్ధకర్మలచే విహితమైనట్టిన్నీ, వర్ణాశ్రమాచారవిహితమైనట్టిన్నీ మార్గమున. (3) మూడుకన్నులకొండ=గౌతమి ఉద్భవించిన నాసికాత్ర్యంబకాద్రి, (అంబకమనగా కన్ను) సత్త్వరజస్తమోగుణములను కన్నులు(గుణమనగా కన్ను); (4) తోడునీడా=గోదావరితో కలిసి మరి యేనదిన్నీ పుట్టలేదు; జీవుడీలోకములోనికి వచ్చిన క్షణమందతనికి తోడునీడలు లేరు; (5) కొత్తవారిని=కొత్తజలమును; కొత్తమనుష్యులను; (6) తోయంబు=నీరు బంధుత్వము.

2\. పురిటిలోనే - సంకెకోట్టక[7]
జరిగినది యీ - నేలవంకకు[8]
పరువులెత్తె నపారశక్తికి[9]
నిరవుగా నెగసింది తోయం[10]...బేయరా!

3\. పట్టినది బంగారపహాతూ[11]
మెట్టినది రతనాలగనిమై[12]
కొట్టినది మారాజుకోటై[13]
కొట్టుకొని వచ్చింది తోయం...బేయరా!

4\. పాపులకు[14]లోబడె నొకప్పుడు
పాపమెలికల[15] తిరిగె నప్పుడు
తాపమెత్తినచోట్ల తిప్పల[16]
కాపుగా తిరిగింది తోయం......బేయరా!

5\. అయిదుపాయల యందు పారి[17]
ఆరోపాయకు[18] అంజ లెత్తి[19]
అంత నేడోపాయ[20]తోనే
అంత మొందిన[21]యట్టితోయం...బేయరా!

6\. ఇవల నెచ్చటినుండి వచ్చెనో[22]
అవల నెచ్చటి కేగునో మరి[23]
యివల కవలకు[24]మధ్య కొట్టక
మివుల[25] పొంగుతు కుంగుతుంటుం...దేయ [రా!

(7) పురిటిలోనే సంకెకొట్టక=గోదావరి అరేబియాసముద్రమువంకకు జారి ఉంటే అరవై మైళ్ల పిల్లకాలువగా ఉండి ఉండును; జీవుడు పురిటిలోనే తన దేహమును విడిచి ఉంటే తక్కిన అనుభవమును ఈ జన్మములో పొంది ఉండడు. (8) ఈ నేలవంకకు=తూర్పువైపు; భూలోకము వంకకు. (9) అపారశక్తి=గోదావరీ ప్రవాహము మూలమున విద్యుచ్ఛక్తిని పుట్టించినీ, ఇతరవిధములాకూడా పనిచేయుటకు సాధ్యమవుతున్నది. దాని జలములచేత భూమినుంచి సస్యాదిరూపమున అనంతశక్తి బయలుదేరుతున్నది; మనుష్యుడుకూడా చేయతలంచుకొంటే ఎంతపనినైనా చేయడానికి సమర్థుడై ఉన్నాడు. (10) తోయంబు=జలము; బంధుత్వము.

(11-12) గోదావరి బంగారము గనుల మీదనుంచి పారుతున్నది. రత్నగర్భ అన్న ప్రఖ్యాతి పొందినది. కోహినూరురత్నము ఈనదిలో దొరికినదే; జీవుడి జాతకముకూడా ఉన్నతిలోనికి వచ్చినది. (13) మారాజు=మహారాజు. గోదావరి ఒడ్డున ఎన్నో సామ్రాజ్యములు లేచి అంతరించినవి; జీవుడు గొప్పపదవిని పొందుతున్నాడు.

(14) పాపులకు=పాపికొండలు; దుష్టులు; (15) పాపమెలికల=అనేకమార్గములుగా; వక్రమార్గమున. (16) తిప్పలు=దిబ్బలు, లంకలు; కష్టములు.

(17) అయిదుపాయలు=గోదావరి తొలుత అయిదుపాయలుగా విడినది; జీవుడుపంచేంద్రియవిషయములకు లోనవుతున్నాడు; (18) ఆరోపాయ=తరువాత గోదావరి నుంచి ఆరోపాయవిడినది; మనస్సు ఆరో ఇంద్రియము; (19) అంజలెత్తి ఆరోపాయతో గోదావరి గతి మందగించినది; మనస్సునకు ఇంద్రియములు లోబడి అనేకవికారములకు లోనవుతున్నది. (20) ఏడోపాయ—గోస్తనీకాలువ: బుద్ధి; (21) అంతమొందిన=గోస్తనీనది ఎచ్చట అంతమవుతున్నదో తెలియదు; అది యిసుకలో అంతము పొందుచున్నది. "బుద్ధినాశాత్ప్రణశ్యతి" అనేటట్లు బుద్ధి నశించగానే జీవుడుకూడా నశిస్తున్నాడు.

(22) ఇవల=పుట్టకచోటు; జన్మమునకు పూర్వకాలము. (23) అవల=సముద్రములో చేరిన తరువాత; మరణానంతరమున. (24) ఇవలకవలకు=రెండుఒడ్డులకును; పుట్టుకచావులకు. (25) పొంగుతు కుంగుతు-వరదలప్పుడున్ను ఎండకాలములోనూ; ఉచ్చదశలోనూ, నీచదశలోనూ.

ఈదిగువ పేర్కొనిన గ్రంథములను సంతసముతో నందుకొంటిమి.

౧. (ఎ) శ్రీపన్నగాచలనాయకశతకము; వెలరు 0-4-0; (బి) పరమానంద సుధాలహరి(వేదాంతగ్రంథము); తత్త్వములు—కర్త: పులహరి శ్రీధేశికేంద్రులు. పేజీలు 63. వెల 0-8-0. ప్రకాశకులు: పులహరి శ్రీగోజిబాబు గారు; సత్తెనపల్లి.

౨. (ఎ) తత్త్వదీపిక; పద్యములు. పేజీలు 33. వెల0-6-0;(బి) బాలశతకము. వెల 0-1-0—కర్త: మహావాది వెంకటరత్నముగారు.

3. ఎల్లమందకోటేశ్వరశతకము;104వృత్తములు—కర్త: అబ్బరాజు. పిచ్చయ్యశర్మగారు. పేజీలు 19. వెల 0-8-0. పై మూడుపుస్తకములను సత్తెనపల్లి నివాసులు వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారియొద్ద దొరకును.

౪. ఆంజనేయచరిత్రము(ద్వితీయముద్రణము):గద్యపద్యాత్మకము— కర్త: కొప్పరపు వేంకటరమణయ్యగారు; పోరంకి. పేజీలు 62 వెల: 0-6-0

౫. నిజాంరాష్ట్ర ప్రశంస; పద్యకావ్యము—కర్తలు: శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు; పేజీలు72 వెల 0-8-0. పుస్తకములు దొరకుచోటు: శ్రీకాకతీయగ్రంథమాల, వరంగల్, నైజాము.

౬. రాజయోగి; నవల (పూర్వభాగము)—కర్త: ఆర్. భాష్యాచార్యులుగారు; పేజీలు 741. వెల0-12-0. ఆంధ్రపత్రికా చందాదారులకు అయిదణాలకు ఇవ్వబడును. పుస్తకములు వలయువారు కర్తగారిపేర, 125 పెప్పింగ్సురోడ్డు కంటోన్మెంటు, బెంగుళూరునకు వ్రాయవలయును.

౭. రుక్మిణీకల్యాణము; అయిదంకముల నాటకము—కర్త: విద్వాన్ దూసి రామమూర్తిశాస్త్రిగారు, విజయనగరము. పేజీలు 44. వెల. 0-8-0

౮. రసమంజరి;పద్యకావ్యము—కర్త: తాడూరి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు, రాజమహేంద్రి; పేజీలు 65. వెల 0-6-0

౯. విషములు; తచ్చికిత్సలు (విజ్ఞాన ప్రచారిణీ గ్రంథమాలయొక్క ౯ వ కుసుమము); గద్యము—కర్త: ఓ. రాఘవరంగారావుగారు, యం.బి. (హెచ్). పేజీలు 126. వెల 1-8-0. పుస్తకములు దొరకుచోటు: విజ్ఞాన ప్రచారిణీ గ్రంథమాల, నెమలికొండ. నైజాం.

౧౦. జయవిజయులు; గద్యము—కర్త: చావలి శ్రీరామశాస్త్రిగారు, గుంటూరు. పేజీలు 150. వెల 0-14-0.

౧౧. గర్వభంగము అను షెలిష్టియుని వధ; రెండంకముల నాటిక—కర్త: బండారు మోషే, బాపట్ల. పేజీలు 62. వెల. 0-6-0.

౧౨. బాలబోధ; పద్యకావ్యము. గ్రంథకర్త్రి: రూపుఖానపేట రత్నమ్మదేశాయిగారు. దీనిని నిజాం రాష్ట్రములోని ఆంధ్రగ్రంథాలయములకు ఉచితముగా పంపుదురు. "ఆంధ్రజనకేంద్రసంఘ కార్యదర్శి, ఆంధ్రకుటీరము, రెసిడెన్సీబజారు, హైద్రాబాదు. దక్కను" అని అర్ధణాచీటి పంపినబడయగలరు.

౧౩. తరుణీశతకము; 112 కందములు—గ్రంథకర్త్రి: గుడిపూడి ఇందుమతీదేవిగారు. పేజీలు 24. వెల 0-2-0 దొరకుచోటు: వెంకటేశ్వర అండుకో, పేపరు మర్చంట్సు; బెజవాడ.

౧౪. (ఎ) యోగచికిత్స; గద్యము—అనువాదకులు: వల్లూ లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు. పేజీలు 28. వెల 0-6-0; (బి) తొట్టిస్నాన నియమములు. వెల 0-6-0. దొరకుచోటు, మేనేజరు: ప్రకృతి ఆఫీసు, బెజవాడ.

౧౫. ఆంగ్లేయ దేశచరిత్రము (మొదటిభాగము); గద్యము—గ్రంథకర్తలు: కూచినరసింహముగారు, ములుకుట్ల పేరిదీక్షితులుగారు. పేజీలు 122. వెల 0-8-0. విలాసము: మైలవరపు యజ్ఞన్న, పిఠాపురము, తూర్పుగోదావరి.

౧౬. రామాశ్రమము: నవల- (గ్రంథకర్త్రి): చిల్లరిగె రమణమ్మగారు. పేజీలు 292. వెల 1-8-0. విలాసము: మేనేజరు, ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము, పిఠాపురము.

౧౭. దీనబాంధవా! (86 వృత్తములు.) కర్త: నందూరి అప్పిరాజుగారు. వెల 0-7-0

౧౮. వేదాద్రి నృసింహస్వామి; పద్యములు—కర్త: ముత్తినేని వెంకటచెన్న కేశవులుగారు. వెల 0-1-0. ప్రకాశకులు: చిట్టూరి అమ్మృతపార్థివ లింగముగారు; జగ్గయ్యపేట.

౧౯. పూర్వగాథాలహరి (Dictionary of Puranic allusions); నిఘంటువు. కర్త: వేమూరి శ్రీనివాసరావుగారు, బి. యే., బి. యల్., కాకినాడ. పేజీలు 562. క్యాలికోబైండు వెల రు 7-8-0

౨౦. శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వము (నాల్గవసంపుటము)—కర్త: కావ్యస్మృతితీర్థ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు, కడప. 420 పేజీలు. వెల రు 1-8-0

౨౧. వసురాయ చాటుప్రబంధము— కర్త: వడ్డాది సుబ్బారాయుడుగారు, రాజమండ్రి. పేజీలు 304. వెల 1-8-0.

౨౨. శృంగార రాధామాధవ సంవాదము; మూడాశ్వాసముల ప్రాచీన శృంగార ప్రబంధము. శృంగారగ్రంథమాలయందలి ప్రథమకుసుమము. కర్త: వెలిదిండ్ల వేంకటపతి. ప్రకాశకులు: జి. యస్. శాస్త్రి అండుకో, తపాల్ పెట్టె నెం. 110, మదరాసు. ఫైవర్వాయిటు కాగితము, క్రౌనుసైజు; సుందరమైన గిల్టు పేరుగల క్యాలికోబైండు, (లంకెన్ రాయల్ ఎడిషన్) దీనివెల పోస్టేజి కలిసి రు 2-6-0.

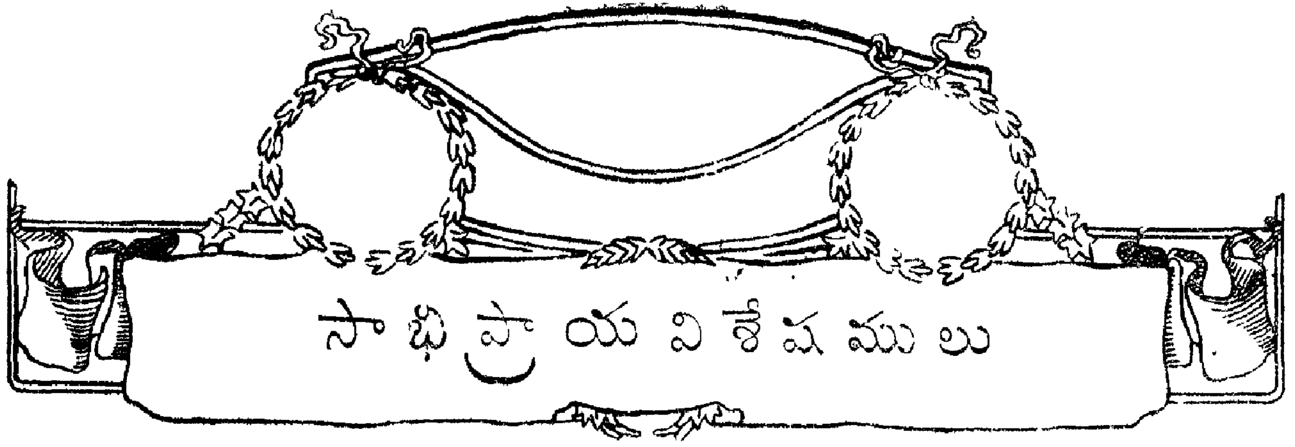

నా వలపు

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

ఎనఁగు భవదీయ శ్యామలాకృతిని జూచి
మోహమునిండిన కన్నుఁదమ్ములను జూచి
క్రందుకొను లేఁతనవ్వు సింగార మరసి
పలుకుపలుకున భావసంపదలఁ జూచి
నవ్యగతిఁ దోఁచు వేణుగానమ్ముఁ జూచి
తనివిదీరెడు నీ ప్రవర్తనముఁ జూచి
వలచి కాంతలు నీవెంటఁ బడుట నిజము;
కలను నిద్దురలోను జాగ్రతను గూడ
రూపగుణములులేని నీరూప మరసి
నేన వలతును భవదీయ నిర్మలాత్మఁ
బ్రకృతితత్త్వముఁ గను సత్యభామ నోట
చిఱుతచెయ్యాల గోపాల! చిన్నికృష్ణ!
[సత్యభామ]

క్రీస్తుమసు పండుగలు క్రైస్తవులకు వలె భారతీయులకును పండుగ దినములుగ బరిణమించుచున్నవి. ఆ పర్వదినములందు క్రైస్తవమతస్థు లనుభవించెడి ఆనంద విలాసములు వర్ణనాతీతములు. శ్రీమంతులైన యూరపియనులు క్రిస్టమసు పండుగుల ననుభవించుటకు జేసెడి ప్రయత్నము లపారములు. దుకాణము లన్నియును చిత్రవిచిత్ర పదార్థములతో నిండి పరమానందమును గలుగ జేయుచుండును. సురుచిర వస్త్రాభరణములు, పక్వాన్నములు, బొమ్మలు, వింతలు, వినోదములు క్రిస్టమసు ప్రభావమును విశదముచేయుచుండును. క్రైస్తవమతాచార్యుడైన ఏసు క్రీస్తునకు (కేశవ కృష్ణునకు) జనవరి 25 వ తేది రాత్రి జనన కాలము. ఆరాత్రి దేవదూత క్రైస్తవజననమును వ్యక్తము చేసెను. క్రైస్తవభక్తులు-ముఖ్యముగను ముగ్ధబాలబాలికలు-దేవదూతకటాక్షముకొరకు నిరీక్షించుట యాచారమైనది. ఆసాంప్రదాయము క్రిస్టమసుపండుగల వ్యవహారములందు హృద్యముగ గనుపడుచున్నది. అభివందనములు, బహుమానములు, విందులు, నృత్యగానసంకీర్తనములు, నాటకాలంకరణములు క్రైస్తవజయంతిని సంస్మరింపజేయు చిహ్నములైనను మహాత్యాగార్థమునుబోధించుటకు నిరర్థకముగ నున్నవి. భాగ్యభోగారాధన మాత్మోపలబ్ధికి ప్రతిబంధకమని క్రీస్తుచేసినబోధలు జయంతి దినమునందైననునారాధింపదగియున్నవి. క్రైస్తవులవిశ్రాంతికిని సౌఖ్యారాధనమునకును నేర్పడిన క్రిస్టమసుసెలవులు భారతీయులకు క్లేశపూరితములైన సభాదినములుగ నున్నవిధమును నీకాలమునందు గూడుచున్న సభాసమావేశములు విశదము చేయుచున్నవి. పరాధీనస్థితియందున్న ప్రజలకు క్రిస్టమసు పండుగదినములు గలుగజేయుచున్న విశ్రాంతియును, సౌకర్యములును సభాసమావేశము లీసమయమునందు గూడుటకు గారణంబులైనవి.

“యథారాజా తథాప్రజా” యనులోకోక్తి మంచికిని, చెడుగునకును నన్వయించుచున్నది. రాజుల సదాచారములును, దురాచారములును ప్రజలకు పరమప్రమాణములై యనుకరణయోగ్యములగుచున్నవి. రాజుల పండుగదినములు సహజముగ ప్రజలకు నిర్బంధముగ పండుగదినము లగుచున్నవి. రాజుల యాచారవ్యవహారములు ప్రజలకు పరిపాటియగుచున్నవి. రాజుల వేషభాషలు ప్రజలకు గౌరవచిహ్నము లగుచున్నవి. రాజుల యాటలు

ప్రజలయాట లగుచున్నవి. రాజుల దురాచారములు సయితము ప్రజలకు సదాచారము లగుచున్నవి. రాజుల పండుగలు ప్రజలకు పర్వదినము లగుచున్నవి. రైలు ప్రయాణము ప్రజలకు క్రిస్టమసు ఈస్టరుపండుగలందు సులభమగుచున్నది. రైలురేటులు తక్కువచేయబడి రాకపోకలు సామాన్యముగను సగము ధరకే సాధ్యమగుచున్నవి. వేలకొలదియూరపియను యాత్రికుల సుఖారాధనమున కేర్పడిన క్రిస్టమసు సెలవులు భారతీయులకు దేశారాధనమునకు వినియోగపడుచున్న విధము నీ సమయమునందు గూడుచున్న సభాసమావేశ పరంపరలు విశదము చేయుచున్నవి.

* * * *

సభాసమావేశములు

భరతఖండమునందు డిసంబరు మాసాంతమునందు చిరకాలము నుండియును గూడుచున్న మహాసభలు ప్రజాప్రబోధమునకు చిహ్నములైనను మహాసంభ్రమమును గలుగజేయుచున్నవి. శీతకాలమునందు దక్షిణము నుండియుత్తరమునకుబోవుటయందుగలకష్టము లనుభవజ్ఞులకు దెలిసియున్నవి. దేశమునందు సాంఘికసభలు, మతసభలు, శాస్త్రసభలు, రాజకీయసభలు సమావేశమై దేశోద్ధరణసాధనము నన్వేషించుచున్నవి. క్రైస్తవులు, మహమ్మదీయులు, హిందువులు, బ్రాహ్మణులు, బ్రాహ్మణేతరులు ప్రత్యేకసభలను జేయుచు, స్వసంఘలాభములను గోరుచున్నారు. సాంఘికసభలు సంఘనాయకుల ప్రయోజనముల కనుకూలములైనను సంఘప్రయోజనములకు నిరుపయోగములుగనున్న విధమును నిత్యానుభవము విశదము చేయుచున్నది. స్వసంఘవికాసము పరసంఘద్వేషమువలన గలుగజాలదు. ఇతర సంఘములవిలయము స్వసంఘాభ్యుదయమునకు సాధనము గాజాలదు. ఆత్మవికాసమునకు ప్రేమగీతము సాధనముగాని ద్వేషగీతము సాధనము గాదు. వివిధజాతులకును, సంఘములకును, మతములకును నిలయమైన దేశమునందు ద్వేషగీతముగలుగజేయుచున్న సంక్షోభము పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నది. కులాభిమానయుగము, మతాభిమానయుగము ప్రఖ్యాతములైన దేశములం దంతరించినను దురదృష్టవశమున భరతఖండము నింకను పట్టి పీడించుచున్నవి. జపానుప్రజలును, ముస్తఫాకెమెలుపాషాయును నవలంబించినమార్గమును భారతీయు లవలంబించుట కెంతకాలముపట్టునో ఎవ రూహింపగలరు? మతావేశమునకును, దేశారాధనమునకును సంబంధ మంతరింపనంతవరకును దేశసౌభాగ్యముసాధ్యముగాదు. పరాధీనస్థితియం దున్న దేశముల కంతఃకలహములు పరాధీనస్థితిని స్థిరతరముచేయుటకు వినియోగపడుచున్నవి. నిరంకుశప్రభుత్వపోషణమున కంతఃకలహములు పరమాన్నముగ నుండగలవు. స్వప్రయోజనపరాయణులుధర్మరహస్యమును గనుగొనక దేశదాస్యమును స్థిరతరముచేయుట సంతాపకరము. శ్రద్ధానందస్వాముల ఘోరహత్య సాంఘికకలహముల దుర్విపాకమునకు ప్రత్యక్ష ప్రమాణముగ నున్నది.

శ్రద్ధానందస్వాముల హత్య

మానవసేవకై జీవితమును ధారవోసిన శ్రద్ధానందస్వాముల దుర్మరణము దేశమును దుఃఖసముద్రమునందు ముంచినది. అబ్దులు బషీరుచేసిన దారుణాపరాధము హిందూమహమ్మదీయుల దుస్సహమైనసంబంధమును వేయినోళ్లను చాటుచున్నది. అబ్దులుబషీరు గావించిన దారుణకృత్యమును మహమ్మదీయప్రపంచ మామోదింపజాలదు. స్వాములవారి ఘోరహత్య హిందూమహమ్మదీయ సమ్మేళనావసరమును విశదముచేయుచున్నది. నాయకులును వారి యనుచరులును వాదములను విడిచి కార్యశూరులు గావలసిన యవసరమేర్పడినది. ఏక్షణమున సాంఘికద్వేషానలము వ్యాపించి దేశమును నాశనము చేయునో యెవరూహింపగలరు?

శ్రద్ధానందస్వామి త్యాగమూర్తి; మహాధీరుడు; దేశభక్తుడు; దైవభక్తుడు. వ్యాధిగ్రస్తుడై మంచముమీదనిస్సహాయస్థితియందున్న మహానుభావుని మతవ్యాజమున జంపి పారిపోదలచిన బషీరు పశుప్రాయుడుగాని మానవమాత్రుడు గాడు. ప్రపంచమునం దేమతమును దురంతములను, హత్యలను నామోదింపజాలదు. పరమమూర్ఖుడగు బషీరుచేసిన హత్యను మహమ్మదీయులందరును నేకగ్రీవముగ నిరసించుట యుక్తముగ నున్నది. ఈ దుఃఖసమయమునందు హిందువులు చూపుచున్న శాంతము స్వాములవారి మహాత్యాగమున కనురూపముగ నున్నది. శ్రద్ధానందస్వాములు వర్తమాన కాలమునందు హిందూమతోద్ధరణమున కవతరించిన మహానుభావుడు. హిందూమతము సంకరమై, నిర్జీవమై ప్రజామోహితము సర్వనిరుపయోగమైనది. పరమతాక్రమణము ప్రబలుచున్నది. హిందూమతము నిత్యమును క్షీణించుచున్నది. మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు హిందువులను వారి మతములందు నిరాటంకముగ జేర్చుచున్నారు. మహమ్మదీయులను హిందూమతమునందు జేర్చుట మాత్రము మహాకార్యముగ నున్నది. శ్రీస్వాములవారవలంబించిన శుద్ధి సంఘటనోద్యమములు హిందూమత సంఘమునకు ప్రాణప్రతిష్ఠను జేసినవి. అస్పృశ్యతానివారణమునకు శుద్ధిసాధనము పరమప్రయోజనముగ నున్నది. సంఘోద్ధరణమునకును, మతోద్ధరణమునకును నిర్భయముగ నాత్మార్పణము చేసిన శ్రద్ధానందస్వామి నిర్యాణము భారతీయులను కర్మవీరులను జేయుటకు భగవంతు డనుగ్రహించు గాక!

* * * *

కాంగ్రెసు సమావేశము

శ్రద్ధానందస్వామినిర్యాణము కాంగ్రెసు సమావేశమును విచారాక్రాంతము చేసినది. ఏర్పాటులందు మార్పు గలిగినది. ప్రతినిధుల హృదయములు విచారగ్రస్తములైనవి. కౌన్సిలుల ప్రశ్న కంటెను శ్రద్ధానంద స్వాముల హత్యయే ప్రతినిధులహృదయము నధికతరముగ నాకర్షించినది. గాంధిమహాత్ముడు ప్రతిపాదించిన సానుభూతి ప్రస్తావము సభ్యుల విచారమును దెలుపుచున్నది. స్వాములవారి హత్య విచారగ్రస్తమైనను కోపోద్రేకములకు

నిమిత్తము గాఁగూడదు. ముప్పదికోట్ల ప్రజల యందు బషీరువంటి దుర్మార్గులు పుట్టుచుందురు. దుర్మార్గమున కవకాశములను తొలఁగించుటయె కాంగ్రెసుధర్మము. ఏవిధముగ నైనను హిందూమహమ్మదీయ సమ్మేళనము సమకూర్చుట కుభయసంఘములును ప్రయత్నించుట యవసరము. ఇట్టి ప్రయత్నమున కన్యోన్య విశ్వాసము, సహనము సాధనములు గాని స్వప్రయోజన పరాయణత్వము సాధనము గాదు. మహమ్మదీయులు వారిసంఖ్యానుసారమైన యుద్యోగములను, ప్రాతినిధ్యమును నపేక్షించుట ధర్మవిరుద్ధముగాదు; కాని, సకల విషయములందును అగ్రేసరత్వమును గోరుటయును, శుద్ధి సంఘటనోద్యమములను ప్రతిఘటించుటయును ననుచితము. మహమ్మదీయులకు వారి సంఖ్యానుసారమైన ప్రాతినిధ్యమును నిర్ణయించుట స్వరాజ్యమునకును, శాంతికిని సాధనములు. ఈ ప్రయోజనము సామాన్యనియోజకవర్గముద్వారా గలుగుట శ్రేయస్కరముగాని ప్రత్యేక నియోజకవర్గముద్వారా గలుగుట శ్రేయస్కరము గాదు. స్వల్పసంఖ్యాకులైన క్రైస్తవులును, పార్సీలును గోరని విధానమును మహమ్మదీయులు గోరుట యనుచితము.

యూరపియను సంఘము నావహించిన పాలక జాతీయాభిమానమే మహమ్మదీయులను నావహించినది. ఢిల్లీయందు గూడిన టబ్లీగు సభయందును, మహమ్మదీయ మహాసభయందును జేసిన తీర్మానములు మహమ్మదీయుల చిత్తవృత్తిని విశదము చేయుచున్నవి. హిందువులను బహిష్కరించి మహమ్మదీయులు బాగుపడగోరుట యసంభవము. ఉభయ సంఘముల సంయోగమువలనను రెండు సంఘములు బాగుపడి స్వరాజ్యము సాధ్యముగా గలదు. విభేదములు ప్రత్యేక సంఘప్రయోజనములను తాత్కాలికముగ సమకూర్చినను నిరంకుశదుర్గమును స్థిరతరము చేయుచున్నవి. నలువదేండ్లనుండియును కాంగ్రెసు సమష్టి భారతజాతీయ ప్రయోజనములను సమకూర్చుటకు జేయుచున్న ప్రయత్నములు క్రమముగ సఫలము లగుచున్నవి. గౌహాతీ కాంగ్రెసునందును సఫలప్రాప్తికి ప్రయత్నములు జరిగినవి; కాని, రెండు సంఘములకును మంచిప్రాయశ్చిత్తముగానంతవరకును చిత్తశుద్ధి గలుగజాలదు. చిత్తశుద్ధిగలుగుట కింకను నెన్ని హత్యలు గావలయునో కాలమువిశదముచేయగలదు. గౌహాతికాంగ్రెసు లక్ష్యమును, సభ్యులలక్ష్యమును, దేశలక్ష్యమును, శాసనసభల యందు లగ్నమైయున్న పరిస్థితులందు నిర్మాణకార్యవిధానము వెనుకబడుట సహజము. గౌహాతియందు ౪౧ వ భారతజాతీయ మహాసభ శాసనసభల యెన్నికలు జరిగిన వెంటనే కూడినది. ఆసమావేశఫలమును తదనుగుణ్యముగ నుండుటయందు విచిత్రము గనుపడదు.

* * * *

శాసన సభలు

గాంధిమహాత్ముడు 1920 వ సంవత్సరమునందు కలకత్తాయందు బహిష్కరణరూపమున నారంభించిన సహాయ నిరాకరణోద్యమము 1926 వ సంవత్సరమునకు శాసనసభా ప్రవేశ

రూపమును దాల్చినది. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు ప్రారంభించిన ప్రతిష్టంభనోద్యమము యథోచిత సహకారోద్యమముగ బరిణమించినది. సహాయనిరాకరణోద్యమారంభమునందు విజృంభించిన సాంఘికసంయోగము ప్రత్యేక సాంఘిక ప్రయోజనముల యందు ప్రతిబింబించినది. కాంగ్రెసునందు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య వాదులు సహాయ నిరాకరణ వాదులు, స్వరాజ్య వాదులు, యథోచిత సహకారవాదులు, తటస్థులుగలరు. కాంగ్రెసు లక్ష్యమును, గాంధిమహాత్ముని సాన్నిధ్యమును భిన్నపక్షములవారిని గౌహాతి కాకర్షించినవి. శాసనసభలవిషయమై చేసినతీర్మానము సహాయ నిరాకరణోద్యమనిర్గమనమును, శాసన సభా ప్రవేశ ప్రాబల్యమును విశదముచేసినది.

కాంగ్రెసు ఆమోదించినతీర్మానము సభాధ్యక్షునిప్రారంభోపన్యాసమునందేకలదు. తీర్మానమునందుద్యోగనిరాకరణ సిద్ధాంతమున్నను దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు ప్రతిపాదించిన ప్రతిష్టంభనవిధానము గోచరము గాకున్నది. ఒకచోట బడ్జెటులను నిరాకరించుటయును, వేరొకచోట నుపయుక్తములైన పనులకు గ్రాంటుల నంగీకరించుటయును ప్రతిష్టంభనము గాజాలదు. తీర్మానమునందుగల అయిదవ నియమము తీర్మానపు భావార్థమునకు ప్రతికూలము. ఉద్యోగస్వీకార పరిస్థితులను నిర్ణయింపగల యధికారము అఖిలభారత జాతీయోపసంఘవశము చేయబడినది. సహకారపరిస్థితులను నిర్ణయించుటకు స్వరాజ్య నిర్ధారణగాక ఇతర విషయములు సూచింపబడినవి. వంగదేశ నిర్బంధితుల విమోచనము, రాయలుకమిషను నియామకము యథోచిత సహకారమునకుసాధనములుగాగలవు. రీడింగు, బర్కెన్‌హెడుప్రభువులు కోరినపరిస్థితులచిర కాలమున సంప్రాప్తము గావచ్చును. సామ్రాజ్యశాసనసభకు నూతనఢిల్లీ యందు గృహప్రవేశోత్సవము జరుగునపుడు నిర్బంధితుల విమోచనమును ఢిల్లీ సమావేశాంతమునందు రాయలు కమిషను నియామకమును జరుగుననువదంతులుగలవు. గౌహాతికాంగ్రెసు చేసినతీర్మానమును నీసూచనల కనుకూలముగ నున్నవి. అచిరకాలముననే ఉద్యోగ స్వీకార ప్రతిషేధము తొలగుటయును, సహాయమార్గము శాసనసభలయందవలంబింపబడుటయును సహజము. బ్రిటిషురాజ్యాధికారుల ప్రాబల్యమును, భారతీయుల దౌర్బల్యమును సహాయ నిరాకరణోద్యమ చరిత్రను విశదము చేయుచున్నది. సభాధ్యక్షులు శ్రీమాన్ శ్రీనివాస అయ్యంగారు తమ యుపన్యాసమునందు ప్రజ్ఞావంతుడైనన్యాయవాదివలె ద్వంద్వప్రభుత్వము నత్యంత సామర్థ్యముతో ఖండించిరి. స్వరాజ్య నిర్మాణ సాధనములం దధ్యక్షుని దృష్టి విశేషము లగ్నము గాకుండుట సంతాపకరము. ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు ఫూకనుగారి యుపన్యాసము భావగర్భితమై స్వరాజ్యావసరమును పరిస్ఫుటము చేయుచున్నది.

గౌహాతి కాంగ్రెసు నిర్మాణవిధానమునకు సంబంధించిన తీర్మానమును సయుత మామోదించి శాసనసభల వెలుపల నాయకులు చేయవలసిన పనిని నిర్ధారణచేసినది.

ఖద్దరు వ్యాపనమునకుగాను ఖద్దరు ధారణమును నిత్యకృత్యములందు సంయుతము నిర్బంధము చేయుట సమయోచితముగ నున్నది. శాసనసభలయందు విశ్వాసము లేక రాజకీయవిషయములందు విముఖుడైన గాంధిమహాత్ముని రాజ్యాంగములకు నాకర్షించుటకు ఖద్దరునకు సంబంధించిన తీర్మానములను కాంగ్రెసు ఆమోదించినటు లూహింపదగినది. ఖద్దరునందు గాంధిమహాత్మునకు గల విశ్వాసమునందు వీసమైనను స్వరాజ్య వాదులకు గలదని నమ్ముట కవకాశములు గనుపడవు. తీర్మానములందు పసతక్కువ యైనను పటాటోప మధికముగ నున్నది. గౌహాతికాంగ్రెసునందు గాంధిమహాత్ముడు తటస్థభావమును బూనినను గాంధిమహాత్ముని సాన్నిధ్యము కాంగ్రెసునకు ప్రాణప్రతిష్ఠను జేసినది. కాంగ్రెసు నాయకులకు నిస్సహాయస్థితియందు గాంధి మహాత్ముడు శరణ్యుడుగ నుండెను.

"క. ఆపద గడువం బెట్టఁగ
నోపి శుభంబైనదాని నొడఁగూర్పను మా
కీ పుట్టువునకుఁ బొందు [త్మా!"
క్ష్మాపాలుఁడు మిమ్ముఁజూపి చనియె మహా
—భారతము, ఉద్యోగపర్వము.

గాంధిమహాత్ముడన్ని సందర్భములందును సహజమైన మందహాసముతో నిర్వికారుడై శ్రీకృష్ణ పరమాత్ముడు పాండవులకు వలెను ప్రత్యక్షమగుచు కాంగ్రెసును గాపాడిన విధము దేశారాధకులకు ప్రమాణముగ నుండగలదు.

గౌహాతికాంగ్రెసు ముగిసినది. నూతన సంవత్సర మారంభమైనది. భగవదనుగ్రహము వలన నూతన సంవత్సరమునందైనను ప్రజాశయములు సఫలమగు గాత!

* * * *

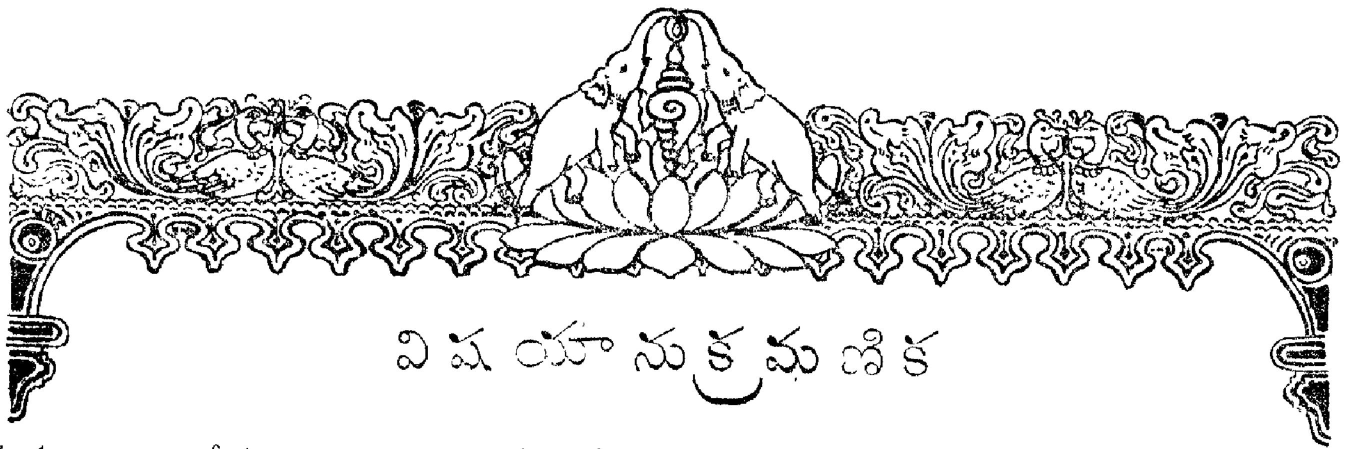
వివిధసభలు

గౌహాతియందును, ఇతరప్రాంతములందును దేశాభ్యుదయమునకు సాధనములైన యితర సభలున్నుగూడ యథావిధిని కార్యవిధానమును జరిగించినవి. గాయకమహాసభ, స్వచ్ఛందసేవకసభ, హిందూమహాసభ, గోరక్షణసభ, రాజకీయఖైదీలసభ గౌహాతి యందు గూడినవి. అకోలాయందు మితవాదుల సభ గూడినది. మధురయందు బ్రాహ్మణేతరులసభ గూడినది. ఢిల్లీయందు మహమ్మదీయులసభ, చెన్నపురియందు క్రైస్తవమహాసభ గూడినవి. మితవాదిసభ మామూలు ప్రార్థనాగీతమును బాడి యానందించినది. వంగదేశ నిర్బంధితుల విడుదలగోరుటకైనను సాహసింపలేదు. మితవాదులు పరావలంబనఫలమును చిరకాల మనుభవించియును నివృత్తిని బొందకుండుట దేశ దురదృష్టము. సర్ పరశురామ పాత్రోగారి యధ్యక్షత క్రిందగూడిన బ్రాహ్మణేతరసభ పరివర్తనమును బొందుట శ్రేయస్కరము. ఖద్దరును నిరసించినమంత్రులు ఖద్దరు ధారణము నామోదించుటయును, రాజకీయప్రచారకుల నిర్బంధముల కభయము నొసంగిన మంత్రులు నిర్బంధితుల విమోచనమును గోరుటయును మహేంద్రజాలముగ దోచగలదు. తీర్మానములు కార్యరూపమును దాల్చుటకు బ్రాహ్మణేతర నాయకులు పనిబూనెదరు గాత!

మంత్రిపదవులువదలిన పిమ్మటనైనను దేశాభిమానముగలుగుట శుభదాయకము. బ్రాహ్మణేతరనాయకులు బ్రాహ్మణేతరులను ఖద్దరు ధారకులనుగ జేయగలిగిన స్వరాజ్యము కరతలామలకము గాగలదు. అన్నిసభలయందును గ్రామపునర్నిర్మాణమునకు సంబంధించిన తీర్మానము లామోదింపబడినవి. కాంగ్రెసు సభయును, మితవాదిసభయును, బ్రాహ్మణేతరసభయును గ్రామపునర్నిర్మాణావసరమును ప్రతిపాదించుచున్నవి. ఏపక్షమువారెంతవరకీ మహత్కార్యమును నిర్వహింపగలరో కాలము విశదము చేయగలదు. గ్రామపునర్నిర్మాణమునకు యావచ్ఛక్తిని వినియోగించిన పక్షము భావికాలము నందు ప్రజావిశ్వాసమునకు బాత్రమగుట సహజము. గాంధిమహాత్ముడు నిర్మాణకార్యవిధానమును వ్యాపింపజేయుటకు మార్చి మాసమునందు దక్షిణదేశసంచారమును జేయదలచియున్నారు. ఆంధ్ర మహాజను లీశుభసమయమునం దంతశ్ఛేదములను విడనాడి నిర్మాణకార్యవిధానమునందు—ముఖ్యముగను ఖద్దరువ్యాపనము నందు—భక్తిశ్రద్ధలతోబాటుపడి గాంధిమహాత్ముని విశ్వాసమునకు పూర్వరీతిని పాత్రులగుట యుక్తము. ఖద్దరు వ్యాపనమునకు మహానిధి గావలసియున్నది. వెనుక వసూలుచేసిన గాంధిపూజానిధి యంతయు కాంగ్రెసు ప్రచారమునకు వినియోగపడినది. ఆలోపమును నివారించి ఖద్దరు వ్యాపనముజేయుట కాంధ్రమహాజనులు ఖద్దరునిధి వసూలుచేసి గాంధిమహాత్మునకు సమర్పించి స్వధర్మ నిర్వహణమును చేయుదురుగాత!

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thumbu Chetty Street, G.T, Madras

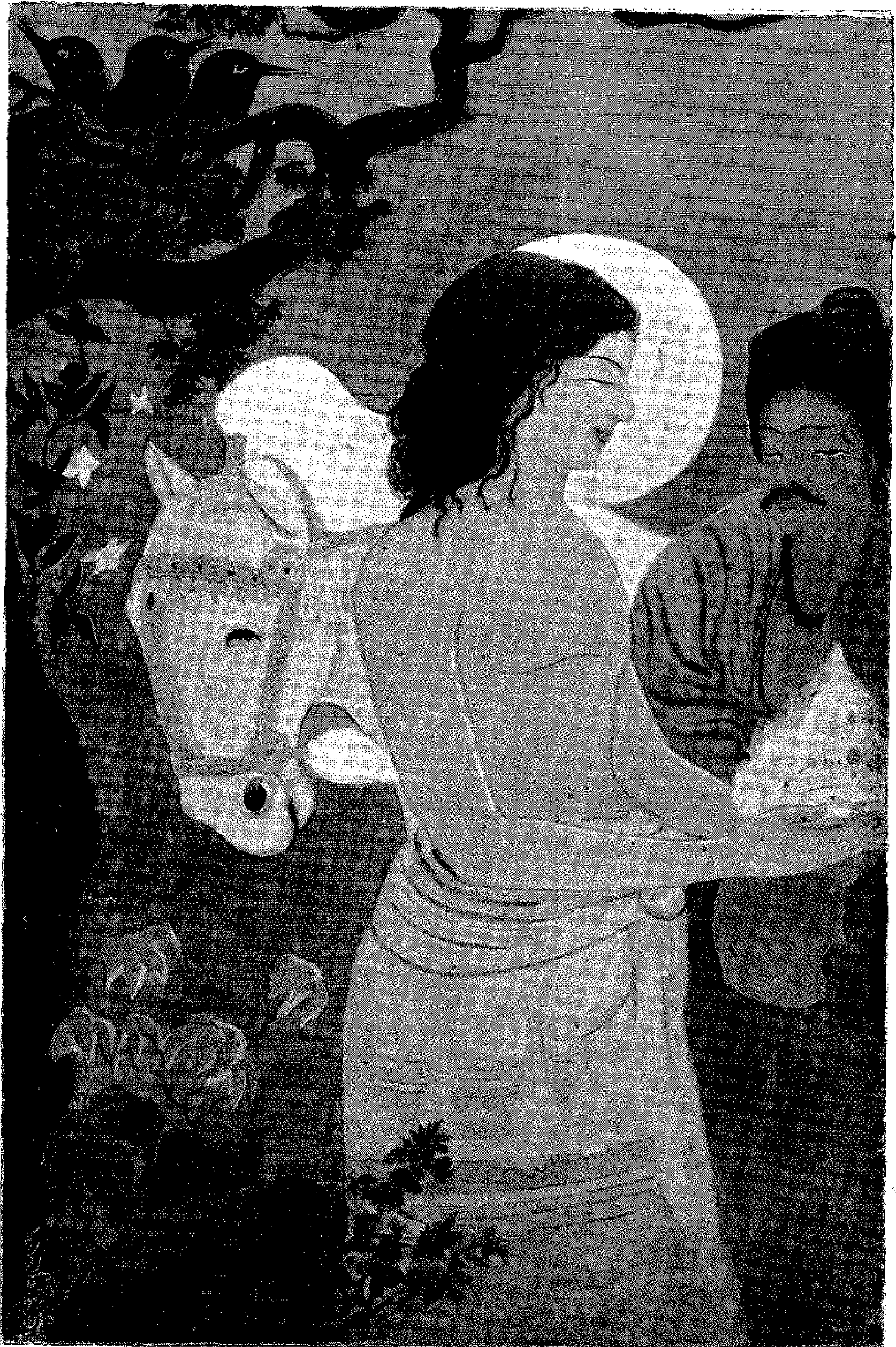

విషయానుక్రమణిక

చిత్రములు

* ఈ తొమ్మిదిచిత్రములను భారతియందు ప్రకటించుట కొసగిన శ్రీ హెచ్. ఆర్. హెబ్బరుగారికి వందనములు. —సంపాదకుడు, భారతి.

సిద్ధార్థుని మహాత్యాగము

చిత్రకారుడు: శ్రీ కవుతా రామమోహనశాస్త్రిగారు, బందరు.